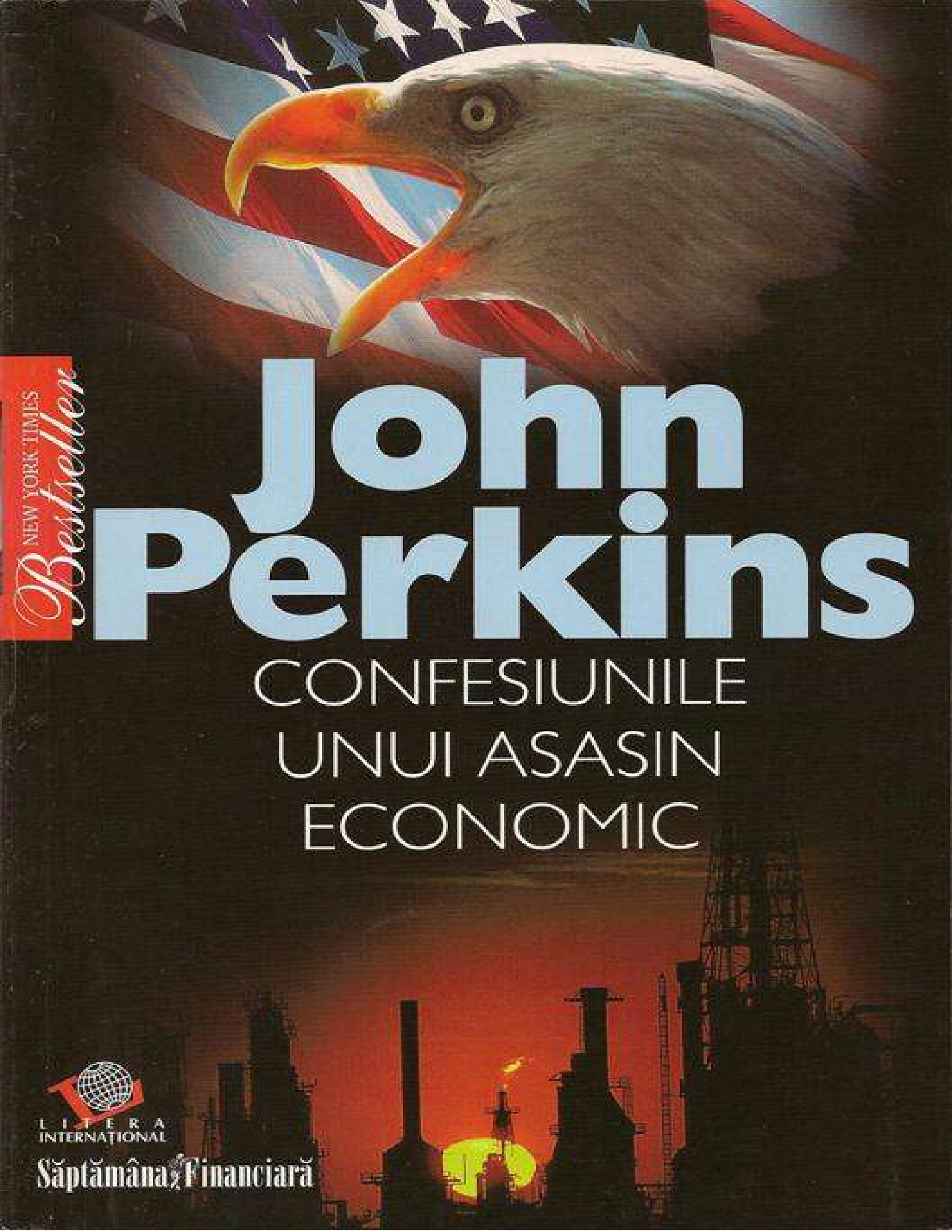
NEW YORK TIMES Bestseller
John Perkins
CONFESIUNILE UNUI ASASIN ECONOMIC
LITERA INTERNAȚIONAL
Săptămâna Financiară

JOHN
PERKINS

CONFESIUNILE UNUI ASASIN ECONOMIC

Mamei mele, Ruth Moody, şi tatălui meu,
Jason Perkins, care m-au învăţat ce înseamnă
dragostea şi viaţa, insuflîndu-mi curajul atît de
necesar pentru a scrie această carte

Notă asupra ediţiei electronice

O carte poate cîteodată să conţină o bucată din sufletul celui care a scris-o. Dacă o scrie cu inima. Şi această carte e scrisă cu inima şi din suflet. E scrisă de un om care are CONŞTIINŢĂ. Conştiinţa de OM, care, mai devreme sau mai tîrziu a ţîşnit la suprafaţă, pe care societatea a reuşit o bună bucată de vreme să i-o ţină sub capac. O anumită parte a societăţii, acea parte care nu trăieşte decît pentru putere nemăsurată, care ne dovedeşte încă o dată că puterea poate fi ca un drog şi care nu se dă în lături de la nimic pentru a obţine. Lumina conştiinţei pînă la urmă a ieşit la suprafaţă…

Cei care sînt într-o oarecare măsură cu evenimentele mondiale dar şi naţionale, cartea o vor citi cu scrîşnete de măsele. Iar cei care au « dormit » pînă acum…se vor trezi brusc, sub un duş rece. În acelaşi timp, manipulatorii angajaţi de corporaţii, care ar vrea să pună şi pe această confesiune ştampila de « teoria conspiraţiei » vor primi o cruntă lovitură. Chiar dacă se vede un uşor talent literar, cartea este « bîntuită » de rigurozitatea unui economist de talie. Evenimentele sînt relatate sec, rece, a unui om educat să fie rece si care nu se sfieşte să-şi arate defectele de care s-a abuzat în formarea lui, de asasin economic.

O să nedumerească sintagma « Strămoşi întemeietori » , ceea ce denotă o necunoaştere a istoriei americane, pentru că este prea mult şi prea emfatic să spui vis a vis de vechimea actualului popor american, de strămoşi întemeietori. Perkins nu suflă nici un cuvîntel despre băştinaşii nord-americani, care sînt ţinuţi ca animalele la grădina zoo, în rezervaţii ! Doar băştinaşii pot fi numiţi strămoşi cînd e vorba de America ! Mai ales că la un moment dat recunoaşte ca prin vene îi circulă şi sînge de Abnakis si ar fi fost frumos (fiind vorba de o confesiune !) să scrie ca părinţii părinţilor lui au cotropit New Hampshire şi au ucis populaţia Abnakis, nu doar că s-au stabilit acolo…Mai scrie că se trage dintr-o familie de yankei, veche de trei secole…Dacă şi istoria americană se calculează folosind metoda Markov, atunci nu ne va mira de unde a apărut un secol în plus ! Dar, istoria nu este specialitatea lui Perkins şi pentru că a avut curajul şi conştiinţa de a scrie aceste confesiuni, merită iertat.

Cartea este editată în grafia veche, ante…’89 pentru că nu sînt de acord cu « onorabila » academie română care, în lipsă de ocupaţii demne de o Academie, se ocupă de gematrie ! Au mai încercat şi alţii să calce în picioare limba strămoşească a românilor, aruncîndu-l pe Măria-sa

EMINESCU la gunoi…O altă problemă este că aceşti « academicieni » sînt plătiţi de noi, de contribuabili !

PREFAȚĂ

Mercenarii sau asasinii economici (AE) sînt profesionişti extrem de bine plătiţi care escrochează ţări din întreaga lume pentru sume ajungînd la trilioane de dolari. Ei direcţionează bani de la Banca Mondială, de la Agenţia SUA pentru Dezvoltare Internaţională (USAID), precum şi de la alte organizaţii de « ajutorare » străine către seifurile corporaţiilor gigant şi buzunarele acelor cîtorva familii de bogătaşi care controlează resursele naturale ale planetei. Mijloace de care uzează în acest scop variază de la rapoarte financiare frauduloase, alegeri trucate, mită, şantaj, sex, ajungînd pînă la crimă. Jocul lor datează de cînd şi imperiul, căpătînd însă noi şi terifiante dimensiuni în actuala perioadă a globalizării.

E cît se poate de firesc să fiu la curent cu această realitate, căci şi eu personal am fost nici mai mult, nici mai puţin decît un astfel de AE.

…….

Am scris aceste rînduri în 1982, la începutul unei cărţi avînd titlul provizoriu *Conştiinţa unui asasin economic*. Cartea era dedicată preşedinţilor a două ţări, foşti clienţi de-ai mei pe care i-am respectat şi pe care i-am considerat spirite înrudite – Jaime Roldos, preşedintele Ecuadorului, şi Omar Torrijos, preşedintele Republicii Panama. Amîndoi muriseră, în 1981, în accidente tragice de avion. Morţile lor nu au fost însă accidentale. Ei au fost asasinaţi deoarece se opuneau fraternizării dintre capii corporaţiilor, ai guvernului şi ai băncilor al căror scop nu era şi nu e altul decît clădirea imperiului global. Noi, AE, am ratat ocazia de a le schimba opiniile, drept care a intrat în scenă cealaltă categorie de asasini economici, mai precis şacalii vînaţi de CIA, aflaţi mereu în urma noastră, gata să intervină.

Am fost convins să renunţ la a mai scrie acestă carte. Am mai început-o de vreo patru ori în decursul următorilor douăzeci de ani. De fiecare dată, decizia mea de a o reîncepe a fost influenţată de evenimentele mondiale curente: invazia americană în Panama din 1989, primul război din Golf, Somalia, ascensiunea lui Osama bin Laden. Şi totuşi, ameninţările sau mita m-au determinat de fiecare dată să mă opresc.

În 2003, preşedintele unei edituri de renume, deţinută de o corporaţie internaţională foarte influentă, a citit o copie a ceea ce devenise, de acestă dată, *Confesiunile unui asasin economic*. A descris-o ca fiind "o poveste fascinantă ce trebuie neapărat relatată". După care a zîmbit trist, a dat din cap şi mi-a spus că, ţinînd cont de faptul că cei din conducerea superioară ar putea avea de obiectat, nu îşi permite riscul de a o publica. To el mi-a sugerat să o transform într-o ficţiune. "Te-am putea lansa pe piaţă într-o formulă de romancier tip John Le Carré sau Graham Greene".

Doar că nimic din cele scrise în această carte nu este ficţiune. Este povestea adevărată a vieţii mele. În cele din urmă, un editor mai curajos, unul din cei nesupuşi vreunei corporaţii internaţionale, a consimţit să mă ajute să trec la relatarea ei.

Această poveste *trebuie* relatată. Trăim într-o perioadă de criză cumplită – dar şi de uimitoare oportunităţi. Istoria personală a acestui asasin economic special este cea a felului în care am ajuns în

situaţia în care sîntem şi a cauzei pentru care, în mod curent, avem de înfruntat crize aparent insurmotabile. Repet: acestă poveste trebuie relatată, deoarece, numai înţelegînd greşelile trecute, vom fi în stare să exploatăm aşa cum trebuie oportunităţile viitoare; deoarece au avut loc acel 11 septembrie, precum şi războiul din Irak; deoarece, în afară de cei trei mii de oameni care au murit la 11 septembrie 2001 din pricina teroriştilor, încă douăzeci şi patru de mii au murit de foame sau din cauze asemănătoare. De fapt, douăzeci şi patru de mii mor în fiecare zi, neputîndu-şi procura hrana necesară supravieţuirii[1]. Dar, ceea ce mi se pare cel mai important, această poveste trebuie spusă, deoarece astăzi, pentru prima dată în istorie, o ţară are capacitatea, banii şi puterea de a schimba actuala stare de lucruri. Această ţară este ţara în care m-am născut şi pe care am slujit-o ca AE: Statele Unite ale Americii.

Ce m-a determinat oare ca, în cele din urmă, să ignor ameniţările şi mita? Răspunsul scurt şi imediat ar fi acela că unicul meu copil, Jessica, a absolvit liceul şi a pornit-o în lume pe cont propriu. Atunci cînd, nu de mult, i-am vorbit despre preocuparea mea legată de publicarea acestei cărţi, împărtăşindu-i unele dintre temerile mele, ea mi-a răspuns astfel:

- Nu-ţi fie teamă, tati! Dacă ţi se întîmplă ceva, voi continua eu de acolo de unde ai rămas tu. Trebuie să facem asta pentru nepoţii pe care sper să ţi-i pot dărui într-o zi.

Acesta este răspunsul meu, scurt şi cuprinzător.

Versiunea mai lungă a răspunsului este asociată cu devotamentul meu pentru ţara unde am crescut, cu iubirea mea pentru idealurile exprimate de Strămoşii noştri Întemeietori, cu profundul meu ataşament faţă de Republica americană ce promite astăzi tuturor oamenilor de pretutindeni, „dreptul la viaţă, la libertate şi la căutarea fericirii", precum şi cu hotărîrea mea de după 11 septembrie de a nu mai rămîne cu mîinile în sîn, pe margine, în vreme ce asasinii economici (AE) transformă această republică într-un imperiu global. Acesta este cadrul versiunii răspunsului meu lung, la care se adaugă prezenţa mea în carne şi oase la evenimentele din capitolele ce urmează.

Povestea ce urmează este o poveste adevărată. Am trăit fiecare clipă a ei. Locurile, oamenii, dialogurile, simţirile descrise, toate au însemnat o parte din viaţa mea. Este povestea mea personală, petrecută totuşi în contextul mai larg al evenimentelor mondiale care ne-au modelat istoria, care ne-au adus în stadiul în care ne aflăm în prezent, clădind bazele viitorului copiilor noştri. Nu am precupeţit nici un efort pentru a prezenta cît mai fidel aceste experienţe, oamenii şi conversaţiile purtate cu fiecare. De fiecare dată cînd discut despre evenimente istorice sau recreez dialogurile cu alte persoane, îmi vin în ajutor numeroasele documente publicate, notele şi înregistrările personale, amintirile – ale mele, dar şi ale celorlaţi participanţi, cele cinci manuscrise începute de mine anterior şi mărturiile istorice ale altor autori, în special cele publicate recent de cei mai prestigioşi dintre ei, dezvăluind lucruri care, pînă de curînd, constituiseră informaţii strict secrete sau indisponibile din cu totul alte motive. Referinţele sînt furnizate în notele de final, permiţînd cititorilor interesaţi să aprofundeze respectivele subiecte.

Editorul m-a întrebat dacă mă consider efectiv un asasin economic. L-am asigurat că am avut această calitate, deşi de cele mai multe ori referirea se făcea numai prin iniţiale. De fapt, din 1971, în ziua cînd am început să lucrez cu Claudine, instructoarea mea, aceasta m-a informat:

- Sarcina mea este să te transform într-un asasin economic. Nimeni nu trebuie să ştie despre implicarea ta, nici măcar soţia.

Acestea fiind spuse, luă un aer extrem de serios.

- Dacă te-ai implicat o dată, înseamnă că te-ai implicat pe viaţă.

În rare împrejurări, după acest episod, ne-am mai folosit tot numele; eram pur şi simplu nişte AE.

Rolul Caludinei este un exemplu fascinant al manipulării stînd la baza afacerii în care intrasem. În afară de faptul că era frumoasă şi inteligentă, ea mai era, pe deasupra, şi extrem de eficientă; îmi descoperise slăbiciunile pe care le exploata la maximum în favoarea ei. Meseria ei şi felul în care o exercita ilustrează perfect ingeniozitatea, dibăcia oamenilor aflaţi în culisele acestui sistem.

Claudine spunea totul pe şleau cînd descria atribuţiile pe care eram chemat să le îneplinesc. Datoria mea, spunea ea, era „de a încuraja liderii mondiali să devină o parte din vasta reţea care promovează interesele comerciale ale SUA. Într-un final, liderii respectivi sînt prinşi în capcana unei reţele de datorii care ne asigură loialitatea lor. Le putem impune orice dorim – pentru a ne satisface nevoile politice, economice sau militare. În schimb, ei îşi sprijină poziţiile politice pe oferta pe care o fac popoarelor lor: parcuri industriale, centrale energetice şi aeroporturi. Deţinătorii companiilor de inginerie tehnologică\construcţii din Statele Unite au devenit fabulos de bogaţi".

Astăzi, vedem rezultatele acestui sistem cuprins de amoc. Preşedinţii executivi ai celor mai respectate companii din ţara noastră angajează oameni cu salarii de mizerie pentru a trudi din greu, în condiţii inumane, în atelierele din Asia. Companile petroliere poluează în mod absurd rîurile din pădurea tropicală, ucigînd deliberat oameni, animale şi plante şi comiţînd un adevărat genocid în moştenirea civilizaţiilor străvechi. Industria farmaceutică le refuză medicamentele ce pot salva viaţa a milioane de africani infestaţi cu virusul HIV. Douăsprezece milioane de familii din chiar Statele Unite trăiesc cu grija zilei de mîine[2]. Industria energetică a creat un Enron, industria contabilităţii, un Andersen. Raportul venitului unei cincimi din populaţia din cele mai bogate ţări faţă de cel al unei cincimi din cele mai sărace a ajuns de la 30 la 1, în 1960, la 74 la 1, în 1995[3]. Statele Unite cheltuiesc peste 87 de miliarde de dolari pentru a purta războiul din Irak, în timp ce Organizaţia Naţiunilor Unite estimează că, dacă am folosi mai puţin de jumătate din această sumă, am putea asigura apă potabilă, alimentaţie corespunzătoare, servicii sanitare şi educaţia elementară fiecărui locuitor de pe planetă[4].

Şi ne mai mirăm că ne atacă teroriştii?

Unii ar pune problemele noastre actuale pe seama unei conspiraţii organizate. Mi-aş dori ca totul să fie atît de simplu. Membrii unei conspiraţii pot fi depistaţi şi aduşi în faţa justiţiei. Doar că acest sistem este alimentat de ceva mult mai mult mai periculos decît conspitaţia. El nu este condus de o mînă de oameni, ci de un concept care a ajuns să fie acceptat drept literă de lege: orice creştere economică este în avantajul şi cu cît este mai mare această creştere, cu atît mai răspîndite sînt beneficiile ei. Această credinţă mai are şi un corolar, şi anume că aceia care excelează în alimentarea focului creşterii economice trebuie preamăriţi şi recompensaţi, în timp ce aceia născuţi la periferie pot fi exploataţi după bunul plac.

Evident, conceptul este unul eronat. Ştim că în multe ţări doar o mică parte a populaţiei beneficiază de creşterea economică, în vreme ce pentru majoritatea acestă creştere poate genera efectiv situaţii din ce în ce mai disperate. Acest efect este întărit de concepţia conform căreia liderii industriali care pun în mişcare sistemul ar trebui să se bucure de un statut special, concepţie din care izvorăsc multe din problemele noastre actuale, constituind, probabil, şi motivul pentru care teoriile conspiraţiei abundă. Cînd femeile şi bărbaţii sînt recompensaţi pentru lăcomie, atunci lăcomia devine un stimulent corupător. Cînd înfruptarea din resursele Pămîntului o considerăm totuna cu sfinţenia, cînd ne învăţăm copiii să se ia la întrecere cu toţi dezechilibraţii, cînd uriaşe părţi din

populație le considerăm ca fiind inferioare unei elite minoritare, atunci chiar că o căutăm cu lumînarea. Şi o găsim.

În strădania lor de a duce pe culmi imperiul global, corporațiile, băncile şi guvernele (reunite sub denumirea colectivă de *corporatocrație*) îşi folosesc puterea financiară şi politică pentru a avea garanția că şcolile, afacerile şi mass-media noastră susțin atît conceptul fals, cît şi resortul acestuia. Ele ne-au adus în situația în care civilizația noastră mondială a ajuns un fel de maşină monstruoasă care necesită cantități de combustibil şi de întreținere în creştere exponențială, într-atît de uriaşe încît, în cele din urmă, aceasta va consuma totul, nemairămînîndu-i altă soluție decît să se devoreze pe sine.

Corporatocrația nu este o conspirație, deşi membrii ei împărtăşesc valori şi țeluri comune. Una dintre funcțiile cele mai importante ale corporatocrației este de a perpetua şi de a extinde şi consolida în permanență acest sistem. Viețile celor care „au reuşit", precum şi posesiunile lor - reşedințele, iahturile şi avioanele particulare – sînt prezentate ca nişte modele care să ne stimuleze pe noi toți să consumăm şi iar să consumăm, la infinit. Orice ocazie este exploatată din plin pentru a ne convinge că achiziționarea de bunuri este datoria noastră civică, prădarea planetei este benefică pentru economie şi, în consecință, ea serveşte intereselor noastre superioare. Indivizi ca mine primesc salarii scandalos de mari pentru a crea legăturile sistemului. Dacă dăm greş, o formă şi mai diabolică de asasin economic, şacalul, intră în scenă. Iar dacă şi şacalii eşuează, atunci treaba pică în sarcina armatei.

Această carte reprezintă confesiunea unui om care, pe vremea cînd era AE, făcea parte dintr-un grup relativ restrîns. În prezent, indivizi care joacă un asemenea rol abundă. Ei poartă titluri eufemistice, se plimbă pe coridoarele de la Monsanto, General Electric, Nike, General Motors, Wal-Mart şi pe cele ale aproape tuturor companiilor importante din lume. Într-o accepțiune cît se poate de reală, *Confesiunile unui asasin economic* este nu numai povestea mea, ci şi a lor.

Ea este însă şi povestea lumii dumneavoastră şi a lumii mele, despre primul imperiu cu adevărat global. Istoria ne avertizează că, dacă nu vom reuşi să schimbăm această poveste, sfîrşitul tragic ne este asigurat. Imperiile nu durează la infinit. Rînd pe rînd, toate s-au năruit groaznic. În goana lor după o dominație tot mai extinsă, ele au distrus numeroase civilizații, pentru ca apoi, la rîndul lor, să se prăbuşească. Nici o țară sau vreo uniune de țări nu poate progresa pe termen lung, bazîndu-se pe exploatarea celorlalți.

Această carte a fost scrisă pentru ca noi să luăm aminte şi să ne re-modelăm povestea. Sînt sigur că, în clipa în care suficient de mulți dintre noi vom deveni conştienți de felul în care sîntem exploatați prin angrenajul economic care generează un apetit insațiabil pentru resursele naturale mondiale şi care se reflectă în sisteme de favorizare a sclaviei, atunci nu vom mai tolera această situație. Vom ajunge să ne reconsiderăm rolul în această lume în care o mînă de indivizi înoată în bogăție, în vreme ce majoritatea se îneacă în mizerie, poluare şi violență. Ne vom dedica navigării pe un curs ducînd spre portul compasiunii, democrației şi dreptății sociale pentru toți.

A admite existența unei probleme reprezintă primul pas către găsirea unei soluții. Mărturisirea unui păcat este începutul pocăinței. Prin urmare, fie ca această carte să însemne primul pas către salvarea noastră. Fie ca ea să constituie un imbold în vederea atingerii unor noi culmi de dăruire şi să ne conducă spre îndeplinirea visului nostru: crearea unor societăți drepte şi echilibrate. Fără aceşti atît de numeroşi oameni ale căror vieți le-am împărtăşit şi pe care i-am descris în paginile care urmează, cartea de față nu s-ar fi putut scrie. Le sînt recunoscător pentru experiențele trăite şi pentru lecțiile primite.

În plus, mulţumesc şi celor care m-au încurajat să ies la liman şi să-mi spun povestea: Stephan Rechtschaffen, Bill şi Lynne Twist, Ann Kemp, Art Roffey, şi celorlalţi, foarte mulţi, care au participat la excursiile şi seminariile *Dream Change,* în mod special lui Eve Bruce, Lyn Roberts-Herrick şi Mary Tandall, precum şi incredibilei mele soţii şi partenere de mai bine de douăzeci şi cinci de ani, Winifred, şi fiicei noastre, Jessica.

Le sînt recunoscător şi acelor numeroşi bărbaţi şi femei care mi-au furnizat puncte de vedere personale şi informaţii despre băncile multinaţionale, corporaţiile internaţionale şi intenţiile politice ale unor ţări, cu mulţumiri speciale lui Michael Ben-Eli, Sabrina Bologni, Juan Gabriel Carrasco, Jamie Grant, Paul Shaw şi altor cîtorva care au dorit să rămînă în anonimat, dar care se ştiu.

Din momentul în care manuscrisul a fost gata, fondatorul editurii Berrett-Koehler, Steven Piersanti, nu numai că a avut curajul să mă accepte, dar, mai mult, şi-a dedicat ore-n şir în calitate de strălucit editor, ajutîndu-mă să elaborez şi să reelaborez cartea. Îi adresez cele mai adînci mulţumiri lui Steven, apoi celui care mi-a făcut cunoştinţă cu el, lui Richard Perl, ca şi lui Nova Brown, Randi Fiat, Allen Jones, Chris Lee, Jennifer Liss, Laurie Pellouchoud şi Jenny Williams care au citit şi au venit cu critici pe marginea manuscrisului; lui David Korten care nu numai că a citit şi a criticat manuscrisul, dar m-a trecut prin ciur şi dîrmon pentru a face faţă standardelor sale înalte, la nivel de excelenţă; agentului meu, Paul Fedorko; lui Valerie Brewster pentru realizarea designului cărţii; şi redactorului meu de carte, Todd Manza, adevărat meşter al cuvîntului, de o înţelepciune ieşită din comun.

Un cuvînt de mulţumire special lui Jeevan Sivasubramanian, redactor-şef la editura Berrett-Koehler, şi lui Ken Lupoff, Rick Wilson, Maria Jesus Aguilo, Pat Anderson, Marina Cook, Michael Crowley, Robin Donovan, Kristen Frantz, Tiffany Lee, Catherine Lengronne, Dianne Platner - întregii echipe de la BK care a înţeles nevoia de a trezi conştiinţe şi care a trudit neobosit pentru a contribui la ameliorarea lumii în care trăim.

Mulţumirile mele se cuvin şi tuturor acelor bărbaţi şi femei care au lucrat împreună cu mine la MAIN, fără să fie în cunoştinţă de cauză privind rolul pe care-i jucau, ajutînd un AE să modeleze imperiul global; mulţumesc în mod special acelora care au lucrat pentru mine, cu care am călătorit în ţinuturi îndepărtate şi cu care am împărtăşit atît de multe şi preţioase momente. De asemenea, lui Ehud Sperling şi personalului său de la Inner Traditions International, editorul primelor mele cărţi despre culturile indigene şi şamanism, precum şi bunilor mei prieteni care m-au încurajat să devin scriitor.

Veşnică recunoştinţă femeilor şi bărbaţilor care m-au primit în casele lor din jungle, deşerturi sau munţi, în colibele din carton de-a lungul canalelor din Jakarta şi din mahalalele nenumăratelor oraşe din toată lumea, care şi-au împărţit hrana, dar şi vieţile cu mine, şi care au reprezentat, de fapt, sursa mea capitală de inspiraţie.

John PERKINS august 2004

PROLOG

Quito, capitala Ecuadorului, se întinde de-a lungul unei văi vulcanice situată sus, în Anzi, la o altitudine de trei mii cinci sute de metri. Locuitorii din acest oraş, întemeiat cu mult înainte de sosirea lui Columb în Americi, sînt obişnuiţi să vadă piscurile dimprejur acoperite de zăpadă, în ciuda faptului că trăiesc doar la cîteva mile la sud de ecuator.

Oraşul Shell - zonă de frontieră şi bază militară, înfiinţată la marginea junglei amazoniene a Ecuadorului pentru a deservi compania petrolieră al cărei nume îl poartă - este situat la aproape două mii de metri mai jos decît Quito. Oraş-furnicar, el este locuit în mare parte de soldaţi, muncitori petrolişti, precum şi de indigeni aparţinînd triburilor Shuar şi Kichwa, care lucrează pentru aceştia ca prostituate, femeile, iar bărbaţii, ca muncitori necalificaţi. Pentru a călători de la un oraş la altul, trebuie să parcurgi o şosea pe cît de sinuoasă, pe atît de captivantă. Localnicii te vor avertiza că în timpul călătoriei vei simţi pe propria-ţi piele toate cele patru anotimpuri pe parcursul aceleiaşi zile.

Deşi am condus pe această şosea de nenumărate ori, nicicînd nu m-am săturat de priveliştea absolut spectaculoasă oferită privirilor. De o parte se înalţă stînci abrupte, presărate cu căderi de apă în cascade şi bromeliade strălucitoare. De cealaltă parte, pămîntul coboară brusc într-o genune pe unde rîul Pastaza, unul dintre cei mai mari afluenţi ai Amazonului, şerpuieşte de-a lungul Anzilor. Pastaza îşi poartă apa de la gheţarii din Cotopaxi - unul dintre cei mai înalţi vulcani activi din lume, considerat o zeitate pe vremea incaşilor - către Oceanul Atlantic, aflat la peste 3000 de mile depărtare. În 2003, am părăsit Quito într-un Subaru Outback, îndreptîndu-mă spre Shell într-o misiune care nu se compara cu nici una dintre misiunile pe care le acceptasem pînă atunci. Speram să pot pune capăt unui război la a cărui izbucnire contribuisem şi eu. Ca şi în cazul situaţiilor atît de multe pentru care noi, asasinii economici, trebuie să ne asumăm responsabilitatea, este vorba despre un război practic necunoscut în afara ţării unde se desfăşoară. Plecasem spre a mă întîlni cu reprezentanţii triburilor Shuar, Kichwa şi ai triburilor vecine lor, Achuar, Zaparo şi Shiwiar - triburi hotărîte, chiar cu preţul vieţii lor, să împiedice companiile petroliere americane să le distrugă căminele, familiile şi pămînturile. Pentru ei, acesta este un război legat de supravieţuirea copiilor şi a civilizaţiilor lor, în timp ce pentru noi el este legat de putere, bani şi resurse naturale, reprezentînd o parte a luptei pentru supremaţie mondială şi visul unui pumn de oameni nesăţioşi: crearea imperiului global[1].

De fapt, ceea ce noi, asasinii economici, facem cel mai bine este să clădim tocmai acest imperiu global. Sîntem un grup de elită alcătuit din femei şi bărbaţi care utilizează organizaţiile financiare internaţionale pentru a crea condiţiile în măsură să determine aservirea celorlalte naţiuni corporatocraţiei aflate în fruntea celor mai mari corporaţii, guverne şi bănci. Asemenea echivalenţilor noştri din Mafie, şi noi, asasinii economici, facem tot felul de favoruri. Acestea iau forma împrumuturilor pentru dezvoltarea infrastructurilor - centrale electrice, autostrăzi, porturi, aeroporturi sau parcuri industriale.

O condiţie a acordării acestor împrumuturi este ca numai companiile de construcţii şi inginerie tehnologică din ţara noastră să se ocupe de respectivele proiecte. In esenţă, cea mai mare parte din bani nu părăseşte niciodată Statele Unite, fiind pur şi simplu transferaţi din conturile de la Washington către firmele prestatoare din New York, Houston sau San Francisco.

În ciuda faptului că banii sînt returnaţi aproape imediat corporaţiilor membre ale corporatocraţiei (creditorul), ţara care le primeşte este obligată să returneze întreaga sumă, plus dobînda. Dacă un AE dobîndeşte un succes deplin, atunci împrumuturile sînt atît de mari încît, după cîţiva ani, debitorul ajunge în imposibilitatea de a le mai plăti. În astfel de cazuri, întocmai cum procedează Mafia, ne revendicăm partea care ni se datorează, ceea ce înseamnă, de cele mai multe ori, una sau mai multe din următoarele pretenţii: control asupra voturilor din ONU, instalarea de baze militare sau accesul la resurse preţioase, cum ar fi petrolul sau controlul asupra Canalului Panama. Desigur, debitorul continuă să ne datoreze bani — şi, uite aşa, o altă ţară se mai adaugă la imperiul nostru global.

Mergînd cu maşina din Quito către Shell, în acea zi însorită din 2003, m-am întors cu gîndul în urmă cu treizeci şi cinci de ani, cînd sosisem pentru întîia oară în această parte a lumii. Citisem deja că, deşi Ecuadorul este numai de mărimea statului Nevada, el are mai mult de 30 de vulcani activi, peste 15% din speciile de păsări din întreaga lume şi mii de tipuri de plante neclasificate încă, şi că este o ţară cu diverse civilizaţii în care aproape tot atîţia oameni cîţi vorbesc limbile străvechi ale băştinaşilor vorbesc şi spaniola. Mi s-a părut o ţară fascinantă şi, fără îndoială, exotică; totuşi, cuvintele care îmi veneau mereu în minte pe atunci erau *pură, neatinsă şi neprihănită.* Multe aveau să se schimbe în treizeci şi cinci de ani.

La vremea primei mele vizite, în 1968, Texaco de-abia descoperise petrolul din regiunea amazoniană a Ecuadorului. Astăzi, petrolul reprezintă aproape jumătate din exportul ţării. O conductă ce traversează Anzii, construită la scurt timp după vizita mea, a avut de atunci scurgeri de peste o jumătate de milion de barili în fragila pădure tropicală - de peste două ori cantitatea scursă în cazul Exxon-Valdez[2]. Azi, o nouă conductă, de 3 miliarde de dolari, cu o lungime de trei sute de mile, construită de un consorţiu organizat de tip AE, promite să ducă Ecuadorul printre primii zece furnizori de petrol ai Statelor Unite[3]. Întinderi uriaşe din pădurea tropicală au fost distruse, papagalii macao şi jaguarii aproape că au dispărut, trei culturi indigene din Ecuador au fost împinse în pragul extincţiei, iar rîuri pure au fost transformate în haznale curgătoare.

În aceeaşi perioadă, reprezentanţii culturilor indigene au început să riposteze. De exemplu, la 7 mai 2003, un grup de avocaţi americani, reprezentînd peste treizeci de mii de locuitori indigeni ai Ecuadorului, au intentat un proces, de 1 miliard de dolari, împotriva ChevronTexaco Corp. Plîngerea consta în faptul că, între 1971 şi 1992, gigantul petrolier aruncase pînă la patru milioane de galoane pe zi de ape toxice, contaminate cu petrol, metale grele, cancerigene, în gropi deschise şi rîuri, şi că aceeaşi companie a lăsat neacoperite aproape 350 de asemenea puţuri care continuă să omoare atît oameni, cît şi animale[4].

Dincolo de fereastra maşinii mele, nori fantastici de ceaţă se rotesc deasupra pădurilor şi a canioanelor rîului Pastaza. Sudoarea mi-a înmuiat cămaşa, iar stomacul a început să-mi clocotească, dar nu din cauza infernalei călduri tropicale şi nici a serpentinelor. Faptul că ştiam care fusese rolul meu în distrugerea acestei minunate ţări mă răvăşea din nou. Din cauza semenilor mei de la MAIN şi a mea, Ecuadorul este azi într-o stare mult mai rea decît era înainte de a cunoaşte miracolele economiei, finanţelor şi tehnologiei moderne, începînd din 1970, în timpul perioadei denumite eufemistic Boom-ul petrolier, nivelul oficial de sărăcie a crescut de la 50 la 70%, iar datoria publică a ajuns de la 240 milioane de dolari la 16 miliarde. Între timp, partea din resursele naţionale alocată celor mai sărace segmente ale populaţiei s-a redus de la 20 la 6%[5].

Din nefericire, Ecuadorul nu este o excepţie. Aproape fiecare ţară pe care noi, ca AE, am adus-o sub umbrela imperiului global a suferit o soartă similară[6].

Datoria lumii a treia a crescut la peste 2,5 trilioane de dolari, iar costul administrării sale - peste 375 miliarde pe an în 2004 - este mai mult decît plăteşte toată lumea a treia pe educaţie şi sănătate, şi de douăzeci de ori mai mare decît suma primită anual ca ajutor internaţional de către ţările în curs de dezvoltare. Peste jumătate din populaţia lumii supravieţuieşte din mai puţin de doi dolari pe zi, ceea ce înseamnă, în mare, aceeaşi sumă pe care o primeau la începutul anilor '70. Între timp, procentul de la vîrf, de 1 la sută din familiile lumii a treia, deţine între 70 şi 90% din toate resursele financiare private şi proprietăţile din ţările lor; procentul efectiv este în funcţie de ţara respectivă[7].

Subarul a încetinit pe măsură ce şerpuia pe străzile frumoasei staţiuni Baños, faimoasă pentru băile fierbinţi create de rîurile vulcanice subterane care curg din extrem de activul munte

Tungurahgua. Copiii alergau pe lîngă noi, făcîndu-ne cu mîna şi încercînd să ne vîndă gumă de mestecat şi prăjituri. Am lăsat Bańos în urmă. Priveliştea spectaculoasă s-a întrerupt brusc în momentul în care Subaru a ieşit fulger din paradis, cufundîndu-se într-o viziune modernă a *Infernului* lui Dante.

Un monstru uriaş creştea din apele rîului, un zid-mamut de culoare cenuşie. Betonul său şiroind de apă era total nepotrivit aici, complet nenatural şi incompatibil cu peisajul. Desigur, apariţia sa în acest loc nu ar fi trebuit să mă surprindă. Ştiusem mereu că avea să mă aştepte undeva, la cotitură. Îl întîlnisem de nenumărate ori înainte, iar în trecut îl slăvisem ca pe un simbol al desăvîrşirii unui AE. Chiar şi aşa, văzîndu-l, m-au trecut fiorii.

Acest zid hidos, disonant, este un baraj care blochează năvalnicul rîu Pastaza, deviindu-i apele prin tuneluri uriaşe ce străbat muntele, transformîndu-i energia în electricitate. Este vorba despre Agoyan, un proiect hidroelectric de 156 de megawaţi. El alimentează industriile care îmbogăţesc o mînă de familii ecuadoriene, dar tot el a fost sursa unor suferinţe inimaginabile pentru fermieri şi pentru populaţiile indigene care locuiesc de-a lungul rîului. Uzina hidroelectrică nu este decît unul dintre numeroasele proiecte desfăşurate datorită eforturilor mele şi ale celorlalţi asasini economici. Astfel de proiecte sînt motivul pentru care Ecuadorul este acum un membru al imperiului global, dar şi motivul pentru care shuarii, kichwaii şi vecinii lor ne ameninţă companiile petroliere cu războiul.

Din cauza proiectelor asasinilor economici, Ecuadorul este copleşit de datoria externă, trebuind să aloce o parte exorbitantă din bugetul naţional pentru a o achita, în loc să-şi utilizeze capitalul pentru a-i ajuta pe milioanele de cetăţeni ai săi, înregistraţi oficial ca trăind sub pragul sever al sărăciei. Singura modalitate prin care Ecuadorul poate să-şi achite obligaţiile externe este de a-şi vinde pădurile tropicale către companiile petroliere. Într-adevăr, unul dintre motivele pentru care asasinii economici şi-au îndreptat de la început privirile asupra Ecuadorului s-a datorat convingerii că marea de petrol de sub regiunea Amazonului rivalizează cu cîmpurile petrolifere din Orientul Mijlociu[8]. Imperiul global îşi revendică partea sa sub forma concesiunilor petroliere.

Această cerere a devenit deosebit de urgentă după 11 septembrie 2001, cînd Washingtonul se temea că s-ar putea opri furnizarea de petrol din Orientul Mijlociu. Pe deasupra, Venezuela, cel de-al treilea furnizor al nostru de petrol, alesese de curînd un preşedinte populist, pe Hugo Chavez, care a adoptat o poziţie foarte fermă împotriva a ceea ce noi numeam imperialismul SUA; el a ameninţat să întrerupă vînzările către Statele Unite. Asasinii economici eşuaseră în Irak şi în Venezuela, dar reuşiseră în Ecuador; acum aveam să-i stoarcem de tot ceea ce ne putea da.

Ecuadorul este una dintre ţările tipice, aduse de AE în dependenţă economică şi politică totală. Pentru fiecare 100 de dolari de petrol brut extras din pădurea tropicală ecuadoriană, companiile primesc 75 de dolari. Din suma rămasă de 25 de dolari, trei sferturi trebuie să meargă în contul datoriei externe. Mare parte din ceea ce rămîne acoperă cheltuielile militare şi guvernamentale — ceea ce înseamnă că rămîn în jur de 2,5 dolari pentru sănătate, educaţie şi programe menite a-i ajuta pe săraci[9]. Astfel, la fiecare sută de dolari luată pentru petrolul extras din Amazon, mai puţin de 3 dolari ajunge la oamenii cu cea mai mare nevoie de bani, aceia ale căror vieţi au fost atît de crunt afectate de baraje, foraje şi de conducte şi care mor din lipsa mîncării comestibile şi a apei potabile.

Toţi aceşti oameni — milioane în Ecuador, miliarde pe întreaga planetă – sînt potenţiali terorişti. Nu din cauză că ar crede în comunism sau în anarhism sau pentru că ar fi răi în esenţă, ci, pur şi simplu, din pricina disperării. Uitîndu-mă la acest baraj, m-am întrebat: Cînd vor acţiona oamenii aceştia, aşa cum au făcut-o americanii împotriva Angliei în anii 1770 sau cei din America Latină împotriva spaniolilor, la începutul anilor 1880?

Ingeniozitatea construcției acestui imperiu modern îi eclipsează pe centurionii romani, pe conchistadorii spanioli şi pe coloniştii europeni din secolele al optsprezecelea şi al nouăsprezecelea. Noi, AE, sîntem deosebit de abili; am învățat din istorie. Astăzi, nu mai purtăm săbii. Nu mai purtăm armuri sau haine care să ne scoată în evidență, în țări precum Ecuadorul, Nigeria, Indonezia ne îmbrăcăm asemenea profesorilor sau proprietarilor de magazine de acolo. În Washington şi Paris, arătăm ca nişte birocrați din guvern sau ca nişte bancheri. Părem modeşti, normali. Vizităm şantiere în proiectare şi cutreierăm prin satele sărace. Proclamăm altruismul, discutăm cu ziarele locale despre minunatele acțiuni umanitare întreprinse de noi. Acoperim mesele de conferință ale comisiilor guvernamentale cu hîrtiile noastre şi cu proiectele noastre financiare, şi ținem cursuri la Harvard Business School despre miracolele macroeconomiei. Sîntem în legalitate, lucrăm pe față. Sau aşa ne autozugrăvim şi aşa sîntem acceptați. Acesta este felul în care funcționează sistemul. Rareori recurgem la ceva ilegal, deoarece sistemul însuşi este construit pe subterfugii, fiind prin definiție unul legitim.

În orice caz - şi acesta este un avertisment foarte serios - dacă noi dăm greş, o rasă cu mult mai ticăloasă intră în scenă, aceia cărora AE le spun şacalii, bărbați care descind direct din acele imperii timpurii. Şacalii se află întotdeauna undeva, pîndind din umbră. Cînd apar ei, şefi de state sînt îndepărtați sau mor în „accidente"[10] violente. Şi dacă se întîmplă ca vreun şacal să dea greş, aşa cum au făcut-o în Afganistan şi în Irak, atunci reapar vechile modele. Cînd şacalii eşuează, tineri americani sînt trimişi să ucidă şi să moară.

În timp ce treceam pe lîngă monstru, acel zid-mamut, acea matahală din beton care se înălța din rîu, eram conştient de transpirația care îmi îmbibase hainele şi de clocotul intestinelor mele. M-am îndreptat spre junglă pentru a mă întîlni cu populația indigenă, hotărîtă să lupte pînă la ultimul om pentru a pune capăt acestui imperiu la a cărui creare contribuisem, şi eram copleşit de sentimente de vinovăție.

M-am întrebat în sinea mea: cum oare a reuşit copilandrul acela simpatic din New Hampshire să se vîre într-o afacere atît de murdară?

PARTEA I
1963 - 1971

CAPITOLUL I
Se naşte un asasin economic

Totul a început cît se poate de firesc.

Eram singurul copil la părinți, născut în 1945 într-o familie aparținînd clasei de mijloc. Părinții mei se trăgeau dintr-o stirpe de yankei din New England veche de trei secole; atitudinile lor de republicani loiali, severi, moralişti reflectau generații de predecesori puritani. Ei fuseseră primii din familie care frecventaseră o şcoală superioară – obținînd şi burse. Mama s-a angajat pe post de profesoară de latină la liceu. Tata a fost recrutat în de Al Doilea Război Mondial ca locotenent de marină, făcînd parte, ca artilerist, din garda militară însărcinată cu paza unui petrolier al marinei comerciale, petrolier gata oricînd să sară în aer. La venirea mea pe lume, în Hanover, New Hampshire, el se afla într-un spital din Texas, internat pentru recuperare în urma unei fracturi de şold. Nu l-am văzut decît după ce am împlinit un an.

Şi-a luat apoi o slujbă, predînd limbi străine la Tilton School, o şcoală-internat de băieţi aflată în zona rurală din New Hampshire. Campusul se înălţa semeţ - unii ar spune „sfidător" - pe un deal, dominînd oraşul cu acelaşi nume. Această instituţie superioară îşi limita înscrierile la un număr de aproximativ cincizeci de elevi anual, pentru fiecare nivel de clasă, de la a noua pînă la a douăsprezecea. În cea mai mare parte, elevii erau vlăstare ale unor familii înstărite din Buenos Aires, Caracas, Boston şi New York.

Ce-i drept, familia mea ducea lipsa banilor şi totuşi nici vorbă ca noi să ne fi considerat nişte săraci. Deşi profesorii şcolii primeau salarii foarte mici, toate necesităţile le erau asigurate gratuit: mîncare, locuinţă, căldură, apă, chiar şi lucrători care să le tundă iarba sau să le cureţe zăpada din curte. După ce am împlinit patru ani, am început să mănînc la cantina şcolii, să car mingile pentru echipele de fotbal pe care le antrena tatăl meu şi să le dau prosoapele băieţilor în vestiar.

Este de la sine înţeles că profesorii şi soţiile acestora se simţeau superiori faţă de localnici. Îmi auzeam adeseori părinţii făcînd haz despre statutul lor de stăpîni ai domeniului, domnind asupra ţăranilor umili – tîrgoveţii. Ştiam însă că este mai mult decît o glumă. Prietenii mei din şcoala primară şi gimnazială aparţineau tocmai acelei clase de ţărani, săraci lipiţi pămîntului. Părinţii lor aveau o bucată de pămînt pe care o lucrau, fiind fie tăietori de lemne, fie lucrători la moară. Aceştia îi urau pe „domnişorii de pe deal", iar, la rîndul lor, părinţii mei nu încurajau deloc prietenia mea cu fetele tîrgoveţilor, pe care le numeau „tîrfe" şi „împuţite". Împărţisem aceleaşi manuale şi creioane cu fetele acelea din clasa I, iar, de-a lungul anilor, m-am şi îndrăgostit de vreo trei dintre ele: Ann, Priscilla şi Judy. Mi-a fost foarte greu să înţeleg punctul de vedere al părinţilor mei; oricum, m-am supus dorinţelor lor.

An după an, ne petreceam cele trei luni din vacanţa de vară a tatălui meu în cabana de lîngă lac pe care o construise bunicul meu în 1921. Era înconjurată de păduri, iar noaptea puteam auzi bufniţele şi leii din munţi. Nu aveam pe nimeni în apropiere; eram singurul copil pe care-i puteai întîlni prin acea zonă, dacă ai fi cutreierat-o pe jos. În primii ani, îmi petreceam zilele imaginîndu-mi că cei trei copaci erau cavalerii Mesei Rotunde, iar pe domniţele aflate la ananghie le chemau Ann, Priscilla şi Judy (în funcţie de perioada anului). Pasiunea mea era - nu aveam nici o îndoială - la fel de puternică precum cea a lui Lancelot pentru Guinevere, ba chiar cu mult mai tăinuită. La paisprezece ani, am fost admis gratuit la Tilton School. La îndemnurile părinţilor mei am renunţat la tot ceea ce avea legătură cu oraşul şi nu mi-am mai revăzut niciodată vechii prieteni. Cînd, în vacanţă, noii mei colegi de clasă se duceau acasă, la conacele şi apartamentele lor de lux, eu rămîneam singurel pe deal. Prietenele lor erau domnişoare care-şi făceau intrarea în înalta societate; eu nu aveam nici o prietenă. Toate fetele pe care le cunoscusem erau „curve"; aşa că le-am îndepărtat de mine, iar ele m-au dat repede uitării. Eram singur - şi îngrozitor de frustrat.

Părinţii mei erau maeştri în ale manipulării; m-au asigurat că eram un privilegiat pentru că beneficiam de o asemenea ocazie şi că într-o zi aveam să le fiu recunoscător. Că îmi voi găsi soţia perfectă, una care să corespundă standardelor de moralitate ridicate ale noastre. În lăuntru-mi însă, clocoteam. Tînjeam după compania feminină, după sex, iar ideea unei prostituate era de-a dreptul ispititoare. Oricum, în loc să mă revolt, mi-am reprimat furia şi mi-am manifestat frustrarea, ambiţionîndu-mă să excelez în tot ceea ce făceam. Am fost un student model, căpitan a două echipe sportive universitare, redactor-şef al ziarului şcolii. Eram hotărît să-i fac să se simtă prost pe colegii mei de clasă bogătani şi să părăsesc Tilton pentru totdeauna. În ultimul an acolo, am fost recompensat cu o bursă sportivă integrală la Brown şi cu o bursă de studii la Middlebury. Am ales Brown, pentru că, înainte de orice, preferam să fiu sportiv şi, apoi, pentru că facultatea era situată în

oraş. Mama mea absolvise Middlebury, iar tatăl meu îşi luase acolo masteratul, aşa că, în ciuda faptului că Brown se afla în Ivy League, ei au preferat Middlebury.

- Dac-o să-ți rupi un picior? m-a întrebat tata. Mai bine să accepți bursa de studii.

Şi uite-aşa am cedat.

În mintea mea, Middlebury nu era decît o versiune a lui Tilton la scară mărită - chiar dacă în Vermontul rural, în loc de ruralul New Hampshire. Ce-i drept, era o şcoală mixtă, dar eu eram sărac, în timp ce aproape toți ceilalți erau bogați, iar eu, în ultimii patru ani, nu mai fusesem la o şcoală unde se aflau şi fete. Îmi lipsea încrederea în mine, mă simțeam inferior, eram pur şi simplu nefericit. Am încercat să-i conving pe tata să mă lase să mă retrag de la şcoală sau să-mi iau un an de vacanță. Voiam să mă mut la Boston şi să învăț ce înseamnă femeile, ce înseamnă adevărata viață. Nici nu a vrut să audă.

- Cum mai vine şi asta, eu să-i pregătesc pe copiii altora pentru facultate, iar al meu să nu vrea să frecventeze nici una? mi-a zis el. Am ajuns să cred că viața este ticluită dintr-o serie de coincidențe. Felul în care reacționăm la ele - cum ne exercităm acel ceva pe care-i numim *liberul arbitru* — reprezintă totul; alegerile pe care le facem, în nişte limite impuse de întorsăturile destinului, sînt cele care hotărăsc cine sîntem în fond şi la urma urmei. Două coincidențe majore care mi-au modelat viața le-am trăit la Middlebury.

Una concretizată printr-un iranian, fiul generalului care era consilierul personal al şahului; cealaltă, printr-o tînără superbă, pe nume Ann, întocmai cum o chemase pe iubita mea din copilărie.

Primul, căruia îi voi spune Farhad, jucase fotbal profesionist în Roma. Era înzestrat cu un fizic atletic, păr negru ondulat, ochi căprui catifelați, plus un trecut şi un farmec care-i făceau irezistibil sexului opus. Era opusul meu în multe privințe. M-am chinuit enorm să-i cîştig prietenia, iar el m-a învățat o mulțime de lucruri care aveau să mă ajute de minune în anii următori. Apoi, am mai întîlnit-o şi pe Ann. Deşi serios implicată într-o relație amoroasă cu un tînăr ce frecventa o altă facultate, ea m-a luat sub aripa ei protectoare. Relația noastră platonică a fost prima iubire adevărată trăită de mine pînă atunci.

Farhad m-a încurajat să beau, să merg la petreceri şi să-mi ignor părinții. Am ales în mod conştient să mă opresc din studiat. Pentru a mă răzbuna pe tatăl meu, am hotărît să-mi rup piciorul „cel academic". Notele mele scăzuseră; mi-am pierdut bursa. La jumătatea celui de-al doilea an, am decis să abandonez şcoala. Tata m-a amenințat cu dezmoştenirea; Farhad m-a încurajat însă. M-am năpustit în biroul decanului şi... gata cu şcoala! Momentul acesta a fost unul crucial în viata mea.

Împreună cu Farhad, am sărbătorit ultima mea noapte în oraş într-un bar din apropiere. Un fermier beat, o matahală de om, m-a acuzat că flirtez cu soția lui, m-a ridicat de la pămînt şi m-a izbit de un perete. Farhad s-a vîrît între noi, a scos un cuțit şi i-a tăiat obrazul fermierului. Apoi m-a tîrît de-a lungul încăperii, m-a împins spre o fereastră, pe pervazul aflat la înălțime, deasupra rîului Otter. Am sărit amîndoi şi am luat-o de-a lungul apei, înapoi spre camera noastră.

În dimineața următoare, interogat fiind de poliția campusului, am mințit şi am refuzat să recunosc că aş şti ceva despre incident. Oricum, Farhad a fost exmatriculat. Amîndoi ne-am mutat la Boston unde am stat împreună în acelaşi apartament. M-am pomenit cu o slujbă la redacția ziarelor lui Hearst, *Record American/Sunday Ad-vertiser,* ca asistent personal al redactorului-şef al jurnalului *Sunday Advertiser.*

Ceva mai tîrziu, în acelaşi an, 1965, cîțiva dintre prietenii mei de la ziar au fost încorporați în armată. Pentru a evita să împărtăşesc soarta acestora, am intrat la Business Administration College de la Universitatea din Boston (UB). Între timp, Ann se despărțise de fostul ei prieten şi venea destul

de des de la Middlebury să mă viziteze. Atenţia ei nu a putut decît să mă bucure. Ea absolvise în 1967, în timp ce eu mai aveam încă un an pînă să termin UB. A refuzat cu îndîrjire să se mute cu mine înainte de a ne căsători. Deşi glumeam pe seama faptului că eram şantajat - şi chiar îmi repugna efectiv ceea ce consideram că este o continuare a setului părintesc de principii morale arhaice şi puritane, - mă simţeam foarte bine cînd eram împreună, doar că voiam mai mult decît atît. Şi, uite-aşa, ne-am căsătorit. Tatăl lui Ann, eminent inginer, concepuse un sistem de navigare pentru o importantă categorie de rachete, fiind răsplătit cu o poziţie la nivel superior în Departamentul Marinei. Prietenul lui cel mai bun, un bărbat pe care Ann îl poreclise Unchiul Frank (nu-i vorba despre numele lui adevărat), fusese angajat ca preşedinte executiv al celor mai înalte eşaloane ale Agenţiei Naţionale de Securitate (National Security Agency - NSA), cea mai puţin cunoscută - dar, după opinia multora, şi cea mai mare - organizaţie de spionaj din ţară. La scurt timp după căsătorie, am fost chemat de armată pentru efectuarea examenului fizic, pe care l-am trecut, ceea ce însemna că, după absolvire, puteam fi trimis în Vietnam. Ideea de a lupta în Asia de Sud-Est m-a bulversat emoţional, deşi războiul mă fascinase dintotdeauna. Fusesem crescut cu poveşti despre strămoşii mei colonialişti - care îi includeau pe Thomas Paine şi Ethan Allen - şi vizitasem toată regiunea New England pînă sus, în New York, unde se purtaseră atît bătăliile cu francezii şi cu indienii, cît şi războaiele Revoluţiei. Citisem toate romanele istorice pe care le putusem găsi. De fapt, cînd Forţele Speciale ale Armatei au intrat pentru prima dată în Asia de Sud-Est, eram nerăbdător să mă ofer voluntar. Dar, după ce mass-media a arătat lumii atrocităţile şi inconsecvenţele politicii americane, am ajuns să-mi schimb atitudinea. M-am surprins întrebîndu-mă de care parte s-ar fi situat Paine. Eram sigur că s-ar fi alăturat inamicilor noştri din Vietcong.

Unchiul Frank mi-a venit în ajutor. M-a informat că o slujbă în cadrul NSA îţi dădea posibilitatea amînării încorporării, drept care a aranjat o serie de întîlniri la agenţia lui, inclusiv o zi de interviuri istovitoare monitorizate de poligraf. Mi s-a spus că aceste teste vor stabili dacă aveam stofa necesară pentru a fi recrutat şi antrenat de NSA şi că, dacă o aveam, ele vor sta la baza elaborării profilului meu, a punctelor mele slabe şi a celor forte, care vor fi utilizate pentru a-mi trasa cariera. Dată fiind atitudinea mea faţă de războiul din Vietnam, eram convins că aveam să pic testele.

În timpul examinării, am recunoscut că, în calitatea mea de american loial, eram împotriva războiului şi am fost surprins că intervievatorii nu au insistat asupra acestui subiect. În schimb, s-au axat pe educaţia pe care am primit-o, pe atitudinea faţă de părinţii mei, pe emoţiile generate de faptul că am fost crescut ca un puritan sărac, ajuns să trăiască printre atît de mulţi elevi bogaţi, dedaţi plăcerilor de tot felul. Ei au aprofundat şi frustrarea resimţită de mine datorită absenţei din viaţa mea a femeilor, a sexului, a banilor, precum şi lumea fanteziei stîrnite din această pricină. Am fost uimit de atenţia pe care au acordat-o relaţiei mele cu Farhad şi de interesul lor faţă de determinarea mea de a minţi poliţia campusului pentru a-i proteja.

La început, am crezut că toate aceste lucruri, care mie mi se păreau atît de negative, mă făceau inapt pentru NSA, doar că interviul a continuat, sugerînd contrariul. Abia cîţiva ani mai tîrziu am înţeles că, din punctul de vedere al NSA, toate aceste aspecte negative se dovedeau, de fapt, pozitive. Interesul lor avea mai puţin de-a face cu subiecte privind loialitatea faţă de patrie, cît mai ales cu cele legate de frustrările mele existenţiale. Supărarea faţă de părinţii mei, obsesia pentru femei şi ambiţia mea de a duce o viaţă bună au fost considerate de ei drept atuuri: eram vulnerabil la seducţie. Hotărîrea mea de a excela la învăţătură şi în sport, suprema-mi revoltă împotriva tatălui meu, capacitatea mea de a mă înţelege cu străinii, precum şi dispoziţia mea de a minţi poliţia erau exact

calitățile urmărite de ei. Ulterior, am mai descoperit că tatăl lui Farhad lucra pentru agențiile de spionaj ale SUA din Iran; aşa că prietenia mea cu Farhad reprezenta un evident atu.

La cîteva săptămîni după testarea de la NSA, mi s-a oferit o slujbă, însemnînd, de fapt, începerea instrucției în arta spionajului, de care trebuia să mă apuc la cîteva luni după terminarea studiilor la UB. Oricum, înainte să accept oficial această ofertă, am urmat, din impuls, un seminar ținut la UB de către un recrutor de la Peace Corps (organizație americană de cooperare cu țările în curs de dezvoltare). Ca şi în cazul NSA, un avantaj important era acela că, dacă aveai o slujbă în Peace Corps, deveneai apt pentru amînarea încorporării. Decizia de a lua parte la seminarul respectiv a fost una dintre acele coincidențe care nu par semnificative la momentul respectiv, dar care, ulterior, îți pot schimba radical viața. Recrutorul a descris cîteva locuri din lume unde era neapărată nevoie de voluntari. Unul dintre acestea era şi pădurea tropicală din Amazon, unde, a subliniat acesta, populațiile indigene trăiau foarte asemănător cu indienii din America de Nord înainte de sosirea europenilor pe acele meleaguri. Visasem dintotdeauna să trăiesc precum Abnakis, tribul care populase New Hampshire înainte ca primii mei strămoşi să se stabilească acolo. Ştiam că prin vene îmi curge şi sînge de Abnakis, dorind, aşadar, să aflu despre tradițiile pădurii pe care ei le înțelegeau atît de bine. După prelegere, l-am abordat pe recrutor şi l-am întrebat despre posibilitatea de a fi trimis în Amazon. El m-a asigurat că cererea de voluntari pentru acea regiune era mare, aşa că şansele mele nu erau grozave. L-am sunat pe Unchiul Frank.

Spre surprinderea mea, Unchiul Frank m-a încurajat să iau în calcul şi oferta celor de la Peace Corps. El mi-a mărturisit că, după căderea capitalei Hanoi - care în acea perioada era considerată o certitudine de către oamenii cu poziția lui -, Amazonul avea să devină un punct fierbinte.

- Încărcat cu țiței, spunea el. Vom avea nevoie de agenți buni acolo - oameni care să-i înțeleagă pe aborigeni.

M-a asigurat că Peace Corps va reprezenta un excelent mod de a mă instrui şi m-a îndemnat să devin un bun vorbitor de spaniolă, dar şi un cunoscător al dialectelor indigene.

- S-ar putea, a chicotit el, să ajungi să lucrezi pentru vreo companie privată în loc de guvern.

La acea vreme, nu am înțeles la ce anume se referea. Fusesem avansat de la spion la AE, deşi nu auzisem niciodată termenul şi nici nu aveam să-i aud timp de cîțiva ani. Nu aveam nici cea mai vagă idee că existau sute de femei şi bărbați împrăştiați pretutindeni în lume, care lucrau pentru firme de consultanță şi pentru alte companii private, oameni care nu primeau niciodată nici o centimă de la nici o agenție guvernamentală şi care serveau, totuşi, interesele imperiului. Nici nu aveam cum bănui că un nou tip, cu titluri mai voalate, se va înmulți cu miile pînă la sfîrşitul mileniului, iar eu voi juca un rol semnificativ în modelarea acestei armate în creştere.

Ann şi cu mine am făcut cerere de înrolare în Peace Corps, solicitînd detaşarea în Amazon. Cînd ne-a sosit înştiințarea că ni s-a aprobat cererea, prima mea reacție a fost una de extremă dezamăgire. În scrisoare se specifica faptul că vom fi trimişi în Ecuador.

O, nu! mi-am spus. Am cerut Amazonul, nu Africa. Am luat un atlas pentru a căuta Ecuadorul. Am fost uimit că nu l-am putut localiza nicăieri pe continentul african. La index însă am descoperit că, într-adevăr, țara se afla în America Latină, iar pe hartă am observat că rețeaua de rîuri care izvorăşte din ghețarii Anzilor formează apele puternicului Amazon. Continuînd lectura, m-am liniştit, căci se spunea că junglele Ecuadorului erau unele dintre cele mai diversificate şi formidabile din lume şi că populații indigene trăiau încă la fel cum trăiseră de mii de ani încoace. Am acceptat.

Ann şi cu mine am urmat instrucția de la Peace Corps în Sudul Californiei, după care, în septembrie 1968, ne-am îndreptat spre Ecuador. În Amazon, am trăit alături de tribul Shuar al cărui

stil de viață semăna cu cel al populațiilor de indieni pre-colonialişti din America de Nord; de asemenea, în Anzi, am lucrat şi cu urmaşi ai incaşilor. Era o parte a unei lumi despre care nici nu visam că ar mai putea exista. Pînă atunci, singurii latino-americani pe care îi întîlnisem erau elevii bogați de la şcoala unde preda tatăl meu. M-am trezit că simpatizam cu aceşti indigeni care îşi cîştigau traiul vînînd şi cultivînd pămîntul. Am simțit o stranie legătură de înrudire cu ei. Într-un anume fel, ei îmi aminteau de tîrgoveții pe care îi lăsasem în urmă.

Într-o zi, un bărbat în costum elegant, Einar Greve, a aterizat pe fîşia de pămînt folosită drept pistă în comunitatea noastră. Era vicepreşedinte la Chas. T. Main Inc. (MAIN), o firmă internațională de consultanță care îşi menținea anonimatul şi care era însărcinată cu studii prin care să determine dacă Banca Mondială ar trebui sau nu să împrumute miliarde de dolari Ecuadorului şi țărilor vecine, pentru a construi baraje pentru hidrocentrale şi pentru alte proiecte de infrastructură. Einar era şi colonel în rezervă în Armata SUA. A început să-mi vorbească despre avantajele pe care le ai dacă lucrezi pentru o companie ca MAIN. Cînd i-am spus că am fost acceptat de NSA înainte de a mă înscrie în Peace Corps şi că mă bătea gîndul să mă întorc la ei, m-a informat că, uneori, el avea statut de colaborator al NSA; mi-a aruncat o privire care m-a făcut să bănuiesc faptul că una dintre misiunile lui era să-mi evalueze capacitățile. Acum cred că el îmi reactualiza profilul psihologic, analizîndu-mi în special, abilitatea de a supraviețui în medii pe care mulți dintre nord-americani le-ar considera ostile.

Am petrecut cîteva nopți împreună în Ecuador, iar, după aceea, am ținut legătura prin poştă. M-a rugat să-i trimit rapoarte în care să analizez perspectivele economice ale Ecuadorului. Avem o maşinuță de scris portabilă, îmi plăcea să scriu şi eram de-a dreptul fericit să-i îndeplinesc rugămintea. Timp de aproape un an de zile, i-am trimis lui Einar cel puțin cincisprezece scrisori lungi. În aceste scrisori erau speculațiile mele privind viitorul economic şi politic al Ecuadorului şi frustrarea în creştere pe care o depistasem printre comunitățile autohtone care se străduiau să împiedice companiile petroliere, agențiile internaționale de dezvoltare în încercările lor de a fi atrase în lumea moderna.

În momentul în care misiunea mea de la Peace Corps a luat sfîrşit, Einar m-a invitat la un interviu pentru o slujbă la sediul central din Boston al companiei MAIN. În timpul întîlnirii noastre particulare, el a accentuat faptul că activitatea de bază de la MAIN este ingineria, dar că cel mai mare client al său, Banca Mondială, a început de curînd să insiste ca ei să păstreze în colectiv şi economişti pentru a întocmi rapoarte critice care să poată fi folosite pentru a determina fezabilitatea şi amploarea proiectelor inginereşti. Mi-a mărturisit că angajase înainte trei economişti extrem de calificați, cu recomandări impecabile - doi cu titlu de Master, iar unul cu gradul de doctor. Toți eşuaseră lamentabil.

- Nici unul dintre ei, mi-a spus Einar, nu poate suporta ideea de a concepe rapoarte economice în țări unde lipsesc statisticile de încredere.

A continuat să-mi spună că, în plus, toți au considerat imposibil să-şi îndeplinească condițiile contractuale, care le impuneau să călătorească în locuri îndepărtate, din țări ca Ecuador, Indonezia, Iran sau Egipt, să stea de vorbă cu liderii locali şi să facă aprecieri personale despre perspectivele dezvoltării economice în acele regiuni. Unul a suferit o depresie nervoasă într-un sat izolat din Panama; a fost escortat de poliția din Panama la aeroport şi trimis cu avionul înapoi spre SUA.

- Scrisorile pe care mi le-ai trimis dovedesc că nu te deranjează să-ți pui pielea la bătaie, chiar dacă nu sînt disponibile date precise. Şi, ținînd cont de condițiile în care trăieşti în Ecuador, am credința că poți supraviețui aproape oriunde.

Mi-a spus că îl concediase deja pe unul dintre economişti, fiind pregătit să facă acelaşi lucru cu ceilalţi doi, dacă eu acceptam slujba.

Ceea ce s-a şi întîmplat în ianuarie 1971, cînd mi s-a oferit o poziţie de economist la MAIN. Tocmai împlinisem 26 de ani – vîrsta magică la care comisia de înrolare nu mă mai voia. M-am sfătuit şi cu cei din familia lui Ann; ei m-au încurajat să accept slujba şi cred că asta era părerea Unchiului Frank. Îmi aminteam că menţionase posibilitatea ca eu să ajung să lucrez pentru o firmă privată. Nimic nu se specifica însă deschis şi, totuşi, nu aveam nici un dubiu că angajarea mea la MAIN era consecinţa aranjamentelor pe care Unchiul Frank le făcuse cu trei ani mai înainte, adăugate experienţelor mele din Ecuador şi dorinţei mele de a scrie despre situaţia economică şi politică a acelei ţări.

Timp de cîteva săptămîni am fost ameţit şi cu un „ego" umflat peste măsură. Tocmai îmi luasem licenţa la UB, care nu părea să-mi garanteze o poziţie de economist la o companie de consultanţă atît de exclusivistă. Ştiam că mulţi dintre colegii mei de la UB, care fuseseră respinşi de consiliu şi se apucaseră să-şi ia MBA-uri şi alte grade post-universitare, ar fi murit de invidie. Mă şi vedeam ca pe un neînfricat agent secret, avînd ca destinaţie ţinuturi exotice, relaxîndu-mă lîngă piscinele hotelurilor, înconjurat de fermecătoare femei în costume de baie, sorbind tacticos dintr-un martini. Deşi nu era decît pură fantezie, aveam să descopăr că în ea sălăşluia şi ceva de domeniul verosimilului. Einar mă angajase ca economist, dar curînd aveam să aflu că adevărata mea slujbă însemna mult mai mult decît atît, fiind, de fapt, cu mult mai aproape de ceea ce făcea un James Bond decît aş fi bănuit eu vreodată.

CAPITOLUL 2

«Implicat pe viaţă»

În limbaj juridic, MAIN s-ar caracteriza drept o corporaţie strict controlată; cel mult 5% din cei 2000 de angajaţi deţineau compania. Aceştia erau desemnaţi drept parteneri sau asociaţi, poziţia lor fiind una deosebit de rîvnită. Partenerii nu numai că aveau putere asupra tuturor celorlalţi, dar şi banii mergeau în mare parte tot la ei. Discreţia era însuşirea lor caracteristică; aveau de-a face cu şefi de stat şi alţi oficiali şefi de guverne care impuneau consultanţilor lor, ca şi avocaţilor sau psihoterapeuţilor, respectarea unui cod de confidenţialitate absolută. Comunicarea cu presa constituia un tabu. Nu era absolut deloc tolerată. În consecinţă, este foarte puţin probabil să se fi auzit de noi în afara companiei MAIN, deşi lumea era destul de familiarizată cu concurenţii noştri, cum ar fi Arthur D. Little, Stone&Webster, Brown&Root, Halliburton şi Bechtel.

Folosesc termenul *concurenţi* în sens larg, deoarece, în realitate, MAIN era unica dintr-o categorie aparte. Majoritatea personalului nostru era formată din ingineri, şi totuşi nu deţineam nici un fel de echipament şi nu construiserăm niciodată nici măcar un depozit de materiale. Mulţi dintre specialiştii de la MAIN erau foşti militari şi totuşi nu aveamcontracte cu Ministerul Apărării sau cu alte servicii militare. Obiectul nostru de activitate era unul atît de diferit faţă de normal, încît în primele luni petrecute acolo nici nu mi-am putut da seama ce făceam de fapt. Ştiam numai că prima mea misiune concretă va fi în Indonezia şi că voi face parte dintr-o echipă de unsprezece oameni trimişi pentru a crea o strategie privind alimentarea cu energie a insulei Java. Şi mai ştiam că Einar şi alţii, care îmi dăduseră detalii despre misiune, erau dornici să mă convingă că economia Javei avea să facă un

spectaculos salt înainte şi că, dacă voiam să mă disting personal ca un bun analist (şi, prin urmare, să mi se ofere o promovare), trebuia să creez documentaţia care să demonstreze acest lucru.

- Care să spargă toate topurile, îi plăcea lui Einar să spună.

Străpungea aerul cu degetele pînă deasupra capului său.

- O economie care se va înălţa ca pasărea în zbor!

Einar făcea călătorii frecvente care, de regulă, nu durau mai mult de două-trei zile. Nimeni nu discuta despre ele sau se părea că nici nu prea se ştia unde se duce acesta. Deseori, cînd se afla la birou, mă invita să bem o cafeluţă împreună. Mă întreba despre Ann, despre noul nostru apartament şi despre pisica pe care o aduseserăm cu noi din Ecuador. Pe măsură ce îl cunoşteam mai bine, am început să fiu mai îndrăzneţ, încercînd să aflu mai multe despre el şi despre ceea ce implica slujba mea. Niciodată însă nu am primit vreun răspuns care să mă satisfacă; era un adevărat maestru la schimbat vorba. Într-una din aceste situaţii mi-a aruncat o privire ciudată.

- Nu-i cazul să-ţi faci griji, mi-a spus el. Avem planuri mari în ceea ce te priveşte. Recent, am fost la Washington...

Vocea lui a devenit mai slabă şi el a zîmbit enigmatic.

- În orice caz, ştii că avem un proiect mare în Kuweit. Mai ai ceva timp pînă să pleci spre Indonezia. Cred că ar trebui să-ţi foloseşti o parte din el pentru a citi despre Kuweit. Biblioteca Publică din Boston (BPB) este o sursă excelentă, iar noi îţi putem obţine permis la bibliotecile de la MIT şi Harvard.

După acest episod, mi-am petrecut destul timp în acele biblioteci, mai ales în BPB care se afla la o distanţă de numai cîteva străzi de birou şi aproape de apartamentul meu din Back Bay. M-am familiarizat cu Kuweitul, precum şi cu alte probleme de statistică economică din lucrările publicate de ONU, Fondul Monetar Internaţional (FMI) şi Banca Mondială. Ştiam că mi se va cere să concep modele econometrice pentru Indonezia şi Java şi am hotărît că aş putea foarte bine să încep să concep unul şi pentru Kuweit.

Oricum, licenţa mea în administrarea afacerilor nu mă pregătise ca econometrist, aşa că am petrecut mult timp încercînd să găsesc o modalitate de abordare a problematicii. Am mers pînă acolo încît m-am înscris la o serie de cursuri pe această temă. Pe parcurs am înţeles că statisticile pot fi manipulate pentru a produce o gamă variată de concluzii, inclusiv pe acelea care să oglindească predilecţiile analistului.

MAIN era o supercorporaţie. În 1971, existau aici numai patru femei care deţineau poziţii profesionale. În orice caz, mai erau poate vreo două sute de femei printre angajaţii secretariatului - fiecare vicepreşedinte şi director de departament avea o secretară - şi ai serviciului de stenografie care deserveau restul angajaţilor. Mă obişnuisem cu acest gen de discriminare bazată pe sex şi, prin urmare, am fost extrem de uimit de ceea ce s-a întîmplat într-una din zile la BPB, în sala cataloagelor.

O brunetă atrăgătoare a venit spre mine şi s-a aşezat pe un scaun chiar în faţa mea, de partea cealaltă a mesei. Părea foarte rafinată în costumul ei de femeie de afaceri, un costum de culoare verde-închis. Mi-am zis că trebuie să fie cu cîţiva ani mai mare decît mine, dar am încercat să mă controlez, să par indiferent, ca şi cum n-aş fi observat-o. După cîteva minute, fără nici un cuvînt, ea a împins spre mine o carte deschisă. Conţinea un tabel cu informaţiile pe care eu le căutam despre Kuweit şi o carte de vizită cu numele, Claudine Martin, şi cu titlul ei, Consultant de Specialitate la Chas. T. MAIN, Inc. M-am uitat în ochii ei de un verde atît de plăcut, iar ea şi-a întins mîna.

- Am fost rugată să te ajut la instruire, mi-a spus.

Nu-mi venea să cred că mie mi se întîmpla ceea ce mi se întîmpla.

Începînd de a doua zi, ne-am întîlnit în apartamentul Claudinei din Beacon Street, la cîteva străzi de sediul Prudential Centre deținut de MAIN. În timpul primei noastre ore împreună, ea mi-a explicat că poziția mea era una destul de neobişnuită şi că era necesar să păstrăm totul strict confidențial. Mi-a spus că nimeni nu-mi dăduse lămuriri exacte despre slujba mea, deoarece nimeni, cu excepția ei, nu fusese autorizat să o facă. Apoi m-a informat că obligația ei era de a mă transforma într-un asasin economic.

Numai denumirea a fost suficientă pentru a-mi trezi vise de clandestinitate. Eram stînjenit de rîsul nervos pe care l-am auzit pornind din mine. Ea mi-a zîmbit şi m-a asigurat că umorul era unul dintre motivele pentru care utilizau acest termen.

- Cine l-ar lua în serios? a întrebat ea.

Mi-am mărturisit ignoranța privind rolul unui asasin economic.

- Nu eşti singur, a rîs ea. Noi sîntem o specie rară, într-o afacere murdară. Nimeni nu trebuie să ştie despre implicarea ta, nici măcar soția.

Apoi a devenit serioasă.

- Voi fi cinstită cu tine, te voi învăța tot ce voi putea în săptămînile următoare. Apoi va trebui să alegi. Decizia ta va fi finală. Doar că odată implicat, eşti implicat pe viață.

După acest episod, rareori ne-am mai spus pe nume; eram pur şi simplu nişte AE.

Acum ştiu ceea ce nu ştiam atunci - Claudine a profitat din plin de avantajele pe care i le-a furnizat profilul trasat de NSA privind slăbiciunile mele. Nu ştiu cine îi dăduse informațiile - Einar, NSA, cei de la departamentul de resurse umane de la MAIN sau altcineva - ştiu doar că le folosise cu o mare măiestrie. Abordarea ei, o combinație de seducție fizică şi manipulare verbală, era croită special pentru mine şi, totuşi, ea se încadra în standardele de proceduri operative pe care le-am văzut folosite de atunci într-o varietate de afaceri în situații cînd miza era mare, iar presiunea de a obține afaceri profitabile, uriaşă. Ea a ştiut de la început că nu-mi voi pune în pericol căsnicia, dezvăluind activitățile noastre clandestine. Şi era brutal de sinceră cînd era vorba să descrie partea întunecată a lucrurilor care mi se cereau.

Nu am habar cine îi plătea salariul, deşi nu am nici un motiv să mă îndoiesc că ar fi fost, aşa cum era scris pe cartea de vizită, de la MAIN. La acea vreme, eram prea naiv, intimidat şi vrăjit ca să mai pun întrebările care azi mi se par atît de fireşti.

Claudine mi-a spus că meseria mea avea două obiective principale. Primul era să justific împrumuturi internaționale uriaşe care erau direcționate înapoi către MAIN sau alte companii din SUA (cum ar fi Bechtel, Halliburton, Stone&Webster şi Brown&Root) prin proiecte gigantice de inginerie tehnologică şi construcții. În al doilea rînd, trebuia să lucrez pentru a falimenta țările care obțineau împrumuturile (bineînțeles, după ce ar fi achitat sumele pentru MAIN şi alți contractori din SUA), astfel încît să fie obligate pentru totdeauna la creditorii lor şi să devină ținte uşoare, în cazul în care era nevoie de anumite favoruri, printre care baze militare, voturi în ONU sau accesul la țiței sau alte resurse naturale.

Slujba mea era, spunea ea, să analizez efectele investițiilor de miliarde de dolari într-o țară. Şi, la modul mai specific, eu trebuia să concep studii care să proiecteze o creştere economică în viitorii douăzeci-douăzeci şi cinci de ani şi care să evalueze impactul pe care l-ar putea avea diferitele proiecte. De exemplu, dacă se lua decizia de a împrumuta unei țări un miliard de dolari pentru a-i convinge pe liderii acesteia să nu susțină Uniunea Sovietică, eu trebuia să compar beneficiile acelei investiții într-o uzină electrică cu beneficiile investiției într-o rețea națională de căi ferate sau într-un

sistem de telecomunicații. Sau mi se spunea că acelei țări i se oferea ocazia de a i se furniza un serviciu public modern de electricitate, iar mie îmi revenea sarcina de a demonstra că acel sistem va avea drept rezultat o creştere economică suficientă pentru a justifica împrumutul. Factorul primordial, în fiecare caz, era produsul intern brut. Proiectul care avea drept rezultat cea mai mare medie anuală a PIB, era cîştigător. Dacă nu exista decît un singur proiect, trebuia să demonstrez că dezvoltarea acestuia va aduce beneficii importante PIB-ului.

Aspectul ținut sub tăcere al fiecăruia dintre aceste proiecte era acela că, prin ele, se intenționa crearea unor profituri uriaşe pentru contractori, precum şi pentru o mînă de familii bogate şi influente din țara care primea împrumutul, în timp ce se asigura dependența financiară pe termen lung şi, prin urmare, loialitatea politică a guvernelor de pretutindeni. Cu cît împrumutul era mai mare, cu atît era mai bine. Faptul că povara datoriei apăsînd pe spinarea unei țări îi priva pe cetățenii acesteia de servicii de sănătate, de educație şi de alte servicii sociale timp de decenii, nu era luat în considerație.

Claudine şi cu mine discutam deschis despre esența înşelătoare a PIB-ului. De exemplu, creşterea PIB-ului poate avea ca rezultat profitul pentru o singură persoană, cum ar fi individul care deține o companie de utilități publice, în ciuda faptului că majoritatea suportă povara datoriei. Cei bogați devin şi mai bogați, iar cei săraci, şi mai săraci. Şi totuşi, din punct de vedere statistic, acest fapt este înregistrat ca progres economic.

Ca şi cetățenii SUA, în general, majoritatea angajaților de la MAIN au impresia că le facem favoruri acestor țări cînd le construim centrale electrice, autostrăzi şi porturi. Şcolile noastre şi presa ne-au învățat să percepem aceste acțiuni ca pe nişte fapte altruiste. De-a lungul anilor, am auzit de multe ori argumente de genul:

- Dacă au de gînd să ardă drapelul SUA şi să facă demonstrații împotriva Ambasadei noastre, de ce naiba nu ne retragem din țara lor şi să-i lăsăm să se afunde şi mai mult în propria sărăcie?

Cei care spun astfel de lucruri sînt de foarte multe ori titrați, au diplome care dovedesc cît sînt de educați. Oricum, acestor oameni nici nu le trece prin cap că motivul pentru care ne instalăm ambasade peste tot în lume este acela de a ne servi propriile interese, care, pe parcursul ultimei jumătăți a secolului al XX-lea, au însemnat transformarea Republicii americane într-un imperiu global. În ciuda atestatelor de tot felul, astfel de oameni sînt la fel de ignoranți ca şi colonişti din secolul al XVIII-lea care credeau că indienii care luptau pentru a-şi apăra pămînturile erau unelte ale diavolului. În cîteva luni urma să plec spre insula Java, în Indonezia, care, în acea perioadă, era caracterizată drept cea mai populată proprietate de pe planetă. Se mai întîmpla ca Indonezia să fie şi o națiune musulmană bogată în țiței, dar şi un focar de activitate comunistă.

- Este următoarea piesă de domino după Vietnam, spunea Claudine. Trebuie să-i cîştigăm pe indonezieni de partea noastră. Dacă se vor alătura blocului comunist, ei bine...

Şi-a pus un deget în dreptul beregatei, după care a zîmbit dulce.

- Să zicem că e nevoie să vii cu o analiză foarte optimistă asupra economiei, cum va înflori ea după ce vor fi construite noile centrale electrice şi liniile de distribuție. Acest lucru le va permite celor de la USAID şi băncilor internaționale să justifice împrumuturile. De sigur, vei fi răsplătit şi te vei putea muta în țări mai exotice, cu alte proiecte. Lumea este harta ta de cumpărături.

Şi a continuat, avertizîndu-mă că rolul meu va fi unul foarte dur.

- Experții de la bănci te vor urmări. Este meseria lor să îți atace analizele - doar pentru aşa ceva sînt plătiți. Punîndu-te pe tine într-o lumină proastă, ei apar într-una mai bună.

Într-una din zile, i-am amintit lui Claudine că echipa de la MAIN care urma să fie trimisă în Java era alcătuită din încă alți zece bărbați. Am întrebat dacă toți primeau acelaşi gen de instruire. M-a asigurat că nu.

- Ei sînt ingineri, mi-a spus. Proiectează centrale electrice, linii de distribuție şi transport, porturi şi drumuri pe care să poată fi adus combustibilul. Tu eşti cel care prezice viitorul. Analizele tale vor determina amplitudinea sistemului pe care ei îl proiectează - şi cuantumul împrumutului. înțelegi? Tu reprezinți cheia.

De fiecare dată cînd plecam din apartamentul Claudinei mă întrebam dacă ceea ce făceam era corect. Undeva în adîncul sufletului, simțeam eu că nu. Dar frustrările trecutului meu mă bîntuiau. MAIN părea să-mi ofere tot ceea ce îmi lipsise în viață şi totuşi mă tot întrebam dacă Tom Paine ar fi fost de acord. În cele din urmă, m-am convins că, aflînd mai multe, experimentînd în mod direct, aş fi putut expune lucrurile mult mai bine mai tîrziu - vechea justificare cu „lucratul din interior".

Cînd i-am împărtăşit lui Claudine ideea mea, mi-a aruncat o privire perplexă.

- Nu fi caraghios. Odată intrat aici, nu mai poți scăpa nicicînd. Trebuie să iei decizii pentru tine personal, înainte de a te implica mai profund.

Am înțeles-o, iar ceea ce mi-a spus m-a înspăimîntat. După ce am plecat, m-am plimbat pe Commonwealth Avenue, am luat-o pe Dartmouth Street, zicîndu-mi, spre a mă linişti, că eu reprezentam excepția de la regulă.

Cîteva luni mai tîrziu, într-o dupa-amiază, stăteam cu Claudine lîngă geam privind cum ninge pe Beacon Street.

- Sîntem un club restrîns, foarte exclusivist, mi-a spus ea. Sîntem plătiți - bine plătiți - ca să escrocăm țările de pe glob de miliarde de dolari. O mare parte din misiunea ta este să-i încurajezi pe liderii mondiali să devină o parte din vasta rețea care promovează interesele comerciale ale SUA. În final, respectivii lideri sînt ademeniți într-o rețea de datorii care ne asigură loialitatea lor. Îi putem folosi oricînd dorim - pentru a ne satisface nevoile politice, economice sau militare. În schimb, aceşti lideri îşi susțin pozițiile politice, punînd la dispoziția cetățenilor țărilor lor parcuri industriale, centrale electrice şi aeroporturi. Între timp, posesorii companiilor de inginerie tehnologică şi construcții se îmbogățesc serios.

În acea dupa-amiază, în decorul idilic din apartamentul lui Claudine, relaxîndu-ne stînd la fereastră şi privind zăpada dănțuind afară, am învățat istoria profesiei pe care eram pe cale să o îmbrățişez. Claudine mi-a povestit cum, de-a lungul întregii istorii, imperiile au fost clădite în mare parte prin forța militară sau prin amenințarea cu ea. O dată cu sfîrşitul celui de Al Doilea Război Mondial însă, cu ascensiunea Uniunii Sovietice şi cu spectrul holocaustului nuclear, soluția militară a devenit mult prea riscantă.

Momentul decisiv a fost în 1951, cînd Iranul s-a revoltat împotriva unei companii petroliere britanice care-i exploata resursele naturale şi locuitorii. Compania era predecesoarea lui British Petroleum, BP-ul de astăzi. Drept răspuns, primul ministru iranian, bucurîndu-se de o mare popularitate şi ales în mod cît se poate de democratic (desemnat de revista *Time,* în 1951, drept Omul anului), Mohammad Mossadegh, a naționalizat toate proprietățile petrolifere iraniene. O Anglie grav jignită a căutat ajutor la aliatul din cel de Al Doilea Război Mondial, adică la SUA. Oricum, ambele țări se temeau că o desfăşurare de forțe militare ar putea provoca din partea Uniunii Sovietice o acțiune în numele Iranului.

Aşadar, în loc să trimită acolo puşcaşii marini, Washingtonul l-a detaşat pe agentul CIA, Kermit Roosevelt (nepotul lui Theodore). El a acționat strălucit, cîştigîndu-i pe oameni prin mite şi

ameninţări. Apoi i-a împins să organizeze o serie de revolte de stradă şi demonstraţii violente care au creat impresia că Mossadegh nu numai că nu se bucura de popularitate, dar, pe deasupra, mai era şi inept. În cele din urmă, Mossadegh a fost învins, petrecîndu-şi tot restul vieţii în arest la domiciliu. Pro-americanul Mohammad Reza Shah a devenit un dictator fără contracandidat. Kermit Roosevelt a pregătit decorul pentru o nouă profesie, una în rîndurile căreia aveam să mă înscriu şi eu[1].

Mişcarea lui Roosevelt a remodelat istoria Orientului Mijlociu şi a demonstrat că vechile strategii de consolidare a unui imperiu erau depăşite. În plus, ea a mai coincis şi cu începutul experimentelor în „acţiuni militare nenucleare limitate", care, în cele din urmă, au avut drept rezultat umilirea SUA în Coreea şi Vietnam. Deja în 1968, anul în care am dat interviul la NSA, devenise clar că, dacă SUA voia să-şi realizeze visul întemeierii unui imperiu global (după cum prevăzuseră cei ca preşedinţii Johnson şi Nixon), ea trebuia să adopte strategii modelate după exemplul iranian furnizat de Roosevelt. Aceasta era singura cale de a-i învinge pe sovietici fără ameninţarea unui război nuclear.

Mai exista însă o problemă. Kermit Roosevelt era angajat al CIA. Dacă ar fi fost prins, consecinţele ar fi fost dezastruoase. El orchestrase prima operaţie a SUA de demitere a unui guvern străin, fiind de aşteptat să urmeze multe alte operaţiuni de acest tip. Important era însă să se găsească o modalitate ca Washingtonul să nu fie implicat direct.

Din fericire pentru strategi, în anii 1960 s-a asistat şi la un alt tip de revoluţie: întărirea corporaţiilor internaţionale şi a organizaţiilor multinaţionale, cum ar fi Banca Mondială şi FMI. Acesta din urmă era finanţat în primul rînd de SUA şi de suratele noastre în întemeierea imperiului din Europa. O relaţie simbiotică s-a dezvoltat între guverne, corporaţii şi organizaţiile multinaţionale.

La vremea cînd mă înscrisesem eu la şcoala de afaceri de la UB, se găsise deja soluţia la problema Kermit-ca-agent-CIA. Agenţiile de spionaj din SUA - inclusiv NSA - aveau sarcina să identifice potenţiali AE, care puteau fi apoi angajaţi de către corporaţii internaţionale. Aceşti AE nu trebuiau niciodată plătiţi de guvern, ci urmau să-şi ia salariile din sectorul privat. Aşadar, dacă ar fi fost dată în vileag, treaba lor murdară ar fi fost atribuită lăcomiei corporaţiilor, nicidecum politicii guvernamentale. În plus, corporaţiile care îi angajau, deşi plătite de agenţiile guvernamentale şi de partenerii lor - băncile multinaţionale (cu banii contribuabililor), erau ferite de controlul Congresului şi de opinia publică, protejate de un ansamblu de iniţiative legislative în plină dezvoltare, incluzînd marca înregistrată, comerţul internaţional şi legile privind libertatea informaţiei[2].

- Prin urmare, înţelegi tu, a conchis Claudine, noi sîntem exact următoarea generaţie care continuă mîndra tradiţie începută pe cînd tu erai de-abia în clasa întîi.

CAPITOLUL 3

Indonezia: lecţii pentru un AE

În afara lucrurilor învăţate despre noua mea carieră, mi-am petrecut ceva timp citind şi despre Indonezia.

- Cu cît ştii mai multe despre o ţară înainte să ajungi acolo, cu atît mai uşoară îţi va fi sarcina, mă sfătuise Claudine. Vorbele ei mi s-au întipărit bine în minte.

Cînd Columb şi-a înălţat pînzele, pornind în 1492 în faimoasa-i călătorie, el urmărea să ajungă în Indonezia, cunoscută la acea vreme sub numele de Insulele Mirodeniilor. În toată perioada colonială, ea era considerată o comoară cu mult mai preţioasă decît Americile. Java, cu ţesăturile ei

bogate, cu mirodeniile ei legendare şi regatele-i opulente constituia o preţioasă posesiune, dar şi scena unor ciocniri violente între aventurierii spanioli, olandezi, portughezi şi britanici. Regatul Olandei a ieşit triumfător în 1750, dar, chiar dacă olandezii controlau Java, le-au fost necesari mai bine de 150 de ani să supună şi celelalte insule.

La invadarea Indoneziei de către japonezi, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, forţele olandeze au opus o minimă rezistenţă. Rezultatul a fost că indonezienii, în special javanezii, au suferit teribil, în urma armistiţiului japonez, un lider carismatic, pe nume Sukarno, a reuşit să proclame independenţa. În cele din urmă, luptele s-au încheiat după patru ani, la 27 decembrie 1949, cînd Olanda şi-a coborît steagul, redînd suveranitatea unui popor care, timp de mai bine de trei secole, nu cunoscuse nimic altceva în afară de lupte şi dominaţie. Sukarno a devenit primul preşedinte al noii republici. Cîrmuirea Indoneziei s-a dovedit însă a fi o provocare mult mai serioasă decît înfrîngerea olandezilor. Departe de a fi omogen, arhipelagul alcătuit din aproximativ 17500 de insule era asemenea unui butoi cu pulbere în care clocoteau primitivismul tribal, culturi divergente, zeci de limbi şi dialecte, grupuri etnice nutrind animozităţi vechi de secole. Conflictele erau frecvente şi violente, dar Sukarno reuşea să le ţină sub control. În 1960, a suspendat Parlamentul, iar în 1963 a fost numit preşedinte pe viaţă. El a constituit alianţe strînse cu guvernele comuniste din toată lumea, în schimbul echipamentului şi instrucţiei militare. Tot el a trimis trupe indoneziene înarmate cu echipament rusesc în Malaezia, aflată în apropiere, în încercarea de a răspîndi comunismul în toată Asia de Sud-Est şi de a cîştiga astfel acceptarea de către liderii socialişti mondiali. Opoziţia s-a consolidat, iar în 1965 s-a declanşat o lovitură de stat. Sukarno a reuşit să supravieţuiască asasinatului numai datorită prezenţei de spirit a amantei sale.

Mulţi dintre ofiţerii superiori ai armatei sale, precum şi cei mai apropiaţi dintre asociaţii săi au fost însă mai puţin norocoşi. Evenimentele le aminteau pe cele petrecute în Iran în 1953. În final, Partidul comunist a fost făcut responsabil - în special acele facţiuni sprijinite de China. În masacrele iniţiate ulterior de armată, au fost ucişi aproximativ trei pînă la cinci sute de mii de oameni. Comandantul armatei, generalul Suharto, a preluat preşedinţia în 1968[1]. Pînă în 1971, hotărîrea SUA de a ademeni Indonezia, îndepărtînd-o de comunism, se intensifica tot mai mult din cauza rezultatului războiului din Vietnam care părea foarte nesigur. În vara anului 1969, Preşedintele Nixon începuse o serie de retrageri de trupe, iar strategia SUA căpăta o perspectivă mult mai globală. Ea se concentra asupra prevenirii apariţiei efectului de domino - intrarea ţărilor din zonă, una după alta, sub dominaţia comunismului - şi se focaliza asupra cîtorva ţări; cheia o reprezenta Indonezia. Proiectul de electrificare al celor de la MAIN constituia o parte dintr-un plan mult mai cuprinzător care să asigure dominaţia americană în Asia de Sud-Est.

Premisa politicii externe a SUA era că Suharto va servi Washingtonul în aceeaşi manieră în care a făcut-o şahul Iranului. SUA mai spera ca această naţiune să servească drept model şi altor ţări din regiune. Washingtonul şi-a bazat o mare parte din strategia sa pe faptul că rezultatele bune obţinute în Indonezia ar putea avea repercusiuni pozitive asupra întregii lumi islamice, îndeosebi în explozivul Orient Mijlociu. Iar, dacă toate acestea nu reprezentau o motivaţie suficientă, Indonezia dispunea de ţiţei. Nimeni nu cunoştea cu certitudine calitatea şi mărimea rezervelor sale, dar seismologii companiilor petroliere erau foarte optimişti în privinţa posibilităţilor.

Pe măsură ce mă cufundam mai adînc în cărţile de la BPB, entuziasmul meu creştea. Îmi şi imaginam deja aventurile care mă aşteptau. Să lucrez pentru MAIN însemna să-mi schimb stilul de viaţă sărăcăcios de la Peace Corps cu unul mult mai luxos şi mai fascinant. Perioada petrecută cu

Claudine reprezenta deja împlinirea uneia dintre fanteziile mele; părea mult prea frumos ca să fie adevărat. Mă simțeam, cel puțin în parte, răzbunat pentru privațiunile de la şcoala aceea de băieți.

Şi se mai întîmpla ceva în viața mea: Ann şi cu mine nu ne mai înțelegeam cîtuşi de puțin. Cred că simțise faptul că duceam două vieți. Eu am considerat că acesta era rezultatul resentimentului pe care l-am simțit cînd m-a forțat să mă căsătoresc cu ea, de la bun început. Nu conta faptul că m-a susținut şi m-a ajutat în toate momentele grele din timpul misiunii mele în Ecuador, cînd eram în Peace Corps; încă o mai consideram ca pe o continuare a modelului meu comportamental de a mă supune capriciilor părinților mei. Desigur, acum, privind înapoi, sînt convins că relația mea cu Claudine a constituit un factor major. Nu aveam cum să-i spun lui Ann despre aceasta, dar ea a simțit bine despre ce-i vorba. În orice caz, ne-am decis să ne mutăm în apartamente separate.

Într-una din zile, în 1971, cu o săptămînă înainte de plecarea mea în Indonezia, am ajuns acasă la Claudine unde, pe măsuța din sufragerie, mă aşteptau tot felul de brînzeturi şi tipuri de pîine, precum şi o sticlă de Beaujolais. A ținut un toast în cinstea mea.

-Ai reuşit.

A zîmbit, dar parcă părea ceva mai puțin sinceră.

- În sfîrşit, acum eşti unul de-ai noştri.

Am sporovăit de toate cele cam vreo jumătate de oră; apoi, în timp ce ne terminam vinul, mi-a aruncat o privire pe care nu o mai zărisem niciodată pînă atunci.

- Să nu recunoşti în fața nimănui nimic despre întîlnirile noastre, mi-a spus ea cu o voce aspră. Dacă o vei face, nu te voi ierta nicicînd şi voi nega faptul că te-am întîlnit vreodată în viața mea.

S-a uitat duşmănos la mine - poate pentru prima dată m-am simțit amenințat de ea -, după care a scos un hohot de rîs ostil.

- Dacă ai de gînd să vorbeşti despre noi, viața îți va fi serios periclitată. Eram pur şi simplu năucit. Mă simțeam cumplit. Mai tîrziu însă, pe cînd mă întorceam pe jos la Prudential Centre, am fost nevoit să recunosc ingeniozitatea schemei. Adevărul este că tot timpul petrecut împreună am fost numai în apartamentul ei. Nu exista nici un fel de dovadă a relației noastre, iar nimeni de la MAIN nu fusese implicat în vreun fel. Mai exista apoi o parte din mine care îi aprecia francheța; nu mă înşelase, aşa cum o făcuseră părinții mei în legătură cu Tilton şi Middlebury.

CAPITOLUL 4

Salvarea unei țări de la comunism

Aveam o viziune romanțioasă asupra Indoneziei, țara în care aveam să locuiesc în următoarele trei luni. Unele dintre cărțile pe care le-am citit prezentau fotografii cu femei frumoase în saronguri în culori strălucitoare, dansatoare exotice din Bali, şamani scoțînd flăcări pe nări, războinici dînd la vîsle în pirogile plutind pe apele de smarald, la poalele vulcanilor fumegînd. În mod cu totul deosebit îmi atrăgeau atenția o serie de galioane sub pavilionul negru, aparținînd ticăloşilor de pirați Bugi care navigau pe mările arhipelagului şi care îi terorizaseră pe primii marinari europeni într-atît încît, întorşi pe la casele lor, aceştia din urmă îşi avertizau odraslele „Fiți cuminți că, de nu, vin Bugimenii* să vă ia". Dumnezeule, cum mi-au mai răscolit acele imagini sufletul!

Istoria şi legendele acelei țări reprezintă un corn al abundenței de figuri de pe alte tărîmuri: zei mînioşi, dragoni Komodo, sultani de triburi, străvechi poveşti care, cu mult înainte de naşterea lui

Hristos, au circulat prin munții Asiei, prin deserturile persane şi peste Mediterana pentru a se întipări în cele mai profunde unghere ale spiritului nostru colectiv. Chiar şi numai numele insulelor ei fabuloase - Java, Sumatra, Borneo, Sulawesi - mi-au sedus mintea. Era un tărîm de misticism, de mituri şi de frumusețe erotică; o înşelătoare comoară căutată, dar nicicînd găsită de Columb; o prințesă mult rîvnită, dar niciodată posedată de Spania, Olanda, Portugalia, Japonia; o închipuire şi un vis.

Aşteptările mele erau mărețe şi presupun că ele le reflectau pe cele ale marilor exploratori. Ca şi Columb însă ar fi trebuit să-mi pot pune frîu fanteziilor. Poate ar fi trebuit să-mi dau seama că lumina călăuzitoare străluceşte deasupra unui destin care nu este întotdeauna acela pe care ni-1 dorim noi. Indonezia oferea comori, dar nu era cufărul cu panacee pe care îl aşteptasem. De fapt, primele mele zile în capitala clocotitoare a Indoneziei, Djakarta, în vara anului 1971, au fost şocante.
Bugiman din lb. engleză s-ar putea traduce prin „omul negru" (n. tr.)

Frumusețea exista, cu siguranță, peste tot. Femei superbe purtînd saronguri multicolore. Grădini luxuriante care străluceau grație florilor tropicale. Dansatoare exotice din Bali. Ricşe cu scene în culorile curcubeului pictate pe părțile laterale ale locurilor pentru pasageri, aşezate în fața şoferilor care dădeau la pedale. Conace ale colonialismului olandez şi moschee crenelate. Mai exista însă şi o latură urîtă, tragică, a oraşului. Leproşi cu cioturi însîngerate în loc de mîini. Tinere oferindu-şi trupul pentru cîțiva gologani. Splendidele canale olandeze de odinioară transformate în haznale. Cocioabe din carton în care locuiau familii întregi, de-a lungul malurilor pline de gunoaie ale rîurilor negre. Claxoane zgomotoase şi fum înecăcios. Frumosul şi urîtul, elegantul şi vulgarul, spiritualul şi profanul. Aceasta era Djakarta, unde mireasma ispititoare de cuişoare şi de muguri de orhidee se luptă pentru dominație cu miasma canalelor de colectare. Mai văzusem sărăcie şi înainte. Unii dintre colegii mei din New Hampshire locuiau în bordeie din carton gudronat, fără apă caldă, şi apăreau la şcoală, în zilele geroase de iarnă, purtînd jachete subțiri şi pantofi sport făcuți ferfeniță, cu trupurile lor nespălate mirosind puternic a sudoare şi bălegar. Am stat în bordeie din pămînt cu țăranii din Anzi, a căror hrană consta aproape în exclusivitate din porumb uscat şi cartofi şi unde un nou-născut avea şanse egale să moară sau să supraviețuiască. Văzusem sărăcie, ce-i drept, dar nimic care să mă pregătească pentru Djakarta.

Desigur, echipa noastră era cazată în cel mai elegant hotel din țară, Hotel Intercontinental Indonezia. Aflat în proprietatea Pan-American Airways, ca şi restul hotelurilor din lanțul Intercontinental răspîndite pe întreg globul, acesta era conceput pentru a satisface capriciile străinilor bogați, în special ale preşedinților de companii petroliere şi ale familiilor lor. În seara primei noastre zile acolo, managerul nostru de proiect, Charlie Illingworth, a dat o masă în cinstea noastră într-un restaurant foarte elegant de la ultimul etaj al hotelului. Charlie era un cunoscător într-ale războiului; îşi dedicase o mare parte din timpul liber citirii cărților de istorie şi romanelor istorice despre marii comandanți de armate şi bătăliile purtate de ei. Era prototipul soldatului de fotoliu, adept al războiului din Vietnam. Ca de obicei, în acea seară era îmbrăcat în pantaloni kaki şi cămaşă kaki cu mîneci scurte, cu epoleți în stil militar.

După ce ne-a urat bun venit, şi-a aprins un trabuc.

- Pentru o viață de lux, a toastat el, ridicînd un pahar cu şampanie.

Ne-am alăturat lui.

- Pentru o viață de lux.

Am ciocnit cu toții.

Învăluit în fumu-i de trabuc, Charlie şi-a aruncat privirea de jur împrejurul camerei.

- Vom fi de-a dreptul răsfăţaţi aici, a spus el, dînd din cap apreciativ. Indonezienii vor avea mare grijă de noi, la fel şi cei de la Ambasada SUA. Să nu uităm însă că avem o misiune de îndeplinit.

Şi-a îndreptat privirile în jos spre teancul de notiţe pe care le ţinea în mînă.

- Da, sîntem aici spre a pune la punct o strategie pentru electrificarea insulei Java - cel mai populat ţinut din lume. Dar aceasta este numai partea vizibilă a aisbergului.

Mina lui a devenit serioasă; mi l-a evocat pe George C. Scott în rolul generalului Patton, unul dintre eroii lui Charlie.

- Ne aflăm aici pentru a aduce nici mai mult, nici mai puţin decît salvarea acestei ţări din ghearele comunismului. După cum bine ştiţi, Indonezia are o istorie îndelungată şi tragică. Acum, în acest moment cînd este pregătită şi ea să se lanseze în secolul al XX-lea, este pusă din nou la încercare. Responsabilitatea noastră este de a ne asigura că Indonezia nu o ia pe urmele vecinilor ei de la nord, Vietnam, Cambodgia şi Laos. Un sistem electric integrat reprezintă un element-cheie. Acesta, mai mult decît oricare alt factor (poate cu excepţia ţiţeiului), va asigura instaurarea capitalismului şi a democraţiei.

- Vorbind de petrol, a spus el.

A mai tras un fum din trabuc şi a mai sărit peste cîteva foi cu notiţe.

-Ştim cu toţii cît de mult depinde ţara noastră de petrol. Din acest punct de vedere, Indonezia ne poate fi un aliat puternic. Aşa că, dacă treceţi la planificarea acestei strategii, faceţi tot posibilul să vă asiguraţi că industria petrolieră şi toate celelalte care o deservesc - porturi, conducte, companii de construcţii - primesc ceea ce le trebuie, ca şi în cazul electricităţii, pe toată durata desfăşurării acestui plan pe 25 de ani.

Şi-a ridicat ochii de pe notiţe, uitîndu-se direct la mine.

-Mai bine să greşeşti în plus decît în minus. Doar nu vrei să-ţi mînjeşti mîinile cu sîngele copiilor indonezieni - sau alor noştri. Nu vrei ca aceştia să trăiască sub secera şi ciocanul steagului Roşu al Chinei!

În timp ce stăteam întins pe pat, în noaptea aceea, mult deasupra oraşului, în siguranţă, în luxul unui apartament de prima categorie, mi-a răsărit în minte imaginea Claudinei. Discursurile ei asupra datoriei externe mă bîntuiau. Am încercat să mă liniştesc, rememorînd lecţiile învăţate la cursurile de macroeconomie de la şcoala de afaceri. În fond, mi-am spus, mă aflu aici pentru a ajuta Indonezia să se ridice din stadiul economiei medievale şi să-şi ocupe locul în lumea industrială modernă. Ştiam însă că de dimineaţă mă voi uita pe fereastră, aruncîndu-mi privirile peste opulenţa grădinilor hotelului şi peste piscinele sale şi văzînd bordeiele răspîndite pe distanţe de mile întregi. Aveam să ştiu că nou-născuţii mureau din lipsa hranei şi a apei potabile şi că adulţii şi ţîncii de cîţiva ani sufereau de boli cumplite şi trăiau în condiţii execrabile.

Tot învîrtindu-mă şi răsucindu-mă în pat, mi s-a părut imposibil să neg că Charlie şi oricare alt membru al echipei noastre se aflau aici din motive egoiste. Noi promovam interesele externe ale SUA şi pe cele corporatiste. Eram mînaţi de lăcomie mai curînd, decît de dorinţa de a îmbunătăţi viaţa uriaşei majorităţi a indonezienilor. Mi-a venit în minte un singur cuvînt: corporatocraţie. Nu eram sigur dacă îl mai auzisem undeva sau dacă îl inventasem, dar mi se părea că descrie exact noua elită căreia îi intrase în cap să încerce să guverneze planeta.

Aceasta era o frăţie bine sudată a cîtorva oameni împărtăşind aceleaşi scopuri, iar membrii frăţiilor se mişcau cu uşurinţă şi frecvent de la un consiliu al unei corporaţii la altul, ca şi de la o poziţie guvernamentală la alta. Brusc, mi-am dat seama că actualul preşedinte al Băncii Mondiale,

Robert McNamara, constituia un exemplu perfect în acest sens. El trecuse de pe poziția de preşedinte al Companiei Ford Motors la cea de secretar al apărării naționale sub preşedinții Kennedy şi Johnson, iar acum ocupa postul de vîrf în cea mai puternică instituție financiară din lume.

Am mai înțeles şi că profesorii mei de la universitate nu înțeleseseră adevărata esență a macroeconomiei, şi anume că, în multe cazuri, a ajuta o economie să crească îi îmbogățeşte numai pe cei cîțiva din vîrful piramidei, în timp ce pe aceia de jos nu-i ajută în nici un fel, ba poate chiar îi coboară şi mai mult. Într-adevăr, de cele mai multe ori, promovarea capitalismului are drept rezultat un sistem care seamănă cu societățile feudale din evul mediu. Dacă vreunul dintre profesorii mei ar fi ştiut acest lucru, nu l-ar fi recunoscut în nici un caz — probabil din cauză că marile corporații şi indivizii care le conduc finanțează facultățile. A spune adevărul ar însemna ca aceşti profesori să-şi piardă slujba - întocmai cum astfel de dezvăluiri m-ar putea costa şi pe mine acelaşi lucru.

Aceste gînduri au continuat să mă țină treaz în fiece noapte pe care am petrecut-o la Hotelul Intercontinental Indonezia. În final, cea mai bună metodă de apărare a fost una extrem de personală: mă luptasem din greu pentru a scăpa din New Hampshire, din şcoala de acolo şi de înrolare. Printr-o combinație de coincidențe şi prin trudă grea, mi-am cîştigat un loc în acea viață de lux. Şi m-am mai liniştit spunîndu-mi că, de fapt, făceam ceea ce era corect prin prisma culturii în care mă încadram. Eram pe cale să devin un economist respectat şi de succes. Făceam lucrurile pentru care mă pregătise şcoala de afaceri. Ajutam la implementarea unui model de dezvoltare care era aprobat de cele mai strălucitoare minți ale grupurilor de experți din lume.

Cu toate acestea, în toiul nopții, trebuia să mă consolez, cel mai adesea, cu promisiunea că, într-o bună zi, aveam să dezvălui adevărul. După care, puteam dormi liniştit, citind romanele lui Louis L'Amour despre pistolarii din Bătrînul Vest Sălbatic.

CAPITOLUL 5

Vînzîndu-mi sufletul

Echipa noastră alcătuită din unsprezece oameni a petrecut şase zile în Djakarta, completînd formalitățile la Ambasada SUA, în întîlniri cu diverşi oficiali, organizîndu-ne sau relaxîndu-ne în jurul piscinei. Numărul americanilor care locuiau la Intercontinental m-a uimit. Mi-a făcut o imensă plăcere să privesc tinerele femei frumoase - soții ale preşedinților companiilor de petrol sau de construcții americane — care îşi petreceau zilele la piscină, iar serile în restaurantele luxoase, nu mai puține de şase la număr, din interiorul sau din jurul hotelului.

Apoi Charlie ne-a mutat trupa în munți, în oraşul Bandung. Clima era mai blîndă, sărăcia mai puțin evidentă, iar tentațiile ceva mai puține. Ni s-a pus la dispoziție o casă de oaspeți a guvernului, cunoscută drept Wisma, dotată cu un administrator, un bucătar, un grădinar şi cîțiva servitori. Construită în timpul perioadei coloniale olandeze, Wisma era un adevărat rai pe pămînt. Veranda ei spațioasă dădea spre o plantație de ceai care se întindea de-a lungul dealurilor vălurite, pînă sus, pe pantele munților vulcanici ai Javei. În afară de găzduire, ni se dăduseră şi unsprezece jeepuri Toyota, fiecare dintre noi beneficiind de şoferul şi de translatorul său. În sfîrşit, eram membri în Clubul de golf şi de tenis din Bandung, foarte exclusivist, fiind găzduiți şi într-un complex de birouri la sediul central al Perusahaan Umum Listrik Negară (PLN), compania de electricitate deținută de guvern.

Pentru mine, primele zile la Bandung au însemnat o serie de întîlniri cu Charlie şi Howard Parker. Howard avea vreo şaptezeci de ani, iar înainte de pensionare fusese analist principal pe probleme privind capacitatea de încărcare la New England Electric System. Acum era responsabil cu analizarea cantității de energie şi a capacității de încărcare de care va avea nevoie insula Java în viitorii douăzeci şi cinci de ani, făcînd, în acelaşi timp, şi o împărțire a acesteia în analize urbane şi regionale. Dat fiind că cererea de electricitate este strîns legată de creşterea economică, analizele lui depindeau de proiecțiile mele economice. Restul echipei noastre trebuia să dezvolte strategia corespunzătoare în funcție de prevederile noastre, localizînd şi proiectînd uzine electrice, linii de transmisie şi distribuție, precum şi sisteme de transportare a combustibilului într-o manieră care să satisfacă proiecțiile noastre cît mai eficient cu putință. În decursul întîlnirilor noastre, Charlie a evidențiat permanent importanța activității mele, bătîndu-mă la cap că prevederile mele trebuiau să fie foarte optimiste. Claudine avusese dreptate: eu eram cheia întregii strategii.

- Primele săptămîni petrecute aici, mi-a explicat Charlie, sînt dedicate culegerii datelor.

El, Howard şi cu mine eram aşezați pe fotoliile uriaşe din ratan din biroul personal al lui Charlie. Pereții erau decorați cu tapiserii imprimate, înfățişînd narațiuni din textele antice hinduse din *Ramayana.* Charlie a pufăit dintr-un trabuc straşnic.

-Inginerii vor pune cap la cap o prezentare detaliată asupra actualului sistem electric, a capacităților portuare, străzilor, căilor ferate, asupra tuturor chestiilor de acest tip.

A îndreptat trabucul spre mine.

-Tu trebuie să te mişti repede. La sfîrşitul primei luni, Howard trebuie să aibă deja o idee destul de clară despre întreaga desfăşurare a miracolelor economice care urmează să se producă din clipa cînd ne vom pune în aplicare noua schemă. Pînă la sfîrşitul celei de-a doua luni, va avea nevoie de mai multe detalii - repartizate pe regiuni. Ultima lună este consacrată umplerii golurilor. Aceasta este cea decisivă. în consecință, toți ne vom pune capul la contribuție. Aşa că, înainte să plecăm, trebuie să fim absolut siguri că dispunem de toate informațiile necesare. Acasă de Ziua Recunoştinței, iată care este mottoul meu. Nu există cale de întoarcere.

Howard părea un tip binevoitor, cu un aer de bunicuț, dar, de fapt, nu era decît un bătrîn acru care se simțea înşelat de viață. Nu ajunsese niciodată în elita de la New England Electric System, drept care nutrea uriaşe resentimente față de aceasta.

- Dat la o parte, îmi spunea în repetate rînduri, pentru că am refuzat să urmez linia impusă de companie.

Fusese forțat să se pensioneze şi atunci, nesuportînd ideea de a sta acasă cu nevastă-sa, acceptase o slujbă de consultant la MAIN. Aceasta era cea de-a doua misiune a sa şi fusesem avertizat atît de Einar, cît şi de Charlie să fiu cu mare băgare de seamă în ceea ce-i priveşte. Ei mi l-au descris ca fiind un rău, un *încăpățînat* şi un *răzbunător.*

După cum s-a dovedit, Howard a fost unul dintre cei mai înțelepți profesori ai mei, deşi nu eram pregătit să accept vreunul la acea vreme. Nu primise niciodată tipul de antrenament pe care mi-i aplicase mie Claudine. Cred că îl considerau prea bătrîn sau, poate, prea încăpățînat. Sau poate se gîndiseră că nu va sta la ei decît pentru o scurtă perioadă de timp, pînă cînd vor reuşi să atragă pe cineva mai maleabil, angajat cu normă întreagă, unul aşa ca mine. În orice caz, din punctul lor de vedere, el ajunsese să fie o problemă. Howard vedea limpede cum stau lucrurile şi rolul pe care ei doreau ca el să-i joace, dar era hotărît să nu fie un simplu pion. Toate adjectivele pe care Einar şi Charlie le folosiseră pentru a-i caracteriza erau corecte, dar cel puțin o parte din încăpățînarea sa se trăgea din hotărîrea-i personală de a nu fi lacheul lor. Mă îndoiesc ca el să fi auzit măcar o dată în

viaţa lui termenul de asasin economic, dar ştia că intenţia lor era de a-i folosi pentru a promova o formă de imperialism pe care el nu o putea accepta.

După una din întîlnirile noastre cu Charlie, m-a luat deoparte. Purta aparat auditiv şi avea sub cămaşă o cutiuţă de unde putea regla volumul.

-Asta rămîne între noi, mi-a spus Howard şoptit.

Stăteam la fereastra biroului pe care îl ocupam împreună, uitîndu-ne la canalul şerpuind dincolo de clădirea PLN. O tînără femeie se scălda în apele murdare ale acestuia, încercînd să pară, cel puţin, decentă, cu un sarong drapat pe trupul ei, de altfel, gol.

-Vor încerca să te convingă cum că această economie va creşte vertiginos, a spus el. Charlie nu are pic de milă. Nu-i lăsa să te aibă la mînă.

Vorbele lui mi-au produs o strîngere de inimă, dar şi dorinţa de a-i convinge că Charlie avea dreptate; la urma urmei, cariera mea depindea de mulţumirea şefilor mei de la MAIN.

- Bineînţeles că economia va exploda, am spus, cu ochii la femeia din canal. Uită-te numai la ce se întîmplă acum.

- Aşadar, ai făcut-o, a mormăit el, aparent fără să bage în seamă scena din faţa noastră. Ai adoptat linia lor, nu-i aşa?

O mişcare, în susul canalului, mi-a atras atenţia. Un om mai în vîrstă a coborît de pe o bancă şi-a dat jos pantalonii şi s-a lăsat pe vine, pe marginea apei, pradă chemării naturii. Tînăra l-a văzut, dar nici că s-a sinchisit, continuînd să se spele. M-am întors cu spatele la fereastră şi l-am privit în ochi pe Howard.

- Mai ştiu şi eu cîte ceva, am spus. Sînt eu tînăr, dar tocmai m-am întors după trei ani din America de Sud. Am văzut ce se poate întîmpla cînd se descoperă petrol. Lucrurile se schimbă rapid.

- O, şi eu mai ştiu cîte ceva, mi-a spus el în zeflemea. Al dracului de mulţi ani. Am să-ţi zic ceva, tinere. Mă doare în cot de zăcămintele tale de petrol şi de toate celelalte. Am făcut analize privind încărcarea electrică toată viaţa - în timpul Secesiunii, al celui de Al Doilea Război Mondial, vremuri de mari frămîntări. Am văzut ce a făcut pentru Boston Ruta 128, aşa-numită Miracolul din Massachusetts. Şi pot spune cu mîna pe inimă că nici o cantitate de energie nu a crescut vreodată cu mai mult de 7 pînă la 9% pe an, chiar în cea mai încărcată perioadă. Şi asta în vremurile bune. Şase procente ar fi mult mai corect.

M-am holbat la el. O parte din mine începuse să creadă că el avea dreptate, dar mă simţisem atacat. Ştiam că trebuia să-i conving, deoarece propria mea conştiinţă avea mare nevoie de justificări.

-Howard, nu sîntem în Boston. Aceasta este o ţară unde, pînă acum, nimeni nu a putut obţine nici măcar electricitate. Aici lucrurile stau diferit.

S-a întors pe călcîie şi şi-a vînturat palma în aer ca şi cum ar fi vrut să mă facă să dispar.

- „Dă-i înainte", a mormăit el. Vinde-te. Nu-mi pasă nici cît negru sub unghie de argumentele tale. Şi-a tras scaunul de la birou, prăbuşindu-se în el.

- Îmi voi elabora analiza, bazîndu-mă pe ceea ce cred eu, nu pe cine ştie ce studiu economic elucubrant.

A luat un creion şi a început să mîzgălească o foaie de hîrtie.

Era o provocare pe care nu o puteam ignora. M-am îndreptat spre biroul lui şi m-am aşezat în faţa lui.

- Ai să te faci de rîs dacă eu voi veni cu ceea ce toată lumea aşteaptă - un boom comparabil cu goana după aur din California - iar analiza ta privind creşterea cantităţii de electricitate va fi aceeaşi cu cea din Bostonul anilor '60.

A aruncat creionul din mînă şi s-a holbat la mine.

- Inconştienţă! Asta este. Şi la tine şi la ceilalţi, şi-a fluturat el braţele către birourile de dincolo de pereţii biroului nostru. V-aţi vîndut sufletele diavolului. Sînteţi implicaţi pentru bani. Acum, simula el un zîmbet, căutîndu-se sub cămaşă, îmi opresc aparatul auditiv şi mă întorc la lucru.

M-am cutremurat pînă în măduva oaselor. M-am năpustit afară din birou, îndreptîndu-mă către biroul lui Charlie. La jumătatea drumului, m-am oprit, nesigur de ceea ce aveam de gînd să fac. Aşadar, m-am întors şi am coborît scările, ieşind pe uşă, în soarele după-amiezii. Tînăra ieşea din canal cu sarongul strîns înfăşurat în jurul trupului. Bătrînul dispăruse. Cîţiva băieţi se jucau în canal, împroşcîndu-se cu apă şi ţipînd unul la altul. O femeie mai în vîrstă stătea în apă pînă la genunchi şi se spăla pe dinţi; o alta freca nişte haine. Mi s-a pus în gît un nod uriaş. M-am aşezat pe o movilă din bucăţi de beton, încercînd să ignor miasma înţepătoare ce venea dinspre canal. M-am luptat din greu să-mi stăpînesc lacrimile; trebuia să-mi dau seama ce anume mă făcuse să mă simt atît de jalnic. *Eşti implicat şi tu pentru bani.* Cuvintele lui Howard îmi răsunau neîncetat în urechi. Îmi atinsese un nerv sensibil. Băieţii au continuat să se împroaşte cu apă, vocile lor pline de veselie umplînd văzduhul. Mă întrebam ce puteam face. Ce mi-ar fi trebuit pentru a deveni la fel de lipsit de griji ca şi ei? Întrebarea mă chinuia în timp ce şedeam acolo, privindu-i cum se zbenguiau în binecuvîntata lor inocenţă, aparent inconştienţi de riscurile la care se expuneau, jucîndu-se în apa aceea fetidă. Un bătrîn, un cocoşat cu un toiag noduros, mergea şontîc-şontîc, de-a lungul malului canalului. S-a oprit şi i-a privit pe băieţi, faţa descompunîndu-i-se într-un zîmbet ştirb.

Poate că ar trebui să am încredere în Howard; poate că împreună am putea găsi o soluţie. Am simţit imediat o senzaţie de uşurare. Am luat o pietricică de jos şi am aruncat-o în canal. Pe măsură ce cercurile de la suprafaţa apei se risipeau, se risipea şi entuziasmul meu. Ştiam că era imposibil să fac aşa ceva. Howard era bătrîn şi scîrbit. El dăduse deja cu piciorul unor ocazii de a-şi îmbunătăţi cariera. În mod cert, nu ar fi cedat acum. Eu eram tînăr, abia la început, şi în nici un caz nu voiam să ajung ca el.

Holbîndu-mă fix la apa împuţită a canalului, am văzut deodată imagini cu şcoala elementară de pe deal, din New Hampshire, unde îmi petreceam vacanţele singur, în timp ce ceilalţi băieţi îşi luau zborul către domnişoarele lor. Încetişor, sentimentul de autocompătimire s-a instalat. Nici de astă dată nu aveam pe nimeni cu care să vorbesc.

În noaptea aceea, m-am întins în pat gîndindu-mă îndelung la oamenii din viaţa mea - Howard, Charlie, Claudine, Ann, Einar, Unchiul Frank — şi întrebîndu-mă cum ar fi fost existenţa mea dacă nu i-aş fi întîlnit vreodată. Unde aş fi locuit? Cu siguranţă nu în Indonezia. M-am întrebat şi despre viitorul meu, despre direcţia în care mă îndreptam. Am meditat la decizia care se impunea. Charlie spusese clar că se aştepta ca eu şi Howard să venim cu rate de creştere de cel puţin 17% pe an. Ce fel de analize aveam să concep?

Deodată, mi-a venit un gînd care mi-a alinat sufletul. Cum de nu-mi dăduse prin cap mai devreme? Decizia nu-mi aparţinea absolut deloc. Howard spusese că el va face ceea ce va considera potrivit, indiferent de concluziile mele. Puteam să-mi mulţumesc şefii cu analizele mele economice, iar el să facă ceea ce credea; munca mea nu va avea nici un impact asupra strategiei. Cei din jur tot

puneau accentul pe rolul meu determinant, dar se înşelau. O mare povară mi se luase de pe suflet. Am căzut într-un somn adînc.

Cîteva zile mai tîrziu, Howard s-a îmbolnăvit de un serios atac bacterian. L-am dus în cea mai mare grabă la spitalul misionar catolic. Doctorii i-au prescris un tratament şi i-au recomandat să se întoarcă în cea mai mare grabă în SUA. Howard ne-a asigurat că avea deja toate datele necesare şi că ar putea completa cu uşurinţă proiectul din Boston. Cuvintele pe care mi le-a adresat la despărţire au fost o reluare a avertismentului său anterior.

- Nu-i nevoie să falsifici cifrele, mi-a spus el. Nu voi lua parte la această mîrşăvie, indiferent de ceea ce îndrugi tu despre miracolele creşterii economice.

PARTEA II
Din 1971 pînă în 1975

CAPITOLUL 6
Rolul meu ca inchizitor

Contractele noastre cu guvernul indonezian, cu Banca Asiatică pentru Dezvoltare şi USAID impuneau ca cineva din echipa noastră să viziteze toate centrele cu populaţie numeroasă din zona inclusă în planul nostru strategic. Eu am fost desemnat să duc la bun sfîrşit această sarcină. După cum spunea Charlie, „Ai supravieţuit Amazonului; ştii cum să faci faţă insectelor, şerpilor şi apei de proastă calitate."

Împreună cu un şofer şi cu un translator am vizitat o mulţime de locuri frumoase şi am stat în destule locuinţe de-a dreptul jalnice. M-am întîlnit cu oameni de afaceri şi lideri politici locali şi le-am ascultat opiniile privind perspectivele legate de creşterea economică, în orice caz, mi-am dat seama că mulţi dintre aceştia erau reticenţi în a-mi împărtăşi informaţiile de care dispuneau. Păreau intimidaţi de prezenţa mea. În mod frecvent, ei îmi spuneau că trebuie să iau legătura cu şefii lor, cu agenţii guvernamentale sau cu sediile centrale ale corporaţiilor din Djakarta. Uneori aveam impresia că se pusese la cale o conspiraţie împotriva mea.

Aceste excursii erau, de regulă, scurte, nu mai mult de două-trei zile. În intervalul dintre ele mă întorceam la Wisma în Bandung. Femeia care o administra avea un fiu cu cîţiva ani mai mic decît mine. Se numea Rasmon, dar pentru toată lumea, cu excepţia mamei sale, el era Rasy. Student la economie, la o universitate din zonă, Rasy a fost imediat interesat de munca mea. De fapt, aveam senzaţia că, pînă la un anumit punct, mă abordase în vederea găsirii unei slujbe. El începuse să mă înveţe şi indoneziana bahasa.

Crearea unei limbi uşor de învăţat a fost considerată de preşedintele Sukarno o prioritate de vîrf, după ce Indonezia şi-a redobîndit independenţa faţă de Olanda. În întreg arhipelagul se vorbesc peste 350 de limbi şi dialecte[1], iar Sukarno a înţeles că ţara sa avea nevoie de un vocabular comun pentru a unifica oamenii de diverse culturi care populau mulţimea de insule. El a recrutat o echipă internaţională de lingvişti, rezultatul cu cel mai mare succes fiind crearea acestei indoneziana bahasa. Pornind de la dialectul Malay, ea evită foarte multe dintre schimbările timpurilor verbale, verbele neregulate şi alte complicaţii caracteristice pentru majoritatea limbilor. Pe la începutul anilor 1970, majoritatea indonezienilor vorbea această limbă, deşi ei continuau să folosească în comunicare dialectul javanez sau alte dialecte locale din cadrul comunităţilor lor. Rasy era un profesor excelent,

cu un minunat simţ al umorului, iar, comparativ cu învăţarea dialectului Shuar sau chiar a limbii spaniole, bahasa mi se părea simplă.

Rasy avea un motoscuter şi luase asupra sa sarcina de a-mi prezenta oraşul şi locuitorii săi.

- Îţi voi arăta o faţă a Indoneziei pe care nu ai văzut-o niciodată, mi-a promis el într-o seară şi m-a îndemnat să încalec pe şa, în spatele lui.

Am trecut pe lîngă spectacole de păpuşi în joc de umbre, muzicieni care cîntau la instrumente tradiţionale, pe lîngă fachiri înghiţitori de flăcări, jongleri şi vînzători ambulanţi care vindeau mărfuri inimaginabile, de la casetele de contrabandă americane pînă la obiecte autohtone rare. În cele din urmă, am ajuns la o cafenea micuţă înţesată de tineri şi tinere ale căror haine, pălării şi coafuri ar fi fost potrivite pentru un concert al formaţiei Beatles de la sfîrşitul anilor 1960. În orice caz, toţi erau clar indonezieni. Rasy m-a prezentat unui grup aşezat în jurul unei mese şi ne-am alăturat acestuia.

Toţi vorbeau engleza, mai mult sau mai puţin fluent, dar au apreciat şi mi-au încurajat strădaniile de a învăţa bahasa. Vorbeau deschis despre acest subiect şi m-au întrebat de ce americanii nu le învăţau niciodată limba. Nu le-am putut da vreun răspuns. Nici nu puteam să le explic de ce eram eu singurul american sau european în această parte a oraşului, chiar dacă puteai vedea o mulţime de-alde noi la Clubul de tenis şi golf, la restaurantele de lux, la teatre sau la super-magazinele scumpe.

A fost o noapte de care-mi voi aminti mereu. Rasy şi prietenii lui m-au tratat ca pe unul de-ai lor. Am simţit un sentiment de euforie datorat faptului că eram acolo, glumind şi rîzînd cu ei, şi că ei impărţeau cu mine oraşul, mîncarea şi muzica lor, că mă bucuram de mirosul ţigărilor de cuişoare şi al altor arome, de ceea ce făcea parte din vieţile lor. Era ca şi cum aş fi fost din nou în Peace Corps şi m-am surprins întrebîndu-mă de ce mi-am imaginat că vreau să călătoresc la clasa întîi şi să mă separ de oameni ca aceştia. Pe măsură ce noaptea se scurgea lent, deveneau din ce în ce mai interesaţi să-mi afle părerile privind ţara lor şi războiul pe care ţara mea îl ducea în Vietnam. Toţi erau oripilaţi de ceea ce ei numeau „invazia ilegală" şi s-au simţit uşuraţi să afle că le împărtăşeam sentimentele.

Cînd eu şi cu Rasy ne-am întors la casa de oaspeţi era tîrziu şi totul era cufundat în beznă. I-am mulţumit din tot sufletul pentru că mă invitase în lumea sa; la rîndu-i, mi-a mulţumit pentru că fusesem deschis cu prietenii lui. Ne-am promis s-o mai facem şi altă dată, ne-am îmbrăţişat şi ne-am îndreptat spre camerele noastre.

Experienţa trăită împreună cu Rasy mi-a stîrnit pofta de a petrece mai mult timp departe de echipa de la MAIN. În dimineaţa următoare, m-am întîlnit cu Charlie şi i-am spus că începusem să mă simt frustrat din pricina încercării de a obţine informaţii de la oamenii locului. În plus, toate statisticile de care aveam nevoie pentru a dezvolta o analiză economică nu puteau fi găsite decît la oficiile guvernului din Djakarta. Charlie şi cu mine am fost de acord că era nevoie să petrec una sau două săptămîni în Djakarta.

El şi-a exprimat compasiunea pentru mine, care eram obligat să părăsesc Bandungul pentru a mă duce în metropola clocotitoare, iar eu m-am prefăcut că detest această idee. În secret, de fapt, eram incitat de posibilitatea de a dispune de puţin timp numai pentru mine, de a explora Djakarta şi de a fi găzduit la elegantul Hotel Intercontinental Indonezia. Ajuns în Djakarta însă, am descoperit că, de această dată, priveam viaţa dintr-o altă perspectivă. Noaptea petrecută cu Rasy şi cu tinerii indonezieni, ca şi călătoriile mele de-a lungul şi de-a latul ţării, mă schimbaseră. Am constatat că îi priveam pe compatrioţii mei americani într-o lumină diferită. Tinerele lor soţii nu-mi mai păreau atît de frumoase. Gardul din lanţuri din jurul piscinei şi barele din oţel de la geamurile de la etajele

inferioare, pe care nici nu le observasem înainte, căpătaseră acum o înfățișare amenințătoare. Mîncarea din restaurantele elegante ale hotelului părea insipidă.

Şi am mai observat încă ceva. În timpul întîlnirilor mele cu lideri politici şi oameni de afaceri importanți, am devenit conştient de subtilitățile din modul lor de a mă trata. Nu o simțisem mai înainte, dar acum îmi dădeam seama că prezența mea le displăcea multora dintre ei. De exemplu, cînd mă prezentau unul altuia, foloseau de multe ori termeni din bahasa care s-ar traduce, conform dicționarului meu, cu sensurile de *inchizitor* şi *anchetator.* Am neglijat intenționat să le spun despre cunoştințele mele de indoneziana bahasa - nici chiar translatorul meu nu ştia decît că pot reproduce cîteva fraze tip - şi mi-am cumpărat un dicționar bun bahasa/engleză, pe care îl consultam foarte des după ce mă despărțeam de ei.

Aceste apelative erau doar coincidențe de vocabular? Interpretări greşite din dicționarul meu? Am încercat să mă autoconving de acest lucru. Şi totuşi, cu cît petreceam mai mult timp cu aceşti bărbați, cu atît mă convingeam mai adînc că eram un intrus, că primiseră ordin de la cineva să coopereze cu mine şi că nu prea aveau altceva de ales decît să se supună. Nu aveam nici o idee dacă vreun oficial al guvernului, un bancher, un general sau Ambasada SUA trimisese ordinul. Tot ceea ce ştiam era că, deşi mă invitau în birourile lor, îmi ofereau ceai, răspunzînd politicos întrebărilor mele şi, într-o manieră foarte deschisă, păreau să salute prezența mea, sub aceste aparențe exista o umbră de resemnare şi de ură.

Acest lucru m-a făcut să mă îndoiesc, de asemenea, şi de răspunsurile lor la întrebările mele şi de validitatea datelor provenite de la ei. De exemplu, nu puteam niciodată să intru pur şi simplu într-un birou cu translatorul meu şi să mă întîlnesc cu cineva; trebuia mai întîi să stabilim o întîlnire. În sine, acest lucru nu ar fi trebuit să pară atît de straniu, doar că procedeul însemna o uriaşă pierdere de timp. Din moment ce telefoanele funcționau foarte rar, trebuia să mergem cu maşina pe străzile ultraaglomerate, care erau proiectate într-o manieră atît de contorsionată, încît putea să dureze şi o oră pentru a ajunge la o clădire aflată la o distanță de numai cîteva corpuri de case. Odată ajunşi, eram rugați să completăm o serie de formulare. În cele din urmă, apărea un secretar. Politicos – arborînd întotdeauna acel zîmbet curtenitor pentru care cei din Java sînt renumiți - acesta îmi punea întrebări despre tipul de informații pe care îl doresc, după care fixa detaliile pentru o întîlnire. Fără excepție, întîlnirea planificată era peste cel puțin cîteva zile, iar cînd, în sfîrşit, avea loc, mi se înmîna un dosar de materiale dinainte pregătite. Proprietarii de întreprinderi îmi dădeau planuri pe 5-10 ani, bancherii aveau diagrame şi grafice, iar guvernanții îmi furnizau liste de proiecte care erau în curs de a părăsi planşele de desen pentru a deveni motoare ale creşterii economice. Tot ceea ce îmi furnizau aceşti lideri ai comerțului şi guvernului şi tot ceea ce îmi spuneau ei în timpul discuțiilor indica faptul că Java era pe drumul către - poate - cel mai mare boom al tuturor economiilor din lume. Nimeni - nici măcar o singură persoană - nu a pus la îndoială vreodată această premisă şi nici nu mi-a dat vreo informație negativă. Pe cînd mă întorceam spre Bandung însă, m-am trezit analizînd toate aceste experiențe trăite; ceva era extrem de neplăcut. Mi-a venit în minte că tot ceea ce făceam eu în Indonezia era mai mult un joc decît o realitate. Era ca şi cum am fi jucat pocher. Ne țineam cărțile ascunse. Nu puteam avea încredere unii în alții şi nici nu puteam conta pe veridicitatea informațiilor pe care ni le comunicam. Şi totuşi, acest joc era al naibii de serios, iar rezultatul lui, timp de decenii de acum încolo, avea să aibă un impact asupra a milioane de vieți.

CAPITOLUL 7

Civilizația pusă la încercare

- Te duc la un *dalang,* mi-a spus Rasy, zîmbind. Ştii, e vorba despre faimoşii maeştri păpuşari indonezieni. Era efectiv încîntat că revenisem în Bandung.

- În astă seară, în oraş e un astfel de *dalang,* foarte vestit.

M-a dus cu scuterul lui prin părți ale orașului despre care nici nu ştiam că există, prin cartiere populate de case tradiționale, *kampong,* care puteau fi asemuite cu o versiune sărăcăcioasă a micilor temple *ca* acoperiş de țiglă. Erau departe impresionantele conace tipice colonialismului olandez şi clădirile de birouri cu care mă obişnuisem. Se vedea clar că oamenii erau săraci, dar, cu toate acestea, comportamentul lor era plin de mîndrie. Purtau saronguri imprimate, uzate pînă la urzeală, dar curate, bluze viu colorate şi pălării din paie cu borurile foarte mari. Oriunde mergeam eram întîmpinați cu zîmbete şi rîsete. Cînd ne opream, copiii se repezeau să mă atingă şi să-mi pipăie țesătura blugilor. O fetiță mi-a înfipt în păr un boboc înmiresmat de frangipani.

Am parcat scuterul lîngă un teatru ambulant unde erau adunate cîteva sute de oameni, unii în picioare, alții aşezați pe scaune pliante. Era o noapte senină şi frumoasă. Deşi ne aflam în centrul celui mai vechi cartier din Bandung, nu existau stîlpi de iluminat, aşa că stelele străluceau deasupra capetelor noastre. Arome de lemn ars, arahide şi cuişoare înmiresmau aerul.

Rasy a dispărut în mulțime, revenind în curînd însoțit de mulți dintre tinerii pe care-i întîlnisem la cafenea. Mi-au oferit un ceai fierbinte, nişte prăjiturele şi *sate,* mici bucățele de carne prăjite în ulei de arahide. Probabil că am ezitat înainte de a gusta din ultimele, deoarece una dintre femei a arătat spre un foc de-abia pîlpîind.

- Carne foarte proaspătă, a rîs ea. De curînd prăjită.

Apoi a început muzica - sunetele magice şi obsesive ale unui *gama-long,* un instrument evocînd imaginea clopotelor templelor.

-Acest *dalang* interpretează singur toată muzica, mi-a şoptit Rasy. Tot el manevrează şi toate păpuşile şi le interpretează vocile, vorbind în cîteva limbi. O să-ți traducem noi.

A fost un spectacol remarcabil, îmbinînd legendele tradiționale cu evenimentele curente. Mai tîrziu aveam să aflu că *dalang-ul* este un Şaman care face totul în transă. Avea peste o sută de păpuşi şi pentru fiecare glăsuia cu o voce diferită. Era o noapte pe care nu aveam să o uit niciodată şi care mi-a influențat tot restul vieții.

După ce a încheiat o selecție clasică de texte din *Ramayana, dalang* a scos o păpuşă Richard Nixon, completată cu nasul lung şi cu fălcile lăsate. Preşedintele SUA era îmbrăcat ca Unchiul Sam, cu o pălărie în stele-şi-dungi şi cu frac. Era însoțit de o altă păpuşă, care purta un costum din trei piese în dungi. Cea de-a doua păpuşă căra într-o mînă o găleată ornată cu semnul dolarului. Mîna liberă şi-o folosea pentru a flutura steagul american deasupra capului lui Nixon, în maniera în care sclavii fluturau evantaiele pentru a-şi răcori stăpînii.

În spatele celor doi a apărut o hartă a Orientului Extrem şi Mijlociu, cu diferitele țări prinse în cuie, fiecare pe poziția-i respectivă. Nixon s-a apropiat imediat de hartă, a luat Vietnamul de pe cui şi l-a îndesat în gură. Striga ceva ce se putea traduce cu:

- Amar! La gunoi cu el. Nu mai avem nevoie de ăsta!

Apoi l-a zvîrlit în găleată şi a luat în primire şi celelalte țări. În orice caz, am fost surprins să observ că selecțiile următoare nu includeau dominoul statelor din Asia de Sud-Est. Mai exact, țările

aparţineau toate Orientului Mijlociu - Palestina, Kuweit, Arabia Saudită, Irak, Siria şi Iran. S-a întors apoi către Pakistan şi Afganistan. Ori de cîte ori azvîrlea o ţară în găleata-i, păpuşa Nixon scotea urlînd cîte un epitet, iar toate vituperaţiile sale erau remarci anti-islamice: „cîini musulmani", „monştrii lui Mohammed", „diavoli islamişti".

Mulţimea devenise foarte irascibilă, tensiunea crescînd cu fiecare ţară nou aruncată în găleată. Spectatorii păreau sfîşiaţi între hohote de rîs, şoc şi furie. Din cînd în cînd, mi se părea că se simţeau jigniţi de limbajul păpuşarului. Eram şi eu intimidat; ieşeam în evidenţă din această mulţime, fiind mai înalt decît ceilalţi, şi eram îngrijorat că şi-ar putea dezlănţui furia asupra mea. Nixon a spus apoi ceva care mi-a făcut părul măciucă, după cele traduse de Rasy.

- Pe asta dă-o Băncii Mondiale. Vezi ce se poate face ca să luăm ceva bani pe Indonezia.

A ridicat Indonezia de pe hartă, făcînd gestul de a o azvîrli la gunoi, dar, chiar în acel moment, din umbră s-a năpustit o altă păpuşă. Aceasta reprezenta un bărbat indonezian, îmbrăcat într-o cămaşă imprimată şi o pereche de pantaloni kaki, purtînd o insignă cu numele său clar tipărit.

- E vorba de un politician foarte popular din Bandung, mi-a explicat Rasy.

Păpuşa aceasta a zburat literalmente între Omul cu găleata şi Nixon, pe care l-a prins de mînă.

- Stai! strigă bărbatul. Indonezia e suverană.

Mulţimea a izbucnit în aplauze. Apoi Omul cu găleata a ridicat steagul şi l-a înfipt ca pe o săgeată în indonezian, care s-a clătinat şi a murit într-o manieră foarte teatrală. Spectatorii au început să fluiere, să ţipe, să strige „huo!" şi să-şi agite pumnii în aer. Nixon şi Omul cu găleata stăteau acolo privindu-ne. Au făcut o plecăciune şi au părăsit scena.

- Cred că ar trebui să plec, i-am spus lui Rasy. El m-a luat protector pe după umeri.

- E în regulă, mi-a zis. Nu au nimic împotriva ta, personal.

Nu prea eram sigur de asta.

Ceva mai tîrziu, ne-am retras la cafenea. Rasy şi ceilalţi m-au asigurat că nu fuseseră informaţi dinainte asupra scenetei cu Nixon şi Banca Mondială.

-Nu poţi să ştii niciodată la ce să te aştepţi din partea păpuşarului, a completat un tînăr.

M-am întrebat cu voce tare dacă totul a fost regizat în onoarea mea. Cineva a rîs şi mi-a spus că Eul meu e unul uriaş.

- Tipic pentru americani, a adăugat el, bătîndu-mă cu înţelegere pe spate.

Indonezienii sînt foarte conştienţi în materie de politică, a spus tipul de lîngă mine. Americanii nu merg la spectacole de acest fel?

O femeie superbă, licenţiată în limba engleză, s-a aşezat vizavi de mine la masă.

- Dar tu nu lucrezi pentru Banca Mondială? m-a întrebat ea.

I-am spus că sarcina mea venea de la Banca Asiatică pentru Dezvoltare (Asian Development Bank) şi de la Agenţia Statelor Unite pentru Dezvoltare Internaţională (United State Agency for International Development).

- Şi, de fapt, nu sînt toate acelaşi lucru? Nu a mai aşteptat răspuns. Nu e aşa cum a arătat piesa din seara asta? Nu se uită guvernul tău la Indonezia şi la alte ţări ca şi cum ar fi un ciorchine de...

Nu reuşea să găsească termenul.

- Struguri, a sugerat unul dintre prietenii ei.

- Exact. Un ciorchine de struguri. Poţi culege şi alege. Păstreaz-o pe Anglia. Mănînc-o pe China. Şi arunc-o pe Indonezia.

- După ce ne veţi lua tot petrolul, a adăugat o altă femeie.

Am încercat să mă apăr, dar nu eram deloc pregătit pentru aşa ceva. Voiam să mă dau mare cu faptul că venisem în această parte a oraşului şi că am rămas să asist la întregul spectacol anti-SUA pe care l-aş fi putut considera ca pe un afront personal. Voiam ca ei să vadă curajul meu de a face ceea ce făcusem, să-şi dea seama că eu eram singurul membru al echipei mele care se străduise să învețe bahasa sau care avusese dorința de a le cunoaşte cultura. Voiam să le arăt că fusesem singurul străin care participase la spectacol. În loc de toate acestea, am încercat să reorientez conversația. I-am întrebat de ce credeau că *dalang-ul* a singularizat numai țări musulmane, cu excepția Vietnamului.

Auzind asta, tînăra absolventă de limbă engleză a izbucnit în rîs.

- Pentru că ăsta este planul.

Vietnamul este numai o acțiune de acoperire, a intervenit unul dintre bărbați, aşa cum a fost Olanda pentru naziști. O treaptă.

- Adevărata țintă, a continuat femeia, este lumea islamică.

Nu puteam să las această chestiune fără nici o replică.

- Cu siguranță, am protestat eu, nu aveți cum să credeți cu adevărat că SUA este antimusulmană.

- Şi nu e? a întrebat ea. De cînd? Ar fi bine să-i citeşti pe unul dintre istoricii voştri - un britanic pe nume Toynbee. Prin anii cincizeci, el a prezis că adevăratul război al secolului următor nu se va purta între comuniști şi capitaliști, ci între creştini şi musulmani.

- Arnold Toynbee a afirmat aşa ceva?

Eram uimit.

Da. Citeşte *Procesul intentat civilizației si Lumea si Occidentul.*

- Dar de ce să existe o animozitate între musulmani şi creştini? am întrebat.

Au schimbat cîteva priviri pe deasupra mesei. Le era greu să creadă că puteam pune o întrebare atît de tîmpită.

- Deoarece, a spus ea rar, ca şi cum s-ar fi adresat unei persoane mai încete la minte sau tare de urechi, Occidentul - în special liderul său, SUA - este hotărît să preia controlul asupra lumii, să devină cel mai mare imperiu din istorie. A ajuns deja foarte aproape de reuşită. Actualmente, Uniunea Sovietică îi stă în cale, dar sovieticii nu vor mai rezista mult. Toynbee a reuşit să întrevadă acest lucru. În spatele ideologiei lor, nu există vreo religie, vreo credință, vreo substanță. Istoria demonstrează un lucru: credința - sufletul, încrederea într-o putere superioară - este esențială. Iar noi, musulmanii, o avem. O avem mai mult decît oricine din lume, chiar mai mult decît creştinii. Aşa că aşteptăm. Devenim tot mai puternici.

- Nu ne grăbim, a intervenit unul dintre tineri, dar, în timp, vom lovi asemenea şarpelui.

- Ce gînd oribil! nu m-am mai putut abține. Ce putem face pentru a schimba toate astea?

Absolventa de la engleză m-a privit drept în ochi, zicîndu-mi:

- Încetați să mai fiți atît de lacomi şi de egoişti. Înțelegeți că mai există şi altceva pe lume în afara imenselor voastre case şi a magazinelor de lux. Oamenii mor de foame, iar voi nu aveți altă grijă decît să vă asigurați petrolul pentru maşini. Copiii mor de sete, iar voi umblați după ultima modă apărută prin magazinele de firmă. Națiuni ca a noastră se înecă în sărăcie, dar oamenii voştri nici nu ne mai aud strigătele de ajutor. Vă astupați urechile în momentul în care ceilalți încearcă să vă spună toate astea. Îi etichetați drept comuniști sau radicali. Ar trebui să vă deschideți inimile către cei săraci şi defavorizați, în loc să-i conduceți către o sărăcie şi o aservire tot mai profunde. Nu a mai rămas prea mult timp. Dacă nu reuşiți să vă schimbați, sînteți condamnați.

Cîteva zile mai tîrziu, popularul politician din Bandung, reprezentat de păpuşa care s-a opus lui Nixon şi Omului cu găleata, a fost lovit şi omorît de o maşină, iar şoferul a fugit de la locul accidentului.

CAPITOLUL 8

Isus, altfel închipuit

Amintirea acelui *dalang* mi-a rămas adînc întipărită în minte. La fel şi cuvintele frumoasei licenţiate în limba engleză. Acea noapte din Ban-dung m-a catapultat la un nou nivel de gîndire şi simţire. Chiar dacă nu ignorasem în totalitate implicaţiile misiunii noastre din Indonezia, reacţiile mele fuseseră stăpînite de emoţii şi, în general, fusesem în stare să-mi controlez sentimentele, apelînd la raţiune, la exemplele din istorie sau la necesităţile biologice. Justificasem prezenţa noastră acolo ca pe o parte a condiţiei umane, autoconvingîndu-mă că Einar, Charlie şi noi ceilalţi nu făceam decît să acţionăm aşa cum acţionaseră toţi oamenii dintotdeauna: avînd grijă de noi şi de familiile noastre, în orice caz însă, discuţia mea cu acei tineri indonezieni m-a determinat să văd şi un alt aspect al acestei probleme. Prin ochii lor, am perceput că o abordare egoistă a politicii externe nu serveşte şi nici nu protejează generaţiile viitoare din nici o parte a lumii. Este vorba despre un fel de miopie, aşa cum o vădesc şi rapoartele anuale ale corporaţiilor sau strategiile pentru campaniile electorale ale politicienilor care elaborează politica externă.

După cum s-a dovedit, informaţiile de care aveam nevoie pentru prevederile mele economice necesitau vizite mai frecvente la Djakarta. Am profitat de timpul petrecut singur acolo pentru a cugeta mai adînc asupra acestor chestiuni şi pentru a scrie despre ele într-un jurnal al meu. Am rătăcit pe străzile acestui oraş, am dat bani cerşetorilor şi am încercat să leg conversaţii cu leproşi, prostituate şi copii ai străzii, între timp, am analizat natura ajutorului internaţional şi am luat în considerare rolul legitim pe care statele dezvoltate (SD-urile, în jargonul Băncii Mondiale) l-ar putea juca în încercarea de a eradica sărăcia şi mizeria din statele mai puţin dezvoltate (SMPD-uri). Am început să mă întreb cînd este ajutorul extern unul cu adevărat sincer şi cînd este numai lăcomie şi egoism. Am început efectiv să-mi pun întrebarea dacă acest ajutor extern este vreodată altruist, iar, dacă nu e, cum se putea schimba acest lucru. Eram sigur că ţări ca a mea ar trebui să acţioneze decisiv pentru a-i ajuta pe bolnavii şi muritorii de foame ai lumii, dar tot atît de sigur eram că se întîmpla foarte rar - dacă se întîmpla vreodată - ca aceasta să constituie motivaţia fundamentală a intervenţiei noastre.

Îmi tot revenea în minte o întrebare esenţială: dacă obiectivul ajutorului extern este imperialismul, atunci să fie acesta chiar aşa de incorect? M-am surprins adesea invidiindu-i pe oameni ca Charlie care credeau cu atîta neclintire în sistemul nostru, încît voiau să-i impună şi restului lumii. Mă îndoiam că resursele limitate ar permite întregii lumi să ducă viaţa opulentă a SUA, cînd chiar Statele Unite aveau milioane de cetăţeni care trăiau în sărăcie. În plus, nu-mi era foarte clar dacă oamenii din celelalte state voiau efectiv să trăiască la fel ca noi. Propriile noastre statistici privind violenţa, depresia, abuzul de medicamente, divorţurile şi crimele indicau faptul că, deşi eram una dintre cele mai sănătoase societăţi din istorie, la fel de bine se putea să fim şi una dintre cele mai nefericite. De ce să vrem ca ceilalţi să se ia la întrecere cu noi?

Poate Claudine mă avertizase despre toate acestea. Nu mai eram deloc sigur de ceea ce încercase ea să-mi spună. În orice caz, acum, lăsînd argumentele intelectuale deoparte, devenise dureros de evident faptul că zilele inocenței mele luaseră sfîrşit. Iată ce am scris în jurnal:

Este oare cineva din SUA inocent? Deşi aceia din chiar vîrful piramidei economice cîştigă cel mai mult, milioane dintre noi depindem - fie direct, fie indirect - de exploatarea SMPD-urilor pentru a ne asigura traiul. Resursele şi mîna de lucru ieftină, care ne alimentează aproape toate afacerile, vin din locuri precum Indonezia şi foarte puține fac cale întoarsă la ei. Împrumuturile externe ne asigură că atît copiii din ziua de azi, cît şi nepoții lor de mîine vor fi chezăşia noastră. Ei vor trebui să permită corporațiilor noastre să le devasteze resursele naturale şi nu vor putea primi educație, îngrijiri medicale şi alte servicii numai şi numai ca să ne plătească nouă înapoi. Faptul că propriile noastre companii au primit deja bani pentru construirea uzinelor electrice, aeroporturilor şi parcurilor industriale nu este luat în calcul în această formulă. Să fie o dovadă de inocență faptul că majoritatea americanilor nu este conştientă de acest lucru? Neinformați şi intenționat dezinformați, da. Dar inocenți?

M-am întîlnit cu Ann la Paris, în drum spre casă, pentru a încerca o reconciliere. Chiar şi în timpul acestei vacanțe franceze, am continuat să ne ciondănim. În ciuda numeroaselor momente frumoase şi speciale trăite de noi, cred că amîndoi înțeleseserăm că îndelungata noastră istorie de furie şi resentimente constituia o piedică mult prea mare. Şi, în plus, erau atîtea lucruri pe care nu i le puteam spune. Singura persoană căreia i le-aş fi putut împărtăşi era Claudine, iar la ea mă gîndeam permanent. Ann şi cu mine am aterizat la Aeroportul Logan din Boston şi am luat un taxi spre a ajunge fiecare la casa sa din Back Bay.

CAPITOLUL 9

O ocazie unică în viață

Adevăratul test al Indoneziei mă aştepta la MAIN. Dimineața, la prima oră, m-am prezentat la sediul central de la Prudential Center şi, în timp ce aşteptam liftul împreună cu alți angajați, am aflat că Mac Hali, enigmaticul preşedinte octogenar, şi executivul de la MAIN îl promovaseră pe Einar preşedinte al reprezentanței din Portland, Oregon. Rezultatul era că acum eu trebuia să-i raportez direct lui Bruno Zambotti.

Supranumit „vulpea argintie" datorită culorii părului său şi a straniei sale abilități de a dejuca planurile oricui ar încerca să-i provoace, Bruno avea ceva din înfățişarea fermecătoare a lui Cary Grant. Era meşter la vorbă şi avea atît o diplomă de inginer, cît şi un MBA. Înțelegea econometria şi era vicepreşedintele responsabil cu departamentul de energie electrică de la MAIN, precum şi cu majoritatea proiectelor noastre internaționale. Evident, el urma să fie alesul firesc în funcția de preşedinte al corporației, în momentul în care mentorul său, care îmbătrînea vizibil, Jake Dauber, avea să se pensioneze. Ca majoritatea angajaților de la MAIN, eram şi eu înfricoşat şi îngrozit de Bruno Zambotti.

Exact înainte de prînz am fost chemat în biroul lui Bruno. După o discuție cordială despre Indonezia, el a spus ceva care m-a făcut să sar de pe fotoliu.

- Îl concediez pe Howard Parker. Nu e nevoie să intrăm în amănunte, e de-ajuns să spunem că a cam pierdut contactul cu realitatea.

Zîmbetul lui era satisfăcut, deconcertant, în timp ce bătea cu degetul peste un teanc de hîrtii de pe birou.

- Opt procente pe an. Asta e analiza încărcăturii făcută de el. Îți vine să crezi? Într-o țară cu potențialul Indoneziei!

A încetat să mai zîmbească şi m-a privit drept în ochi.

- Charlie Illingsworth mi-a spus că previziunile tale economice merg direct la țintă şi că vor justifica creşterea încărcăturii cu 17—20 de procente. Aşa e?

L-am asigurat că aşa era. S-a ridicat în picioare şi mi-a întins mîna.

- Felicitări. Tocmai ai fost promovat.

Poate că ar fi trebuit să fi ieşit în oraş să sărbătoresc la un restaurant elegant cu alți angajați de la MAIN - sau chiar singur. Oricum, mintea mea era la Claudine. Ardeam de nerăbdare să-i spun despre promovare şi despre experiențele mele din Indonezia. Îmi interzisese să o sun din străinătate şi o ascultasem. Acum eram uimit să aflu că telefonul ei fusese deconectat, fără să existe un număr de contact. M-am dus să o caut.

Un cuplu tînăr se mutase în apartamentul ei. Era vremea prînzului, dar cred că i-am luat din pat; vizibil deranjați, mi-au mărturisit că nu ştiau nimic despre Claudine. Am făcut o vizită la agenția imobiliară, pretinzînd că sînt un văr al ei. Dosarele lor arătau că nu închiriaseră niciodată acel apartament cuiva cu numele ei; închirierea anterioară se făcuse unui bărbat rămas anonim la cerere. Înapoi la Prudential Center, cei de la oficiul resurse umane de la MAIN susțineau că nu exista nici un dosar cu ea. Admiseseră, totuşi, că existase un dosar al unui „consultant special" la care eu nu aveam acces.

Dupa-amiază tîrziu, eram epuizat şi golit de orice sentiment. Şi colac peste pupăză, aveam probleme şi cu oboseala datorată decalajului de fus orar. Întors în apartamentul meu gol, m-am simțit teribil de singur şi de părăsit. Promovarea mea părea fără importanță sau, chiar mai rău, ca o insignă pe care o primisem ca recunoaştere a dorinței mele de a mă vinde. M-am trîntit pe pat, copleşit de disperare. Fusesem folosit de Claudine şi apoi îndepărtat. Hotărît să nu cedez în fața chinului, mi-am reprimat sentimentele. Stăteam întins pe pat, holbîndu-mă ore în şir la pereții goi.

În cele din urmă, am reuşit să mă adun. M-am ridicat, am dat pe gît o bere, după care am azvîrlit cu sticla goală într-o masă. M-am uitat apoi pe fereastră. Privind pe o stradă îndepărtată, mi s-a părut că o văd venind spre mine. M-am repezit la uşă, dar m-am întors să mai arunc din nou o privire pe fereastră. Femeia se mai apropiase. Mi-am putut da seama că era atrăgătoare şi că mersul ei îmi amintea de cel al lui Claudine, doar că nu era Claudine. Mi s-a strîns inima, iar senzațiile mele au trecut de la furie şi silă la frică. Prin fața ochilor mi-a trecut fulgerător o imagine cu Claudine, prăbuşindu-se sub o ploaie de gloanțe, asasinată. Mi-am alungat această imagine, am luat cîteva pastile de Valium şi am băut pînă am adormit.

În dimineața următoare, un telefon de la serviciul de personal de la MAIN m-a trezit din mahmureală. Şeful acestuia, Paul Mormino, m-a asigurat că îmi înțelegea nevoia de odihnă, dar mă implora să vin la birou în după-masa aceea.

- Veşti bune, mi-a spus el. Cel mai bun lucru pentru o refacere ca lumea.

M-am supus apelului şi am aflat că Bruno fusese mai mult decît parolist. Nu numai că fusesem promovat pe vechiul post al lui Howard, dar mi se oferise şi titlul de economist-şef, plus o mărire de salariu, ceea ce chiar că m-a mai bine-dispus un pic. Mi-am luat liber toată ziua şi am rătăcit pe

străzi, de-a lungul rîului Charles, cu sticla de bere după mine. Cum stăteam acolo, privind ambarcațiunile şi tratîndu-mi oboseala provocată de schimbarea fusului orar combinată cu mahmureala nesănătoasă, m-am convins singur că Claudine îşi făcuse meseria şi apoi se îndreptase către următoarea sa misiune. Întotdeauna evidenţiase faptul că totul trebuia să rămînă secret. O să mă sune ea pe mine. Mormino avusese dreptate: oboseala datorată decalajului de fus orar şi anxietatea mea se risipiră.

În timpul următoarelor săptămîni am încercat să las deoparte gîndurile care-mi zburau spre Claudine. M-am concentrat asupra redactării raportului privind economia Indoneziei şi a revizuirii analizei lui Howard. Am ajuns la zi cu tipul de studiu pe care şefii meu voiau să-i vadă: o creştere în cererea de electricitate în medie de 19 procente pe an în primii doisprezece ani după ce noul sistem va fi terminat, scăzînd la 17 procente timp de încă opt ani şi stabilizîn-du-se la circa 15 procente pentru restul anilor rămaşi pînă la 25 din cei prevăzuți de proiect.

Mi-am prezentat concluziile la o întîlnire oficială cu agenții internaționale de împrumut. Echipele lor de experți m-au chestionat pe larg, fără pic de îndurare. Atunci, emoțiile mi se transformaseră deja într-un soi de hotărîre sinistră, nu foarte diferită de cea care mă împinsese în timpul şcolii elementare să excelez în loc să mă revolt. Şi totuşi, amintirea Claudinei mă urmărea îndeaproape. Cînd un economist tupeist, hotărît să-şi facă o reputație la Banca Asiatică de Dezvoltare, m-a verificat în decursul întregii după-amiezi, mi-am amintit sfatul dat de Claudine într-una din zilele acelea petrecute în apartamentul din Beacon Street, cu cîteva luni bune în urmă.

- Cine poate prevedea viitorul cu 25 de ani înainte? mă întrebase ea. Ghicitul tău este la fel de bun ca şi al lor. Încrederea înseamnă totul.

M-am convins personal că sînt un expert, reamintindu-mi că eu avusesem mai multă experiență cu țările în curs de dezvoltare decît mulți indivizi — unii avînd de două ori vîrsta mea — care trebuiau să-mi judece mie activitatea. Trăisem în Amazon şi călătorisem în locuri din Java pe care nimeni altcineva nu voise să le viziteze. Frecventasem cîteva cursuri intensive care aveau drept scop să-i învețe pe directori cele mai subtile lucruri despre econometrie şi mi-am spus că făceam parte dintr-o rasă nouă, că sînt un fel de copil minune orientat către statistică, divinizînd econometria, care l-a încîntat pe Robert McNamara, preşedintele în funcție al Băncii Mondiale, fostul preşedinte al Companiei Ford Motors şi secretarul cu apărarea pe vremea lui Kennedy. Era vorba despre un bărbat care-şi construise reputația pe numere, pe teoria probabilității, pe modelele matematice şi - bănuiam eu - pe bravada unui ego extrem de plin de sine. Am încercat să-i imit şi pe McNamara, dar şi pe şeful meu, Bruno. Am adoptat maniera de a vorbi a primului şi m-am apucat să merg țanțoş ca cel din urmă, legănîndu-mi servieta într-o mînă. Dacă privesc înapoi, am de ce să mă minunez de tupeul meu. Adevărul este că experiența mea era extrem de limitată, dar ceea ce-mi lipsea la capitolul pregătire şi cunoştințe, era suplinit la capitolul îndrăzneală. Şi uite că a mers. În cele din urmă, echipa de experți mi-a aprobat rapoartele.

În lunile care au urmat, am avut întîlniri în Teheran, Caracas, Guatemala City, Londra, Viena şi Washington DC. Am întîlnit personalități notorii, printre care şahul Iranului, foşti preşedinți ai cîtorva țări şi chiar pe Robert McNamara în persoană. Ca şi în şcoala elementară, aceasta era o lume a bărbaților. Am fost uimit de felul în care noul meu titlu şi bilanțurile recentelor mele izbînzi în fața agențiilor internaționale de împrumut au influențat atitudinea celorlalți față de mine.

La început, toată această atenție mi s-a urcat la cap. Am început să mă cred un fel de Merlin care putea să-şi fluture mîna deasupra unei țări făcînd-o deodată să se lumineze, iar întreprinderile să răsară precum florile. Apoi am fost decepționat. Mi-am analizat propriile motive, dar şi pe ale

tuturor celor cu care am lucrat împreună. Se părea că un titlu onorific sau un doctorat nu însemna mare lucru cînd era vorba de a ajuta pe cineva să înţeleagă situaţia disperată a unui lepros trăind lîngă o hazna în Jakarta şi mă îndoiam că talentul de a manipula nişte statistici ar putea permite cuiva să vadă în viitor. Cu cît ajungeam să-i cunosc mai bine pe cei care luau decizii ce schimbau soarta lumii, cu atît mai sceptic deveneam în privinţa posibilităţilor şi a scopurilor acestora. Privind feţele celor din jurul meselor din sălile de şedinţă, m-am surprins făcînd mari eforturi pentru a-mi stăpîni furia.

În cele din urmă însă, această perspectivă s-a schimbat şi ea. Am ajuns să înţeleg că majoritatea acelor indivizi credeau că procedează aşa cum se cuvine. Ca şi Charlie, ei erau convinşi că atît comunismul, cît şi terorismul reprezentau forţe ale răului - mai degrabă decît reacţii previzibile la deciziile pe care ei şi predecesorii lor le luaseră - şi că era datoria lor faţă de patrie şi faţă de urmaşii lor, ca şi faţă de Dumnezeu, să convertească lumea la capitalism. Tot ei se agăţau şi de principiul supravieţuirii celui mai puternic; dacă s-a nimerit să aibă norocul de a se fi născut într-o clasă privilegiată, nu într-una din cele care vieţuiesc în bordeie din mucava, ei considerau că este o obligaţie să transmită această moştenire şi urmaşilor lor.

Am oscilat între a-i considera pe astfel de indivizi ca pe nişte participanţi la o conspiraţie sau ca pe o simplă frăţie bine închegată care-şi propunea să domine lumea. Cu toate acestea, în timp, am început să-i asemăn cu proprietarii de plantaţii din sudul Americii, de dinaintea Războiului Civil. Erau nişte oameni strînşi laolaltă într-o asociaţie liberă, pe baza unor credinţe comune şi a unor interese proprii împărtăşite, mai degrabă decît un grup exclusivist care se reunea clandestin cu intenţii ticăloase bine definite. Stăpînii plantaţiilor crescuseră cu servitori şi cu sclavi, fuseseră educaţi să creadă că era dreptul lor, ba, mai mult chiar, că era datoria lor să aibă grijă de „păgîni" şi să-i convertească la religia proprietarilor şi la felul lor de viaţă. Chiar dacă sclavia le repugna din punct de vedere filozofic, ei erau în stare, asemenea lui Thomas Jefferson, să o justifice ca fiind o necesitate, prăbuşirea ei avînd drept rezultat haosul economic şi social. Conducătorii oligarhiilor moderne — ceea ce eu numesc acum corporatocraţie — par să se încadreze în acelaşi tipar.

Am început să mă întreb de asemenea şi cine trage foloase de pe urma războiului şi a producţiei de arme în masă, de pe urma îndiguirii rîurilor şi a distrugerii mediului şi culturilor indigene. Am început să urmăresc cine beneficiază cînd sute de mii de oameni mor din cauza hranei insuficiente, a apei poluate sau a bolilor pentru care există totuşi un leac. Încetul cu încetul, am ajuns să înţeleg că, în cele din urmă, nimeni nu are nici un avantaj, dar că, pe termen scurt, se dovedeşte că, cel puţin din punct de vedere material, beneficiază doar aceia din vîrful piramidei - cei ca mine şi ca şefii mei.
Aceste constatări au generat o serie de numeroase alte întrebări: de ce persistă oare această situaţie? De ce ţine ea de atîta vreme? Răspunsul se găseşte oare, pur şi simplu, în acea zicală străveche: „unde-i puterea, e şi dreptatea", adică cei care au puterea perpetuează acest sistem.

Părea insuficient să susţin că numai puterea ar permite acestei situaţii să se perpetueze. Deşi afirmaţia „unde-i puterea, e şi dreptatea" explica o mare parte din dilemă, simţeam eu că mai trebuia sa fie o forţă mult mai irezistibilă care acţiona aici. Mi-am amintit de un profesor de economie de la şcoala de afaceri, un tip din nordul Indiei, care ţinea un curs despre resursele limitate, despre nevoia omului de a progresa continuu şi despre principiul muncii cu sclavi. Conform spuselor acestui profesor, toate sistemele capitaliste de succes implică ierarhii cu lanţuri de comandă rigide, adică o mînă de oameni la vîrf, care controlează ordinele date către subordonaţi, şi o masivă armată de muncitori la bază, care, în termeni relativ economici, pot fi clasificaţi efectiv drept sclavi. În cele din urmă, m-am convins că noi încurajăm acest sistem, pentru că ne-a încredinţat Corporatocraţia că

Dumnezeu ne-a dat dreptul să-i plasăm pe cîțiva dintre ai noştri în chiar vîrful piramidei capitaliste şi să ne exportăm sistemul în toată lumea.

Desigur, nu sîntem primii care procedează astfel. Lista celor care au practicat acest sistem începe cu mult în urmă, de la imperiile antice din Africa de Nord, din Orientul Mijlociu şi din Asia, croindu-şi drum prin Persia, Grecia, Roma, Cruciadele creştine, şi pînă la toți întemeietorii de imperii din Europa post-Columbiană. Acest impuls imperialist a fost şi continuă să fie cauza majorității războaielor, a poluării, foametei, dispariției speciilor şi a genocidurilor. Şi a avut întotdeauna un impact serios asupra conştiințelor şi bunăstării cetățenilor respectivelor imperii, contribuind la stagnarea socială şi avînd drept rezultat o situație în care cele mai bogate civilizații din istoria omenirii sînt lovite de cele mai înalte rate de sinucidere, consum de droguri şi violență.

M-am gîndit îndelung la aceste probleme, evitînd însă să iau în considerație esența rolului meu în toate acestea. Am încercat să nu mă gîndesc la mine ca la un AE, ci ca la un economist de vîrf. Suna astfel foarte îndreptățit, iar dacă aveam nevoie de confirmări, mă puteam uita pe statele mele de plată: toate erau de la MAIN, o corporație privată. Nu cîştigam nici un bănuț de la NSA sau de la altă agenție guvernamentală. Aşa că am reuşit să mă conving. Cît de cît.

Într-o dupa-amiază, m-a chemat Bruno în biroul lui. S-a aşezat în spatele scaunului meu şi m-a bătut pe umăr:

- Ai făcut o treabă excelentă, mi-a zis satisfăcut. Ca semn al aprecierii noastre, îți oferim o ocazie unică în viață, ceva ce puțini oameni primesc vreodată, chiar dacă uneori au de două ori vîrsta ta.

CAPITOLUL 10

Preşedintele şi eroul

Am aterizat pe aeroportul internațional Tocumen din Panama într-o noapte tîrzie de aprilie în 1972, în timp ce afară era un adevărat potop tropical. Cum era obiceiul pe atunci, am luat un taxi împreună cu alți cîțiva directori, iar eu, dat fiind că vorbeam spaniola, am ajuns să stau pe locul de lîngă şofer. Mă uitam în gol prin parbrizul taxiului. Prin ploaie, farurile luminau un panou cu portretul unui bărbat arătos, cu sprîncene proeminente şi cu ochi strălucitori. O parte a pălăriei sale cu boruri largi era ridicată şi înclinată şmechereşte, pe o ureche. L-am recunoscut ca fiind eroul statului Panama de azi, Omar Torrijos.

Mă pregătisem pentru această excursie în maniera mea personală, vizitînd secțiunea de referință a Bibliotecii Publice din Boston. Ştiam că unul dintre motivele popularității lui Torrijos în rîndul cetățenilor era rolul său de apărător al dreptului statului Panama de a se autoguverna şi al pretențiilor la suveranitatea asupra Canalului Panama. Era hotărît ca în timpul conducerii sale țara să nu mai cadă în capcanele istoriei ei umilitoare.

Panama făcea parte din Columbia, cînd inginerul francez Ferdinand de Lesspes, care condusese lucrările de construcție a Canalului Suez, a hotărît să construiască un canal prin istmul Americii Centrale, care să lege Oceanul Atlantic de Oceanul Pacific. Începînd din 1881, francezul a depus un efort colosal, soldat însă cu un lanț de catastrofe venite una după alta. În cele din urmă, în 1889, proiectul s-a sfîrşit cu un dezastru financiar — inspirîndu-i însă un vis lui Theodore Roosevelt. În timpul primilor ani ai secolului XX, Statele Unite au cerut Columbiei să semneze un tratat prin care să cedeze istmul unui consorțiu nord-american. Columbia a refuzat. În 1903, preşedintele Roosevelt a

trimis acolo nava americană de război *Nashville.* Soldaţii americani au debarcat, l-au capturat şi ucis pe comandantul miliţiei locale şi au proclamat independenţa statului Panama. A fost instalat un guvern-marionetă şi a fost semnat primul Tratat privind Canalul Panama; el stabilea o zonă americană pe ambele maluri ale viitorului curs de apă, legaliza intervenţia militară a SUA şi dădea Washingtonului un control efectiv asupra acestei nou-născute naţiuni „independente".

Interesant este faptul că Tratatul a fost semnat de secretarul american de stat Hay şi de un inginer francez, Philippe Bunau-Varilla, care făcuse parte din echipa iniţială, nefiind însă semnat de nici un cetăţean din Panama. În esenţă, Panama a fost obligată să părăsească statul Columbia pentru a servi Statelor Unite, într-o afacere pusă la cale de un american şi un francez - privind retrospectiv, un început profetic[1]. Mai bine de o jumătate de secol, Panama a fost condusă de o oligarhie de familii înstărite cu legături puternice la Washington. Aceşti conducători erau dictatori de dreapta care luau toate măsurile pe care le considerau necesare pentru a fi siguri că ţara lor promova interesele Statelor Unite. Aproximativ în aceeaşi manieră a tuturor dictatorilor din America Latină care s-au aliat cu Washingtonul, conducătorii statului Panama interpretau interesele SUA în sensul de anihilare a oricărei mişcări populiste cu iz de socialism. Ei susţineau şi activităţile anticomuniste ale CIA şi ale NSA de pe întreaga emisferă, sprijinind de asemenea afaceri uriaşe americane, cum ar fi Standard Oil al lui Rockefeller sau United Fruit Company (care a fost cumpărată de George H. W Bush). Aparent, aceste guverne nu-şi dădeau seama că interesele SUA erau promovate prin îmbunătăţirea vieţii celor care trăiau în sărăcie lucie şi care serveau drept eventuali sclavi pe plantaţiile uriaşe şi în corporaţii.

Familiile conducătoare ale Republicii Panama au fost bine răsplătite pentru sprijinul lor: forţele militare ale SUA au intervenit în numele lor de zeci de ori, în perioada cuprinsă între declaraţia de independenţă a Republicii Panama şi anul 1968. Oricum, în acel an, în timp ce eram încă voluntar al Peace Corps în Ecuador, cursul istoriei panameze s-a schimbat brusc. O lovitură de stat l-a înlăturat pe Arnulfo Arias, ultimul din parada dictatorilor, iar Omar Torrijos s-a impus ca şef al statului, deşi nu participase activ la lovitură[2].

Torrijos era privit cu admiraţie de clasa de mijloc şi de cea de jos din Panama. El însuşi crescuse într-un oraş de provincie, Santiago, unde părinţii săi predau la o şcoală de acolo. Se ridicase rapid, trecînd prin gradele Gărzii Naţionale, cea mai importantă organizaţie militară din Panama şi o instituţie care, în anii 1960, cîştigase un sprijin tot mai larg în rîndurile săracilor. Torrijos îşi dobîndise reputaţia de a-i asculta pe cei defavorizaţi. Se plimba pe străzile mahalalelor pline de cocioabe, ţinea întruniri în locuri în care alţi politicieni nici nu îndrăzneau să intre, îi ajuta pe cei fără slujbă să-şi găsească de lucru şi deseori dona din resursele sale financiare limitate familiilor lovite de boli sau de nenorociri[3].

Dragostea lui de viaţă şi compasiunea sa pentru oameni s-a întins chiar şi dincolo de graniţa statului Panama. Torrijos era hotărît să-şi transforme naţiunea într-un azil pentru cei prigoniţi, un loc care să le ofere protecţie refugiaţilor din ambele părţi ale „gardului" politic, de la cei care se opuneau lui Pinochet în Chile pînă la luptătorii de dreapta anti-Castro. Mulţi au văzut în el un agent al păcii, percepţie care l-a făcut să dobîndească admiraţia întregii emisfere. Şi-a căpătat de asemenea o reputaţie de lider dedicat rezolvării divergenţelor dintre variatele facţiuni ce sfîşiau atît de multe ţări din America Latină: Honduras, Guatemala, El Salvador, Nicaragua, Cuba, Columbia, Peru, Argentina, Chile şi Paraguay. Micuţa sa naţiune de două milioane de oameni servea ca model de reformă socială, fiind o sursă de inspiraţie pentru lideri mondiali, pentru sindicatele care plănuiau dezmembrarea Uniunii Sovietice sau pentru militanţii islamişti, cum era Mouammar Gadhafi din Libia[4].

În prima mea noapte în Panama, oprit fiind la un semafor şi uitîndu-mă cu atenţie printre ştergătoarele zgomotoase ale parbrizului, am fost emoţionat de acest om care-mi zîmbea de pe panou — arătos, plin de farmec, curajos. Aflasem, după ore de studiu la BPB, că era un om care-şi apăra convingerile. Pentru prima dată în istorie, Panama nu mai era o marionetă a Washingtonului sau a altcuiva. Torrijos nu a cedat niciodată tentaţiilor oferite de Moscova sau de Beijing; el credea în reforma socială şi în ajutorarea celor născuţi în sărăcie, dar nu pleda în favoarea comunismului. Spre deosebire de Castro, Torrijos era hotărît să cîştige independenţa faţă de SUA fără să creeze alianţe cu inamicii acestora.

Am dat peste un articol dintr-un ziar obscur de pe rafturile de la BPB, articol în care Torrijos era lăudat pentru că era un om care avea să modifice istoria Americilor, opunîndu-se unei tendinţe pe termen lung de dominaţie a SUA. Autorul cita ca punct de plecare *Manifest Destiny* - *Manifestul Destinului* - doctrină populară printre americani în anii 1840, conform căreia cucerirea Americii de Nord a fost predestinată divin şi Dumnezeu, nu oamenii, ordonase distrugerea indienilor, a pădurilor şi a bivolilor, asanarea mlaştinilor şi îndiguirea rîurilor, precum şi dezvoltarea unei economii care depinde de exploatarea neîncetată a muncii şi a resurselor naturale. Articolul mi-a dat de gîndit asupra atitudinii pe care o adopta ţara mea în raport cu lumea. Doctrina Monroe, enunţată în 1823, de preşedintele James Monroe, a fost folosită pentru a duce cu un pas mai departe Manifestul Destinului, cînd, în anii 1850 şi 1860, se afirma că SUA avea drepturi speciale asupra întregii emisfere, inclusiv dreptul de a invada oricare dintre naţiunile din America Centrală sau de Sud care refuza să sprijine politicile SUA. Teddy Roosevelt a invocat Doctrina Monroe pentru a justifica intervenţia SUA în Republica Dominicană, în Venezuela şi în timpul „eliberării" Republicii Panama de dominaţia Columbiei. O serie întreagă de preşedinţi ai SUA-printre cei mai de seamă, Taft, Wilson şi Franklin Roosevelt - s-au bazat pe ea pentru a extinde activităţile pan-americane ale Washingtonului pînă la sfîrşitul celui de Al Doilea Război Mondial. În cele din urmă, în ultima jumătate a secolului XX, Statele Unite au folosit ameninţarea comunistă pentru a justifica extinderea acestui concept într-o serie de ţări din lume, incluzînd Vietnamul şi Indonezia[5]. Acum, se părea că un singur om stătea în calea Washingtonului. Ştiam că nu era primul - lideri precum Castro sau Allende o făcuseră cu mult înaintea lui, - dar numai Torrijos o făcea din afara ideologiei comuniste şi fără a-şi eticheta mişcarea drept revoluţie. El spunea pur şi simplu că Panama avea propriile ei drepturi - suveranitatea asupra propriilor cetăţeni, pămînturi şi un curs de apă care o străbătea - şi că aceste drepturi erau la fel de valabile şi acordate tot pe cale divină ca oricare dintre drepturile de care se bucurau Statele Unite.

Torrijos mai avea obiecţii şi împotriva acelei *School of the Americas* (Şcoala Americilor), ca şi împotriva centrului de instrucţie militară al US Southern Command, ambele situate în Zona Canalului. Ani de zile, forţele armate ale SUA invitaseră dictatorii şi preşedinţii Americii Latine să-şi trimită fiii şi liderii militari în aceste centre - cele mai mari şi cele mai bine dotate din afara Americii de Nord. Acolo, ei învăţau tehnici de interogare şi de operaţiuni sub acoperire, ca şi tactici militare pe care ar fi trebuit să le folosească pentru a lupta împotriva comunismului şi pentru a-şi proteja propriile bunuri şi pe acelea ale companiilor de petrol sau ale altor corporaţii private. De asemenea, ei aveau ocazia de a-şi crea legături cu elita Statelor Unite. Aceste facilităţi erau urîte de latino-americani - cu excepţia acelor cîţiva bogătaşi care beneficiau de pe urma lor. Ele erau cunoscute pentru faptul că îi educau pe cei din trupele morţii, de dreapta, şi pe torţionarii care transformaseră atît de multe naţiuni în regimuri totalitare. Torrijos a afirmat clar că nu dorea centre de instrucţie pe teritoriul Republicii Panama - şi că el considera Zona Canalului inclusă între graniţele sale[6].

Vazîndu-l pe chipeşul general pe panou şi citind sloganul de sub faţa sa — „Idealul lui Omar este libertatea; nu s-a inventat încă glonţul care să poată ucide un ideal!", - am simţit fiori pe şira spinării. Am avut o presimţire că povestea statului Panama din secolul XX nu era deloc pe sfîrşite şi că Torrijos se putea aştepta la momente dificile, dacă nu chiar tragice.

Furtuna tropicală lovea în parbriz, semaforul arăta verde, iar şoferul claxona maşina din faţa noastră. Am început să mă gîndesc la poziţia pe care o ocupam eu personal. Fusesem trimis în Panama să închei afacerea care avea să devină cu adevărat cel mai impresionant şi cuprinzător plan strategic al MAIN. Acest plan avea să creeze justificarea pentru investiţia de miliarde de dolari făcută de Banca Mondială, Banca de Dezvoltare Interamericană şi USAID în sectoarele energiei, transportului şi agriculturii din această ţară micuţă, e drept, dar de o importanţă crucială. Era, bineînţeles, un subterfugiu, o modalitate de a îndatora pe vecie Republica Panama şi, prin urmare, de a o face să revină la statutul de marionetă, în timp ce taxiul o porni în noapte, un sentiment paroxistic de vină mă străfulgera, pe care am reuşit însă să mi-i reprim imediat. Ce-mi păsa mie? Făcusem pasul în Java, îmi vîndusem sufletul, iar acum îmi puteam clădi ocazia vieţii. Puteam deveni bogat, celebru şi puternic cît ai bate din palme.

CAPITOLUL 11

Piraţi în Zona Canalului

În ziua următoare, guvernul panamez a trimis pe cineva care să mă călăuzească. Se numea Fidel şi am fost imediat atras de el. Era înalt, subţire şi era foarte mîndru de ţara sa. Stră-străbunicul său luptase alături de Bolivar pentru cîştigarea independenţei faţă de Spania. I-am spus că eu eram înrudit cu Tom Paine şi am fost profund impresionat să aflu că Fidel citise *Bunul simţ* tradus în spaniolă. Vorbea engleză, dar, cînd a descoperit că vorbeam fluent limba ţării sale, a fost copleşit de emoţie.

- Mulţi dintre compatrioţii tăi trăiesc aici de ani de zile şi nici nu se sinchisesc să o înveţe, a spus el.

Fidel m-a dus într-o plimbare cu maşina printr-un sector uluitor de prosper al oraşului său, căruia el îi spunea New Panama (Noua Panama). Pe cînd treceam pe lîngă zgîrie-norii moderni din sticlă şi beton, mi-a explicat că Panama avea mai multe bănci internaţionale decît oricare dintre ţările de la sud de Rio Grande.

- Ni se mai spune adesea Elveţia Americilor, mi-a spus el. Le punem foarte puţine întrebări clienţilor noştri.

Tîrziu, la amiază, pe cînd soarele se furişa în Pacific, am luat-o pe un bulevard care urma conturul golfului. Un lung şir de vapoare erau ancorate la mal. L-am întrebat pe Fidel dacă era vreo problemă cu Canalul.

- Mereu se întîmplă aşa, mi-a replicat el rîzînd. Cozi uriaşe, fiecare vapor aşteptîndu-şi rîndul. Jumătate din trafic vine din sau se îndreaptă spre Japonia. Chiar mai susţinut decît Statele Unite.

Am recunoscut că asta era ceva nou pentru mine.

- Nu mă surprinde cîtuşi de puţine, a răspuns. Americanii din Nord nu ştiu prea multe despre restul lumii.

Ne-am oprit într-un parc splendid în care arbuşti de bougainvillea, floarea de hîrtie, se ţeau printre ruinele antice. Un indicator îl prezenta ca fiind un fort construit pentru a proteja oraşul

împotriva tîlharilor de piraţi englezi. O familie se aşezase la un picnic pe înserat: tată, mamă, cu un fiu şi o fiică, şi un bătrîn care am presupus că era bunicul copiilor. Am tînjit brusc după liniştea care părea să-i învăluie pe aceşti cinci oameni. Pe cînd treceam pe lîngă ei, cuplul a zîmbit, ne-a făcut cu mîna şi ne-a salutat în englezeşte. I-am întrebat dacă erau turişti şi au început să rîdă. Bărbatul a venit către noi.

-Eu sînt a treia generaţie în Zona Canalului, mi-a explicat el cu mîndrie. Bunicu-meu a venit la trei ani după construirea acestuia. El a condus unul dintre tractoarele care ridică navele din ecluze.

A arătat spre bătrîn, care era preocupat să-i ajute pe copii să aranjeze masa.

- Tatăl meu a fost inginer, iar eu i-am călcat pe urme.

Femeia se întorsese să-şi ajute socrul şi copiii. Dincolo de ei, soarele se scufundase în apa azurie. Era o scenă de o frumuseţe idilică, amintind de picturile lui Monet. L-am întrebat pe bărbat dacă erau cetăţeni americani.

S-a uitat la mine, nevenindu-i parcă să creadă.

- Bineînţeles. Zona Canalului este teritoriu al SUA.

Băiatul a alergat către tatăl său pentru a-i anunţa că masa era gata.

- Fiul tău va fi a patra generaţie?

Bărbatul şi-a împreunat mîinile ca pentru rugăciune şi le-a înălţat spre cer.

- În fiecare zi mă rog la Bunul Dumnezeu să aibă această şansă. Este minunat să trăieşti în Zonă. Apoi, şi-a coborît mîinile şi s-a uitat direct la Fidel.

- Sper să o mai putem păstra pentru încă măcar vreo 50 de ani. Despotul acesta de Torrijos face cam multe valuri. Periculos om.

M-a apucat furia instantaneu şi i-am spus în spaniolă:

- Adios. Sper ca tu şi familia ta să vă distraţi pe-aici şi să învăţaţi cît mai multe despre cultura panameză.

Mi-a aruncat o privire scîrbită.

- Nu vorbesc limba lor, mi-a spus el.

După care, s-a întors brusc şi s-a îndreptat spre familia lui şi spre masă. Fidel s-a apropiat de mine, mi-a pus un braţ în jurul umerilor, strîngîndu-mă uşor.

-Mulţumesc, mi-a zis.

Întorşi în oraş, Fidel a condus printr-o zonă pe care o caracterizase drept mahala.

- Nu cea mai rea, m-a informat. Dar tot o să-i prinzi gustul. Colibe din lemn şi şanţuri pline cu apă clocită se aliniau de-a lungul drumului, casele fragile sugerînd bărci dezmembrate, scufundate într-o hazna. Mirosul de putreziciune şi de lături ne umpluse maşina, în timp ce copii cu burţile diforme fugeau pe lîngă noi. Cînd am încetinit, ei s-au adunat pe partea mea, strigîndu-mă *unchiule* şi cerşind bani. Scena aceasta mi-a reamintit de Jakarta.

Foarte mulţi pereţi erau acoperiţi de graffiti. Erau cîteva inimi obişnuite, cu numele cuplurilor scrijelite în interior, dar majoritatea desenelor erau sloganuri exprimînd ura faţă de Statele Unite: „Cară-te acasă, gringo!", „Nu te mai căca în canalul nostru", „Unchiul Sam, stăpînul de sclavi" şi „Zi-i lui Nixon că Panama nu este Vietnam". Cea care m-a făcut să-mi stea inima în loc suna astfel: „Moartea pentru libertate este calea către Hristos". Împrăştiate printre inscripţii erau afişe cu Omar Torrijos.

- Acum, partea cealaltă, a spus Fidel. Am hîrtiile oficiale, iar tu eşti cetăţean american, aşa că putem merge.

Sub un cer purpuriu, m-a condus în Zona Canalului. Oricît de pregătit credeam că aş fi fost, nu a fost suficient. Nu-mi venea să cred cîtă opulenţă era aici - clădiri albe, gigantice, peluze bine îngrijite, case luxoase, terenuri de golf, magazine şi săli de spectacol.

- De fapt, mi-a spus el, tot ce este aici este proprietatea SUA. Nici una dintre afaceri - supermagazinele, frizeriile, saloanele de cosmetică, restaurantele - nu se supune fiscalităţii sau legilor din Panama. Sînt 18 terenuri de golf, oficii poştale răspîndite convenabil în zonă, tribunale şi şcoli americane. Este efectiv o ţară în interiorul altei ţări.

- Ce afront!

Fidel s-a uitat la mine cu atenţie ca şi cum ar fi făcut o evaluare rapidă.

- Da, a fost el de acord. Este un termen destul de nimerit pentru situaţia asta. Acolo, a arătat înapoi, către oraş, venitul pe cap de locuitor este mai mic de 1000 de dolari anual, iar rata de şomaj este de 30%. Evident, în mahalaua de cocioabe pe care tocmai am vizitat-o, nimeni nu cîştigă nici pe aproape o mie de dolari, de-abia, de-abia de are vreunul de lucru.

- Şi ce se face pentru asta?

S-a întors spre mine şi mi-a aruncat o privire care părea să se transforme din furie în tristeţe.

- Ce *putem* face? Şi-a scuturat capul.

- Nu ştiu, dar am să-ţi spun ceva: Torrijos încearcă. Cred că asta i-ar putea aduce moartea, dar să fii sigur că o să facă tot ce-i va sta în putinţă. Este omul care o să moară luptînd pentru poporul său.

În timp ce ne îndepărtam de Zona Canalului, Fidel a început să zîmbească.

- Iţi place să dansezi?

Fără să mai aştepte vreun răspuns, mi-a spus: Hai să mîncăm ceva şi apoi am să-ţi arăt o altă faţetă a ţării mele.

CAPITOLUL 12

Soldaţi şi prostituate

După o friptură suculentă şi o bere rece, am ieşit din restaurant şi am luat-o în jos pe o străduţă întunecată. Fidel m-a sfătuit să nu merg niciodată pe jos în zona aceasta.

- Dacă-ţi trece vreodată prin gînd să vii pe-aici, ia un taxi pînă la intrare. A arătat cu mîna în zare. Chiar acolo, în spatele gardului, este Zona Canalului.

A condus mai departe pînă cînd am ajuns pe un teren viran înţesat cu maşini. A găsit un loc liber şi a parcat. Un bătrîn s-a tîrît spre noi. Fidel a coborît şi l-a bătut prieteneşte pe spate. Apoi şi-a trecut cu dragoste mîna peste aripa maşinii.

- Să ai mare grijă de ea. Este doamna mea. I-a întins omului o bancnotă.

Am luat-o pe o cărare scurtă care ducea în afara parcării şi, dintr-o dată, ne-am pomenit pe o stradă inundată de lumini de neon pîlpîind. Doi băieţi au trecut în fugă pe lîngă noi, îndreptînd, unul spre celălalt, două bețe şi scoţînd zgomote ca de mitralieră. Unul s-a izbit de piciorul lui Fidel. Micuţul s-a oprit şi s-a dat puţin înapoi.

-Îmi cer scuze, domnule, a bolborosit el în spaniolă. Fidel şi-a pus ambele mîini pe umerii băiatului.

-Nici o problemă, prietene, a spus el. Dar, spune-mi, în ce trageţi tu şi cu prietenul tău?

Celălalt băiat s-a apropiat de noi. Şi-a pus, protector, braţul în jurul micuţului.

- Frate-miu, a explicat el. Ne cerem scuze.

- E-n regulă, a chicotit Fidel cu blîndețe. Nu m-a lovit. L-am întrebat doar în ce trăgeați. Cred că jucam şi eu acest joc în copilărie. Cei doi frați s-au uitat unul la altul. Cel mai mare a zîmbit.

- El este generalul iankeu din Zona Canalului. A încercat să ne violeze mama şi-i trimit pachet înapoi, acolo unde-i e locul.

Fidel mi-a aruncat o privire scurtă.

- Şi unde îi este locul?

- Acasă la el, în Statele Unite.

- Mama voastră lucrează aici?

- Acolo.

Băieții au arătat cu mîndrie spre o lumină de neon în josul străzii.

- Barmaniță.

- Atunci, dați-i drumul.

Fidel le-a întins cîte o monedă.

- Dar aveți grijă. Să stați în lumină.

- Da, sigur, domnule. Mulțumim.

Şi s-au luat din nou la întrecere.

În timp ce mergeam pe jos, Fidel mi-a explicat că femeilor din Panama le era interzis prin lege să se prostitueze.

- Ele pot să servească la bar sau să danseze, dar nu-şi pot vinde trupurile. Asta este pentru importuri.

Am intrat în bar unde am fost frapați de un cunoscut cîntec american. Le-a trebuit un timp urechilor şi ochilor mei ca să se adapteze. Cîțiva soldați americani bine făcuți stăteau lîngă uşă; banderolele din jurul brațelor îi identificau a fi din Poliția Militară (PM).

Fidel m-a condus de-a lungul tejghelei şi apoi am zărit scena. Trei tinere femei dansau pe ea, complet goale, doar cu capetele acoperite. Una purta o caschetă de marinar, alta, o beretă verde, iar a treia, o pălărie de cowboy. Aveau siluete impresionante şi rîdeau. Păreau că joacă un joc unele cu altele, ca şi cum ar fi fost o competiție de dans. Muzica, felul în care dansau, scena - ar fi putut fi o discotecă din Boston, numai că ele erau dezbrăcate.

Ne-am făcut loc printr-un grup de bărbați tineri care vorbeau engleza. Deşi purtau tricouri şi blugi, frizurile lor milităreşti îi dădeau de gol că sînt soldați de la baza militară din Zona Canalului. Fidel a bătut o chelneriță pe umăr. Ea s-a întors, a scos un țipăt de încîntare şi apoi i s-a aruncat de gît. Grupul de tineri bărbați priveau cu insistență, uitîndu-se dezaprobator unul la altul. M-am întrebat dacă ei considerau că acel *Manifest Destiny* se referea şi la femeile din Panama. Chelnerița ne-a condus într-un colț. De undeva, ne-a făcut rost de o măsuță şi de două scaune.

În timp ce ne instalam, Fidel s-a salutat în spaniolă cu doi bărbați de la masa alăturată. Spre deosebire de soldați, aceştia purtau cămăşi imprimate, cu mîneci scurte, şi pantaloni şifonați. Chelneriță s-a întors cu două beri Balboa, iar Fidel i-a tras o pălmuță pe fund în timp ce aceasta da să plece înapoi. Ea a zîmbit şi i-a trimis un sărut. M-am uitat în jur şi m-am simțit uşurat să descopăr că tinerii de la bar nu ne mai priveau pe noi; nu aveau ochi decît pentru dansatoare.

Majoritatea clienților erau soldați vorbitori de limbă engleză, dar mai erau şi alții, ca cei doi de lîngă noi, care, evident, erau panamezi. Ei se evidențiau prin aceea că părul lor nu ar fi trecut de nici o inspecție şi pentru că nu purtau tricouri şi blugi. Cîțiva dintre ei stăteau la mese, alții se sprijineau de pereți. Păreau să fie în stare de alertă maximă, ca nişte cîini ciobăneşti păzind turme de oi.

Femeile forfoteau printre mese. Ele se mutau în permanenţă, stînd în poala cîte unui client, strigîndu-le pe chelneriţe, dansînd, răsucindu-se, cîntînd, făcînd cu rîndul pe scenă. Purtau fuste, tricouri, blugi strîmţi, rochii mulate, tocuri înalte. Una dintre ele era îmbrăcată într-o rochie lungă victoriană şi purta văl. Alta era numai în bikini. Era evident că numai cele mai frumoase puteau supravieţui aici. M-am minunat de numărul celor care ajunseseră în Panama şi m-am întrebat cît de mare trebuie să fi fost disperarea care le împinsese aici.

- Toate sînt din alte ţări? am strigat către Fidel, încercînd să acopăr muzica. El a dat din cap.

- Cu excepţia...

A arătat către chelneriţe.

- Ele sînt panameze.

- Iar restul din ce ţări?

- Honduras, El Salvador, Nicaragua şi Guatemala.

- Vecini.

- Nu pe de-a-ntregul. Costa Rica şi Columbia sînt cei mai apropiaţi vecini ai noştri.

Chelneriţa care ne condusese la masă s-a apropiat şi s-a aşezat pe genunchii lui Fidel. El o mîngîia uşor pe spate.

- Clarissa, te rog, spune-i prietenului meu din America de Nord de ce şi-au părăsit ele ţările.

El a arătat cu capul spre scenă. Alte trei noi fete luau pălăriile de la celelalte fete, care coborîseră de pe scenă şi se îmbrăcau. Muzica a trecut la salsa, iar nou-venitele îşi lepădau hainele în ritmul ei.

Clarissa mi-a întins mîna dreaptă.

- Încîntată de cunoştinţă, mi-a spus. Apoi s-a ridicat şi a strîns sticlele goale. Ca răspuns la întrebarea lui Fidel, aceste fete vin aici pentru a scăpa de brutalitate. O să mai aduc încă două Balboa.

După ce a plecat, m-am întors spre Fidel.

- Fii serios! am spus eu. Ele-s aici pentru dolari americani.

- Adevărat. Dar de ce atît de multe din ţările conduse de dictatori fascişti?

M-am uitat din nou spre scenă. Toate trei chicoteau şi îşi aruncau una alteia cascheta de marinar ca pe o minge. L-am privit pe Fidel în ochi.

- Nu glumeşti, nu-i aşa?

- Nu, a spus el cu seriozitate. Mi-ar fi plăcut s-o fac. Majoritatea acestor fete şi-au pierdut familiile - taţi, fraţi, soţi, iubiţi. Au crescut cu tortura şi moartea alături. Să danseze şi să se prostitueze nu li se mai pare chiar atît de rău. Pot cîştiga o mulţime de bani aici, după care o pot lua de la început, pot cumpăra un magazinaş, pot deschide o cafenea micuţă...

A fost întrerupt de o altercaţie chiar lîngă bar. Am văzut o chelneriţă arătîndu-i pumnul unuia dintre soldaţi, care i-a prins mîna şi a început să-i sucească încheietura. Ea a ţipat şi a căzut în genunchi. El a rîs şi a strigat la prietenii care-i însoţeau. Toţi au început să rîdă. Ea a încercat să-i lovească din nou, cu mîna liberă. El i-a răsucit şi mai tare mîna. Fata femeii s-a schimonosit de durere.

Soldaţii din PM au rămas lîngă uşă, privind cu calm. Fidel a sărit în picioare şi s-a îndreptat spre bar. Unul dintre bărbaţii de la masa de alături a întins mîna şi l-a oprit.

- *Tranquillo, hermano,* a spus el. Fii calm, frate. Enrique controlează situaţia.

Un panamez înalt, zvelt a ieşit din umbră, de lîngă scenă. Se mişca precum o pisică şi, într-o clipită, s-a năpustit asupra soldatului. Cu o mînă i-a înconjurat gîtul, în timp ce cu cealaltă îi turna pe faţă un pahar cu apă. Chelneriţa a şters-o de-acolo. Cîţiva panamezi care zăboveau pe margine, lîngă

pereți, au format un semicerc protector în jurul luptătorului cel înalt. El l-a strivit pe soldat de bar şi i-a spus ceva ce nu am putut auzi. Apoi şi-a ridicat glasul şi a vorbit rar în engleză, suficient de tare pentru ca toată lumea amuțită din încăpere să poată auzi, în ciuda muzicii.

- Tipilor, pentru voi accesul la chelnerițe este interzis, iar pe celelalte nu le atingeți pînă nu le plătiți.

În sfîrşit, cei doi soldați din PM au intrat şi ei în acțiune. S-au apropiat de grămada de panamezi.

- Îl luăm noi de aici, Enrique, i-au spus ei.

Luptătorul l-a lăsat pe soldat jos, strîngîndu-l încă o dată de gît, împingîndu-i capul pe spate şi făcîndu-i să scoată un scîncet de durere.

- M-ai înțeles?

S-a auzit un mormăit slab.

- Bine.

L-a împins către cei doi soldați din PM.

- Duceți-l de aici.

CAPITOLUL 13

Convorbiri cu Generalul

Invitația a venit cu totul pe neaşteptate. Într-o dimineață, din perioada aceleiaşi vizite din 1972, stăteam într-un birou pe care mi-i dăduseră la Instituto de Recursos Hidraulicos y Electrificacion, compania de stat de distribuție a energiei electrice din Panama. Eram concentrat asupra unei pagini cu statistici, cînd un bărbat a bătut uşor în tocul uşii deschise. L-am invitat înăuntru, mulțumit de orice pretext care mi-ar fi putut distrage atenția de la cifrele acelea. El s-a prezentat ca fiind şoferul Generalului şi mi-a spus că venise să mă ia şi să mă ducă într-unul din bungalourile acestuia.

O oră mai tîrziu, stăteam de cealaltă parte a unei mese la care se afla Generalul Omar Torrijos. Era îmbrăcat lejer, în stil tipic panamez: pantaloni kaki şi o cămaşă cu mîneci scurte cu nasturi în față, de culoare albastru-deschis, cu un fin model verde. Era înalt, voinic şi chipeş. Părea uluitor de relaxat pentru un om încărcat de responsabilități cum era el. O chică de păr închis la culoare îi cădea pe fruntea proeminentă.

M-a întrebat despre călătoriile mele recent efectuate în Indonezia, Guatemala şi Iran. Cele trei țări îl fascinau, dar părea, în mod special, intrigat de regele Iranului, şahul Mohammad Reza Pahlavi. Şahul venise la putere în 1941, după ce britanicii şi sovieticii îl înlăturaseră pe tatăl său, pe care îl acuzaseră de a fi colaborat cu Hitler[1].

-Îți poți imagina, m-a întrebat Torrijos, să faci parte dintr-un complot care să-i detroneze pe propriul tău tată?

Şeful statului Panama ştia destul de multe despre istoria acestei țări îndepărtate. Am vorbit despre felul în care sorții s-au întors împotriva şahului în 1951, şi cum propriul său prim-ministru, Mohammad Mossadegh, l-a forțat să plece în exil. Torrijos ştia, ca şi foarte mulți alții, de altfel, că CIA fusese cea care îl etichetase pe premier drept comunist şi care intrase în scenă pentru a-i reda şahului puterea. În orice caz, Torrijos nu ştia - sau, cel puțin, nu a pomenit - amănuntele despre care îmi vorbise Claudine, despre manevrele geniale ale lui Kermit Roosevelt şi despre semnificația lor: reprezentaseră începutul unei noi ere a imperialismului, bățul de chibrit care aprinsese conflagrația pentru imperiul global.

- După ce şahul a redobîndit puterea, a continuat Torrijos, el a lansat o serie de programe revoluționare care aveau drept scop dezvoltarea sectorului industrial şi aducerea Iranului în epoca modernă.

L-am întrebat cum se făcea că ştia atît de multe despre Iran.

- Este exemplul meu preferat, mi-a spus el. Nu am o prea mare considerație față de politica şahului - dorința lui de a-şi detrona propriul tată şi de a deveni o marionetă a CIA —, dar se pare că face lucruri bune pentru țara lui. Cred că aş putea învăța cîte ceva de la el. Dacă va supraviețui.

- Şi credeți că nu va reuşi?

- Are inamici puternici.

- Dar şi una din cele mai bune gărzi personale din lume. Torrijos mi-a aruncat o privire plină de sarcasm.

- Poliția lui secretă, SAVAK, are reputația de a fi formată din indivizi fără scrupule. Asta nu-ți aduce mulți prieteni. Nu va mai rezista prea mult.

A făcut o pauză şi şi-a rotit privirea de jur împrejurul camerei.

- Bodyguarzi? Am şi eu cîțiva.

A fluturat mîna spre uşă.

- Crezi că-mi vor salva viața dacă țara ta ia hotărîrea de a scăpa de mine?

Am întrebat dacă vedea cu adevărat acest lucru ca pe o posibilitate. Şi-a ridicat sprîncenele într-un mod care m-a făcut să mă simt ca un prost că pusesem o asemenea întrebare.

- Noi avem Canalul. Care este mult mai mare decît Arbenz şi United Fruit.

Făcusem cercetări asupra Guatemalei şi am înțeles ceea ce voia să spună Torrijos. United Fruit Company fusese echivalentul politic al Canalului din Panama, în Guatemala. Fondată la sfîrşitul secolului XIX, United Fruit a devenit una dintre cele mai importante forțe din America Centrală. La începutul anilor 1950, candidatul reformator Jacobo Arbenz a fost ales președinte al Guatemalei printr-un proces electoral lăudat în toată emisfera ca fiind un model de alegeri democratice. La acea vreme, mai puțin de 3% din guatemalezi dețineau 70% din pămînturi. Arbenz a promis că-i va ajuta pe săraci să scape de foamete, după alegerea sa punînd în aplicare un program multilateral de reformă agrară.

- Săracii şi clasa de mijloc din toată America Latină l-au aplaudat pe Arbenz, a spus Torrijos. Pentru mine, personal, el a fost un model. Dar, pe de altă parte, ne țineam respirația. Ştiam că United Fruit se opunea acestor măsuri, din moment ce era unul dintre cei mai mari şi mai despotici proprietari de pămînt din Guatemala. Tot ei dețineau şi plantații imense în Columbia, Costa Rica, Cuba, Jamaica, Nicaragua, Santo Domingo şi aici, în Panama. Nu-şi puteau permite să-i lase pe Arbenz să ne dea idei nouă, celorlalți.

Restul îl ştiam: United Fruit a lansat o agresivă campanie de imagine în Statele Unite cu scopul de a convinge publicul şi Congresul american că Arbenz făcea parte dintr-un complot rusesc şi că Guatemala era un satelit al Uniunii Sovietice. În 1954, CIA a orchestrat o lovitură. Piloții americani au bombardat capitala Guatemalei (Ciudad de Guatemala), iar Arbenz, cel ales pe cale democratică, a fost înlăturat, înlocuit fiind de colonelul Carlos Castillo Armas, un nemilos dictator de dreapta.

Noul guvern datora totul celor de la United Fruit. Pe lîngă mulțumiri, guvernul a deturnat procesul de reforme privind proprietatea pămîntului, a abolit taxele pe dobînda şi dividendele plătite investitorilor străini, a eliminat votul secret şi a trimis la închisoare mii de oameni care îl criticau. Oricine îndrăznea să vorbească fățiş împotriva lui Castillo era persecutat. Istoricii au stabilit originea

violenței şi terorismului care a lovit Guatemala pînă la sfîrşitul secolului în alianța, nu foarte secretă, dintre United Fruit, CIA şi armata din Guatemala, sub conducerea colonelului dictator[2].

- Arbenz a fost asasinat, a continuat Torrijos. Asasinat politic şi moral.

A făcut o pauză şi şi-a exprimat nemulțumirea încruntîndu-se.

- Cum poate poporul tău să înghită toate minciunile turnate de CIA? Cu mine nu le va merge atît de uşor. Militarii de aici sînt oamenii mei. Asasinatul politic nu va fi suficient.

A zîmbit.

- Însăşi CIA va trebui să mă omoare!

Timp de cîteva clipe am rămas învăluiți în tăcere, fiecare cufundat în propriile gînduri. Torrijos a rupt primul tăcerea.

- Ştii cine deține United Fruit? m-a întrebat el.

- Zapata Oil, compania lui George Bush - ambasadorul nostru la ONU.

- Un om plin de ambiții.

S-a aplecat spre mine şi mi-a spus cu voce joasă:

-Iar acum eu mă opun ortacilor săi de la Bechtel.

Auzind acestea, am fost de-a dreptul surprins. Bechtel era cea mai puternică firmă de inginerie din lume şi un colaborator frecvent al celor de la MAIN. În cazul planului strategic pentru Panama, crezusem că ei vor fi unul dintre cei mai importanți concurenți ai noştri.

- Ce vreți să spuneți?

- Ne-am gîndit să construim un nou canal, unul la nivelul mării, fără ecluze. Care să poată suporta şi nave mai mari. Japonezii ar putea fi interesați în finanțarea acestuia.

- Ei sînt cei mai importanți clienți ai Canalului.

- Exact. Bineînțeles, dacă vor da banii, ei vor face şi construcția. Brusc, am înțeles.

- Bechtel va fi lăsat pe dinafară.

- Cel mai mare proiect de construcție din istoria actuală. A făcut o pauză.

- Preşedintele corporației Bechtel este George Schultz, fost secretar al Trezoreriei pe vremea lui Nixon. Îți imaginezi ce influență are - şi un temperament pe măsură. Bechtel este plin de ortaci de-ai lui Nixon, Ford şi Bush. Mi s-a spus că familia Bechtel trage sforile Partidului Republican.

Această conversație mi-a creat o senzație de disconfort. Eu eram unul dintre cei care perpetuau sistemul pe care el îl disprețuia atît de mult şi, mai mult ca sigur, ştia acest lucru. Sarcina mea de a-i convinge să accepte împrumuturile internaționale în schimbul angajării firmelor de inginerie şi construcții americane părea să se izbească de un zid uriaş. M-am hotărît să-i înfrunt fără ocolişuri.

- Domnule General, de ce m-ați invitat aici? L-am întrebat.

Şi-a privit ceasul de la mînă şi a zîmbit.

- Da, acum este momentul potrivit să trecem la treburile noastre personale. Panama are nevoie de ajutorul tău. Eu am nevoie de ajutorul tău.

Eram de-a dreptul uluit.

- Ajutorul meu? Ce pot face pentru dumneavoastră?

- Vom lua înapoi Canalul. Dar asta nu este de ajuns.

S-a aşezat mai confortabil în scaun.

- Trebuie să devenim un model. Trebuie să le arătăm celorlalți că ne pasă de săraci şi trebuie să demonstrăm, fără să lăsăm nici o umbră de îndoială, că sîntem hotărîți să ne dobîndim independența şi că acest lucru nu ne este dictat de Rusia, China sau Cuba. Trebuie să demonstrăm lumii că Panama este o țară dreaptă, că noi nu sîntem *împotriva* Statelor Unite, *ci pentru* drepturile celor săraci.

Şi-a pus picior peste picior.

- În acest scop, trebuie să construim o bază economică fără egal în această emisferă. Electricitate, da, dar electricitate care să ajungă pînă şi la cel mai sărac dintre săraci şi care să fie subvenționată. Acelaşi lucru este valabil şi pentru transport şi pentru comunicații. Dar, în special, pentru agricultură. Pentru a realiza toate acestea este nevoie de bani - de banii voştri, ai Băncii Mondiale şi ai Băncii de Dezvoltare Interamericană.

S-a aplecat din nou spre mine.

- Înțeleg că MAIN vrea mai mult de lucru şi că, de regulă, obține asta prin umflarea dimensiunilor proiectelor - autostrăzi mai largi, uzine de electricitate mai mari, porturi cu apă mai adîncă. De data aceasta însă, lucrurile stau niţeluş altfel. Dați-mi ce este mai bun pentru poporul meu şi vă voi oferi contractele pe care le vreți.

Ceea ce îmi propunea el era absolut neaşteptat şi mi se părea în egală măsură şocant şi incitant. Cu siguranță, sfida tot ceea ce învățasem eu la MAIN. Fără îndoială, ştia că jocul ajutorului internațional nu era decît o escrocherie - trebuia să ştie. Că acest joc exista numai pentru a-l îmbogăți pe el şi pentru a-i împovăra țara cu datorii. Că acest joc exista numai pentru ca Panama să fie îndatorată pe vecie Statelor Unite şi corporatocrației. Că acest joc exista numai pentru a menține America Latină pe drumul deschis de Manifest Destiny şi pentru a o aservi pe vecie Washingtonului şi Wall Street-ului. Eram sigur că Torrijos ştia că sistemul se baza pe premisa că toți cei care dețin puterea sînt coruptibili şi că decizia sa de a nu se folosi pentru beneficiul personal de acest avantaj va fi percepută ca o amenințare, o nouă formă de domino care putea declanşa o reacție în lanț, conducînd, în cele din urmă, la prăbuşirea întregului sistem. L-am privit pe deasupra măsuței de cafea pe acest om care, mai mult ca sigur, înțelegea că datorită Canalului el se bucura de o putere cu totul specială, unică aş spune, şi că acest fapt îl punea într-o postură cît se poate de primejdioasă. Trebuia să aibă foarte mare grijă. Se constituise deja ca lider printre liderii SMPD. Dacă el, ca şi Arbenz, eroul lui, era hotărît să ia atitudine, toată lumea va fi cu ochii în patru. Cum va reacționa sistemul? Mai precis, cum va reacționa guvernul SUA? Istoria Americii Latine era împînzită de eroi morți. Mai ştiam, în plus, că îl aveam în față pe omul care îmi pusese la încercare toate justificările pe care mi le formulasem pentru propriile mele acțiuni. Nu încape vreo îndoială că acest bărbat avea şi el propriile-i defecte, dar nu era nicidecum un pirat, nici vreun Henry Morgan sau vreun Francis Drake — acei aventurieri fără căpătîi care foloseau scrisori cu sigiliul regilor englezi ca documente pentru legitimizarea pirateriei. Fotografia de pe afiş nu era defel o altă iluzie politică. „Idealul lui Omar este libertatea: nu s-a inventat încă glonțul care să poată ucide un ideal!" Nu scrisese şi Tom Paine ceva asemănător? Am ajuns, totuşi, să mă întreb: Poate că idealurile nu mor, dar ce se întîmplă cu oamenii din spatele lor? Che, Arbenz, Allende. Şi asta m-a condus la o altă întrebare: Cum aveam să reacționez eu dacă Torrijos avea să fie împins în rolul de martir? La despărțire, eram înțeleşi că MAIN va primi contractul pentru planul de dezvoltare, iar eu urma să veghez ca cererile lui Torrijos sa fie îndeplinite.

CAPITOLUL 14

Începutul unei noi şi sinistre perioade din istoria economică

În calitate de economist-şef, nu răspundeam numai de un departament din cadrul MAIN şi de studiile pe care le făceam pe tot globul, ci mi se cerea să fiu bine la curent cu ultimele tendinţe şi teorii economice. Începutul anilor 1970 a fost o perioadă de mari transformări în ştiinţele economice mondiale.

În timpul anilor '60, un grup de cîteva ţări înfiinţase OPEC-ul, cartelul naţiunilor producătoare de petrol, în mare măsură o replică la puterea marilor companii de prelucrare a ţiţeiului. Iranul constituia, de asemenea, un factor important. Chiar dacă şahul îşi datora poziţia şi, pesemne, viaţa intervenţiei clandestine a Statelor Unite în timpul luptei cu Mossadegh - sau poate tocmai datorită acestui lucru, - el era pe deplin conştient că sorţii puteau în orice moment să se întoarcă împotrivă-i. Şefii statelor celorlalte naţiuni bogate în petrol erau la fel de conştienţi de acest lucru şi la fel de paranoici în această privinţă. La fel de bine mai ştiau şi că cele mai importante companii petroliere internaţionale, denumite „Cela şapte surori", colaborau pentru a menţine cît mai jos preţurile petrolului - şi, în consecinţă, şi veniturile plătite ţărilor producătoare - ca mijloc de a-şi mări propriile profituri imense. OPEC fusese pus la cale pentru a riposta.

Toată această situaţie a ajuns la limită la începutul anilor '70, cînd OPEC a reuşit să-i îngenuncheze pe giganţii industriali. O serie de acţiuni concertate, culminînd cu embargoul pe petrol impus în 1973, reprezentat simbolic prin imensele cozi de la benzinăriile din SUA, au ameninţat să provoace o catastrofa economică ce putea rivaliza cu Marea Depresiune. Era un şoc sistemic pentru economia ţarilor dezvoltate, de o amploare pe care numai puţini oameni aveau cum s-o înţeleagă.

Criza petrolului nici că putea veni într-un moment mai prost pentru Statele Unite, o naţiune confuză, plină de teamă şi de îndoieli, refacîndu-se după un război umilitor în Vietnam şi după un preşedinte gata să îşi dea demisia. Problemele lui Nixon nu se limitau la Asia de Sud şi la Watergate. El intrase în scenă într-o perioadă care, retrospectiv, avea să fie privită drept pragul către o nouă epocă în politica şi economia mondiale. La acea vreme, se părea că „micuţii", incluzînd ţările din OPEC, dobîndeau atuuri importante.

Eram fascinat de evenimentele internaţionale. Corporatocraţia îmi oferea totul pe tavă, şi, totuşi, o parte tainică din mine se delecta privindu-i pe stăpînii mei cum sînt puşi la punct. Cred că acest lucru îmi mai atenua nitel sentimentul de vinovăţie. Vedeam umbra lui Tom Paine stînd pe margine şi susţinîndu-i pe cei din OPEC. Nici unul dintre noi nu putea fi pe deplin conştient de impactul efectiv al embargoului în momentul producerii sale. Fără îndoială, aveam teoriile noastre, dar nu puteam înţelege ceea ce, de atunci încoace, a devenit clar. Retrospectiv, ştim că ratele de creştere economică după criza petrolului au fost la jumătate faţă de acelea din anii '50 şi '60, şi că ele s-au produs sub o presiune inflaţionistă mult mai mare. Creşterea produsă a fost structural diferită şi nu a creat nici pe departe tot atîtea locuri de muncă, aşa că rata şomajului a săltat bine. Şi, colac peste pupăză, sistemul monetar internaţional a primit o lovitură; reţeaua cursului valutar fix, care era în vigoare de la sfîrşitul celui de Al Doilea Război Mondial, s-a prăbuşit semnificativ.

La acea vreme, mă întîlneam frecvent cu prietenii să discutăm aceste chestiuni, în timpul mesei de prînz sau la o bere, după serviciu. Unii dintre aceştia lucrau pentru mine - personalul meu includea oameni foarte pricepuţi, femei şi bărbaţi, în general tineri, care, în cea mai mare parte a lor, erau liber-cugetători, cel puţin dacă îi judecai după standardele convenţionale. Alţii erau directori din grupuri de experţi din Boston sau profesori la colegiile din oraş, iar unul dintre ei era asistentul unui membru al Congresului. Aceste întîlniri erau neoficiale, la ele participînd, uneori, doar doi dintre noi, alteori, vreo doisprezece. Adunările erau mereu însufleţite şi pline de controverse. Acum, cînd îmi amintesc de discuţiile de la acea vreme, sînt stînjenit de sentimentul de superioritate pe care l-am

încercat adesea în acele momente. Ştiam lucruri despre care nu puteam să vorbesc, prietenii mei făceau, uneori, paradă de relaţiile lor — legături la Beacon Hill sau la Washington, profesori universitari şi doctori în filozofie, — iar eu replicam cu rolul meu de economist-şef la o firmă importantă de consultanţă, care mă obliga să călătoresc la clasa întîi pe tot globul. Şi, totuşi, nu puteam să vorbesc despre întîlnirile secrete cu oameni ca Torrijos sau despre lucrurile pe care le ştiam, despre felul în care manipulam ţări de pe toate continentele. Acestea reprezentau şi un motiv de aroganţă, dar şi de frustrare.

Cînd vorbeam despre puterea celor mici, eram nevoit să-mi impun un dificil exerciţiu de voinţă. Ştiam că nici unul dintre ei nu avea cum să ştie un lucru: Corporatocraţia, banda ei de asasini economici şi şacalii care aşteptau în fundal nu le vor permite niciodată „micuţilor" să preia controlul. Nu trebuia decît să dau exemplul lui Arbenz şi Mossadegh - şi pe cel mai recent, datînd de prin 1973, cînd CIA l-a eliminat pe preşedintele statului Chile, Salvador Allende, ales democratic. De fapt, eu înţelesesem că laţul imperiului global se strîngea din ce în ce mai mult, în ciuda OPEC-ului - sau, după cum bănuiam la vremea aceea, dar avea să se confirme mai tîrziu, chiar cu ajutorul OPEC-ului.

Discuţiile noastre se concentrau de multe ori asupra similitudinilor dintre anii '70 şi '30, cei din urmă reprezentînd un moment crucial în economia internaţională şi în felul în care a fost studiată, analizată şi percepută. Acest deceniu a deschis calea economiei keynesiene şi ideii că guvernul ar trebui să joace un rol important în managementul pieţelor şi în asigurarea unor servicii, ca cele legate de sănătate, ajutor de şomaj şi alte forme de asigurare socială. Ne îndepărtam de vechile premise care susţineau că pieţele se reglează singure şi că intervenţia statului trebuie să fie minimă.

Depresiunea a avut drept rezultat acordul New Deal şi politici care promovau reglementarea economică, manipularea financiară guvernamentală şi aplicarea extensivă a politicii fiscale. În plus, atît Depresiunea, cît şi cel de Al Doilea Război Mondial au dus la crearea unor organizaţii ca Banca Mondială, Fondul Monetar Internaţional şi Acordul General pentru Tarife şi Comerţ (GATT). Anii '60 au reprezentat un deceniu de răscruce al acestei perioade şi al trecerii de la economia neoclasică la cea keynesiană. El s-a desfăşurat sub administraţiile lui Kennedy şi Johnson, iar poate singura şi cea mai importantă influenţă a fost exercitată în această perioadă de un singur om, Robert McNamara.

McNamara era un vizitator frecvent al grupurilor noastre de discuţii - *in absentia,* desigur. Toţi cunoşteam ascensiunea sa rapidă spre glorie, de la manager al analizei şi planificării financiare la Ford Motor Company în 1949 pînă la preşedinte al companiei Ford, în 1960, primul conducător al acesteia ales din afara familiei Ford. La scurt timp după aceea, Kennedy l-a numit secretar de stat al Departamentului Apărării.

McNamara a devenit un puternic apărător al abordării keynesiene a guvernării, folosind modele matematice şi date statistice pentru a determina nivelul trupelor, alocarea de fonduri şi alte strategii în Vietnam. Pledoaria în favoarea unei „conduceri agresive" a devenit emblematică nu numai pentru responsabilii din guvern, ci şi pentru directorii corporaţiilor. Ea a pus bazele unei noi perspective filozofice asupra predării managementului la cele mai bune şcoli de afaceri din SUA şi, în cele din urmă, a dus la apariţia unei noi specii de preşedinţi executivi care aveau să propulseze goana către imperiul global[1]. În timp ce stăteam în jurul mesei discutînd despre evenimentele mondiale, eram fascinaţi cu deosebire de rolul lui McNamara în calitate de preşedinte al Băncii Mondiale, o slujbă pe care a acceptat-o după ce a părăsit postul de secretar al Apărării. Majoritatea prietenilor mei au scos în evidenţă faptul că el simboliza ceea ce, popular, purta denumirea de complexul militaro-industrial.

Deținuse poziții superioare într-o corporație importantă, într-un departament al guvernului, iar acum, în cea mai mare bancă din lume. O asemenea aparent încălcare a separării puterilor în stat îi îngrozea pe mulți; poate că eu eram singurul dintre ei care nu eram cîtuşi de puțin surprins. Acum înțeleg că cea mai mare şi mai sinistră contribuție a lui McNamara la istorie a fost să manevreze Banca Mondială pînă la a o transforma într-un agent al imperiului global la o scară inexistentă pînă acum în istoria lumii. Tot el a fost şi cel care a stabilit un precedent. Capacitatea lui de a umple golurile existente între componentele esențiale ale corporatocrației avea să fie preluată de succesorii săi. De exemplu, George Schultz a fost secretar al Trezoreriei şi preşedinte al Consiliului Politicii Economice în timpul lui Nixon, a deținut funcția de preşedinte la Bechtel, devenind sub Reagan secretar de stat. Caspar Weinberger a fost vicepreşedinte la Bechtel şi consilier general, iar, mai tîrziu, secretar al apărării sub Reagan. Richard Helms a fost director al CIA sub Johnson şi apoi a devenit ambasador în Iran, sub Nixon. Richard Cheney a fost secretar al Apărării în timpul lui George H.W. Bush, preşedinte la Halliburton şi Vicepreşedinte al SUA sub preşedinția lui George W. Bush. Pînă şi un preşedinte al Statelor Unite, George H. W. Bush, a început ca fondator al Zapata Petroleum Corp, a slujit ca ambasador la ONU sub Nixon şi Ford şi a fost directorul CIA în timpul preşedinției lui Ford.

Privind retrospectiv, sînt uimit de inocența din acea perioadă. În multe privințe, continuam să fim prinşi în vechiul model de fondare a unui imperiu. Kermit Roosevelt ne arătase o cale mai bună în momentul în care eliminase un democrat iranian, înlocuindu-1 cu un rege despotic. Noi, asasinii economici, ne îndeplineam multe dintre misiuni în locuri precum Indonezia şi Ecuador şi, totuşi, Vietnamul era un exemplu uimitor despre cît de uşor puteam recurge, din nou, la vechile obiceiuri.

Va fi nevoie de un membru de seamă al OPEC-ului - mai precis Arabia Saudită - care să schimbe acest lucru.

CAPITOLUL 15

Afacerea de spălare a banilor Arabiei Saudite

În 1974, un diplomat din Arabia Saudită mi-a arătat nişte fotografii cu capitala țării sale, Riad. Printre acestea era şi una cu o turmă de capre care scotoceau printr-o grămadă de gunoi din fața unei clădiri guvernamentale. Cînd l-am întrebat pe diplomat despre ele, răspunsul lui m-a şocat. El mi-a spus că acesta era sistemul principal de salubrizare al oraşului.

- Nici un saudit care se respectă nu ar accepta vreodată să adune gunoiul, mi-a spus el. Îl lăsăm în seama animalelor.

Capre! În capitala celui mai mare regat al petrolului din lume. Părea incredibil.

La acea vreme, făceam parte dintr-un grup de consultanți care tocmai începuse să pună cap la cap o soluție pentru criza petrolului. Acele capre m-au făcut să realizez cum ar putea evolua acea soluție, mai ales dacă aveam în vedere şi modelul de dezvoltare al țării de-a lungul ultimelor trei secole.

Istoria Arabiei Saudite abundă în violență şi fanatism religios. În secolul XVIII, Mohammed ibn Saud, un despot războinic local, şi-a unit forțele cu cele ale fundamentaliştilor din secta ultraconservatoare Wahhabi. Era vorba de o uniune puternică, familia Saud şi aliații lor, Wahhabi,

ajungînd ca, pe parcursul următoarelor două sute de ani, să cucerească o mare parte din Peninsula Arabică, inclusiv locurile sfinte ale musulmanilor, Mecca şi Medina.

Societatea saudită reflecta idealismul puritan al fondatorilor săi care i-au impus o interpretare strictă a preceptelor Coranului. Poliția religioasă asigura respectarea dispoziției de a se face rugăciuni de cinci ori pe zi. Femeilor li se cerea să se acopere din cap pînă în picioare. Pedeapsa pentru infracțiuni era drastică; execuțiile publice şi lapidările erau la ordinea zilei. În timpul primei mele vizite în Riad, am fost uimit cînd şoferul mi-a spus că-mi puteam lăsa aparatul de fotografiat, servieta şi chiar portofelul la vedere în maşină, parcată lîngă o piață în aer liber, fără să o încui.

- Nimănui, mi-a spus el, nu i-ar trece nici măcar prin minte să le fure. Hoților li se taie mîinile.

Mai tîrziu, în aceeaşi zi, m-a întrebat dacă n-aş vrea să vizitez aşa-numită Chop Chop Square şi să asist la o decapitare. Adeziunea wahhabismului la ceea ce noi am considera un puritanism extrem a făcut ca străzile să fie în siguranță şi ferite de hoți - şi a impus cele mai dure forme de pedeapsă corporală pentru aceia care încălcau legea. Am refuzat invitația.

Perspectiva saudiților asupra religiei ca element important al politicii şi economiei a contribuit la acel embargo asupra petrolului care a zguduit lumea occidentală. La 6 octombrie 1973 (Yom Kippur, cea mai sacră sărbătoare a evreilor), Egiptul şi Siria au lansat simultan atacuri asupra Israelului. Era începutul Războiului din Octombrie - al patrulea şi cel mai distructiv dintre războaiele ara-bo-israeliene, care avea să aibă şi cel mai mare impact asupra lumii. Preşedintele egiptean, Sadat, l-a presat pe regele Arabiei Saudite, Faisal, să se răzbune pe Statele Unite pentru complicitatea acestora cu Israelul, prin angajarea în luptă a ceea ce Sadat numea „arma petrolului". Pe 16 octombrie, Iranul şi alte cinci state arabe din Golf, inclusiv Arabia Saudită, au anunțat o creştere cu 70% a prețului impus al petrolului.

Întîlnindu-se în Kuweit City, miniştrii arabi responsabili cu petrolul au prezentat mai multe alternative. Reprezentantul irakian era vehement în favoarea luării Statelor Unite ca țintă. I-a îndemnat pe delegați să naționalizeze afacerile americane din lumea arabă, să impună un embargo total pe petrol Statelor Unite şi tuturor națiunilor prietene cu Israelul şi să retragă fondurile arabe din toate băncile americane. El a scos în evidență faptul că aceste conturi bancare erau substanțiale şi că acțiunea ar putea avea drept rezultat o panică nu foarte diferită de cea din 1929.

Alți miniştri arabi nu au fost de acord cu un plan atît de radical, dar pe 17 octombrie ei au decis să pună în aplicare un embargo limitat, care să înceapă cu o scădere de 5 la sută a producției şi apoi cu impunerea unei scăderi lunare de 5 procente pînă la realizarea obiectivelor lor politice. Au fost de acord cu faptul că Statele Unite ar trebui pedepsite pentru poziția lor proisraelită şi că, prin urmare, ar trebui să li se impună cel mai sever embargo. Cîteva dintre țările participante la întîlnire au anunțat că vor face reduceri în producție nu de 5, ci de 10%.

Pe 19 octombrie, preşedintele Nixon a cerut Congresului un ajutor de 2,2 miliarde de dolari pentru Israel. În ziua următoare, producătorii din Arabia Saudită au impus embargo total asupra transporturilor de petrol către Statele Unite[1].

Embargoul asupra petrolului a luat sfîrşit pe 18 martie 1974. Durata sa a fost scurtă, dar impactul a fost imens. Prețul de vînzare al petrolului saudit a sărit de la 1,39 dolari barilul, la 1 ianuarie 1970, la 8,32 dolari barilul la 1 ianuarie 1974[2]. Politicienii şi administrațiile viitoare nu vor uita niciodată lecțiile învățate în perioada primelor decenii ale anilor 1970. Într-un final, trauma acelor cîteva luni a servit la întărirea corporatocrației; cei trei piloni ai acesteia - corporațiile mari, băncile internaționale şi guvernul - s-au consolidat mai bine ca niciodată. Iar legătura dintre ele avea să dureze. Embargoul a avut ca rezultat şi schimbări semnificative de atitudine şi de politică. Wall Street-ul şi

Washingtonul s-au convins astfel că un asemenea embargo nu va mai trebui nicicînd tolerat. Protejarea rezervelor noastre de petrol fusese întotdeauna o prioritate; după 1973 însă, ea a devenit o obsesie. Embargoul a ridicat Arabia Saudită la statutul de jucător pe scena politicii mondiale, forțînd Washingtonul să recunoască importanța strategică a acestui regat pentru propria noastră economie. Mai mult chiar, el a încurajat liderii corporatocrației americane să caute cu disperare metode de a aduce înapoi în țară petrodolarii şi să analizeze cu atenție faptul că guvernului Arabiei Saudite îi lipseau cadrele administrative şi instituționale pentru a-şi administra corespunzător bogăția înfloritoare.

Pentru Arabia Saudită, venitul adițional rezultat din fluctuațiile prețului petrolului a fost o binecuvîntare cu două tăişuri. A umplut cuferele naționale cu miliarde de dolari şi, pe de altă parte, a servit la subminarea unora dintre credințele religioase spartane ale Wahhabi-lor. Saudiții bogați călătoreau în toată lumea. Ei frecventau şcoli şi universități din Europa şi America. Cumpărau maşini scumpe şi-şi mobilau locuințele cu mobilier în stil occidental. Credințele religioase conservatoare au fost înlocuite de o nouă formă de materialism - acela care a dat o soluție temerilor legate de viitoarele crize ale petrolului. Aproape imediat după sfîrşitul embargoului, Washingtonul a început să negocieze cu arabii saudiți, oferindu-le sprijin tehnic, echipament şi instrucție militară, precum şi ocazia de a-şi emancipa națiunea şi de a o aduce în secolul XX, în schimbul petrodolarilor şi, cel mai important punct, al asigurărilor că nu va mai exista niciodată un embargo asupra petrolului. Negocierile au avut drept rezultat crearea celei mai extraordinare organizații, Comisia Economică Reunită a SUA şi a Arabiei Saudite. Cunoscută sub numele de JECOR, ea a întruchipat un concept inovator, antagonic programelor străine tradiționale de ajutorare: avea la bază banii saudiți cu ajutorul cărora trebuiau angajate firme americane în scopul construirii Arabiei Saudite.

Deşi tot ceea ce ținea de management şi responsabilitate fiscală revenea Departamentului Trezoreriei SUA, această comisie era complet independentă. În cele din urmă, ea va cheltui miliarde de dolari pe o perioadă de mai bine de 25 de ani, fără vreun control din partea Congresului. Dat fiind că nu era implicat nici un fond american, Congresul nu avea nici o autoritate în această chestiune, în ciuda rolului Trezoreriei. După studiul *in extenso* asupra JECOR, David Holden şi Richard Johns au ajuns la următoarea concluzie: „A fost înțelegerea cu cele mai ambițioase scopuri dintre cele de acest tip, pe care SUA a angajat-o cu o țară în curs de dezvoltare. A avut potențialul de a consolida profund poziția SUA în Regat, susținînd conceptul de interdependență reciprocă[3]".

Într-un stadiu incipient, Trezoreria a atras în afacere şi pe MAIN, în calitate de consultant. Am fost convocat şi mi s-a spus că misiunea mea era crucială şi că tot ceea ce făceam şi auzeam trebuia considerat strict confidențial. Din punctul meu de vedere, părea o operațiune clandestină. La vremea aceea, eram manipulat astfel încît să cred că MAIN era consultantul principal în acel proces; pe parcurs am ajuns să-mi dau seama că noi eram unul dintre numeroşii consultanți a căror expertiză era solicitată.

Din moment ce totul se făcea în cel mai mare secret, nu dețineam informații secrete despre discuțiile reprezentanților Trezoreriei cu ceilalți consultanți, aşa că nu pot fi sigur de importanța rolului meu in încheierea acestei afaceri. Ceea ce ştiu este că aranjamentul stabilea noi standarde pentru un AE şi că a lansat alternative inovatoare la abordările tradiționale de promovare a intereselor imperiului. Şi mai ştiu şi că majoritatea scenariilor care au evoluat din studiile mele au fost, în cele din urmă, aplicate, că MAIN a primit drept răsplată unul dintre cele mai importante - şi extrem de profitabile - contacte în Arabia Saudită şi că, în acel an, eu am primit o primă cît se poate de generoasă.

Sarcina mea era să dezvolt previziuni asupra a ceea ce avea să se întîmple cu Arabia Saudită, dacă o cantitate uriaşă de bani se investea în infrastructură, şi să realizez scenarii pentru modalităţile de a cheltui acei bani. Pe scurt, mi se cerea să-mi folosesc întreaga creativitate pentru a justifica infuzia sutelor de milioane de dolari în economia Arabiei Saudite, în condiţiile în care tehnologia şi construcţiile erau realizate de companii din SUA. Mi s-a spus să fac acest lucru de unul singur, să nu mă bazez pe personalul meu şi am fost izolat într-o săliţă de conferinţe, cu cîteva etaje mai sus faţă de locul unde se afla departamentul meu. Am fost avertizat că sarcina mea era o chestiune de securitate naţională, dar şi cu un foarte mare potenţial lucrativ pentru MAIN.

Am înţeles, desigur, că obiectivul principal de această dată nu era unul obişnuit - să împovărăm ţara cu datorii pe care nu le va putea plăti niciodată - ci, mai degrabă, să găsim modalităţi de a asigura circulaţia celei mai mari părţi din petrodolari înapoi către SUA. Pe parcurs, Arabia Saudită avea să fie înghiţită, economia ei devenind din ce în ce mai mult dependentă de noi şi, probabil, din ce în ce mai occidentalizată şi, prin urmare, din ce în ce mai permisivă faţă de sistemul nostru şi mai integrată în el.

Odată lansat pe această pistă, am înţeles că acele capre rătăcind pe străzile Riadului erau cheia simbolică: ele erau punctul slab al tuturor saudiţilor bogaţi care călătoreau în întreaga lume. Acele capre implorau să fie înlocuite cu ceva mai potrivit pentru acest regat al deşertului care rîvnea să intre în lumea modernă. Mai ştiam şi că economiştii OPEC puneau mare accent pe necesitatea ca ţările bogate în petrol să obţină mai multe produse cu valoare adăugată din petrolul pe care îl aveau. În loc să exporte petrol brut, economiştii le impuneau acestor ţări să-şi dezvolte industrii proprii care să-i prelucreze în vederea obţinerii unor produse petroliere pe care le-ar putea vinde lumii întregi la preţuri mai mari decît preţul petrolului brut. Această dublă revelaţie mi-a deschis porţile spre o strategie pe care am simţit-o ca fiind profitabilă pentru toată lumea. Caprele, bineînţeles, reprezentau numai un punct de plecare. Veniturile din petrol ar putea fi investite pentru a angaja companii din SUA să înlocuiască acele capre cu cel mai modern sistem din lume de strîngere şi depozitare a gunoiului, iar saudiţii ar putea fi foarte mîndri de această capodoperă a tehnologiei.

Începusem să consider caprele ca pe o parte a ecuaţiei care putea fi aplicată la aproape toate sectoarele economiei, o formulă de succes în ochii familiei regale, ai Trezoreriei SUA şi ai şefilor mei de la MAIN. Prin această formulă, banii vor fi folosiţi pentru a crea un sector industrial orientat spre prelucrarea petrolului brut în produse finite pentru export. Complexe petrochimice uriaşe ar putea lua naştere din deşert, iar, pe lîngă ele, imense parcuri industriale. În mod natural, un asemenea plan ar fi cerut o capacitate energetică de producere a mii de megawaţi, linii de transmisie şi distribuţie, autostrăzi, conducte, reţele de comunicaţii şi sisteme de transport, inclusiv aeroporturi, porturi îmbunătăţite, o vastă gamă de servicii şi infrastructura necesară pentru a menţine toate aceste rotiţe în mişcare.

Toţi aveam mari speranţe că acest plan avea să se transforme într-un model al felului în care ar trebui făcute lucrurile şi în restul lumii. Globe-trotterii saudiţi aveau să ne ridice osanale; ei aveau să invite lideri din numeroase ţări să vină în Arabia Saudită şi să fie martori la miracolul ce avusese loc; acei lideri ne vor chema, la rîndul lor, pentru a-i ajuta să facem planuri asemănătoare şi pentru ţările lor şi - în cele mai multe cazuri, pentru ţările din afara cercului OPEC - vom aranja cu Banca Mondială sau vom folosi alte metode bazate pe împrumut pentru a-i finanţa. Imperiul global va fi slujit aşa cum se cuvine.

Pe măsură ce trudeam la aceste idei, mă gîndeam la capre, cuvintele şoferului meu răsunîndu-mi adesea în minte:

- Nici un saudit care se respectă nu va strînge gunoiul vreodată.

Auzisem acest refren de atîtea ori, în diferite contexte. Era clar că saudiții nu aveau nici o intenție să-şi pună propriii oameni să lucreze ca gunoieri sau ca muncitori în uzinele industriale sau în construcții. În primul rînd, erau prea puțini. În plus, Casa Regală Saud vorbise despre obligația sa de a le asigura cetățenilor săi un anumit nivel de educație şi un standard de viață care erau incompatibile cu statutul de muncitori cu cîrca. Saudiții îi puteau organiza pe alții, dar nu aveau nici dorința, nici motivația de a deveni muncitori în fabrici sau în construcții. Prin urmare, ar fi fost necesar să importăm forță de muncă din alte țări - țări unde mîna de lucru era ieftină şi unde oamenii aveau nevoie de locuri de muncă. Pe cît posibil, această mînă de lucru ar fi trebuit să provină din alte țări islamice, din Orientul Mijlociu, cum era Egiptul, Palestina, Pakistan şi Yemen. Această perspectivă a creat o nouă stratagemă şi mai cuprinzătoare încă, raportată la oportunitățile de dezvoltare. Va fi necesară construirea unor complexe de locuințe mamut pentru aceşti lucrători, precum şi a unor complexe uriaşe de magazine, spitale, sedii pentru departamente de poliție şi de pompieri, uzine de filtrare şi tratare a apei potabile şi de evacuare a apei reziduale, rețele electrice, de transport şi de comunicații - de fapt, rezultatul final fiind crearea unor oraşe moderne, acolo unde nu existase cîndva decît deşertul. Şi în acest caz, exista posibilitatea de a exploata tehnologia, de exemplu, în uzine de desalinizare, în sisteme de microunde, complexe medicale şi tehnologie IT.

Arabia Saudită reprezenta visul îndeplinit al oricărui strateg, dar şi o fantezie devenită realitate pentru oricine ar fi fost angajat într-o afacere în domeniul ingineriei şi construcțiilor. Ea reprezenta o oportunitate economică unică în istorie: o țară subdezvoltată cu resurse financiare, în principiu, nelimitate şi cu dorința de a păşi în era modernă în stil mare şi rapid.

Trebuie să recunosc: îmi plăcea la nebunie slujba asta. Nici în Biblioteca Națională din Boston şi nici în altă parte nu erau disponibile date sigure despre Arabia Saudită, date care să justifice folosirea în acest context a modelelor econometrice. De fapt, proporțiile uriaşe ale acestui demers - transformarea imediată şi totală a întregii națiuni la o scară nemaipomenită pînă atunci - făceau ca, oricum, datele istorice existente să fie irelevante.

Şi nici nu se aştepta nimeni la acest tip de analiză cantitativă, cel puțin nu în acest stadiu al jocului. Mi-am pus, pur şi simplu, imaginația la lucru şi am scris raportul care prevedea un viitor glorios pentru regat. Cunoşteam ceva cifre din experiența mea, cifre pe care le puteam folosi pentru a estima chestiuni de genul costurilor aproximative pentru a produce un megawatt de electricitate, un kilometru de şosea sau servicii de reciclare a apei reziduale, de obținere a apei potabile, de cazare şi hrană pentru un muncitor. Nu mi se cerea să cizelez aceste estimări şi nici să trag concluzii finale. Sarcina mea era pur şi simplu să descriu o serie de planuri (sau poate că ar fi mai corect să spun „viziuni") asupra a ceea ce era posibil şi să ajung la cîteva estimări, în linii mari, ale costurilor pe care ele le presupuneau.

Aveam mereu în minte adevăratele obiective: plățile către firmele din SUA trebuiau umflate, iar Arabia Saudită trebuia să devină din ce în ce mai dependentă de Statele Unite. Nu mi-a luat mult pînă să-mi dau seama că cele două erau foarte strîns împletite; aproape toate proiectele noi de dezvoltare vor necesita o actualizare şi întreținere permanente, deoarece se bazau pe tehnologia de ultimă oră, aceasta pentru a ne asigura că tot companiile care le-au implementat le vor asigura şi întreținerea, şi modernizarea. De fapt, pe măsură ce avansam în îndeplinirea sarcinii mele, am început să pun cap la cap două liste pentru fiecare proiect conceput: una pentru contractele privitoare la tipurile de design şi de construcții la care să ne aşteptăm şi cealaltă pentru acordurile de întreținere pe termen lung şi de management. MAIN, Bechtel, Brown&Roots, Halliburton, Stone&Webster şi

multe alte firme de inginerie şi construcţii din SUA aveau să scoată profituri frumoase în următoarele decenii.

Dincolo de perspectiva pur economică, mai exista şi o altă situaţie care ar fi putut face Arabia Saudită dependentă de noi, deşi într-un mod diferit. Modernizarea acestui regat bogat în petrol va declanşa tot felul de reacţii adverse. De exemplu, cea a musulmanilor conservatori va fi una de furie; Israelul şi alte ţări din vecinătate s-ar putea simţi ameninţate. Dezvoltarea economică a acestei naţiuni urma să impulsioneze dezvoltarea unei alte industrii: protejarea Peninsulei Arabice. Companii private, specializate în aceste activităţi, ca şi industria militară şi de apărare a SUA urmează să se aştepte la contracte generoase - şi, repet, la acorduri de management şi întreţinere pe termen lung. Prezenţa acestora va impune o altă fază de proiecte de inginerie tehnică şi construcţii, incluzînd aeroporturi, depozite de rachete, baze militare şi toată infrastructura indispensabilă acestor dispozitive.

Mi-am trimis raportul într-un plic sigilat prin curieratul intern, adresîndu-l „Managerului de Proiect de la Trezorerie". Mă întîlneam ocazional şi cu membri ai echipei noastre - vicepreşedinţi de la MAIN şi superiori ai mei. Din moment ce nu aveam un nume oficial pentru acest proiect, aflat deocamdată în faza de cercetare şi elaborare, şi cum el nu era parte din JECOR, îl pomeneam - pe şoptite - numai cu numele de SAMA. Aparent, acest nume venea de la Saudi Arabian Money-laundering Affair (Afacerea de spălare a banilor Arabiei Saudite), dar el era, în acelaşi timp, şi un joc de cuvinte, din moment ce banca centrală a regatului se numea Saudi Arabian Monetary Agency, adică SAMA.

Uneori, ni se alătura şi cîte un reprezentant al Trezoreriei. în timpul acestor întîlniri am pus şi cîteva întrebări. În principal, am descris doar ce aveam de făcut, am răspuns la comentariile lor şi mi-am dat acceptul de a încerca să fac orice mi se cerea. Vicepreşedinţii şi reprezentanţii Trezoreriei au fost impresionaţi, în special, de ideea mea cu acordurile de întreţinere şi management pe termen lung. Ea l-a determinat pe unul dintre vicepreşedinţi să inventeze o frază referitoare la regat pe care aveam să o folosim deseori după aceea, considerat „vaca pe care o s-o putem mulge pînă ieşim la pensie". Pentru mine, imaginea pe care mi-o evoca această frază era mai degrabă aceea a unor capre, decît a unor vaci.

În timpul acelor întîlniri am înţeles că mai erau implicaţi şi cîţiva dintre concurenţii noştri care aveau sarcini similare şi că, la sfîrşit, toţi ne aşteptam să primim contracte profitabile ca răsplată a eforturilor noastre. Am presupus că MAIN şi ceilalţi făceau deja o echilibrare a notei de plată pentru munca depusă pînă acum, asumîndu-şi un risc pe termen scurt. Această presupunere era întărită şi de faptul că suma pe care o luam pentru prestaţia mea, de pe fişa zilnică de pontaj, părea să fie un cont de cheltuieli de regie generale şi administrative. O asemenea abordare era tipică pentru faza de pregătire în care se cerceta şi se elabora propunerea finală în cazul majorităţii proiectelor. Desigur, în această situaţie, investiţia iniţială depăşea cu mult norma, dar vicepreşedinţii de care vorbeam păreau extrem de încrezători cu privire la plată.

În ciuda faptului că ştiam despre implicarea concurenţilor noştri, toţi porneam de la premisa că erau suficiente lucruri de făcut pentru a-i putea satisface pe toţi. Eram în branşă de suficient de mult timp ca să cred că recompensa urma să reflecte gradul de acceptare al proiectului de către Trezorerie şi că cele mai bune contracte vor fi date consultanţilor care vor veni cu strategiile ce urmau să fie şi aplicate. Am luat-o ca pe o provocare personală şi mi-am propus să ajung în stadiul final de proiectare-şi-construcţie. Steaua mea se ridicase rapid pe firmamentul de la MAIN. Dar postul de jucător-cheie în SAMA mi-ar fi garantat, în cazul acceptării proiectului, o ascensiune fulminantă.

În timpul întîlnirilor noastre, discutam deschis şi despre posibilitatea ca SAMA şi întreaga operaţiune JECOR să creeze noi precedente. Ea reprezenta o perspectivă inovatoare asupra muncii profitabile în ţări care nu aveau nevoie să-şi facă datorii la bănci internaţionale. Iranul şi Irakul ne veneau imediat în minte ca două alte exemple de astfel de ţări. Mai mult, dată fiind natura umană, simţeam că liderii acestor ţări vor fi foarte motivaţi să încerce să imite modelul Arabiei Saudite. Părea absolut sigur că embargoul din 1973 - care iniţial păruse un lucru atît de negativ — va sfîrşi prin a oferi multe daruri neaşteptate oamenilor de afaceri din domeniul ingineriei tehnice şi construcţiilor, contribuind în acelaşi timp la netezirea căii către imperiul global.

Am lucrat la această fază vizionară vreo opt luni - deşi niciodată mai mult de cîteva zile la rînd de muncă intensivă, - izolat în propria mea sală de conferinţă sau în apartamentul meu cu vedere spre împrejurimile Bostonului. Oamenii mei aveau alte însărcinări şi îşi cam purtau singuri de grijă, chiar dacă eu îi verificam periodic. În timp, secretul asupra misiunii noastre s-a mai diluat. Mai mulţi oameni îşi dădeau seama că se întîmpla ceva de proporţii care avea legătură cu Arabia Saudită. Incitarea devenea mai mare, zvonurile circulau cu mare viteză. Vicepreşedinţii şi reprezentanţii Trezoreriei deveneau mai deschişi - în parte, cred eu, datorită faptului că ei înşişi începeau sa ne mai informaţi asupra detaliilor ingenioasei scheme concepute.

Avînd acest plan, Washingtonul a vrut ca saudiţii să garanteze menţinerea furnizării de petrol şi a preţurilor la niveluri ce puteau fluctua, trebuind însă să rămînă mereu la un nivel acceptabil pentru SUA şi pentru aliaţii noştri. Dacă alte ţări, precum Iran, Irak Indonezia sau Venezuela, ne ameninţau cu embargoul, Arabia Saudită, cu rezervele ei uriaşe de petrol, urma să vină şi să umple golul; dar pînă şi simpla cunoaştere a acestei chestiuni ar putea, în cele din urmă, să descurajeze celelalte ţări să ia în consideraţie chiar şi varianta embargoului. În schimbul acestei garanţii, Washingtonul avea să-i ofere Casei de Saud o afacere extrem de atrăgătoare: obligaţia SUA de a asigura, în totalitate şi fără echivoc, sprijin politic şi - la nevoie - militar, asigurînd, astfel, continuitatea lor la conducerea ţării.

Era o înţelegere pe care Casa de Saud nu o putea refuza, dată fiind localizarea lor geografică, lipsa puterii militare şi vulnerabilitatea lor aproape totală în faţa unor vecini ca Iran, Siria, Irak şi Israel. În consecinţă, era şi firesc ca Washingtonul să-şi folosească atuurile şi să le impună o condiţie de o importanţă crucială, o condiţie care redefinea rolul unui AE în lume, servind, de asemenea, drept model pe care ulterior aveam să-i aplicăm în alte ţări, printre care, cel mai vizibil, în Irak. Retrospectiv, uneori îmi este greu să înţeleg cum a putut Arabia Saudită să accepte o asemenea condiţie. Desigur, o mare parte din lumea arabă, OPEC şi alte ţări islamice au fost dezgustate în momentul cînd au aflat termenii înţelegerii şi felul în care casa regală a capitulat în faţa cererilor Washingtonului. Condiţia era ca Arabia Saudită să folosească petrodolarii cîştigaţi pentru a cumpăra obligaţiuni de stat emise de SUA; în schimb, dobînda cîştigată de pe urma acestor obligaţiuni va fi cheltuită de Departamentul Trezoreriei SUA, astfel încît să ajute Arabia Saudită să iasă din evul mediu şi să păşească în lumea modernă, industrializată. Cu alte cuvinte, dobînda rezultată din miliarde de dolari obţinuţi de pe urma venitului din petrolul regatului urma să fie folosită pentru a plăti companiile SUA în scopul înfăptuirii viziunii pe care eu (şi, probabil, alţi competitori de-ai mei) aveam să o pun la punct pentru a transforma Arabia Saudită într-o putere industrială modernă. Propria noastră Trezorerie urma să ne angajeze, pe cheltuiala saudiţilor, pentru a construi proiecte de infrastructură şi chiar oraşe întregi de-a lungul întregii Peninsule Arabe.

Deşi casa regală îşi rezervase dreptul de a verifica natura generală a acestor proiecte, realitatea era că un corp de elită format din străini (în majoritate necredincioşi, în ochii musulmanilor) aveau

să stabilească viitorul aspect şi imaginea economică a Peninsulei Arabe. Şi asta se întîmpla într-un regat fondat pe principiile conservatoare ale Wahhabi-lor, condus după aceste principii timp de cîteva secole la rînd. Era un act de curaj din partea lor, date fiind circumstanţele, dar şi presiunile politice şi militare pe care le exercita, fără îndoială, Washingtonul, iar eu bănuiam că familia Saud simţea că nu prea are de unde alege.

Din perspectiva noastră, posibilităţile unor profituri imense păreau nelimitate. Era o afacere de mai mare dragul, cu potenţialul de a crea un uimitor precedent. Şi pentru ca afacerea să fie şi mai bună, nimeni nu avea nevoie de aprobarea Congresului - un demers urît de corporaţii, mai ales de cele private, ca Bechtel şi MAIN, care preferă să nu-şi deschidă registrele şi să nu-şi împărtăşească secretele cu nimeni. Thomas. S. Lippman, cercetător adjunct la Middle East Institute şi fost ziarist, rezumă elocvent punctele semnificative ale acestei înţelegeri:

Saudiţii, care se scaldă în bani peşin, vor aduce sute de milioane de dolari în trezorerie, care va reţine fondurile pînă cînd va fi nevoită să plătească furnizorii şi angajaţii. Acest sistem garanta faptul că banii saudiţi aveau să fie reintroduşi în economia americană... Şi mai garanta că managerii comisiilor puteau aplica orice proiect pe care saudiţii îl considerau folositor, fără să fie nevoie să obţină aprobarea lui de către Congres[4].

Stabilirea parametrilor pentru această întreprindere istorică a luat mai puţin timp decît şi-ar fi putut cineva imagina. După aceea, în orice caz, a trebuit să găsim o cale de aplicare a lor. Pentru a pune în mişcare întregul angrenaj, a fost trimis în Arabia Saudită cineva de la cel mai înalt nivel guvernamental - cu o misiune ultraconfidenţială. Nu am ştiut niciodată sigur, dar cred că cel trimis a fost Henry Kissinger.

Oricine ar fi fost, prima sa misiune a fost de a aminti familiei regale ce s-a întîmplat în ţara învecinată, Iran, cînd Mossadegh a încercat să pericliteze interesele celor de la British Petroleum. Apoi, el trebuie să prezinte un plan care să fie atît de atractiv pentru ei, încît să nu-l poată refuza, dar care, în realitate, să le arate reprezentanţilor Casei de Saud că aveau puţine alternative. Nu aveam nici o îndoială că le fusese dată impresia foarte clară că puteau fie să accepte oferta noastră şi astfel să primească asigurări că-i vom sprijini şi proteja în calitatea lor de conducători, fie să refuze - şi să apuce calea lui Mossadegh. Cînd omul Washingtonului s-a întors în SUA, acesta a adus cu el mesajul că familia Saud se va supune.

Mai exista doar un mic obstacol. Trebuia să-i convingem pe jucătorii principali din guvern, ceea ce, după cum am fost noi informaţi, era o chestiune de familie. Arabia Saudită nu era o democraţie, şi totuşi, se părea că în interiorul Casei de Saud se simţea nevoia unui consens, în 1975, mi s-a repartizat unul dintre acei jucători-cheie. În mintea mea, el a fost întotdeauna Prinţul W., deşi nu am reuşit să aflu dacă era cu adevărat moştenitor al coroanei. Misiunea mea era să-i conving că afacerea de spălare a banilor Arabiei Saudite ar fi un beneficiu pentru ţara sa, dar şi pentru el, personal. Nu a fost deloc uşor cum mi s-a părut la început. Prinţul W. se considera un bun Wahhabi şi insista asupra faptului că nu voia să-şi vadă ţara călcînd pe urmele mercantilismului occidental. El mai susţinea că înţelegea natura insidioasă a ceea ce propuseserăm noi. Noi, spunea el, aveam aceleaşi obiective ca şi cruciaţii de acum un mileniu: creştinarea lumii arabe. De fapt, el avea parţial dreptate în această privinţă. În opinia mea, diferenţa dintre cruciaţi şi noi era o chestiune de grad. Catolicii din Europa medievală susţineau că scopul lor era salvarea musulmanilor de Purgatoriu; noi susţineam că voiam să-i ajutăm pe saudiţi să se modernizeze. Adevărul era că, după părerea mea, cruciaţii, ca şi corporatocraţia, căutau, în primul rînd, să-şi extindă imperiul.

Cu excepția credinței religioase, singura slăbiciune a Prințului W. erau blondele frumoase. Pare de-a dreptul ridicol să menționez ceea ce acum este recunoscut ca un stereotip nedrept şi ar trebui să amintesc faptul că, dintre numeroşii bărbați saudiți pe care i-am cunoscut, Prințul W. era singurul care avea această înclinație sau cel puțin singurul care mi-a împărtăşit acest lucru. Ea a jucat însă un rol în structurarea acestei înțelegeri istorice, demonstrînd în acelaşi timp cît de departe aş fi mers eu pentru a-mi îndeplini misiunea.

CAPITOLUL 16

Proxeneții şi finanțatorii lui Osama bin Laden

De la început, Prințul W. mi-a dat de înțeles că se aştepta ca, de fiecare dată cînd venea la Boston, să aibă la dispoziție o femeie pe placul său şi că se aştepta ca aceasta să îndeplinească mai multe atribuții decît o simplă damă de companie. Era absolut evident însă că nu voia o profesionistă, una pe care vreun membru al familiei sale sau vreun prieten să o întîlnească din întîmplare pe la vreo petrecere sau pe stradă. Întîlnirile mele cu Prințul W. se petreceau în secret, ceea ce-mi uşura sarcina de a-i îndeplini dorințele.

„Sally" era o blondă superbă, cu ochi albaştri, care locuia pe lîngă Boston. Soțul ei, pilot la United Airlines, care călătorea foarte mult, atît cu slujba, cît şi în timpul liber, nu făcea mari eforturi de a-şi ascunde infidelitatea. Sally avea o atitudine mîndră față de activitățile soțului ei. Ea îi aprecia salariul, apartamentul de lux din Boston şi beneficiile de care se bucura o soție de pilot pe vremea aceea. Cu zece ani înainte, fusese o hippy care practicase sexul promiscuu, iar ideea unei surse de venit suplimentare a încîntat-o. A fost de acord să facă o încercare cu Prințul W., cu o singură condiție: a insistat ca viitorul relației să depindă în exclusivitate de comportamentul şi de atitudinea acestuia față de ea.

Din fericire pentru mine, s-au potrivit unul cu celălalt.

Afacerea Prințul W. - Sally, un subcapitol al Afacerii de Spălare a banilor Arabiei Saudite, a reprezentat o altă serie de probleme pentru mine. MAIN interzicea cu strictețe partenerilor să facă ceva ilegal. Din punct de vedere legal, eu procuram sex — proxenetism —, ceea ce era ilegal în Massachusetts, şi astfel principala problemă care apărea era cea a modalității de a plăti serviciile prestate de Sally. Din fericire, departamentul financiar îmi permitea o mare libertate în privința contului meu de cheltuieli. Eram un tip care dădea bacşişuri grase, aşa că am reuşit să conving cîțiva chelneri de la unele dintre cele mai scumpe restaurante din Boston să-mi dea chitanțe în alb; era o epocă în care oamenii, nu computerele, completau chitanțele.

Prințul W. devenea tot mai îndrăzneț pe măsura trecerii timpului. În cele din urmă, m-a pus să aranjez ca Sally să vină în Arabia Saudită şi să locuiască în vila lui personală. Această cerere nu era una surprinzătoare în acele vremuri; între anumite țări europene şi cele din Orientul Mijlociu se practica un comerț activ cu femei tinere. Aceste femei primeau contracte pe perioade determinate, iar cînd contractul expira, ele se întorceau acasă cu conturi bancare substanțiale. Robert Baer, un ofițer care, timp de douăzeci de ani, s-a ocupat de aceste cazuri în conducerea operațională a CIA, specialist în Orientul Mijlociu, a rezumat astfel situația: „La începutul anilor 1970, cînd petrodolarii au intrat pe piață, libanezii întreprinzători au început să facă contrabandă cu prostituate pentru prinții din regate... Din moment ce nici o familie regală nu cunoştea moderația în privința carnetului de

cecuri, libanezii au devenit fabulos de bogați"[1]. Această situație îmi era cunoscută şi chiar ştiam oameni care îmi puteau aranja astfel de contracte. Oricum, din punctul meu de vedere, existau două obstacole majore: Sally şi plata. Eram sigur că Sally nu avea de gînd să părăsească Bostonul şi să se mute într-un palat, în deşert, în Orientul Mijlociu. Şi era destul de evident şi faptul că nici o colecție de chitanțe în alb de la restaurante nu ar fi putut acoperi asemenea sume.

Prințul W. a avut grijă de ultimul aspect, asigurîndu-mă că îşi propusese să-şi plătească singur noua amantă; mie mi se cerea să fac numai aranjamentul. M-am simțit extrem de uşurat cînd mi-a mărturisit că nu se aştepta ca Sally din Arabia Saudită să fie exact aceeaşi persoană cu cea care îi ținuse companie în Statele Unite. Am dat telefoane la cîțiva prieteni care aveau contacte cu libanezii din Londra şi Amsterdam. În cîteva săptămîni, o Sally-surogat semna contractul. Prințul W. era o persoană complexă. Sally îi satisfăcea dorința trupească, iar capacitatea mea de a-i ajuta în acest sens m-a făcut să-i cîştig încrederea. În orice caz, acest lucru nu l-a convins deloc că SAMA era o strategie pe care ar fi dorit s-o recomande țării sale. A trebuit să muncesc din răsputeri spre a-mi îndeplini misiunea. Am petrecut ore întregi arătîndu-i statistici şi ajutîndu-l să analizeze studiile pe care le făcusem pentru alte țări, inclusiv modele econometrice pe care le concepusem pentru Kuweit pe vremea cînd mă antrenam cu Claudine, în acele cîteva luni dinaintea plecării în Indonezia. Într-un final, s-a înduplecat.

Nu cunoşteam amănunte despre ce se petrecuse între colegii mei, asasini economici, şi ceilalți oameni-cheie saudiți. Tot ceea ce ştiu este că întregul pachet a fost, în cele din urmă, aprobat de familia regală. MAIN primea ca recompensă pentru partea sa unul dintre cele mai lucrative contracte administrate de Trezoreria SUA. Eram delegați să facem o analiză completă asupra sistemului electric al țării, dezorganizat şi depăşit, şi să concepem unul nou care să îndeplinească standarde echivalente cu cele din Statele Unite.

Ca de obicei, sarcina mea era să trimit acolo prima echipă, pentru a face previziuni privind încărcarea electrică pentru fiecare regiune a țării. Trei dintre bărbații care lucrau cu mine - toți cu experiență în proiecte internaționale - se pregăteau să plece la Riad, cînd ne-a sosit vestea de la departamentul nostru juridic că, potrivit contractului, eram obligați să avem în Riad un birou complet echipat şi care să intre în funcțiune în cîteva săptămîni. Timp de mai bine de o lună, această clauză trecuse aparent neobservată. înțelegerea noastră cu Trezoreria stipula, mai departe, că tot echipamentul trebuia să fie fabricat fie în Statele Unite, fie în Arabia Saudită. Din moment ce Arabia Saudită nu avea fabrici care să producă aşa ceva, totul trebuia să fie trimis din SUA. Spre amărăciunea noastră, am aflat că se formaseră uriaşe cozi de vase petroliere, aşteptînd să intre în port în Peninsula Arabică. Transportarea întregului echipament în regat pe cale maritimă putea să dureze luni de zile.

MAIN nu avea de gînd să piardă un contract atît de valoros din pricina cîtorva încăperi cu mobilă de birou. La o conferință cu toți partenerii implicați, am organizat o sesiune de brainstorming timp de cîteva ore. Soluția a fost găsită: un Boeing 747, pe care să-i umplem cu provizii de la magazinele din Boston şi care se fie trimis în Arabia Saudită. Îmi amintesc gîndul pe care l-am avut atunci, că s-ar potrivi de minune ca avionul să fie în proprietatea United Airlines, iar comandantul să fie un anume pilot a cărui soție a jucat un rol atît de important în cîştigarea de partea noastră a Casei de Saud.

Înțelegerea dintre Statele Unite şi Arabia Saudită a transformat regatul pur şi simplu peste noapte. Caprele au fost înlocuite cu două sute de camioane americane de colectare a gunoiului, strălucitoare, de culoare galbenă, furnizate printr-un contract de 200 de milioane de dolari de către compania de salubritate Waste Management, Inc.[2] După un model asemănător, fiecare sector al

economiei saudite a fost modernizat, de la agricultură şi energie pînă la educaţie şi comunicaţii. Aşa cum observase Thomas Lippman, în 2003:

După propria lor concepţie, americanii au schimbat aspectul unei întinderi vaste, mohorîte, populate de corturi nomade şi de bordeie ţărăneşti din chirpici, reproducînd pînă şi cafenelele din reţeaua Starbucks şi rampele de acces pentru scaunele cu rotile de la cele mai noi clădiri publice. Arabia Saudită de astăzi este o ţară a autostrăzilor, computerelor, a complexelor Mall cu aer condiţionat, pline cu aceleaşi magazine strălucitoare pe care le găsim şi în suburbiile prospere ale Americii, hoteluri elegante, restaurante fast-food, televiziune prin satelit, spitale cu tehnologie de ultima oră, clădiri uriaşe de birouri şi parcuri de distracţii cu carusele ameţitoare[3].Planurile pe care le-am conceput în 1974 au stabilit un standard pentru negocierile viitoare cu toate ţările bogate în petrol. Într-un fel, SAMA/JECOR a reprezentat următorul pas după cel făcut de Kermit Roosevelt în Iran, prezentînd un alt nivel, mai inovator, de sofisticare a arsenalului de arme politico-economice folosite de o nouă rasă a soldaţilor imperiului global.

Afacerea de Spălare a banilor Arabiei Saudite şi Comisia Comună au stabilit, de asemenea, noi precedente în jurisprudenţa internaţională, lucru deosebit de evident în cazul lui Idi Amin. Cînd faimosul dictator din Uganda a luat drumul exilului în 1979, i s-a acordat azil în Arabia Saudită. Deşi considerat un despot sîngeros, vinovat de moartea unui număr de vreo trei sute de mii de oameni, el s-a retras, ducînd o viaţă de lux, garnisită cu maşini şi servitori puşi la dispoziţia sa de Casa de Saud. Statele Unite s-au opus fără nici o zarvă, dar nu au insistat, de frică să nu-şi pericliteze aranjamentele cu Arabia Saudită. Amin şi-a petrecut ultimii ani de viaţă pescuind în voie sau plimbîndu-se tacticos de-a lungul plajei. A murit în 2003, în Jiddah, în urma unui blocaj renal, la vîrsta de optzeci de ani[4].

Mai subtil şi, în esenţă, mai periculos a fost rolul permis Arabiei Saudite în finanţarea terorismului internaţional. Statele Unite nu au făcut un secret din dorinţa lor de a permite Casei de Saud să finanţeze războiul dus de Osama bin Laden în Afganistan împotriva Uniunii Sovietice, în anii 1980, iar Riadul şi Washingtonul au contribuit împreună, cu aproximativ 3,5 miliarde de dolari, la mişcarea mujahedinilor[5]. În orice caz, participarea SUA şi a saudiţilor a mers mult mai departe.

Spre sfîrşitul anului 2003, *U.S. News&World Report* a făcut un studiu exhaustiv intitulat „The Saudi Connection" („Legătura Saudită"). Publicaţia a trecut în revistă mii de pagini de înregistrări de procese, rapoarte ale spionajului SUA şi din străinătate şi alte documente, intervievînd, de asemenea, zeci de oficiali din guvern şi experţi în terorism şi în Orientul Mijlociu. Cercetările au dus la următoarele concluzii: Dovada era incontestabilă: Arabia Saudită, aliatul pe termen lung al Americii şi cel mai mare producător de petrol, devenise, cumva, după spusele unui oficial de la Departamentul de Trezorerie, „epicentrul" finanţării teroriste... Începînd cu sfîrşitul anilor 1980 - după dublul şoc al revoluţiei iraniene şi al războiului sovietic în Afganistan - acţiunile caritabile cvasi-oficiale ale Arabiei Saudite au devenit sursa prioritară de finanţare a mişcării jihad ce căpătase o ascensiune fulminantă. În vreo 20 de ţări, banii erau folosiţi pentru baze de antrenament paramilitare, achiziţionarea de arme şi recrutarea de noi membri...

Largheţea saudiţilor i-a impulsionat pe unii dintre oficialii SUA să privească în partea cealaltă, spun unii ofiţeri în rezervă ai serviciilor de spionaj. Miliarde de dolari în contracte, subvenţii şi salarii mergeau spre oficiali americani din diverse domenii, dintre cei care colaboraseră cu saudiţii: ambasadori, directori regionali din CIA, chiar secretari de cabinet...

Interceptarea electronică a convorbirilor îi implica pe membrii familiei regale în sprijinirea nu numai a organizaţiei Al-Qaeda, ci şi a altor grupări teroriste[6].

După atacurile din 2001 de la World Trade Center şi Pentagon, au apărut şi mai multe dovezi despre relaţiile secrete dintre Washington şi Riad. În octombrie 2003, revista *Vanity Fair* a publicat informaţii care nu mai fuseseră niciodată făcute publice, într-un articol de anchetă intitulat „Saving the Saudis" („Salvîndu-i pe saudiţi"). Pe mine personal, povestea despre relaţia dintre familia Bush, Casa de Saud şi familia Bin Laden nu m-a surprins cîtuşi de puţin. Ştiam că acele relaţii datau oricum de pe vremea Afacerii de Spălare a banilor Arabiei Saudite, începute în anul 1974, şi de pe vremea cînd George H. W Bush era ambasador al SUA la ONU (din 1971 pînă în 1973) şi apoi şeful CIA (din 1976 pînă în 1977). Ceea ce m-a surprins însă a fost faptul că adevărul ajunsese în cele din urmă la nivelul presei. *Vanity Fair* trăgea următoarele concluzii: Familia Bush şi Casa de Saud, cele mai puternice două dinastii din lume, avuseseră relaţii personale, de afaceri şi politice foarte strînse, care durau de peste 20 de ani...

În sectorul privat, saudiţii susţineau compania Harken Energy, o companie de petrol bătăioasă în care investise George W. Bush. Recent, fostul preşedinte George H. W. Bush şi aliatul său pe termen lung, fostul secretar de stat, James A. Baker III, au apărut în faţa saudiţilor la acţiunea de caritate pentru Carlyle Group, discutabil că e cel mai mare fond privat de investiţii din lume. Astăzi, fostul preşedinte Bush continuă să fie consilier senior al companiei, printre ai cărei investitori se pare că se numără şi un saudit acuzat de legături cu grupurile de sprijin terorist...

La numai cîteva zile după atentatul de la 11 septembrie, saudiţi bogaţi, inclusiv membri ai familiei bin Laden, au fost scoşi rapid din SUA în avioane particulare. Nimeni nu respecta ordinul de anulare a zborurilor, iar pasagerii nu au fost interogaţi. Să fi contribuit oare la aceasta lunga relaţie dintre familia Bush şi cei din Casa de Saud?[7]

PARTEA III

Din 1975 pînă în 1981

CAPITOLUL 17

Graham Greene şi negocierile pentru Canalul Panama

Arabia Saudită a propulsat multe cariere. A mea era deja bine conturată, dar, cu siguranţă, succesele mele în regatul deşertului mi-au deschis noi porţi. Pînă în 1977, îmi construisem un mic imperiu alcătuit dintr-o echipă de vreo douăzeci de profesionişti, cu cartierul general în biroul nostru din Boston, şi o trupă de consultanţi de la celelalte departamente şi oficii ale MAIN răspîndiţi pe întreg globul. Devenisem cel mai tînăr partener din istoria centenară a firmei. Pe lîngă funcţia de economist-şef, am fost numit şi director al Departamentului de Economie şi Planificare Regională. Ţineam cursuri la Harvard şi la alte facultăţi, iar ziarele îmi solicitau articole despre evenimentele recente[1]. Aveam propriul meu iaht, ancorat în Golful Boston, lîngă istorica fregată de luptă *Constitution,* „Old Ironsides", renumită pentru a-i fi supus pe piraţii barbari nu la multă vreme după Războiul de Independenţă. Mi se plătea un salariu excelent şi aveam acţiuni cu dividende care, cu mult înainte de a împlini patruzeci de ani, îmi promiteau ascensiunea către înălţimile rezervate elitei milionarilor. Ce-i drept, căsnicia mea se destrămase, dar îmi petreceam timpul în compania celor mai frumoase şi mai inteligente femei de pe mai multe continente. Bruno a venit cu o idee de abordare

inovatoare a previziunilor: un model econometrie bazat pe scrierile unui matematician rus de la începutul secolului. Modelul presupunea atribuirea de probabilități subiective estimărilor privind creşterile dintr-un anumit sector economic. Părea instrumentul ideal pentru a justifica ratele umflate ale creşterii pe care doream să o prezentăm în vederea obținerii unor împrumuturi imense, iar Bruno m-a rugat să văd ce puteam face referitor la acest plan.

Am adus în departamentul meu un tînăr matematician de la MIT, Dr. Nadipuram Prasad, şi i-am pus la dispoziție un buget. În şase luni, el a dezvoltat metoda Markov de modelare econometrică. Împreună, am întocmit o serie de prezentări tehnice care înfățişau această metodă ca pe o metodă revoluționară de analiză a impactului avut de investițiile în infrastructură asupra dezvoltării economice.

Era exact ceea ce ne doream: un instrument care să „demonstreze" ştiințific faptul că noi le făceam țărilor o favoare, ajutîndu-le să contracteze datorii pe care nu aveau cum să le achite nicicînd în totalitate. În plus, numai un econometrist foarte iscusit, cu o grămadă de timp şi de bani, ar fi fost capabil să priceapă chichițele şi încîlciturile metodei Markov sau să pună sub semnul întrebării concluziile sale. Hîrtiile au fost publicate de cîteva organizații prestigioase, iar noi le prezentam în mod oficial la conferințe şi universități din numeroase țări. Documentele - şi noi împreună cu ele - au devenit faimoase în industrie.[2]

Atît Omar Torrijos, cît şi eu ne-am onorat înțelegerea secretă. M-am asigurat că studiile noastre erau cinstite şi că recomandările noastre îi luau în calcul şi pe cei săraci. Deşi am auzit bombănindu-se cum că analizele mele din Panama nu erau umflate cum erau de obicei, ba chiar şi că miroseau a socialism, un fapt era cert: MAIN obținea în permanență contracte de la guvernul lui Torrijos. Aceste contracte includeau şi unul în premieră - realizarea unor strategii inovatoare care să aibă în vedere agricultura împreună cu sectoarele tradiționale de infrastructură. Am privit şi eu de pe margine cum Torrijos şi Jimmy Carter se pregăteau să renegocieze Tratatul privind Canalul Panama.

Negocierile asupra Canalului au trezit un interes imens, generînd un adevărat entuziasm în întreaga lume. Toți aşteptau să vadă dacă Statele Unite vor face ceea ce toți considerau a fi un gest de corectitudine - să le permită panamezilor să preia controlul asupra Canalului - sau dacă, dimpotrivă, vor încerca să impună din nou versiunea noastră globală pentru *Manifest Destiny,* zdruncinat oarecum de conflictul din Vietnam. Mulți aveau impresia că la preşedinția SUA fusese ales, exact la momentul oportun, un om cinstit şi plin de compasiune. Oricum, bastioanele conservatoare ale Washingtonului şi amvoanele dreptei religioase răsunau de indignare. Cum era posibil ca noi să renunțăm la acest bastion al siguranței naționale, la acest simbol al ingeniozității Statelor Unite, la această panglică de apă care lega averile Americii de Sud de capricioasele interese comerciale ale SUA?

În timpul călătoriilor mele în Panama, mă obişnuisem să fiu cazat la Hotel Continental. Mă rog, la cea de-a cincea vizită, m-am mutat peste drum, la Hotel Panama, deoarece Continentalul era în renovare, iar lucrările de construcție erau foarte zgomotoase. La început, mi-a displăcut această inconvenientă - Continentalul fusese casa mea departe de casă. Acum însă, holul impresionant în care mă aflam, cu fotoliile lui din ratan şi cu ventilatoare de tavan cu palete din lemn, începea să mă cucerească. Ar fi putut foarte bine să fie decorul filmului *Casablanca,* şi îmi imaginam deja cum Humphrey Bogart ar fi putut intra aici din clipă în clipă. Am lăsat din mînă *New York Review of Books,* din care tocmai terminasem de citit un articol despre Panama scris de Graham Greene, şi mi-am ațintit privirea spre acele ventilatoare suspendate, amintindu-mi de o seară de acum aproape doi ani.

- Ford este un preşedinte slab care nu va mai fi reales, a prezis Omar Torrijos în 1975.

Se adresa unui grup de panamezi influenți. Eu eram unul dintre puținii străini care fuseseră invitați la clubul vechi, elegant, cu ventilatoarele lui zbîrnîind de sus, de pe tavan.

- Acesta este motivul pentru care m-am hotărît să accelerez problema Canalului. Este un moment propice pentru a lansa o luptă politică decisivă în vederea recîştigării sale.

Discursul lui m-a inspirat. M-am întors în camera de hotel şi am schițat o scrisoare pe care, în cele din urmă, am pus-o, la poştă pe adresa *Boston Globe*. Cei de la Boston mi-au răspuns, iar un redactor de la ei m-a sunat la birou pentru a-mi cere să scriu un articol pentru rubrica lor „Op-Ed". „Colonialism in Panama Has No Place in 1975" *(Colonialismul nu îşi are locul în Panama în 1975)* a ocupat aproape o jumătate de pagină în comparație cu articolele de fond ale numărului din 19 septembrie 1975.

Articolul enunța trei motive principale pentru transferul Canalului în posesia statului Panama. În primul rînd, „situația prezentă este nedreaptă - un motiv excelent pentru orice decizie." În al doilea rînd, „tratatul existent generează riscuri mult mai grave de securitate decît dacă Panama ar deține controlul". M-am referit la un studiu făcut de Interoceanic Canal Commission, care concluziona că „traficul ar putea fi oprit timp de doi ani din pricina unei bombe plasate - posibil chiar de un singur om - într-o laterală a Barajului Gatun", aspect pe care însuşi generalul Torrijos l-a accentuat în mod public. Şi în al treilea rînd, „situația prezentă creează probleme serioase pentru relațiile îngrijorătoare deja dintre Statele Unite şi America Latină". Am încheiat în felul următor:

Cea mai bună cale de a asigura procesul continuu şi eficient de lucru în Zona Canalului este să-i ajutăm pe panamezi să cîştige controlul şi să-şi asume responsabilitatea asupra acestei zone. Procedînd astfel, am putea fi mîndri de a fi inițiat o acțiune care să reafirme devotamentul față de cauza autodeterminării la care ne-am angajat în urmă cu 200 de ani...

Colonialismul era la modă la răscruce de secole (începutul anilor 1900), aşa cum fusese şi în 1775. Poate că ratificarea unui asemenea tratat poate fi înțeleasă în contextul acelor vremuri. Astăzi însă, ea nu are nici o justificare. Colonialismul nu-şi are locul în 1975. Celebrînd bicentenarul independenței noastre, ar trebui ca noi să ne dăm seama de acest lucru şi să acționăm în consecință[3].

Scrierea acelui articol a însemnat o mişcare îndrăzneață pentru mine, mai ales că recent fusesem făcut partener la MAIN. Partenerilor li se recomanda să evite presa şi, în orice caz, să se abțină de la publicarea de diatribe politice în paginile dedicate editorialelor din cel mai prestigios ziar din New England. Am primit prin curieratul intern o grămadă de note răutăcioase, majoritatea anonime, ataşate la copii ale articolului. Am fost sigur că, pe unul dintre ele, am recunoscut scrisul lui Charlie Illingworth. Primul meu manager de proiect se afla la MAIN de mai bine de 10 ani (în comparație cu mine, care aveam o vechime de numai vreo cinci ani) şi nu era încă partener. Un craniu fioros cu oase încrucişate era desenat clar pe bilet, iar mesajul era simplu: „Să fie oare acest Tov. cu adevărat partener în firma noastră?"

Bruno m-a convocat în biroul lui şi mi-a spus:

- O să-ți pară foarte rău pentru asta. MAIN este un loc destul de conservator. Vreau să ştii însă că văd în tine un tip isteț. Lui Torrijos o să-i placă; sper din tot sufletul că-i vei trimite şi lui o copie. Bun. Ei bine, păcălicilor de aici, care cred că Torrijos este socialist, puțin le pasă, atîta timp cît contractele curg.

Bruno avusese dreptate - ca de obicei, de altfel. Eram acum în 1977. Preşedinte la Casa Albă era Carter şi negocieri serioase asupra Canalului erau în curs de derulare. Mulți dintre rivalii companiei MAIN aleseseră tabăra greşită şi fuseseră alungați din Panama, dar noi aveam de muncă înzecit. Iar

eu stăteam în holul Hotelului Panama, tocmai terminînd de citit un articol de Graham Greene din *New York Review of Books.*

Articolul „The Country with Five Frontiers" *(Ţara cu cinci frontiere)* era un articol îndrăzneţ, abordînd corupţia la nivelul ofiţerilor superiori din Garda naţională a Republicii Panama. Autorul accentua faptul că Generalul însuşi acceptase să le ofere multora dintre angajaţii săi privilegii, cum ar fi locuinţe de lux, deoarece „Dacă eu nu-i plătesc, o va face CIA." Implicaţia era evidentă: agenţia de spionaj a SUA era hotărîtă să submineze dorinţele preşedintelui Carter şi, dacă era necesar, să-i mituiască pe şefii armatei să saboteze negocierile[4] pentru tratat. Nu mă puteam abţine să nu mă întreb dacă nu cumva şacalii îi dădeau deja tîrcoale lui Torrijos.

În secţiunea „People" a revistei TIME sau în Newsweek văzusem o fotografie a lui Torrijos împreună cu Greene; legenda pozei indica faptul că scriitorul era un oaspete special care devenise în timp un bun prieten. Mă întrebam ce părere avea Generalul despre acest romancier - în care aparent avea încredere - care scrisese această critică.

Articolul lui Graham Greene a ridicat o altă întrebare, legată de acea zi din 1972 cînd stătusem vizavi de Torrijos, la masa pentru cafea. La acea vreme, presupuneam că Torrijos ştia despre jocul ajutorului extern al cărui scop era să-i facă pe el bogat, împovărînd ţara cu datorii. Fusesem sigur că el ştia că acest procedeu se baza pe premisa că oamenii care au puterea sînt coruptibili şi că decizia sa de a nu urmări beneficiul personal - ci, mai curînd, de a folosi împrumutul extern pentru a-şi ajuta poporul - ar putea fi văzută ca o ameninţare ducînd, în cele din urmă, la prăbuşirea întregului sistem. Lumea întreagă îşi îndrepta privirile spre acest om: acţiunile sale aveau ramificaţii care se întindeau mult dincolo de Panama şi care, prin urmare, trebuiau luate în serios.

Mă întrebasem cum ar fi reacţionat corporatocraţia dacă împrumuturile făcute de Panama i-ar fi ajutat pe săraci fără să contribuie la datoriile imposibile. Acum mă întrebam dacă Torrijos regreta înţelegerea pe care o făcuse în acea zi - şi nu eram foarte sigur nici de ceea ce simţeam eu personal referitor la astfel de tranzacţii. Mă îndepărtasem de rolul meu de AE. Jucasem jocul lui în locul jocului meu, acceptînd să-i ofer onestitatea mea în schimbul unor contracte mai numeroase. În termeni pur economici, fusese o decizie înţeleaptă de afaceri pentru MAIN, în contradicţie însă cu ceea ce mă instruise Claudine, căci nu propulsa imperiul global. Să fi fost aceasta cea care acum slobozise şacalii din lesă?

Mi-am amintit cum, în acea zi, pe cînd părăseam bungaloul lui Torrijos, mă gîndeam că istoria Americii Latine este presărată cu eroi morţi. Un sistem bazat pe figuri publice coruptibile nu acceptă cu plăcere personalităţile publice care refuză să fie corupte.

Apoi m-am gîndit că ochii îmi joacă feste. O figură cunoscută se plimba agale de-a lungul holului. La început, am fost atît de surprins, încît am crezut că era Humphrey Bogart, doar că Bogart era mort demult. Apoi am recunoscut în bărbatul care trecea agale pe lîngă mine pe una dintre cele mai mari figuri ale literaturii engleze moderne, pe autorul lucrărilor *The Pride and the Glory (Mîndrie şi Glorie), The Comedians (Comedianţii), Our Man in Havana (Omul nostru din Havana)* şi al articolului din revista pe care tocmai o pusesem pe măsuţa de lîngă mine. Graham Greene a ezitat un moment, s-a uitat cu atenţie în jur şi s-a îndreptat spre cafenea.

Am fost tentat să strig sau să alerg după el, dar m-am oprit singur. O voce lăuntrică îmi spunea că nu trebuie să-i tulbur intimitatea; o alta mă avertiza că avea să mă evite. Am luat *New York Review of Books* şi am fost surprins peste o clipă să descopăr că mă aflam în pragul cafenelei.

Tocmai luasem micul dejun mai devreme, iar şeful de sală mi-a aruncat o privire bizară. M-am uitat de jur împrejur. Graham Greene stătea singur la o masă de lîngă perete. Am arătat către masa de lîngă el.

- Acolo, i-am spus şefului de sală. Pot sta acolo să mai iau micul dejun o dată?

Eram un tip care dădea mereu bacşişuri bune; şeful de sală a zîmbit cu înţelegere şi m-a condus la masă.

Romancierul era cufundat în lectura ziarului său. Am comandat cafea şi un corn cu miere. Voiam să aflu părerile lui Greene despre Panama, despre Torrijos şi despre afacerea Canalului, dar nu aveam nici o ideea despre cum aş fi putut aborda o astfel de conversaţie. Atunci, el şi-a ridicat privirea pentru a sorbi din pahar.

- Scuzaţi-mă, i-am spus.

S-a uitat la mine - sau aşa mi s-a părut mie.

- Da?

- Îmi pare rău că vă deranjez. Dar sînteţi Graham Greene, nu-i aşa?

- Ei bine, da, aşa-i.

A zîmbit cu căldură.

- Majoritatea oamenilor din Panama nu mă recunosc.

Am exagerat spunîndu-i că era autorul meu preferat şi apoi i-am făcut o scurtă descriere a vieţii mele, inclusiv a muncii mele de la MAIN şi a întîlnirilor pe care le avusesem cu Torrijos. M-a întrebat dacă eu eram consultantul care scrisese un articol despre plecarea Statelor Unite din Panama.

- În *Boston Globe,* dacă-mi aduc eu bine aminte.

Eram de-a dreptul uluit.

- Un lucru curajos, dată fiind poziţia dumitale, a spus el. N-ai vrea să vii la masa mea?

M-am mutat şi am stat acolo, cu el, vreo o oră şi jumătate. În timp ce discutam amîndoi, mi-am dat seama cît de apropiaţi deveniseră el şi Torrijos. Vorbea despre General ca un tată despre fiul lui.

- Generalul, mi-a zis el, mi-a propus să scriu o carte despre ţara sa. Şi exact asta fac. Aceasta nu va fi o ficţiune – ceva destul de neobişnuit pentru mine.

L-am întrebat dece, de regulă, scrie romane în loc de cărţi documentare.

- Ficţiunea este mai lipsită de pericole, a replicat. Majoritatea chestiunilor de care mă ocup sînt controversate. Vietnam, Haiti. Revoluţia din Mexic. O mulţime de editori s-ar teme să publice altceva decît romane despre asemenea subiecte.

A arătat către *new York Review of Books*, aflată pe masa de la care mă ridicasem.

- Cuvinte ca acelea pot face mult rău.

Apoi a zîmbit.

- Şi, în afară de asta, îmi place să scriu ficţiune. Îmi lasă mai multă libertate.

M-a privit insistent.

- Cel mai important este să scrii despre lucruri care contează. Cum e articolul tău din *Globe* despre Canal.

Admiraţia lui pentru Torrijos era evidentă. Se părea că şeful statului Panama putea să impresioneze la fel de mult un romancier ca şi un sărac bătut de soartă. Şi la fel de evidentă era şi îngrijorarea lui Greene pentru viaţa prietenului său.

- Este un efort colosal, a exclamat el, să conduci Gigantul Nordului.

Şi-a scuturat capul cu tristeţe.

- Mă tem pentru siguranța lui.

A sosit momentul să plece.

- Trebuie să prind avionul de Franța, mi-a spus, ridicîndu-se încet şi strîngîndu-mi mîna.

M-a privit adînc în ochi.

- Dumneata de ce nu scrii o carte?

A înclinat capul cu un gest de încurajare.

- O ai deja în dumneata. Dar, ține minte, fă-o despre lucruri care contează.

S-a întors şi s-a îndepărtat. Apoi s-a oprit şi a mai făcut cîțiva paşi înapoi în restaurant.

- Nu te teme, a precizat el. Generalul va reuşi. O să ia înapoi Canalul. Şi, într-adevăr, Torrijos a reuşit această performanță. În acelaşi an, 1977, el a negociat cu succes noi tratate cu preşedintele Carter care a transferat Canalul şi Zona Canalului sub control panamez. Apoi Casa Albă a trebuit să convingă Congresul SUA să-l ratifice. A urmat o luptă aprigă îndelungată. Mărturia finală arată că Tratatul privind Canalul Panama a fost ratificat la un vot diferență. Conservatorii au jurat răzbunare.

Cînd, cu mulți ani mai tîrziu, a apărut pe piață noua carte a lui Graham Greene, *Getting to Know the General (Cum l-am cunoscut pe General),* ea era dedicată *„Prietenilor prietenului meu, Omar Torrijos, din Nicaragua, El Salvador şi Panama"".*

CAPITOLUL 18

Regele Regilor Iranului

Între anii 1975 şi 1978, am vizitat frecvent Iranul. Uneori, făceam naveta între America Latină, Indonezia şi Teheran. Şahul Şahilor (în traducere literală, „Regele Regilor", titlul său oficial) avea o situație complet diferită de a celor din celelalte țări în care lucraserăm. Iranul era bogat în petrol şi, ca şi Arabia Saudită, nu era necesar să facă datorii pentru a-şi finanța ambițioasa listă de proiecte. În orice caz, Iranul era sensibil diferit față de Arabia Saudită, în privința numărului mare al populației, care, deşi predominant orientală şi musulmană, nu era de origine arabă. În plus, țara avea o istorie tumultuoasă la nivel politic – atît în plan intern, cît şi în relațiile cu vecinii săi. Prin urmare, am aplicat o abordare diferită: Washington şi comunitatea oamenilor de afaceri şi-au unit forțele pentru a-i transforma pe şah într-un simbol al progresului. Am depus un imens efort pentru a arăta lumii ce putea obține un adept puternic şi democratic al intereselor corporatiste şi politice ale SUA. Nu mai conta titlul său evident nedemocratic sau mai puțin evidenta lovitură dată de CIA primului său ministru ales pe cale democratică; Washingtonul şi partenerii săi europeni erau hotărîți să prezinte guvernul şahului ca pe o alternativă la acelea din Irak, Libia, China, Coreea şi alte națiuni unde se simțea un puternic curent antiamerican.

În ciuda aparențelor, şahul era un prieten, cu vederi progresiste, al celor năpăstuiți. În 1962, el ordonase ca întinse domenii private să fie parcelate şi returnate țăranilor care le deținuseră. În anul următor, el a inaugurat propria sa Revoluție Albă, care propunea o agendă extrem de cuprinzătoare de reforme socio-economice. În anii 1970, puterea OPEC a crescut, iar şahul a devenit un lider mondial din ce în ce mai influent. În acelaşi timp, Iranul şi-a dezvoltat una dintre cele mai puternice structuri militare din Orientul Mijlociu musulman[1].

MAIN era implicată în proiecte care acopereau mare parte din țară, de la zonele turistice de-a lungul Mării Caspice, în nord, pînă la bazele militare secrete ce dominau Strîmtoarea Hormuz, în sud. Încă o dată, obiectivul nostru era să analizăm potențialul de dezvoltare regională şi apoi să proiectăm sistemele de producere, distribuție şi transport al energiei electrice care să furnizeze energia atît de importantă, necesară stimulării creşterii industriale şi comerciale pe care o prognozau analizele noastre.

Am vizitat aproape toate regiunile importante din Iran, în diverse momente. Am mers pe urmele bătrînei caravane prin munții deşertului, de la Kirman pînă la Bandar Abbas, şi am cutreierat ruinele de la Persepolis, palatul legendar al vechilor regi şi una dintre minunile lumii antice. Am făcut un tur al celor mai faimoase şi spectaculoase obiective turistice ale țării: Shiraz, Isfahan, precum şi magnificul oraş de corturi de lîngă Persepolis, unde fusese încoronat şi şahul. În acest răstimp, am început să nutresc o sinceră afecțiune pentru acest pămînt şi pentru poporul lui atît de eterogen.

Aparent, Iranul părea să fie un model al cooperării dintre creştini Şi musulmani. Am aflat însă, în curînd, că aparențele liniştite pot masca resentimente adînci.

Tîrziu, într-o seară de prin 1977, m-am întors la hotel unde am găsit un bilet care-mi fusese vîrît pe sub uşă. Am fost şocat să descopăr că era semnat de un bărbat pe nume Yamin. Nu-i întîlnisem niciodată, dar îmi fusese descris în timpul unei şedințe guvernamentale ca fiind un radical foarte cunoscut şi subversiv. Cu o scriere foarte frumos meşteşugită în limba engleză, biletul mă invita să mă întîlnesc cu acest bărbat la un anumit restaurant. El conținea însă şi un avertisment: trebuia să vin numai dacă eram interesat să descopăr o parte a Iranului pe care majoritatea oamenilor „în poziția mea" nu au văzut-o niciodată. Mă întrebam dacă Yamin ştia care era cu adevărat poziția mea. Mi-am dat seama că îmi asumam un risc enorm, dar, cu toate acestea, nu puteam rezista tentației de a întîlni acest personaj enigmatic.

Taxiul m-a lăsat în fața unei portițe dintr-un zid nespus de înalt –atît de înalt încît nu puteam vedea clădirea din spatele lui. O superbă iraniană, înveşmîntată într-o rochie lungă neagră, m-a condus înăuntru şi m-a însoțit de-a lungul unui coridor iluminat de lămpi cu ulei fixate de tavanul jos. La capătul coridorului, am intrat într-o cameră care radia ca interiorul unui diamant, orbindu-mă cu strălucirea sa. După ce ochii mi s-au acomodat, în cele din urmă, am văzut că pereții erau încrustați cu pietre semiprețioase şi cu perle. Restaurantul era luminat de lumînări albe, înalte, aşezate în candelabre din bronz cu modele complicate.

Un bărbat înalt, cu părul lung şi negru, purtînd un costum bleumarin făcut pe comandă, s-a apropiat de mine şi mi-a strîns mîna. S-a prezentat ca fiind Yamin, cu un accent care sugera că era un iranian ce fusese educat în sistemul britanic, şi, din primul moment, am fost surprins de cît de puțin arăta el a radical subversiv. M-a condus printre cîteva mese, la care erau aşezate cupluri ce luau masa liniştit, spre un separeu foarte intim; m-a asigurat că aici puteam vorbi în deplină siguranță. Am avut impresia clară că acest restaurant era dedicat întîlnirilor clandestine. A noastră era, pe cît se părea, singura întîlnire neamoroasă din acea seară.

Yamin a fost foarte cordial. În timpul discuției noastre, mi-a fost cît se poate de limpede că mă considera numai un consultant economic, nu o persoană care ar fi avut şi motivații mai ascunse. Mi-a explicat că mă alesese pe mine, deoarece ştia că eu făcusem parte din Peace Corps ca voluntar şi deoarece i se spusese că exploatez orice posibilă ocazie pentru a ajunge să-i cunosc țara şi pentru a mă familiariza cu oamenii ei.

- Eşti foarte tînăr comparativ cu majoritatea celor din branşa ta, a spus el. Şi te interesează sincer istoria noastră, ca şi problemele noastre actuale. Tu eşti speranța noastră.

Acest lucru, ca şi decorul, aspectul său şi prezența atîtor alți oameni în restaurant m-au făcut să mă simt cît de cît în largul meu. Mă obişnuisem ca oamenii să fie prietenoşi cu mine, cum fusese Rasy în Java, sau Fidel în Panama, şi acceptam acest lucru ca pe o mare favoare şi ca pe o oportunitate. Ştiam că mă evidențiam față de ceilalți americani datorită faptului că eram îndrăgostit la nebunie de locurile pe care le vizitam. Îmi dădusem seama că oamenii se ataşează foarte repede de tine dacă îți deschizi ochii, urechile şi inima către cultura lor.

Yamin m-a întrebat dacă aveam vreo idee despre proiectul *înflorirea Deşertului.*

- Şahul crede că deşerturile noastre au fost cîndva cîmpii fertile şi păduri luxuriante. Cel puțin aşa susține el. Conform teoriei sale, în timpul domniei lui Alexandru cel Mare, armate uriaşe au traversat aceste pămînturi, împreună cu milioane de capre şi de oi. Animalele au consumat toată iarba şi vegetația. Dispariția plantelor a dus la secetă, aşa că, în cele din urmă, întreaga regiune a devenit un deşert. Acum, tot ceea ce ar trebui noi să facem ar fi - cel puțin aşa spune şahul - să plantăm milioane şi milioane de copaci. Abia după aceea - instantaneu - ploile se vor porni iarăşi, iar deşertul va înflori din nou. Desigur, această acțiune va costa sute de milioane de dolari.

A zîmbit cu îngăduință.

- Companii ca a voastră vor culege profituri uriaşe.

- Înțeleg că nu credeți în această teorie.

- Deşertul este un simbol. A-l înverzi este mai mult decît o chestiune de agricultură.

Cîțiva chelneri ne-au asaltat cu tăvi de mîncare iraniană foarte frumos ornată. Cerîndu-mi mai întîi permisiunea, Yamin a început să aleagă diverse feluri de pe tăvi, după care s-a întors spre mine.

- O întrebare pentru dumneavoastră, domnule Perkins, dacă îmi permiteți să fiu atît de îndrăzneț. Ce a distrus culturile băştinaşilor din țara dumneavoastră, adică ale indienilor?

Am răspuns că senzația mea era că, la acest lucru, au contribuit mai mulți factori, printre care lăcomia şi armele superioare.

- Da. Evident că au contribuit şi toate acestea. Mai mult decît orice însă, nu se reduce oare totul, în esență, la o distrugere a mediului lor? A început să-mi explice cum, din momentul în care pădurile şi anumite animale, cum ar fi bivolii, sînt distruse, iar oamenii, mutați în rezervații, adevăratul fundament al culturilor lor se năruie.

- Vezi, acelaşi lucru se întîmplă şi aici, a spus el. Deşertul este mediul nostru natural. Proiectul *înflorirea Deşertului* pune în pericol nici mai mult, nici mai puțin decît întreaga noastră structură. Şi-atunci, cum să putem noi permite să se întîmple aşa ceva?

I-am spus că, după cum înțelesesem eu, ideea care susținuse proiectul venise de la poporul său. Mi-a răspuns cu un rînjet sarcastic, spunînd că ideea fusese sădită în mintea şahului de către chiar guvernul SUA şi că şahul nu era decît o marionetă de care acesta se folosea.

- Un adevărat persan nu ar permite nicicînd aşa ceva, a replicat Yamin.

Apoi s-a lansat într-o amplă disertație despre relațiile dintre oamenii lui — beduinii — şi deşert. A scos în evidență faptul că mulți dintre iranienii de la oraş îşi petrec vacanțele în deşert. Îşi instalează corturi suficient de mari pentru întreaga familie şi se mută în ele timp de o săptămînă sau mai mult.

- Noi - poporul meu – sîntem o parte a deşertului. Oamenii pe care susține şahul că-i conduce cu mîna lui de fier nu sînt numai *din* deşert. Ei *sînt* chiar deşertul.

Mi-a povestit apoi despre experiențele lui personale în deşert. Cînd seara a luat sfîrşit, m-a însoțit înapoi pînă la uşița din peretele uriaş.

Taxiul mă aştepta în stradă, chiar în faţă. Yamin mi-a strîns mîna şi şi-a exprimat recunoştinţa pentru timpul pe care l-am petrecut împreună cu el. A mai pomenit încă o dată de vîrsta mea tînără şi de francheţea mea, iar faptul că eu ocupam poziţia pe care o ocupam îi dădea speranţe pentru viitor.

- Nici nu ştii cît de încîntat sînt că am petrecut acest timp cu un om ca tine.

Continua să-mi ţină mîna într-a lui.

- Nu am să-ţi cer decît o singură favoare. Nu-mi e deloc uşor să ţi-o cer. O fac însă numai pentru că, după timpul petrecut împreună în această seară, ştiu că va însemna ceva pentru tine. Vei avea mult de cîştigat de pe urma ei.

- Ce pot face pentru dumneata?

- Mi-ar face mare plăcere să te prezint unui prieten foarte drag mie, un om care-ţi poate spune o mulţime de lucruri despre al nostru Rege al Regilor. Acest om te-ar putea şoca, dar te asigur că merită să-l cunoşti.

CAPITOLUL 19

Confesiunile unui om torturat

La cîteva zile după aceea, Yamin m-a condus cu maşina în afara Teheranului, prin suburbii sărăcite, năpădite de praf, de-a lungul unui vechi drum străbătut de cămile, pînă aproape de marginea deşertului. Pe cînd asfinţitul se lăsa deasupra oraşului, a oprit maşina lîngă un pîlc de bordeie din chirpici, înconjurate de palmieri.

- O oază veche, veche, mi-a explicat el, datînd cu cîteva secole înaintea sosirii lui Marco Polo aici.

M-a condus pînă la unul dintre bordeie.

- Omul dinăuntru are un doctorat în filozofie obţinut la una din cele mai prestigioase dintre universităţile voastre. Din motive care vor deveni în curînd lesne de înţeles, el trebuie să rămînă anonim, îi poţi spune Doc.

A bătut la uşa din lemn dinapoia căreia s-a auzit un răspuns slab. Yamin a împins uşa şi m-a lăsat să intru. Cămăruţa nu avea ferestre, fiind luminată doar de o lampă cu ulei aflată pe o măsuţă joasă dintr-un colţ. Pe măsură ce ochii mi se obişnuiau cu întunericul, am văzut că podeaua murdară era acoperită cu covoare persane. Apoi, a început să se contureze din umbră silueta unui bărbat. Stătea aşezat în faţa lămpii într-un mod care-i masca trăsăturile feţei. Nu-mi puteam da seama decît că era înfăşurat în cîteva pături şi că purta ceva în jurul capului. Stătea într-un scaun cu rotile, de altfel singura mobilă din încăpere, în afară de măsuţă. Yamin m-a invitat să iau loc pe covor. El s-a dus şi l-a îmbrăţişat tandru pe bărbat, spunîndu-i cîteva cuvinte la ureche, după care s-a întors şi s-a aşezat lîngă mine.

- V-am povestit despre domnul Perkins, a spus el. Sîntem amîndoi onoraţi că ne-aţi oferit ocazia de a vă vizita, domnule.

- Domnule Perkins. Sînteţi binevenit.

Vocea, cu un accent aproape imperceptibil, era gravă şi răguşită. M-am aplecat spre el, în spaţiul destul de mic ce ne despărţea, cînd l-am auzit spunînd:

- Aveţi în faţa ochilor un om frînt. Nu am fost întotdeauna aşa. Cîndva am fost şi eu puternic, ca dumneata. Am fost un sfetnic apropiat şi de încredere al şahului.

A urmat o pauză lungă.

- Şahul Şahilor, Regele Regilor.

Tonul lui suna, mi se părea mie, mai mult trist decît furios.

- Am cunoscut personal mulți dintre conducătorii lumii. Eisenhower, Nixon, De Gaulle. Aceştia se bazau pe mine să-i ajut să conducă această țară în lagărul capitalist. Şahul avea încredere în mine... A scos un sunet care ar fi putut fi o tuse, dar pe care am interpretat-o ca fiind un hohot de rîs.

- Iar eu aveam încredere în şah. Credeam în propaganda lui. Eram convins că Iranul avea să conducă lumea musulmană spre o epocă nouă, că Persia îşi va îndeplini promisiunea. Părea că acesta era destinul nostru — al şahului, al meu, al nostru, cei care încercam să ne ducem la bun sfîrşit misiunea pentru care credeam că am venit pe lume.

Grămada de pături s-a mişcat; scaunul cu rotile a scos un scîrțîit şi s-a întors puțin. Puteam vedea conturul feței acestui bărbat din profil, barba-i stufoasă şi - apoi mi-a sărit în ochi - aplatizarea feței sale. Nu avea nas! M-am cutremurat şi mi-am înăbuşit un icnet.

- Nu-i o privelişte prea plăcută, nu-i aşa, domnule Perkins? Păcat că nu-l puteți vedea într-o lumină mai puternică. Este cu adevărat grotesc.

Şi, din nou, s-a auzit un rîs înăbuşit.

- Dar, cum sînt sigur că puteți să înțelegeți, trebuie să rămîn anonim. Bineînțeles că mi-ați putea afla identitatea dacă ați încerca, deşi ați putea afla că sînt mort. Oficial, eu nu mai exist. Şi totuşi, am încredere că nici nu veți încerca să o faceți. Dumitale şi familiei dumitale vă va fi mai bine să nu ştiți cine sînt. Brațul şahului şi al SAVAK-ului ajunge departe.

Scaunul a scîrțîit, revenind în poziția inițială. Am simțit un sentiment de uşurare, ca şi cum, dacă n-aş mai fi văzut profilul acela, s-ar fi şters urmele violenței actului respectiv. Pe vremea aceea, nu ştiam de acest obicei comun civilizațiilor islamice. Persoanele bănuite de a fi adus dezonoarea sau ruşinea asupra societății sau a liderilor acesteia erau pedepsite prin tăierea nasului. În felul acesta ei erau însemnați pe viață - după cum mi-a demonstrat-o clar fața acestui bărbat.

- Sînt sigur, domnule Perkins, că vă întrebați de ce v-am invitat aici.

Fără să mai aştepte răspunsul meu, bărbatul din scaun a continuat:

- Vezi dumneata, acest individ care-şi spune Regele Regilor este în realitate un demon. Tatăl său a fost mazilit de către CIA voastră cu - detest să spun asta - ajutorul meu, deoarece se spunea că fusese colaborator al naziştilor. Şi apoi s-a întîmplat calamitatea declanşată de Mossadegh. Astăzi, şahul nostru este pe cale de a-i surclasa pe Hitler pe tărîmul răului. Iar acest lucru îl face cu buna ştiință a guvernului dumitale care îi acordă întreg sprijinul.

- Dar de ce? am întrebat.

- Cît se poate de simplu. El vă este singurul aliat efectiv din Orientul Mijlociu, iar industria mondială se roteşte în jurul axei petrolului care este Orientul Mijlociu. Ah, da! Mai aveți şi Israelul, desigur, dar acesta este mai curînd o povară pentru voi, decît un bun de preț. Iar acolo nu se află petrol. Politicienii voştri trebuie să împace votul evreiesc, spre a le lua banii pentru finanțări de campanii. Aşadar, tare mă tem că v-ați cam pricopsit cu Israelul. În orice caz, Iranul reprezintă cheia. Companiile voastre petroliere - care dețin mai multă putere chiar decît evreii - au nevoie de noi. Voi aveți nevoie de şahul nostru - sau credeți că aveți nevoie, cum ați crezut că aveați nevoie şi de liderii corupți ai Vietnamului de Sud.

- Sugerați că lucrurile ar sta altfel? Iranul este echivalentul Vietnamului?

- Posibil, chiar mult mai rău. Vedeți, acest şah nu va mai rezista multă vreme. Lumea musulmană îl urăşte. Nu numai arabii, dar şi musulmanii de pretutindeni - Indonezia, Statele Unite, iar cea mai mare parte chiar aici, propriu-i popor persan.

S-a auzit o lovitură şi mi-am dat seama că dăduse cu pumnul în scaun.

- Este diabolic! Noi, persanii, îl urîm.

Apoi tăcere. Îi puteam auzi numai respirația greoaie, ca şi cum acest efort l-ar fi epuizat.

- Doc este foarte apropiat de mullahi, mi-a spus Yamin, încet şi calm. Există un curent subteran foarte puternic printre facțiunile religioase de aici, răspîndit în cea mai mare parte a țării noastre, excepție făcînd numai o mînă de oameni din clasa comercianților care beneficiază de capitalismul şahului.

- Nu mă îndoiesc de tine, i-am zis. Dar trebuie să-ți spun că în timpul celor patru vizite aici, nu am observat nimic din toate acestea. Toți cei cu care am vorbit par să-i iubească pe şah şi să se bucure de ascensiunea economică.

- Tu nu vorbeşti dialectul farsi, a insistat Yamin. Auzi numai ceea ce ți se spune de către cei care beneficiază cel mai mult. Aceia care au fost educați în Statele Unite sau în Anglia şi care au ajuns să lucreze pentru şah. Doc, cel pe care-i vezi aici, este o excepție - acum.

A făcut o pauză, părînd că-şi cîntărea cuvintele pe care urma să le spună.

- Este acelaşi lucru care se întîmplă azi cu presa voastră. Reprezentanții ei vorbesc numai cu cei cîțiva care fac parte dintre rubedeniile lui, din cercul lui de apropiați. Desigur, în cea mai mare parte, şi presa voastră este controlată de petrol. Aşa că ei aud numai ce vor să audă şi scriu ceea ce finanțatorii lor vor să citească.

- De ce îți spunem noi toate aceste lucruri dumitale, domnule Perkins?

Vocea lui Doc era parcă şi mai răguşită decît înainte, ca şi cum efortul de a vorbi şi emoțiile îi secătuiau puțina energie pe care acest om o păstrase pentru întîlnirea cu mine.

-Pentru că am vrea să te convingem să pleci şi să-ți convingi şi compania să stea departe de țara noastră. Vrem să te avertizăm că, deşi credeți că veți face o mulțime de bani aici, totul nu-i decît o iluzie. Acest guvern nu va dura.

S-a auzit din nou mîna sa lovind în scaun.

- Iar cînd se va prăbuşi, cel care îl va înlocui nu va avea nici un fel de simpatie pentru dumneata sau pentru cei de teapa dumitale.

- Vreți să spuneți că nu ne vom primi banii?

Doc a fost întrerupt de un acces de tuse. Yamin s-a dus la el şi l-a frecat pe spate. După ce tuşea a încetat, i-a spus lui Doc cîteva cuvinte în farsi, după care s-a aşezat la locul lui.

- Trebuie să punem capăt acestei conversații, mi-a spus Yamin. Ca răspuns la întrebarea dumitale: aşa este, nu veți fi plătiți. Veți face toată treaba şi cînd va veni timpul să vă luați banii, şahul o să dispară.

În timp ce ne întorceam cu maşina, l-am întrebat pe Yamin de ce el şi Doc voiau să scutească MAIN-ul de dezastrul financiar pe care îl prezicea.

- Am fi fericiți să vedem cum compania ta dă faliment. Cu toate acestea însă, cel mai bine ar fi să vă vedem părăsind Iranul. Numai dacă o singură companie ca a voastră ar pleca, ea ar putea declanşa un val de plecări. Este ceea ce sperăm noi. Vezi tu, noi nu vrem o baie de sînge aici, dar şahul trebuie să plece şi vom încerca totul pentru a uşura lucrurile. Aşa că ne rugăm lui Allah să-i poți convinge pe domnul Zambotti să se cărăbănească de aici cît mai e timp.

- De ce tocmai eu?

- În timpul cinei pe care am luat-o împreună, mi-am dat seama, cînd am discutat despre proiectul *înflorirea Deşertului,* că eşti deschis spre adevăr. Ştiam că informațiile noastre despre tine erau corecte - eşti un om între două lumi, un om prins la mijloc.

Am ajuns astfel să mă întreb cam cît de multe ştia omul acesta despre mine.

CAPITOLUL 20

Căderea unui rege

Într-o seară, în cursul anului 1978, pe cînd stăteam singur în selectul bar din holul Hotelului Intercontinental din Teheran, am simţit o atingere pe umăr. M-am întors şi am văzut un iranian îndesat, îmbrăcat într-un costum elegant.

- John Perkins! Nu-ţi mai aminteşti de mine?

Fostul jucător de fotbal luase mult în greutate, dar vocea îi era inconfundabilă. Era vechiul meu prieten de la Middlebury, Farhad, pe care nu-i mai văzusem de mai bine de zece ani. Ne-am îmbrăţişat şi s-a aşezat lîngă mine. Într-o clipită, mi-am dat seama că ştia totul despre mine şi despre slujba mea. Tot atît de evident era însă şi faptul că nu avea de gînd să-mi împărtăşească prea multe despre slujba lui.

- Hai să trecem direct la subiect, mi-a spus el în timp ce comandam al doilea rînd de beri.

- Mîine plec la Roma cu avionul. Părinţii mei locuiesc acolo. Am un bilet pentru tine la aceeaşi cursă cu mine. Aici lucrurile încep să se destrame. Trebuie să pleci.

Mi-a întins un bilet de avion. Nu am pus nici o clipă la îndoială cele spuse de el.

La Roma, am cinat la părinţii lui Farhad. Tatăl său, generalul iranian în rezervă care, odinioară, pentru a-i salva viaţa şahului, se aşezase pe traiectoria glonţului tras de un pretins asasin, şi-a exprimat deziluzia cu privire la fostul lui şef. El ne-a spus că în ultimii ani, şahul îşi dăduse arama pe faţă, o dată cu aroganţa şi lăcomia. Generalul dădea vina pe politica SUA - în special pe sprijinul acordat de acestea Israelului, liderilor corupţi şi guvernelor despotice — pentru vrajba care afecta Orientul Mijlociu şi a prezis că şahul va dispărea în cîteva luni.

- Ştii, mi-a spus, voi aţi sădit seminţele răzvrătirii la începutul anilor cincizeci, cînd l-aţi îndepărtat pe Mossadegh. La acea vreme, aveaţi impresia - ca şi mine, de altfel - că era o chestie foarte inteligentă.

Acum însă, ea ajunge să vă tortureze - să ne tortureze.[1]

Eram uimit de predicţiile lui. Mai auzisem ceva asemănător de la Yamin şi de la Doc, dar, venind de la acest om, ele căpătau o altă semnificaţie. Pînă atunci, toată lumea ştiuse de existenţa unui curent islamic fundamentalist, dar ne convinseserăm singuri că şahul era extrem de iubit de majoritatea poporului său şi, prin urmare, era invincibil din punct de vedere politic. în orice caz, generalul era de neclintit.

- Ţine minte vorbele mele, mi-a spus el solemn, căderea şahului va însemna doar începutul. Ea va fi o repetiţie a ceea ce se prefigurează în lumea musulmană. Furia noastră a mocnit sub nisipuri mult prea mult. În curînd ea va izbucni.

La cină, am aflat o mulţime de lucruri despre Ayatollah Rouhollah Khomeini. Farhad şi tatăl său au spus clar că nu sînt susţinători ai şiismului fanatic al acestuia, dar erau în mod vizibil impresionaţi de atacurile pe care acesta le lansase la adresa şahului. Mi-au spus că acest cleric, al cărui nume de botez s-ar traduce prin „cel inspirat de Dumnezeu", s-a născut într-o familie de intelectuali, şiiţi convinşi, într-un sat de lîngă Teheran, în anul 1902.

Khomeini îşi făcuse clară poziția de a nu se amesteca în luptele dintre Mossadegh şi şah de la începutul anilor 1950, dar el a început să se opună în mod deschis şahului în anii 1960, criticîndu-l pe conducător atît de dur, încît a fost surghiunit, mai întîi în Turcia, apoi în oraşul sfînt al şiiților, An Najaf din Irak, unde a fost recunoscut drept lider al opoziției. A trimis scrisori, articole şi mesaje înregistrate pe casete în care îi îndemna pe iranieni să se revolte, să-i îndepărteze pe şah şi să creeze un stat religios. La două zile după cina luată împreună cu Farhad şi cu părinții lui, am primit vestea că Iranul era pradă bombardamentelor şi răzmeriților. Ayatollah Khomeini şi mullahii lui au început ofensiva în urma căreia aveau să dețină în curînd controlul. Evenimentele s-au derulat apoi cu rapiditate. Furia de care vorbea tatăl lui Farhad a explodat într-o revoltă islamică violentă. Şahul a fugit din țară în Egipt, în ianuarie 1979, şi, mai apoi, diagnosticat cu cancer, s-a îndreptat spre un spital din New York.

Oamenii lui Ayatollah Khomeini au cerut ca el să se întoarcă. În noiembrie 1979, o gloată de militanți islamişti a luat cu asalt Ambasada Statelor Unite din Teheran şi a ținut ostatici cincizeci şi doi de oameni timp de 444 zile[2]. Preşedintele Carter a încercat să negocieze eliberarea ostaticilor. Dat fiind că această metodă a eşuat, el a autorizat o misiune militară de salvare, lansată în aprilie 1980, care însă a fost un dezastru, dovedindu-se a fi ciocanul ce avea să bată şi ultimul cui în coşciugul prezidențial al lui Carter.

O presiune infernală, exercitată de grupurile americane comerciale şi politice, l-a forțat pe şahul suferind de cancer să părăsească Statele Unite. Din momentul în care părăsise Teheranul avusese mari probleme în a-şi găsi un refugiu; toți prietenii săi de dinainte îl abandonaseră, în orice caz, Generalul Torrijos şi-a arătat obişnuita compasiune, oferindu-i şahului azil în Panama, în ciuda unei dezaprobări personale pe care o nutrea față de politica acestuia. Şahul a sosit şi a primit găzduire exact în aceeaşi stațiune unde se negociase, nu demult, noul Tratat privind Canalul Panama. Mullahii au cerut predarea şahului în schimbul ostaticilor de la Ambasada americană. Aceia din Washington care se opuseseră Canalului l-au acuzat pe Torrijos de corupție şi colaborare cu şahul, precum şi de periclitarea vieților unor cetățeni americani. Şi ei au cerut ca şahului să-i fie predat lui Ayatollah Khomeini. Culmea ironiei ! Numai cu cîteva săptămîni înainte, mulți dintre aceşti oameni fuseseră cei mai acerbi susținători ai şahului. Mîndrul cîndva Rege al Regilor s-a întors, în cele din urmă, în Egipt, unde a murit de cancer, previziunea lui Doc s-a adeverit. MAIN a pierdut milioane de dolari în Iran, asemenea multora dintre rivalii noştri. Carter a ratat şansa de a fi reales. Administrația Reagan-Bush şi-a pavat drumul spre Washington promițînd eliberarea ostaticilor, învingerea mullahilor, restabilirea democrației în Iran şi îndreptarea situației privind Canalul Panama.

Pentru mine, lecțiile au fost absolut convingătoare. Iranul ilustra, fără nici un dubiu, ideea că Statele Unite erau o națiune care făcea mari eforturi pentru a nega adevărul despre rolul nostru în lume. Părea de neînțeles cum am putut fi atît de dezinformați cu privire la şah şi la valul de ură care se abătuse asupra lui. Nici chiar aceia dintre noi care lucram la companii ca MAIN şi care aveam birouri şi personal în Iran, nu ştiuserăm. Am fost sigur că NSA şi CIA trebuie să-şi fi dat seama de ceea ce era atît de evident pentru Torrijos, chiar cu destul de mult timp înainte, în 1972, cînd l-am întîlnit, dar că agențiile noastre de spionaj ne-au încurajat intenționat, pe noi toți, să trecem acest lucru cu vederea.

CAPITOLUL 21

Columbia: cheia de boltă a Americii Latine

Deşi Arabia Saudită, Iranul şi Panama constituiau obiecte de studiu fascinante, dar şi îngrijorătoare, ele reprezentau totuşi nişte excepţii de la regulă. Datorită vastelor depozite de petrol ale primelor două şi a Canalului din cea de-a treia, ele nu se potriveau şablonului. Situaţia Columbiei era mai apropiată de tipic, iar MAIN era firma de proiectare şi inginerie care se ocupa acolo de un uriaş proiect hidroelectric.

Un profesor universitar din Columbia, care scria o carte despre istoria relaţiilor panamericane, mi-a spus cîndva că Teddy Roosevelt înţelesese semnificaţia ţării sale. Se zice că, arătînd pe o hartă, preşedintele SUA şi răposatul Rough Rider descriau Columbia ca fiind „cheia de boltă a arcului Americii de Sud". Nu am verificat niciodată această informaţie. Este însă foarte adevărat că, pe hartă, Columbia, aşezată în vîrful continentului, pare să susţină tot restul acestuia. Ea leagă toate ţările sudice de istmul Panama şi, prin urmare, de America de Nord şi de cea Centrală.

Chiar dacă Roosevelt a descris-o sau nu în termenii aceştia, el a fost unul dintre numeroşii preşedinţi care i-au înţeles poziţia crucială. Timp de aproape două secole, SUA a privit Columbia ca pe o cheie de boltă sau - poate, mai corect, - ca pe un portal al emisferei sudice atît pentru afaceri, cît şi pentru politică.

Pe deasupra, ţara este înzestrată cu o frumuseţe naturală copleşitoare: plaje străjuite de palmieri atît pe coasta Atlanticului, cît şi pe cea a Pacificului, munţi maiestuoşi, pampasul care rivalizează cu Marile Cîmpii ale Vestului Mijlociu American, precum şi întinse păduri tropicale cu o biodiversitate fabuloasă. La fel şi oamenii, au o calitate specială, combinînd particularităţi fizice, culturale şi artistice ale unui trecut etnic diversificat, ce datează începînd cu indienii Tayronas pînă la emigranţii din Africa, Asia, Europa şi Orientul Mijlociu. Din punct de vedere istoric, Columbia a jucat un rol crucial în istoria şi cultura Americii Latine. În timpul perioadei coloniale, Columbia era reşedinţa viceregelui pentru toate teritoriile spaniole, la nord de Peru şi la sud de Costa Rica. Marile flote de galioane purtătoare de aur ridicau pînzele din oraşul de pe coasta oceanului, Cartagena, pentru a transporta comori inestimabile din ţări foarte sudice, ca Chile sau Argentina, pînă în porturile Spaniei. Multe acţiuni importante dintr-o serie întreagă de războaie de independenţă s-au desfăşurat în Columbia; de exemplu, forţele unite sub Simon Bolivar au ieşit victorioase împotriva regaliştilor spanioli în bătălia crucială de la Boyaca, din 1819.

În vremurile moderne, Columbia şi-a cîştigat o nouă reputaţie graţie unora din cei mai străluciţi scriitori, artişti, filozofi ai Americii Latine, dar şi a altor intelectuali de valoare, precum şi datorită guvernelor sale relativ democratice şi responsabile din punct de vedere fiscal. A devenit un model al programelor de întemeiere a naţiunilor derulate de preşedintele Kennedy în întreaga Americă Latină. Spre deosebire de Guatemala, guvernul columbian nu a fost compromis de reputaţia de a fi o creaţie a CIA, iar, spre deosebire de Nicaragua, guvernul a fost unul ales, reprezentînd o alternativă atît la dictaturile de dreapta, cît şi la comunism. În fine, spre deosebire de multe alte ţări, printre care puternicele Brazilia şi Argentina, Columbia nu a înşelat încrederea acordată de SUA. Imaginea Columbiei ca aliat de nădejde s-a perpetuat, în ciuda flagelului cartelurilor drogurilor din această ţară[1].

Momentele de glorie din istoria Columbiei sînt însă contrabalansate de ură şi violenţă. Reşedinţa viceregelui Spaniei a fost, de asemenea, cămin al Inchiziţiei. Forturi magnifice, ferme *(haciendas)* şi oraşe au fost construite peste oasele sclavilor indieni şi africani. Comorile transportate pe galioane, obiectele de cult şi capodoperele de artă care au fost topite pentru a fi transportate mai uşor, toate au

fost smulse din inimile popoarelor antice. Înseşi mîndrele culturi au fost nimicite de săbiile conchistadorilor şi de molime. Mai recent, alegerile prezidențiale controversate din 1945 au avut drept rezultat o profundă scindare între partidele politice, ducînd în cele din urmă la lupte aprige între conservatori şi liberali, în perioada cunoscută sub denumirea de *La Violencia* (1948-1957), în timpul căreia au murit peste două sute de mii de oameni.

În ciuda conflictelor şi a ironiilor, atît Washingtonul, cît şi Wall Street au privit, dintotdeauna, Columbia ca pe un factor esențial în promovarea intereselor politice şi comerciale panamericane. Iar acest lucru se datorează — pe lîngă poziția geografică crucială a Columbiei – cîtorva factori, incluzînd percepția că liderii din întreaga emisferă privesc spre Bogota, căutînd inspirație şi călăuzire, precum şi faptului că această țară este atît sursa multor produse cumpărate de SUA - cafea, banane, textile, smaralde, flori, petrol şi cocaină – cît şi o piață de desfacere pentru mărfurile şi serviciile noastre. Unul din cele mai importante servicii pe care le-am vîndut Columbiei, în ultima decadă a secolului al XX-lea, a fost consultanța de specialitate în inginerie şi construcții. Columbia era reprezentativă pentru numeroasele locuri în care am lucrat. Era relativ uşor să demonstrezi că țara îşi putea face datorii mari, plătindu-le ulterior din beneficiile realizate atît din proiectele propriu-zise, cît şi din resursele naturale ale țării. Astfel, investițiile uriaşe în echipamente pentru energie electrică, autostrăzile şi telecomunicațiile aveau să ajute Columbia să-şi deschidă cuprinzătoarele-i rezerve de gaze şi petrol, precum şi vastele teritorii amazoniene subdezvoltate; în schimb, aceste proiecte aveau să genereze veniturile necesare achitării împrumutului, plus a dobînzii.

Aşa stăteau lucrurile în teorie. Realitatea însă, în concordanță cu adevăratul nostru scop raportat la întreaga lume, era să subjugăm Bogota, pentru a promova imperiul global. Sarcina mea era, aşa cum fusese în atîtea alte locuri, să prezint dosarul pentru împrumuturi cu mult mai mari decît ar fi fost necesare. Columbia nu prezenta avantajele de pe urma unui Torrijos; prin urmare, am simțit că nu aveam altă soluție decît să concep nişte analize economice şi ale necesarului energetic mult umflate.

Cu excepția acceselor ocazionale de vinovăție privind sarcina pe care o aveam, Columbia a devenit, pentru mine, un refugiu personal. Ann şi cu mine petrecusem acolo cîteva luni la începutul anilor 1970, şi începusem chiar să plătim ratele pentru o micuță cafenea situată în munți, de-a lungul coastei Caraibiene. Cred că perioada de timp petrecută împreună atunci a fost cea mai apropiată posibil de vindecarea rănilor pe care ni le provocasem unul altuia în anii anteriori. În cele din urmă însă, rănile s-au adîncit prea mult, aşa că, de-abia după destrămarea căsătoriei, am început să cunosc cu adevărat această țară.

În perioada anilor 1970, MAIN fusese răsplătită cu un număr de contracte pentru dezvoltarea unei game variate de proiecte de infrastructură, printre care o rețea de amenajări hidroelectrice şi de sisteme de distribuție care să transporte electricitatea din inima junglei în oraşele cocoțate în vîrf de munte. Mi s-a oferit un birou în oraşul de coastă Barranquilla, iar acolo, în 1977, am întîlnit o columbiancă superbă care avea să devină un puternic agent de schimbare în viața mea. Paula avea păr lung, blond şi ochi de un verde izbitor - nu era ceea ce majoritatea străinilor se aşteaptă să vadă la o băştinaşă. Mama şi tatăl ei emigraseră din nordul Italiei, iar ea, pentru a-şi păstra moştenirea culturală, devenise designer vestimentar. A făcut însă un pas mai departe şi şi-a deschis o mică fabrică, unde creațiile ei erau transformate în haine, pe care apoi la vindea la buticuri de lux în întreaga țară, dar şi în Panama şi Venezuela. Era o persoană plină de compasiune care m-a ajutat să trec peste unele dintre traumele personale cauzate de distrugerea căsniciei şi care îşi avuseseră

originea în atitudinea mea față de femei, afectîndu-mă într-un mod atît de dezastruos. Tot ea m-a învățat o mulțime de lucruri despre consecințele acțiunilor pe care le presupunea meseria mea.

După cum am mai spus înainte, viața este țesută dintr-o serie de coincidențe asupra cărora nu avem nici un control. Pentru mine, acestea înseamnă a fi fost fiul unui profesor la o şcoală de băieți din provincialul New Hampshire, întîlnirea cu Ann şi cu Unchiul ei Frank, războiul din Vietnam şi întîlnirea cu Einar Greve. Odată supuşi însă acestor coincidențe, avem de făcut şi nişte alegeri. Felul în care reacționăm, acțiunile pe care le întreprindem în fața acestora, sînt hotărîtoare. De exemplu, ambiția de a excela la învățătură, căsătoria cu Ann, voluntariatul în Peace Corps şi opțiunea mea de a deveni un asasin economic — toate aceste decizii m-au propulsat spre locul ocupat de mine acum în viață.

Paula a fost o altă coincidență, iar influența ei asupra mea avea să mă facă să acționez într-un fel care îmi va modifica întregul curs al existenței. Pînă să o întîlnesc, reuşisem să mă înțeleg destul de bine cu sistemul. Mi se întîmpla adeseori să pun la îndoială ceea ce făceam, uneori simțindu-mă chiar vinovat, şi totuşi, de fiecare dată, descopeream o cale de a gîndi la rece staționarea mea în sistem. Poate că Paula a apărut exact la momentul potrivit. E posibil însă ca, după experiențele din Arabia Saudită, Iran şi Panama, să fi ajuns oricum să fac eu însumi pasul hotărîtor. Dar sînt sigur că, exact aşa cum o femeie, Claudine, fusese indispensabilă pentru a mă convinge să intru în rîndul asasinilor economici, tot aşa o alta, Paula, era catalizatorul de care aveam nevoie în acel moment. Ea m-a convins să mă cufund în adîncul ființei mele şi să-mi dau seama că nu voi fi nicicînd fericit atîta vreme cît voi continua să joc acest rol.

CAPITOLUL 22

Republica americană contra imperiului global

- O să fiu sinceră cu tine, mi-a spus Paula intr-o zi, pe cînd ne aflam într-o cafenea. Indienii şi toți fermierii care trăiesc de-a lungul rîului pe care îl îndiguiți, vă urăsc. Chiar şi oamenii de la oraşe, care nu sînt direct afectați, simpatizează cu trupele de gherilă care vă atacă şantierele de construcții. Guvernul vostru îi numeşte pe aceştia comunişti, terorişti şi traficanți de droguri, dar adevărul este că ei sînt pur şi simplu oameni care au familii şi care trăiesc pe acele pămînturi pe care compania voastră le distruge.

Tocmai îi povestisem despre Manuel Torres, un inginer angajat de MAIN şi unul dintre oamenii care fusese atacat, de curînd, de gherilă pe şantierul nostru de construcții al barajului pentru hidrocentrală. Manuel era cetățean columbian şi căpătase slujba datorită unei reglementări a Departamentului de Stat al SUA care ne interzisese să trimitem cetățeni americani pe acest şantier. Noi îi spuneam doctrina „Columbienii sînt neglijabili" şi ea simboliza o atitudine pe care începusem să o urăsc. Sentimentele mele față de asemenea politici mă făceau să-mi vină din ce în ce mai greu să mă mai suport.

După spusele lui Manuel, au tras cu mitraliere AK-47 în aer şi apoi au tras spre picioare, i-am spus Paulei. Părea calm cînd mi-a povestit întîmplarea, dar ştiu că era aproape isterizat. Nu au împuşcat pe nimeni. Le-au dat numai acea scrisoare şi i-au trimis pe rîu în jos în bărcile lor.

- Dumnezeule! a exclamat Paula. Sărmanul om a fost îngrozit.

- Normal că a fost.

I-am spus că l-am întrebat pe Manuel ce credea, adică dacă erau din FARC (Forțele Armate Revoluționare Columbiene) sau din M-19, referindu-mă la cele două celebre grupări de gherilă columbiene.

- Şi?

- A spus că din nici una. Mi-a zis însă că el credea ceea ce spuneau în scrisoare.

Paula a luat un ziar pe care îl adusesem şi a citit scrisoarea cu glas tare.

- Noi, cei care trudim zi de zi doar pentru a supraviețui, jurăm pe sîngele strămoşilor noştri că nu vom permite niciodată baraje pe rîurile noastre. Sîntem simpli indieni şi metişi, dar mai bine murim decît să stăm cu mîinile-n sîn în timp ce pămîntul nostru este inundat. Îi prevenim pe frații noştri columbieni: încetați să mai munciți pentru companiile de construcții.

A lăsat ziarul din mînă.

- Ce i-ai spus?

Am ezitat, dar numai pentru o clipă.

- Nu am avut de ales. Trebuia să urmez linia companiei. L-am întrebat dacă credea că scrisoarea suna ca şi cum ar fi fost scrisă de un fermier.

Ea mă privea, răbdătoare.

- A dat din umeri.

Privirile noastre s-au întîlnit.

- Doamne, Paula, mă detest pentru rolul pe care trebuie să-i joc.

- Şi ce ai făcut după aceea? a insistat ea.

- Am dat cu pumnul în birou. L-am intimidat. L-am întrebat dacă fermierii înarmați cu AK-47 aveau vreo semnificație logică din punctul lui de vedere. După care l-am întrebat dacă ştie cine a inventat AK-47.

- Şi a ştiut?

- Da, dar de-abia i-am putut auzi răspunsul. „Un rus", a spus. Bineînțeles, l-am asigurat că dăduse un răspuns corect, că inventatorul fusese un comunist pe nume Kalaşnicov, un ofițer cu înalte decorații din Armata Roşie. L-am făcut să înțeleagă că cei care scriseseră acel bilet erau comunişti.

- Tu chiar crezi ce spui? m-a întrebat ea.

Întrebarea ei mi-a tăiat respirația. Cum puteam să răspund cu sinceritate? Mi-am amintit de Iran şi de momentul în care Yamin m-a descris ca pe un om agățat între două lumi, un om prins la mijloc, în anumite privințe, mi-aş fi dorit să fi fost în acea tabără pe care o atacaseră gherilele sau să fi fost un membru dintr-o gherilă. Un sentiment ciudat m-a cuprins, un fel de invidie față de Yamin şi de Doc şi față de rebelii columbieni. Toți aceştia erau oameni care credeau în ceva, oameni cu convingeri statornice. Ei aleseseră lumile reale, nu un teritoriu al nimănui undeva, între aceste lumi.

- Am o sarcină de îndeplinit, i-am răspuns eu în cele din urmă.

Ea a zîmbit cu delicatețe.

- O urăsc, am continuat eu. Mă gîndeam la oamenii ale căror imagini îmi apăruseră atît de des în minte, în ultimii ani, Tom Paine şi alți eroi ai războiului de independență, pirați şi oameni ai granițelor. Ei stăteau la margini, nu în mijloc. Ei luaseră atitudine şi suportau consecințele.

- Pe zi ce trece, ajung să-mi urăsc tot mai mult slujba. Ea m-a luat de mînă.

- Slujba ta?

Ochii ni s-au întîlnit şi ne-am privit un timp. Am înțeles ceea ce insinua.

- Pe mine însumi.

Mi-a strîns mîna şi a dat uşor din cap. Am simțit imediat un sentiment de uşurare, la simplul fapt că acceptam acest lucru.

- Ce ai de gînd să faci, John?

Nu-mi venea nici un răspuns. Senzația de uşurare de mai înainte s-a transformat în atitudine defensivă. Am început să turui justificările obişnuite: că încercam să fac bine, că exploram noi căi de a schimba sistemul din interior şi — vechea rezervă — că, dacă aş renunța, cineva mult mai rău mi-ar lua locul. Îmi puteam da seama însă, din felul în care mă privea, că nu credea o iotă din ce-i ziceam. Ba, chiar mai rău, ştiam că nici măcar eu nu credeam. Ea mă obligase să înțeleg un adevăr esențial: nu slujba mea, ci eu eram de vină.

- Dar tu? am întrebat-o eu după un timp. Tu ce crezi?

A scos un oftat uşor, mi-a dat drumul la mînă şi a întrebat:

- Încerci să schimbi subiectul?

Am dat din cap afirmativ.

- Bine, a fost ea de acord. Cu o singură condiție. Că vom reveni asupra lui într-o bună zi.

A luat o linguriță şi a început să o examineze.

- Ştiu că unele trupe de gherilă s-au antrenat în Rusia şi în China.

Şi-a băgat lingurița în ceaşca de *cafe con leche,* a amestecat şi apoi a început s-o lingă tacticos.

- Ce altceva ar putea face? Au nevoie să învețe despre armele moderne şi să se lupte cu soldații care au fost antrenați în şcolile voastre. Uneori vînd cocaină pentru a cîştiga bani de provizii. Cum ar putea altfel să-şi cumpere arme? Au de înfruntat o soartă cumplită. Banca voastră Mondială nu-i ajută să se apere. De fapt, chiar ea este cea care îi împinge în această situație.

A luat o gură de cafea.

- Eu cred că ei luptă pentru o cauză dreaptă. Electricitatea nu le va fi de folos decît cîtorva, celor mai bogați columbieni, iar alții, mii, vor muri din cauza peştilor şi a apelor contaminate, după ce veți construi barajele alea ale voastre.

Auzind-o cu cîtă compasiune vorbea despre cei care ni se opuneau -mi se opuneau - mi s-a făcut pielea de găină. Mi-am dat seama că îmi încleştasem brațele pe lîngă corp.

- Cum de ştii atît de multe lucruri despre trupele de gherilă?

Chiar în timp ce rosteam întrebarea, am avut un sentiment de panică, o presimțire că nu voiam să aflu răspunsul.

- Am fost la şcoală cu unii dintre ei, mi-a zis. A ezitat, a împins ceaşca ceva mai departe.

Fratele meu s-a alăturat mişcării.

Gata. Aflasem. Mă simțeam absolut demoralizat. Credeam că ştiam totul despre ea, dar chestia aceasta... Aveam în minte imaginea fulgurantă a unui bărbat care vine acasă şi-şi găseşte soția în pat cu un alt bărbat.

- Cum de nu mi-ai spus niciodată?

- Părea lipsit de importanță. De ce aş fi făcut-o? Nu este ceva cu care să mă laud.

S-a oprit.

- Nu l-am mai văzut de vreo doi ani. Trebuie să fie foarte precaut.

- De unde ştii că mai este încă în viață?

- Nu ştiu, doar că recent guvernul l-a pus pe lista celor căutați. Ăsta este un semn bun.

Mă luptam cu impulsul de a o judeca sau de a mă apăra. Speram ca ea să nu-mi observe gelozia.

- Cum a devenit unul dintre ei? am întrebat.

Din fericire, îşi ținea privirea pironită în ceaşca de cafea.

- Demonstrînd în fața unei companii petroliere - occidentale, presupun. Protesta împotriva forării pe pămînt indigen, în pădurile unui trib amenințat cu dispariția - el, împreună cu vreo duzină de prieteni. Au fost atacați de armată, bătuți şi aruncați în închisoare — nefăcînd nimic ilegal, ia aminte. Stăteau doar în fața clădirii, flutureînd pancarte şi cîntînd.

Ea s-a uitat pe o fereastră din apropiere.

- L-au ținut în închisoare aproape şase luni. Nu ne-a povestit niciodată ce s-a întîmplat acolo, dar după ce a ieşit era cu totul alt om.

Era prima din numeroasele conversații de acest fel cu Paula şi nu ştiam pe atunci că acestea pregăteau terenul pentru ceea ce avea să urmeze. Sufletul îmi era sfîşiat şi, totuşi, mă lăsam în continuare condus de portofelul meu şi de acele slăbiciuni pe care le identificaseră cei de la NSA cînd îmi făcuseră profilul psihologic, cu un deceniu în urmă, în 1968. Forțîndu-mă să văd aceste lucruri şi să îmi conştientizez sentimentul mai profund care se ascundea în spatele fascinației mele pentru pirați şi alte tipuri de rebeli, Paula m-a ajutat pe tot parcursul drumului spre salvare.

Dincolo de dilemele mele personale, timpul petrecut de mine în Columbia m-a ajutat şi el să înțeleg distincția dintre vechea republică americană şi noul imperiu global. Republica oferea speranța lumii. Fundamentele ei erau mai mult morale şi filozofice decît materialiste. Ea se baza pe conceptele de egalitate şi justiție pentru toți. Putea fi însă şi pragmatică, nu numai un vis utopic, ci şi o entitate mărinimoasă, care respira, era vie. Ea îşi putea deschide brațele pentru a-i adăposti pe năpăstuiți. Era o sursă de inspirație şi în acelaşi timp o forță de care trebuia să se țină cont; la nevoie, ea era gata să se avînte în acțiune, cum a făcut-o în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, pentru a apăra principiile în care credea. Chiar instituțiile - mari corporații, bănci, birocrația guvernamentală - care amenințau republica ar fi putut fi folosite mai bine pentru a declanşa schimbări fundamentale în întreaga lume. Aceste instituții posedă rețele de comunicații şi sisteme de transport care ar putea folosi la stîrpirea bolilor, a foametei şi chiar a războaielor - cu condiția ca ele să fie convinse să apuce această cale.

Imperiul global, pe de altă parte, reprezintă inamicul republicii. El este egocentric, servindu-şi doar propriile interese, lacom, materialist, un sistem bazat pe mercantilism. Ca şi în cazul imperiilor de mai înainte, brațele sale se deschid numai pentru a acumula resurse, pentru a pune mîna pe tot ce-i stă în cale spre a-şi satisface pofta insațiabilă. El va folosi orice mijloace i se vor părea necesare pentru a-i ajuta pe conducătorii săi să dobîndească şi mai multă putere şi bogăție.

Desigur, pe măsură ce începeam să înțeleg această distincție, mi-am dezvoltat şi o abordare mai clară asupra propriului meu rol. Claudine mă avertizase; ea scosese cu sinceritate în evidență ceea ce urma să mi se ceară, dacă acceptam slujba la MAIN. Totuşi, a fost nevoie de întreaga experiență de lucru din țări ca Indonezia, Panama, Iran şi Columbia pentru a ajunge să înțeleg implicațiile ei mai adînci. Şi a mai fost nevoie de răbdare, de dragoste şi de poveştile de viață ale unor femei ca Paula.

Am fost loial republicii americane, dar ceea ce promovam noi prin această nouă, extrem de subtilă formă de imperialism, era echivalentul financiar a ceea ce încercasem să cîştigăm pe cale militară în Vietnam. Dacă Asia de Sud-Est ne-a învățat că armatele au limitele lor, economiştii au reacționat prin crearea unui plan mai bun, iar agențiile de ajutor extern şi antreprenorii privați care le serveau (sau, mai corect, care erau serviți de acestea) au devenit maeştri în executarea acestui plan.

În țări de pe toate continentele, am văzut femei şi bărbați care munceau pentru corporațiile din SUA - deşi nu făceau în mod oficial parte din rețeaua de asasini economici - şi care participau la ceva cu mult mai amenințător decît scenariile imaginate de teoriile conspirației. Asemenea multor

ingineri de la MAIN, aceşti angajaţi erau orbi la consecinţele acţiunilor lor, convinşi că atelierele mizere şi fabricile care produc pantofi şi piese auto de schimb pentru companiile lor îi ajutau pe cei săraci să-şi învingă sărăcia, cînd, de fapt, îi îngropau într-o sclavie şi mai adîncă, reminiscenţă a conacelor medievale şi a plantaţiilor sudiste. Ca şi acele manifestări timpurii de exploatare, şerbii şi sclavii moderni erau instruiţi să creadă că le era mai bine decît sufletelor nefericite care trăiau la margine, în gropile întunecate ale Europei, în junglele Africii sau în sălbăticia de la frontierele americane.

Confruntarea dintre cele două tendinţe, să continui la MAIN sau să plec, devenise un cîmp de bătălie deschis. Nu aveam nici un dubiu: conştiinţa mea voia să renunţ, dar partea cealaltă, pe care îmi plăcea să o consider persoana concepută la şcoala de afaceri, nu era aşa de convinsă. Propriul meu imperiu nu înceta să se lărgească; tot adăugam noi angajaţi, ţări şi acţiuni la diferitele portofolii şi la Eul meu. În plus faţă de seducţia exercitată de bani şi de stilul de viaţă, dar şi de beţia pe care ţi-o dă puterea, mi-o aminteam deseori pe Claudine avertizîndu-mă că o dată ce am intrat în acest joc, nu mai puteam ieşi niciodată. Bineînţeles, Paula zîmbea batjocoritor.

Ce ştia ea?

I-am explicat că avusese dreptate în privinţa foarte multor lucruri.

- Asta s-a întîmplat cu mult timp în urmă. Vieţile oamenilor se schimbă. Oricum, ce mai contează? Tu nu eşti deloc mulţumit de tine. Ce poate face Claudine sau oricine altcineva pentru a înrăutăţi lucrurile mai mult de atît?

Era un refren pe care Paula îl repeta adesea şi cu care, în cele din urmă, am fost de acord. I-am dat dreptate şi am recunoscut şi faţă de mine că toţi banii, toată aventura şi strălucirea nu mai justificau zbuciumul, vinovăţia şi stresul. Ca partener la MAIN, devenisem bogat şi ştiam că, dacă aş sta mai mult, aş fi în permanenţă prins în cursă.

Într-o zi, în timp ce ne plimbam pe plajă, pe lîngă vechiul fort spaniol din Cartagena, un loc ce făcuse faţă nenumăratelor atacuri ale piraţilor, Paula a adus în discuţie o abordare la care nu mă gîndisem niciodată.

- Dar dacă nu ai spune nimic despre lucrurile pe care le ştii? a întrebat ea.

- Vrei să spui... să păstrez tăcerea?

- Exact. Nu le da un motiv să te ia la ochi. Mai bine dă-le un motiv să te lase în pace şi să nu mai agite apele.

Mi se părea extrem de logic — mă întrebam de ce nu-mi venise mie în minte pînă acum. Nu voi scrie cărţi şi nu voi face ceva ca să dezvălui adevărul aşa cum ajunsesem să-i văd eu. Nu voi fi un cruciat; dimpotrivă, voi fi pur şi simplu un om, concentrîndu-mă asupra bucuriei de a trăi, a călătoriilor de plăcere, poate chiar îmi voi întemeia o familie cu cineva ca Paula. Mă săturasem; pur şi simplu voiam să scap.

- Tot ce te-a învăţat Claudine este o înşelăciune, a adăugat Paula. Viaţa ta este o minciună.

A zîmbit condescendent.

Te-ai uitat de curînd pe vreun CV de-al tău? Am recunoscut că nu.

- Atunci, fă-o, m-a sfătuit ea. Am citit versiunea spaniolă alaltăieri. Dacă seamănă cît de cît cu cea englezească, am senzaţia că vei găsi lucruri foarte interesante în el.

CAPITOLUL 23

CV-ul înşelător

Eram în Columbia cînd a sosit vestea că preşedintele de la MAIN, Jake Dauber, se pensionase. După cum era de aşteptat, preşedintele şi directorul executiv, Mac Hali, l-a numit pe Bruno în locul lui Dauber. Liniile telefonice dintre Boston şi Barranquilla au luat-o razna. Toți prevedeau că şi eu aveam să fiu, în curînd, promovat; la urma urmelor, eram unul dintre cei mai de încredere protejați ai lui Bruno.

Aceste schimbări şi zvonuri reprezentau pentru mine un stimulent şi mai puternic de a-mi revizui poziția. În timp ce mă aflam încă în Columbia, am urmat sfatul Paulei şi am citit versiunea spaniolă a CV-ului meu. M-a şocat. Ajuns din nou în Boston, am luat originalul în limba engleză şi un număr din noiembrie 1978 al revistei corporației, *MAINLINES;* acea ediție cuprindea un articol în care se vorbea şi despre mine, „Specialists Offer MAIN's Clients New Services". („Specialiştii oferă clienților de la MAIN noi servicii") (Vezi pagina 162.)

Pe vremuri eram foarte mîndru de acest CV şi de articol, totuşi, acum, văzîndu-le prin prisma Paulei, am început să simt cum creşte în mine un sentiment de furie şi deprimare. Materialul din aceste documente era o înşelăciune intenționată, ca să nu spun o minciună. Iar aceste documente aveau o semnificație şi mai adîncă, o realitate care era reflectarea vremurilor noastre şi care

EXPERIENȚĂ

John M. Perkins este Manager al Departamentului economic din cadrul Oficiului de sisteme electrice şi de mediu.

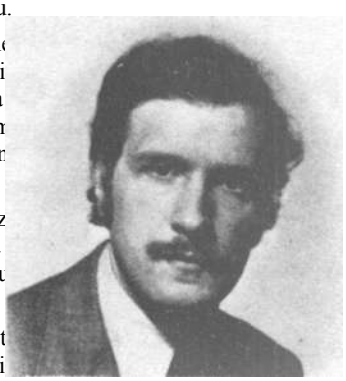

De cînd s-a angajat la MAIN, dl Perkins este responsabilul unor proiecte de anvergură în Statele Unite, Asia, Am ca Latină şi Orientul Mijlociu. Această activitate a inclus şi planificarea dezvoltării, analiza economică, previzi raportate la necesarul cantității de energie, studii de marketing, amplasarea uzinelor, analize privind alocarea combustibil, studii de fezabilitate economică, studii consacrate mediului înconjurător şi impactului econon planificarea investițiilor şi consultanță managerială. În plus, numeroase proiecte au necesitat instruirea clienților per a folosi tehnicile dezvoltate de dl Perkins şi echipa lui.

Recent, dl Perkins a fost responsabilul unui proiect implicând elaborarea unui pachet de programe computeriz pentru I) proiectarea cererii de energie şi cuantificarea relației dintre dezvoltarea economică şi producția energie, 2) evaluarea impactului proiectelor asupra mediului şi la nivel socio-economic şi 3) aplicarea modelu Markov şi a celui econometrie la planificarea economică națională şi regională.

Înainte de a se angaja la MAIN, dl Perkins a trăit trei ani în Ecuador, perioadă în care a realizat studii de market organizînd şi conducînd o companie de materiale de construcții. De asemenea, a mai condus şi o serie de studi fezabilitate în organizarea cooperativelor de credit şi economii de pe teritoriul Ecuadorului.

STUDII

Licențiat în Administrația Afacerilor, Universitatea din Boston Studii postuniversitare: Elaborare de modele, Economie în inginerie, Econometrie, Metode probabilistice

LIMBI STRĂINE

Engleză, spaniolă

ASOCIAȚII PROFESIONALE

Asociația Economică Americană

Societatea pentru Dezvoltare Internațională

PUBLICAȚII

„Procedeul Markov aplicat în prevederea privind cererea de energie electrică" „O macro-abordare a previziunilor de energie electrică" „Un model pentru descrierea interrelațiilor directe sau indirecte dintre economie şi mediul înconjurător" „Energia electrică la sistemele interconectate" „Metoda Markov aplicată în planificare"

REFERINȚE

Studii de previzionare
Studii de marketing
Studii de fezabilitate
Studii de desemnare a amplasării
Studii de impact economic
Planificarea investiției
Studii privind furnizarea de combustibil

Planificarea dezvoltării economice
Programe de instruire
Management de proiect
Planificarea alocației
Consultanță în management

CLIENȚI
Compania Petrolieră Arabo-Americană, Arabia Saudită Banca Asiatică de Dezvoltare Corporația Boise Cascade Corporația City Service Compania Dayton Power & Light Compania General Electric Guvernul Kuweitului
Instituto de Recursos Hidraulicos y Electrificacion, Panama Banca de Dezvoltare Interamericană Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare Ministerul Energiei, Iran New York Times
Autoritatea Energiei Electrice a statului New York
Perusahaan Umum Listrik Negară, Indonezia
Compania de electricitate și petrol South Carolina Electric
Asociația Tehnică din Industria Celulozei și Hîrtiei
Corporația Union Camp Departamentul Trezoreriei SUA, Regatul Arabiei Saudite.

……
……..……

SPECIALIŞTII OFERĂ CLIENȚILOR DE LA MAIN NOI SERVICII

de Pauline Ouellette

Privind la fețele din spatele birourilor, este uşor să-ți dai seama că Economia și Planificarea Regională reprezintă una dintre disciplinele cele mai recent constituite și cu cea mai rapidă dezvoltare de ia MAIN. Pînă la această dată din acest grup fac parte circa 20 de specialişti, angajați de-a lungul unei perioade de şapte ani. Aceşti specialişti includ nu numai economişti, ci şi urbanişti, demografi, experți în marketing şi primul sociolog de la MAIN.
Deşi au existat diverse persoane care au avut o influență asupra demarării activității grupului de economişti, aceasta s-a concretizat efectiv, grație eforturilor unui singur om, John Perkins, care, în prezent, este şi şeful grupului.
Angajat în ianuarie 1971 ca asistent al şefului de analiză privind necesarul de electricitate, John a fost unul dintre puținii economişti care lucrau pentru MAIN la acea vreme. Prima sa însărcinare a fost ca, împreună cu o echipă de 11 oameni, să facă un studiu asupra necesarului de energie electrică în Indonezia.
„Voiau să vadă dacă puteam supraviețui acolo timp de trei luni, a spus el rîzînd melancolic." Dar, cu un trecut ca al său, John nu avea nici o problemă cu „supraviețuirea". Tocmai își petrecuse trei ani în Ecuador, la o Cooperativă de materiale de construcții, ajutîndu-i pe indienii Quechua, descendenți direcți ai incaşilor. Munca indienilor, de cărămidari, îşi aminteşte John, era exploatată fără scrupule, aşa că el a fost rugat de o agenție ecuadoriană să înființeze o cooperativă. A închiriat apoi un camion pentru a-i ajuta să vîndă cărămida direct către consumatori. Ca o consecință, profiturile le-au crescut rapid cu 60%, Profiturile se distribuiau între membrii cooperativei, care după 2 ani şi jumătate ajunseseră la 200 de familii.
În acea perioadă, John Perkins I-a întîlnit pe Einar Greve (un fost angajat), care lucra în oraşul Paute, Ecuador, la un proiect hidroelectric pentru MAIN. Cei doi s-au împrietenit şi, ca urmare a unei corespondențe neîntrerupte, lui John i s-a oferit un post la MAIN.
Circa un an mai tîrziu, John devenea şeful departamentului de analiză privind încărcarea electrică şi, pentru că cererile clienților şi instituțiilor, cum ar fi Banca Mondială, erau în creştere, el şi-a dat seama că la MAIN era nevoie de mai mulți economişti. „Deşi MAIN era o firmă de inginerie, a afirmat el, clienții ne spuneau că trebuie să fim mai mult decât atît". Pentru a satisface cererile clienților, în 1973, el a angajat mai mulți economişti, rezultatul fiind stabilirea bazelor unei discipline care i-a adus titlul de economist-şef.
Cel mai recent proiect al lui John se raportează la dezvoltarea agricolă în Panama, de unde s-a întors de curînd după o şedere de o lună. în Panama a fost realizat primul studiu sociologic al celor de la MAIN, condus de Martha Hayes, primul sociolog al companiei. Marti a petrecut o jumătate de lună în Panama pentru a determina care este impactul proiectului asupra vieții şi culturii oamenilor. Pentru a participa la acest studiu, au fost angajați specialişti în agricultură şi alte domenii înrudite.
Extinderea Departamentului de Economie şi Planificare Regională s-a produs rapid şi, totuşi, John crede că a fost norocos pentru că fiecare dintre oamenii pe care i-a angajat s-a dovedit a fi un profesionist extrem de muncitor. În timp ce îmi vorbea pe deasupra biroului său, era evident şi demn de admirație faptul că angajații lui se bucurau de tot sprijinul şi interesul său.
MAINLINES Noiembrie 1978

ajungea pînă în inima marşului nostru către imperiul global: ele erau exemplul de strategie calculată pentru modificarea aparențelor, pentru a ascunde realitatea dosită în spatele lor. Într-un anume fel, ciudat, ele simbolizau istoria vieții mele, un furnir strălucitor acoperind suprafețe din material sintetic.

Desigur, nu m-a consolat în nici un fel să ştiu că trebuia să-mi asum responsabilitatea pentru ceea ce apărea în CV-ul meu. Conform procedurilor de operare standard, mi se cerea să actualizez periodic atît un CV cu informațiile elementare, cît şi un dosar cu informații suplimentare pertinente despre clienții deserviți şi cu detalii despre tipul de muncă prestată. Dacă un specialist în marketing sau un manager de proiect dorea să mă includă într-o propunere sau să-mi folosească referințele într-un alt fel, el putea aranja aceste date elementare într-o manieră care să pună accentul pe ceea ce îi era lui necesar. De exemplu, ar fi putut alege să-mi reliefeze experiența dobîndită în Orientul Mijlociu sau în susținerea prezentărilor în fața Băncii Mondiale sau a altor foruri multinaționale. De fiecare dată

cînd se proceda astfel, respectiva persoană trebuia să obțină aprobarea mea înainte de a publica efectiv CV-ul revizuit. Doar că, din moment ce, ca şi ceilalți angajați de la MAIN, călătoream foarte mult, de foarte multe ori se făcea excepție de la această regulă. Astfel, CV-ul pe care îmi sugerase Paula să-i citesc, ca şi versiunea sa în engleză, erau complet noi pentru mine, deşi informațiile făceau, neîndoielnic, parte din dosarul meu.

La prima vedere, CV-ul părea destul de inocent. La punctul *Experiență,* se scria că fusesem responsabil cu proiectele majore din SUA, Asia, America Latină şi Orientul Mijlociu şi se înşira un pomelnic cu tipurile de proiecte: planificarea dezvoltării, analize economice, previziuni asupra încărcării de energie şi aşa mai departe. Această secțiune se încheia cu descrierea activității pe care am desfaşurat-o în cadrul organizației Peace Corps, în Ecuador; fuseseră însă omise orice referiri la organizație în sine, lăsînd impresia că fusesem un director la o companie de materiale de construcții, în loc de voluntar care ajuta o mică întreprindere formată din țărani analfabeți din Anzi deveniți cărămidari.

Urma apoi o lungă listă cu clienți. Această listă includea Banca Internațională pentru Reconstrucție şi Dezvoltare (numele oficial al Băncii Mondiale); Banca Asiatică de Dezvoltare; Guvernul Kuweitului; Ministerul iranian al Energiei; Compania Petrolieră Arabo-Americană din Arabia Saudită; Institutul de Resurse Hidraulice şi Electrificare (Instituto de Recursos Hidraulicos y Electrificacion); Perusahaan Umum „Listrik Negara" şi mulți alții. Dar clientul care mi-a atras atenția a fost cel aflat pe ultima poziție: Departamentul Trezoreriei SUA, Regatul Arabiei Saudite. Am fost uimit de faptul că o asemenea alăturare a putut fi printată, chiar dacă era în mod evident o parte din dosarul meu.

Pentru o clipă, am lăsat deoparte CV-ul, revenind asupra articolului din *MAINLINES.* Mi-am amintit cu precizie interviul şi pe autoarea sa, o tînără foarte talentată şi bine intenționată. Mi-i dăduse pentru a-i da aprobarea mea înainte ca ea să-i dea spre publicare. Mi-am amintit că am fost încîntat de portretul atît de măgulitor pe care mi-i făcuse, aşa că l-am aprobat imediat. Încă o dată, responsabilitatea cădea pe umerii mei. Articolul începea astfel:

Privind la fețele din spatele birourilor, este uşor să-ți dai seama că Economia şi Planificarea Regională reprezintă una dintre disciplinele cele mai recent constituite şi cu cea mai rapidă dezvoltare de la MAIN... Deşi au existat diverse persoane care au avut o influență asupra demarării activității grupului de economişti, aceasta s-a concretizat efectiv, grație eforturilor unui singur om, John Perkins, care, în prezent, este şi şeful grupului.

Angajat în ianuarie 1971 ca asistent al şefului de analiză privind necesarul de electricitate, John a fost unul dintre puținii economişti care lucrau pentru MAIN la acea vreme. Prima sa însărcinare a fost ca, împreună cu o echipă de 11 oameni, să facă un studiu asupra necesarului de energie electrică în Indonezia.

Articolul rezuma întregul istoric al muncii mele anterioare, descria cum „petrecusem trei ani în Ecuador" şi apoi continua cu următoarele:

În acea perioadă, John Perkins l-a întîlnit pe Einar Greve (un fost angajat) [de atunci a părăsit MAIN pentru a deveni preşedinte al Companiei Tucson Gas&Electric], care lucra în oraşul Paute, Ecuador, la un proiect hidroelectric pentru MAIN. Cei doi s-au împrietenit şi, ca urmare a unei corespondențe neîntrerupte, lui John i s-a oferit un post la MAIN. Circa un an mai tîrziu, John devenea şeful departamentului de analiză privind încărcarea electrică şi, pentru că cererile clienților şi instituții lor, cum ar fi Banca Mondială, erau în creştere, el şi-a dat seama că MAIN era nevoie de mai mulți economişti...

Nici una dintre afirmațiile din documentele acestea nu era o minciună pe față - suportul pentru amîndouă se afla în dosarul meu, exista în evidențe; ei au propagat însă o percepție pe care acum o descopăr răstălmăcită şi epurată. Iar într-o cultură care venerează documentele oficiale, ei săvîrşeau ceva cu mult mai ticălos. Minciunile pe față pot fi combătute. Documente ca acestea două erau imposibil de negat, deoarece ele se bazau pe cioburi de adevăr, nu erau de-a dreptul nişte înşelăciuni, şi deoarece erau produse de o corporație care dobîndise încrederea altor corporații, a băncilor internaționale şi a guvernelor.

Acest lucru era, în mod special, valabil pentru CV, deoarece era un document oficial, spre deosebire de articol, care nu era decît un interviu publicat într-o revistă. Logoul MAIN, care apărea în josul CV-ului meu şi pe copertele tuturor propunerilor şi rapoartelor, pe care CV-ul părea că le amintea, avea o pondere însemnată în lumea afacerilor internaționale; era un sigiliu de autenticitate care implica un anumit nivel de încredere, similar celui de pe diplomele şi certificatele care atîrnă pe pereții din birourile doctorilor şi avocaților.

Aceste documente mă înfățişau drept un economist foarte competent, şeful de departament al unei firme prestigioase de consultanță, care călătorea în jurul globului, conducînd o gamă variată de studii care aveau să facă lumea mai civilizată şi mai prosperă. Minciuna nu consta în ceea ce se spunea, ci în ceea ce se omitea. Dacă m-aş pune în pielea altcuiva - şi aş avea o perspectivă obiectivă - ar trebui să recunosc că acele omisiuni ridicau multe întrebări.

De exemplu, nu se făcea deloc referire la recrutarea mea de către NSA sau la legătura lui Einar Greve cu Armata şi la rolul său de om de contact pentru NSA. Nu se discuta, evident, nici despre faptul că se exercitase o mare presiune asupra mea de a produce previziuni economice umflate, sau despre faptul că munca mea evolua în jurul aranjamentelor în vederea unor împrumuturi uriaşe pe care țări ca Indonezia sau Panama nu aveau cum să le returneze vreodată. Nu apărea nici o laudă privind integritatea predecesorului meu, Howard Parker, nici vreo informație despre faptul că devenisem şeful departamentului de analiză a încărcării electrice, deoarece fusesem dispus să furnizez studiile părtinitoare pe care le doreau şefii mei, în loc să spun - precum Howard - ceea ce credeam că este adevărat şi să fiu concediat pentru asta. Cea mai surprinzătoare a fost însă acea ultimă poziție de pe lista cu clienți ai mei: Departamentul Trezoreriei SUA, Regatul Arabiei Saudite.

Mă tot întorceam la rîndul acela şi mă întrebam cum ar fi putut fi interpretat de cei care l-ar fi citit. Aceştia ar fi putut foarte bine să întrebe care este legătura dintre Departamentul Trezoreriei SUA şi Regatul Arabiei Saudite. Poate că unii ar crede că este o greşeală de tipar, o comprimare într-un singur rînd a două rînduri consecutive. Majoritatea cititorilor nu ar ghici însă niciodată adevărul, faptul că totul fusese făcut cu un motiv foarte bine definit. Acea ultimă poziție era acolo pentru ca aceia din cercul închis al lumii unde activam eu să înțeleagă că făcusem parte din echipa care perfectase afacerea secolului, afacerea care schimbase cursul istoriei lumii, dar care nu ajunsese niciodată în ziare. Ajutasem la crearea unei înțelegeri care garanta flux continuu de petrol pentru SUA, apăra domnia Casei de Saud şi participa la finanțarea lui Osama bin Laden şi la protecția criminalilor internaționali, ca Idi Amin al Ugandei. Acel simplu rînd din CV-ul meu li se adresa inițiaților. El spunea că şeful economic de la MAIN era tipul care putea livra marfa. Paragraful final al articolului din *MAINLINES* era o observație personală a autoarei, iar ea atingea un nerv foarte sensibil:

Extinderea Departamentului de Economie şi Planificare Regională s-a produs rapid, şi, totuşi, John crede că a fost norocos pentru că fiecare dintre oamenii pe care i-a angajat s-a dovedit a fi un

profesionist extrem de muncitor. În timp ce îmi vorbea pe deasupra biroului său, era evident şi demn de admirație faptul că angajații lui se bucurau de tot sprijinul şi interesul său.

Adevărul este că nu m-am considerat niciodată un economist get-beget. Am absolvit cu o licență în administrație de la Universitatea din Boston, cu specializarea marketing. Am fost întotdeauna slab la matematică şi la statistică. La Middlebury College, m-am specializat în literatură americană; scriam cu mare uşurință. Poziția mea de economist-şef şi de manager al Departamentului de Economie şi Planificare Regională nu putea fi atribuită calităților mele nici în domeniul economiei, nici în cel al planificării, ci, mai curînd, disponibilității mele de a concepe tipul de studii şi de concluzii pe care le doreau clienții sau şefii mei, dispoziție combinată cu un talent natural de a-i convinge pe ceilalți prin intermediul cuvîntului scris. În plus, am fost suficient de deştept încît să-mi angajez oameni foarte competenți, mulți cu diplomă de masterat şi cîțiva cu doctorate, dobîndind astfel nişte angajați care ştiau cu mult mai multe decît mine despre elementele tehnice ale meseriei mele. Nu-i de mirare că autoarea acelui articol a tras concluzia că „era evident şi demn de admirație faptul că angajații lui se bucurau de tot sprijinul şi interesul său".

Țineam aceste două documente şi altele similare în sertarul de sus al biroului, revenind destul de frecvent la ele. Ulterior, m-am surprins uneori, înainte de a intra în birou, plimbîndu-mă printre birourile angajaților, privind la acei bărbați şi femei care lucrau pentru mine şi simțindu-mă vinovat pentru ceea ce le făcusem şi pentru rolul pe care cu toții îl jucam în adîncirea prăpastiei dintre bogați şi săraci. Mă gîndeam la oamenii care mureau de foame în fiecare zi în timp ce personalul meu şi cu mine dormeam în hoteluri de cinci stele, mîncam la cele mai rafinate restaurante şi ne constituiam portofoliile financiare.

M-am gîndit la faptul că oamenii pe care îi instruisem au intrat acum în rîndul AE. Eu i-am adus aici. Eu îi recrutasem şi îi antrenasem. Dar nu fusese acelaşi lucru ca atunci cînd am intrat eu. Lumea se schimbase, iar corporatocrația progresase. Deveniserăm mai buni, adică mai periculoşi. Cei care lucrau pentru mine erau o specie diferită de mine. Nu existaseră în viața lor poligraful celor de la NSA şi nici o Claudine. Nimeni nu le spusese deschis ce se aştepta de la ei să facă pentru a duce mai departe misiunea imperiului global. Nu auziseră niciodată termenul asasin economic, sau măcar AE, şi nici nu li se spusese că odată intrați aici, aici vor rămîne pentru totdeauna. Ei învățaseră pur şi simplu luîndu-mă pe mine ca exemplu, precum şi din sistemul meu de recompense şi pedepse. Ştiau că aşteptam de la ei să producă tipul de studii şi rezultatele pe care eu le voiam. Salariile lor, primele de Crăciun, chiar şi propriile lor slujbe, depindeau de mulțumirea pe care mi-o produceau.

Eu, bineînțeles, făcusem tot ce-mi trecuse prin cap pentru a le uşura povara. Scrisesem lucrări, ținusem cursuri, folosisem fiecare ocazie posibilă pentru a-i convinge de importanța previziunilor optimiste, a împrumuturilor uriaşe, a infuziei de capital care ar stimula creşterea PIB-ului şi ar face ca lumea să devină un loc mai bun. A fost nevoie de mai puțin de un deceniu pentru a ajunge în acest punct în care seducția, puterea de constrîngere, să ia o formă mult mai subtilă, un fel de spălare delicată pe creier. Acum, aceste femei şi aceşti bărbați care stăteau la birouri lîngă biroul meu, privind panorama zonei Back Bay din Boston, ieşiseră în lume, pentru a promova cauza imperiului global. Într-un sens cît se poate de concret, eu îi creasem, exact aşa cum Claudine mă crease pe mine. Doar că, spre deosebire de mine, ei fuseseră ținuti în întuneric. Am stat treaz multe nopți, gîndindu-mă, făcîndu-mi griji din pricina acestor lucruri. Referirea Paulei la CV-ul meu deschisese cutia Pandorei şi adesea eram invidios pe naivitatea angajaților mei. Îi mințisem intenționat şi, procedînd astfel, îi apărasem de propria lor conştiință. Ei nu erau nevoiți să se lupte cu problemele de morală care nu-mi dădeau mie pace.

M-am gîndit îndelung şi la ideea integrităţii în afaceri, la aparenţe faţă de realitate. Evident, mi-am spus, oamenii s-au înşelat unii pe alţii de la începutul istoriei. Legendele şi folclorul sînt pline de poveşti despre adevăruri distorsionate şi despre afaceri necinstite: înşelarea negustorilor pungaşi, cămătari şi croitori dornici să-i convingă pe împărat că hainele lui sînt invizibile numai pentru el. Însă, oricît de mult aş fi vrut să trag concluzia că lucrurile erau şi acum la fel cum fuseseră întotdeauna, că faţada CV-ului meu de la MAIN şi realitatea din spatele ei erau numai reflectări ale naturii umane, în sufletul meu ştiam că nu era deloc aşa. Lucrurile se schimbaseră. Acum înţeleg că am atins un nou nivel de înşelătorie, acela care ne va duce la distrugere - nu numai morală, dar şi fizică, a culturii noastre - în cazul în care nu trecem cît mai curînd la schimbări esenţiale.

Exemplul crimei organizate ne poate oferi o metaforă. Capii Mafiei încep de cele mai multe ori ca pungaşi de cartier. Dar, în timp, cei care ajung în vîrf, îşi modifică aspectul. Încep să poarte costume impecabil croite, posedă afaceri legale şi se înfăşoară în mantia înaltei societăţi. Contribuie la operele de binefacere locale şi sînt respectaţi de comunitatea lor. Împrumută bani cu largheţe celor aflaţi la disperare. Ca şi John Perkins din CV-ul de la MAIN, aceştia par nişte cetăţeni model. Sub această patină, se află însă o dîră de sînge. Atunci cînd datornicii nu pot plăti, asasini plătiţi intră în scenă pentru a-şi lua tributul. Dacă acesta nu este garantat, atunci apar şacalii cu bîte de baseball. În cele din urmă, ca ultimă soluţie, sînt scoase armele.

Am înţeles că strălucirea mea ca economist-şef, şeful Departamentului de Economie şi Planificare Regională, nu era o simplă înşelăciune făcută de un afacerist şarlatan, nu era ceva de care un cumpărător să se poată păzi. Ea era parte dintr-un sistem sinistru care avea drept scop nu să ducă de nas un client naiv, ci să promoveze cea mai subtilă şi eficientă formă de imperialism pe care a cunoscut-o vreodată lumea. Fiecare dintre oamenii personalului meu deţinea şi un titlu - analist financiar, sociolog, economist, economist principal, econometrist, expert în stabilirea preţurilor şi aşa mai departe - şi, totuşi, nici unul dintre aceste titluri nu indica ceea ce era fiecare în parte, în felul ei sau al lui, adică un AE, nu indica faptul că fiecare dintre aceştia servea interesele imperiului global. După cum aceste titluri ale personalului meu nu sugerau nici faptul că noi reprezentam doar partea vizibilă a aisbergului. Fiecare companie internaţională importantă — de la cele care vînd pantofi şi echipament sportiv pînă la cele care produc utilaje grele - are proprii ei echivalenţi ai AE. Marşul a început şi cuprinde cu repeziciune planeta. Băieţii de cartier şi-au lepădat gecile din piele, s-au îmbrăcat în costume elegante şi şi-au luat un aer de respectabilitate. Bărbaţi şi femei au descins din sediile centrale ale corporaţiilor din New York, Chicago, San Francisco, Londra şi Tokyo, împrăştiindu-se pe toate continentele pentru a-i convinge pe politicienii corupţi să permită ca ţările lor să fie încătuşate de corporatocraţie şi pentru a-i aduce pe cei disperaţi să-şi vîndă trupurile atelierelor cu condiţii mizere sau liniilor de asamblare.

Era răscolitor să îmi dau seama că detaliile nerostite din spatele cuvintelor scrise din CV-ul meu şi acelea ale articolului defineau o lume de fum şi oglinzi al căror rost era să ne înlănţuie pe toţi într-un sistem care este de disprețuit din punct de vedere moral şi, în ultima instanţă, autodistructiv. Îndemnîndu-mă să citesc printre rînduri, Paula m-a stimulat să mai fac un pas pe drumul care, în cele din urmă, avea să îmi schimbe viaţa.

CAPITOLUL 24

Preşedintele Ecuadorului în luptă cu Big Oil

Munca mea în Columbia şi Panama mi-a oferit numeroase ocazii de a rămîne în legătură şi de a vizita cea dintîi țară care devenise casa mea cînd nu eram acasă. Ecuadorul suferise sub un şir lung de dictatori şi de oligarhii de dreapta, manipulate de interesele politice şi economice ale SUA. Într-un fel, țara era o republică bananieră în adevăratul sens al cuvîntului, iar corporatocrația îi adusese prejudicii majore. Exploatarea serioasă a petrolului în bazinul amazonian ecuadorian a început la sfîrşitul anilor 1960, iar rezultatul a fost cumpărarea masivă pe care clubul restrîns al familiilor care conduceau Ecuadorul a jucat-o pe mîna băncilor internaționale. Aceşti indivizi şi-au împovărat țara cu uriaşe datorii, bazîndu-se pe promisiunea obținerii veniturilor din petrol. Drumuri şi parcuri industriale, baraje hidroelectrice, sisteme de distribuție şi transport şi alte proiecte s-au ivit instantaneu în toată țara. Companiile internaționale de construcții şi inginerie tehnică au dat lovitura, îmbogățindu-se peste noapte - încă o dată.

Un singur om, a cărui stea se înălța deasupra acestei țări din Anzi, făcea excepție de la regula corupției politice şi a complicității cu Corporatocrația. Acesta era Jaime Roldos, profesor universitar şi avocat, în vîrstă de vreo patruzeci de ani, pe care l-am întîlnit cu diverse prilejuri. Era carismatic şi fermecător. Odată, m-am oferit impetuos să iau avionul pînă la Quito şi să-i ofer servicii gratuite de consultanță ori de cîte ori ar fi avut nevoie. Am spus-o jumătate în glumă, dar şi fiindcă aş fi făcut bucuros acest lucru în timpul liber de care dispuneam - îmi plăcea şi, după cum i-am spus-o prompt, căutam mereu o scuză serioasă pentru a-i putea vizita țara. El a rîs şi mi-a oferit şi el o înțelegere similară, spunîndu-mi că, ori de cîte ori aveam nevoie să-mi negociez factura la benzină, îi puteam telefona.

Îşi stabilise o reputație de populist şi naționalist, o persoană care credea cu putere în drepturile celor săraci şi în responsabilitatea politicienilor de a folosi cu prudență resursele naturale ale țării. Cînd, în 1978, şi-a început campania pentru preşedinție, el a captat atenția conaționalilor săi şi a cetățenilor din celelalte țări în care petrolul era exploatat pentru interese străine - sau în care oamenii doreau independența față de puternicele forțe din exterior. Roldos era unul din rarii politicieni moderni care nu se temea să se opună status quo-ului. Vîna companiile petroliere şi sistemul, deloc subtil, care le sprijinea.

De exemplu, a acuzat Summer Institute of Linguistics (SIL) - un grup cu o misiune evanghelică din SUA - de o colaborare ticăloasă cu companiile petroliere. Îi ştiam destul de bine pe misionarii de la SIL, din vremea cînd eram în Peace Corps. Organizația intrase în Ecuador, ca şi în multe alte țări, sub pretextul de a studia, înregistra şi traduce limbile indigene.

SIL lucrase mult timp cu tribul Huaorani din regiunea bazinului amazonian, în primii ani de exploatare petrolieră, cînd s-a înregistrat apariția unui eveniment repetat cu o frecvență dubioasă. De fiecare dată cînd seismologii raportau la sediul unei corporații că o anumită regiune are caracteristici care indicau o probabilitate ridicată de a conține petrol în subsol, SIL intervenea şi îi încuraja pe indigeni să se mute de pe acel teritoriu în rezervațiile misionare; acolo ei aveau să primească mîncare, adăpost, haine, medicamente şi educație în stil misionar, gratuit. Condiția era ca aceştia să-şi doneze pămînturile companiilor petroliere.

Circulau o mulțime de zvonuri că misionarii de la SIL foloseau o gamă întreagă de tehnici necinstite pentru a convinge triburile să-şi abandoneze căminele şi să se mute în rezervații. O istorie repetată frecvent era aceea că ei donau mîncare împănată din greu cu laxative - apoi ofereau doctoriile care să trateze epidemia de diaree. Pe întreg teritoriul tribului Huaorani, SIL a paraşutat coşuri de mîncare cu fund dublu, conținînd mici emițătoare radio; receptoarele din stațiile de

comunicare extrem de sofisticate, folosite de personalul militar american de la baza armatei din Shell, erau reglate pe frecvența emițătoarelor. De fiecare dată cînd un membru al tribului era muşcat de un şarpe veninos sau se îmbolnăvea grav, un reprezentant de la SIL sosea imediat cu vaccinul antiveninos sau cu medicamentele potrivite - de cele mai multe ori folosind chiar elicopterele companiilor petroliere.

În acele zile de la începuturile exploatării petroliere, cinci misionari SIL au fost găsiți morți, cu săgeți tip Huaorani înfipte în trupuri. Mai tîrziu, Huaoranii au susținut că au făcut acest lucru pentru a-i avertiza pe cei de la SIL să îi lase în pace. Mesajul nu a fost luat în seamă. Mai mult, el a avut efectul contrar. Rachel Saint, sora unuia dintre bărbații uciși, a făcut un turneu în Statele Unite, apărînd pe posturi de televiziune naționale pentru a strînge bani şi a sprijini SIL şi companiile petroliere, care, afirma ea, îi ajutau pe aceşti „sălbatici" să devină civilizați şi educați.

SIL a primit finanțare prin donații Rockefeller. Jamie Roldos a susținut că aceste legături cu Rockefeller dovedeau că, de fapt, SIL nu era decît o fațadă pentru furtul pămînturilor indigene şi pentru promovarea exploatării țițeiului; vlăstarul familiei, John D. Rockefeller, fondase Standard Oil - care mai tîrziu a renunțat în favoarea celor mari, printre care Chevron, Exxon şi Mobil[1].

Roldos m-a impresionat ca fiind un om care mergea pe calea deschisă de Torrijos. Ambii au înfruntat cele mai importante superputeri ale lumii. Torrijos voia să ia înapoi Canalul, în timp ce poziția puternic naționalistă a lui Roldos cu privire la țiței amenința cele mai influente companii. Ca şi Torrijos, Roldos nu era un comunist, ci apăra mai degrabă drepturile țării sale de a-şi hotărî singură destinul. Şi aşa cum o făcuseră în cazul lui Torrijos, experții preziseseră că marii afacerişti şi Washingtonul nu-i vor accepta pe Roldos ca preşedinte şi că, odată ales, el va avea aceeaşi soartă cu a lui Arbenz din Guatemala sau cu a lui Allende din Chile.

Mie mi se părea că cei doi împreună ar putea reprezenta avangarda unei noi mişcări în politica Americii Latine şi că acea mişcare ar putea constitui fundamentul unor schimbări ce vor afecta fiecare națiune de pe planetă. Aceşti oameni nu erau nici Castro, nici Gadhafi. Ei nu puteau fi asociați nici cu Rusia, nici cu China sau, ca în cazul lui Allende, cu mişcarea socialistă. Erau lideri populari, inteligenți, carismatici care erau pragmatici, nicidecum dogmatici. Erau naționalişti, dar nu antiamericani. În contextul în care corporatocrația se sprijinea pe trei piloni - marile corporații, băncile internaționale şi guvernele colaboraționiste - Roldos şi Torrijos aveau posibilitatea de a dărîma pilonul colaborării guvernamentale.

O parte importantă din platforma lui Roldos constituia ceea ce s-a numit ulterior Politica Hidrocarburilor. Această politică se baza pe premisa că cea mai importantă resursă potențială a Ecuadorului era țițeiul şi că toată exploatarea viitoare ar trebui făcută în aşa fel încît să aducă cel mai mare beneficiu pentru un procent cît mai ridicat al populației. Roldos credea cu tărie în obligația statului de a-i ajuta pe cei săraci şi defavorizați şi îşi exprimase nădejdea că Politica Hidrocarburilor ar putea fi folosită, de fapt, ca vehicul al implementării reformei sociale. În acest scop, el ar fi trebuit să meargă pur şi simplu pe sîrmă, căci ştia că în Ecuador, ca şi în alte atîtea țări, nu putea fi ales fără ajutorul cel puțin al unora dintre cele mai influente familii şi, chiar dacă ar fi reuşit să cîştige fără ei, fără sprijinul lor nu şi-ar fi văzut însă niciodată programul implementat.

Eu personal am simțit o mare uşurare cînd, în această perioadă crucială, la Casa Albă preşedinte a fost Carter. În ciuda presiunilor din partea Texaco şi a altor interese privind țițeiul, Washingtonul a rămas destul de mult timp afară din joc. Ştiu că nu aşa ar fi stat lucrurile sub alte administrații - republicane sau democrate.

Mai mult decît orice însă, cred că Politica Hidrocarburilor este cea care i-a convins pe ecuadorieni să-i trimită pe Jaime Roldos la Palatul Prezidențial din Quito - primul lor preşedinte ales democratic după un lung şir de dictatori. El a subliniat bazele acestei politici, în discursul său inaugural din 10 august 1979:

Trebuie să luăm măsuri concrete pentru a ne apăra resursele energetice ale țării. Statul (trebuie) să mențină diversitatea exporturilor sale şi să nu-şi piardă independența economică... Deciziile noastre vor fi dictate numai de interesele naționale şi apărarea nerestricționată a drepturilor noastre suverane[2].

Ajuns preşedinte, Roldos a trebuit să se concentreze asupra companiei Texaco, deoarece la vremea aceea aceasta devenise protagonistul principal din jocul petrolului. Era o relație extrem de anevoioasă. Uriaşa companie petrolieră nu avea încredere în noul preşedinte şi nici nu voia să ia parte la vreo politică ce urma să stabilească noi precedente. Texaco era conştientă de faptul că astfel de politici ar putea servi drept model altor țări.

Un discurs ținut de consilierul cel mai important al lui Roldos, Jose Carvajal, a rezumat atitudinea noii administrații:

Dacă un partener [Texaco] nu vrea să îşi asume riscuri, să facă investiții de exploatare sau să exploateze anumite zone ale unei concesiuni petroliere, celălalt partener are dreptul să facă acele investiții şi apoi să le preia, în calitate de proprietar...

Noi credem că relațiile noastre cu companiile externe trebuie să fie corecte; trebuie să fim tari în luptă; trebuie să fim pregătiți pentru tot felul de presiuni, dar nu ar trebui să arătăm frică sau vreun complex de inferioritate cînd negociem cu străinii[3].

În prima zi a anului 1980, am luat o decizie. Era începutul unui deceniu nou. Peste douăzeci şi opt de zile, aveam să împlinesc treizeci şi cinci de ani. M-am hotărît ca, în acest nou an, să fac o schimbare majoră în viața mea, iar, pe viitor, să încerc să mă transform, după modelul eroilor moderni, ca Jaime Roldos şi Omar Torrijos.

În plus, s-a întîmplat ceva şocant. Din punctul de vedere al profitabilității, Bruno fusese cel mai de succes preşedinte din istoria MAIN. Dar, cu toate acestea, brusc şi fără nici un avertisment, Mac Hali l-a concediat.

CAPITOLUL 25

Demisionez

Concedierea lui Bruno de către Mac Hali a sosit la MAIN ca un trăsnet. A produs agitație şi disensiuni în toată compania. Bruno îşi avusese porția lui de duşmani, dar chiar şi unii dintre aceştia erau panicați. Pentru mulți dintre angajați era evident că motivul fusese invidia. În timpul discuțiilor la masa de prînz sau la o cafea, mulți mărturiseau că erau convinşi că Mac Hali s-a simțit amenințat de acest bărbat care era cu peste cincisprezece ani mai tînăr şi care condusese firma către noi culmi de rentabilitate.

- Hali nu l-ar fi lăsat pe Bruno să-şi consolideze o imagine atît de bună, a spus cineva. Hali trebuie să fi ştiut că nu mai era decît o chestiune de timp pînă cînd Bruno ar fi preluat conducerea şi bătrînul ar fi fost alungat de pe păşune.

Ca şi cum ar fi vrut să confirme aceste teorii, Hali l-a numit pe Paul Priddy noul preşedinte. Paul fusese ani de zile vicepreşedinte la MAIN, un individ amabil, inginer de formaţie. După părerea mea, era un om şters, fără iniţiativă, care avea să se plece în faţa capriciilor preşedintelui şi care nu avea niciodată să îl pună în pericol cu profituri cosmice. Pentru mine, plecarea lui Bruno era devastatoare. Fusese mentorul meu personal şi un factor esenţial în activitatea noastră internaţională. Priddy, pe de altă parte, se concentrase pe sarcini în ţară şi nu ştia mare lucru despre adevărata natură a rolului nostru de peste hotare. Trebuia să întreb încotro avea să se îndrepte compania de acum încolo. L-am sunat pe Bruno acasă şi l-am găsit filozofînd.

- Ei bine, John, el ştia că era o cauză pierdută, mi-a spus Bruno despre Hali, aşa că i-am cerut un pachet de acţiuni foarte bun şi l-am obţinut. Mac controlează o parte uriaşă de acţiuni care îi dau drept de vot, iar odată ce luase hotărîrea, nu am mai putut face nimic.

Bruno mi-a împărtăşit faptul că avea în vedere cîteva oferte de posturi de conducere la nişte bănci multinaţionale, care ne fuseseră clienţi.

L-am întrebat ce credea că trebuie să fac eu.

- Fii cu ochii în patru, m-a sfătuit. Mac Hali şi-a pierdut contactul cu realitatea, dar nimeni nu i-ar spune asta - mai ales acum, după ceea ce mi-a făcut mie.

Spre sfîrşitul lunii martie 1980, încă afectat de concedierea lui Bruno, mi-am luat o vacanţă cu gînd să navighez către Insulele Virgine. Eram însoţit de „Mary", o tînără care lucra şi ea pentru MAIN. Deşi nu m-am gîndit la asta atunci cînd am ales această destinaţie, acum mi-am dat seama că istoria acelui loc a reprezentat un factor care m-a ajutat în a mă hotărî să încep să-mi pun în aplicare promisiunea pe care mi-o făcusem de Anul Nou. Prima mea bănuială a apărut înainte de prînz, pe cînd înconjuram Insula St. John şi ne îndreptam spre Canalul Sir Francis Drake, care separă Insulele Virgine Americane de cele Britanice.

Canalul fusese numit, bineînţeles, după flagelul englezesc ce s-a abătut asupra galioanelor spaniole. Acel fapt mi-a amintit de multele momente din ultimii zece ani cînd mă gîndeam la piraţi şi la alte figuri istorice, la bărbaţi ca Drake şi Sir Henry Morgan, care jefuiau, prădau şi exploatau şi care erau totuşi lăudaţi - mai mult chiar, ridicaţi la rangul de cavaleri - pentru acţiunile lor. De multe ori mă întrebasem - dat fiind că fusesem crescut în respect faţă de aceşti oameni - dacă ar trebui să am scrupule în privinţa exploatării unor ţări ca Indonezia, Panama, Columbia şi Ecuador. Atîţia dintre eroii mei - Ethan Allen, Thomas Jefferson, George Washington, Daniel Boone, Davy Crockett, Lewis şi Clark, ca să numesc numai cîţiva dintre ei - exploataseră indieni, sclavi şi pămînturi care nu le aparţinuseră, iar eu mă întorsesem spre exemplul lor pentru a-mi domoli sentimentul de vinovăţie. Acum, luînd-o pe canalul Sir Francis Drake, mi-am dat seama de absurditatea raţionamentelor mele anterioare.

Mi-am amintit cîteva lucruri pe care îmi convenise să le ignor de-a lungul anilor. Ethan Allen a petrecut cîteva luni pe nave-închisoare britanice fetide şi înghesuite, mare parte din timp în cătuşe grele de fier, şi, apoi, un timp mai îndelungat, într-o temniţă englezească. El a fost prizonier de război, capturat în 1775 în Bătălia de la Montreal, luptînd pentru acelaşi tip de libertate pe care o urmăreau acum pentru poporul lor Jaime Roldos şi Omar Torrijos. Thomas Jefferson, George Washington şi toţi ceilalţi Strămoşi întemeietori şi-au riscat vieţile pentru idealuri asemănătoare. Victoria revoluţiei nu era un rezultat anticipat; ei îşi dăduseră seama că, dacă pierdeau, aveau să fie spînzuraţi ca trădători. Daniel Boone, Davy Crockett şi Lewis şi Clark au îndurat multe greutăţi şi au făcut mari sacrificii.

Dar Drake şi Morgan? Eram uşor nesigur în privința acestei perioade din istorie, dar îmi aminteam că Anglia protestantă se simțise foarte amenințată de Spania catolică. Trebuia să accept posibilitatea că Drake şi Morgan au devenit piraţi pentru a lovi chiar în inima Imperiului spaniol, în acele nave care transportau aur, pentru a apăra sanctitatea Angliei, mai degrabă decît din dorința lor de îmbogățire personală.

În timp ce navigam pe canal în sus, plimbîndu-ne înainte şi înapoi în bătaia vîntului, apropiindu-ne mai mult de munții care se înălțau din mare - Insula Great Thatch la nord şi St. John la sud, - nu-mi puteam alunga din minte aceste gînduri. Mary mi-a întins o bere şi a dat mai tare volumul pentru a asculta un cîntec de-al lui Jimmy Buffett. Totuşi, în ciuda frumuseții care mă înconjura şi a senzației de libertate pe care navigatul ți-o inspiră, de regulă, acum mă simțeam înfuriat. Am încercat să ignor starea aceasta. Am dat pe gît berea.

Emoția nu voia să mă părăsească. Am fost înfuriat de acele voci din istorie şi de felul în care mă folosisem de ele pentru a-mi justifica propria lăcomie. Eram furios şi pe părinții mei, şi pe Tilton - şcoala aceea fățarnică de pe deal - pentru că-mi băgaseră pe gît toată istoria asta. Am deschis o altă sticlă de bere. Aş fi fost în stare să-l omor pe Mac Hali pentru ceea ce-i făcuse lui Bruno.

O barcă din lemn, cu un steag de culorile curcubeului, a trecut pe lîngă noi, cu pînzele flutureîndu-i în vînt de o parte şi de alta, trecînd prin canal cu vîntul din pupa. Vreo şase tineri şi tinere țipau şi ne făceau cu mîna, hipioți în saronguri multicolore, un cuplu gol puşcă pe puntea din față. Era evident, dacă te uitai la barcă şi la felul în care arătau ei, că locuiau la bord, o societate comunală, piraţi moderni, liberi, dezinhibați.

Am încercat să le fac şi eu cu mîna, doar că mîna mea nu s-a supus.

M-am simțit copleşit de invidie.

Mary stătea pe punte, privindu-i cum se pierdeau în depărtarea din fața pupei noastre.

- Ți-ar plăcea să ai o astfel de viață? m-a întrebat ea.

Şi atunci am înțeles. Nu avea legătură cu părinții mei, cu Tilton sau cu Mac Hali. Ceea ce uram eu era viața mea. A mea. Persoana responsabilă, cea pe care o disprețuiam, eram eu. Mary a strigat ceva. Arăta peste arcul dinspre tribord. A venit mai aproape de mine.

- Golful Leinster, a spus. Aici vom ancora diseară.

Acolo, adăpostit de Insula St. John, se afla un golfuleț unde vasele de piraţi se ascundeau pentru a aştepta flota cu aur, care trecea prin acest curs de apă. Am navigat mai aproape, apoi i-am dat cîrma lui Mary şi m-am îndreptat spre puntea din față. În timp ce ea manevra barca în jurul recifului coralier Watermelon şi al frumosului golf, m-am aplecat, am înfăşurat parîma şi am scos ancora din lăcaşul ei. Ea a lăsat să cadă pînza cea mare. Am aruncat ancora peste bord; lanțul a zornăit în apa de cristal, iar barca a început să plutească în derivă pînă s-a oprit.

După ce ne-am instalat, Mary s-a dus să înoate şi apoi a tras un pui de somn. I-am lăsat un bilet şi m-am dus să iau barca de la țărm, vîslind şi acostînd chiar sub ruinele unei vechi plantații de zahăr. Am stat aici, lîngă apă, mult timp, încercînd să nu mă gîndesc la nimic, concentrîndu-mă pentru a mă goli de orice emoție. Dar nu a mers. Dupa-amiază tîrziu, m-am căznit să urc dealul abrupt şi am ajuns să stau pe zidurile părăginite de pe această veche plantație, privind în jos la vasul nostru ancorat. Am privit cum soarele cobora înspre Caraibe. Totul părea foarte idilic, şi totuşi ştiam că plantația care mă înconjura fusese scena unei nenorociri inimaginabile; sute de sclavi africani muriseră aici - forțați cu țeava puştii să construiască conacul impunător, să planteze şi să recolteze trestia-de-zahăr şi să manipuleze maşinile care transformau zahărul brut în ingredientul de bază al

romului. Tihna locului masca istoria sa plină de sălbăticie, cam tot aşa cum masca şi furia care năvălea în mine.

Soarele a dispărut în spatele unei insule înconjurate de munți. Un imens arc purpuriu s-a întins de-a lungul cerului. Marea a început să se întunece, iar eu am ajuns față-n față cu adevărul şocant că şi eu fusesem un negustor de sclavi, că slujba mea de la MAIN nu fusese numai despre folosirea datoriilor pentru a include țările sărace în imperiul global. Previziunile mele umflate nu erau simple vehicule prin care să ne asigurăm că, dacă țara noastră va avea nevoie de petrol, noi aveam să ne luăm tributul de sînge, iar poziția mea de partener nu era legată doar de creşterea rentabilității firmei. Munca mea se referea şi la oameni şi familiile lor, oameni ca cei care muriseră pentru a construi zidul pe care stăteam eu, oameni pe care eu îi exploatasem.

Timp de 10 ani, fusesem moştenitorul acelor stăpîni de sclavi care mărşăluiseră în jungla africană şi tîrîseră femei şi bărbați pe navele care aşteptau la mal. Abordarea mea fusese mai modernă, mai subtilă - nu trebuise niciodată să văd trupuri pe moarte, să miros carnea putrezită sau să aud gemetele agoniei. Dar ceea ce făcusem era absolut la fel de sinistru şi, dat fiind că eu mă puteam retrage, mă puteam desprinde de aspectele personale, de trupuri, de carne şi de gemete, poate că la o analiză finală păcătosul mai mare eram eu.

M-am uitat din nou la vas, care se mişca în jurul ancorei, împotrivindu-se mareei care se prelingea. Mary era pe punte, relaxîndu-se, bînd probabil o mărgarita şi aşteptîndu-mă pentru a-mi oferi şi mie una. În acel moment, văzînd-o în acea ultimă geană de lumină a zilei, atît de relaxată, de încrezătoare, am fost izbit de ceea ce îi făceam ei şi tuturor celorlalți care lucrau cu mine, de felul în care îi transformam în asasini economici. Eu le făceam ceea ce-mi făcuse mie Claudine, dar fără a fi cinstit ca ei. Îi seduceam, prin prime şi promovări, să devină exploatatori, şi totuşi, ca şi mine, şi ei erau prinşi în capcana sistemului. Şi ei erau înrobiți.

M-am întors cu spatele la mare, la golf şi la cerul purpuriu. Mi-am închis ochii în fața zidului construit de sclavii smulşi din căminele lor din Africa. Am încercat să alung totul din minte. Cînd am deschis ochii, mă uitam la un băț mare, strîmb, gros ca o bîtă de baseball şi de două ori mai lung. Am sărit în picioare, am apucat bățul şi am început să lovesc pereții din piatră. Am dat în ei pînă cînd m-am prăbuşit de epuizare. După aceea, m-am întins în iarbă, privind la norii care pluteau deasupra mea.

În cele din urmă, m-am întors la barcă. Am stat în picioare pe plajă, uitîndu-mă la nava ancorată în apele azurii şi am ştiut ce trebuia să fac. Ştiam că dacă mă întorceam înapoi la viața mea de dinainte, la MAIN şi la tot ceea ce reprezenta ea, eram pierdut pentru totdeauna. Măririle de salariu, pensia, asigurările şi beneficiile, acțiunile... Cu cît stăteam mai mult, cu atît mai dificil îmi era să ies. Devenisem un sclav. Puteam continua să mă flagelez, aşa cum izbisem în pereții aceia de piatră, sau puteam scăpa.

Două zile mai tîrziu, m-am întors la Boston. Pe 1 aprilie 1980, am intrat în biroul lui Paul Priddy şi mi-am dat demisia.

PARTEA IV

DIN 1981 PÎNĂ ÎN PREZENT

CAPITOLUL 26

Moartea prezidențială din Ecuador

Nu era cîtuşi de puțin uşor să pleci de la MAIN; Paul Priddy a refuzat să mă creadă. Mi-a făcut cu ochiul: - Întîi aprilie!

L-am asigurat că eram foarte serios. Amintindu-mi sfatul Paulei - să am grijă să nu mă contrazic cu cineva sau să nu creez suspiciuni cum că aş putea divulga activitatea mea de AE, - am scos în evidență faptul că apreciam tot ceea ce MAIN făcuse pentru mine, dar că era timpul să merg mai departe. Că voisem întotdeauna să scriu despre oamenii din întreaga lume pe care MAIN mă ajutase să-i cunosc, dar nu din perspectivă politică. I-am spus că voiam să devin liber-profesionist pentru *National Geographic* şi alte reviste şi să continui să călătoresc. Mi-am declarat loialitatea față de MAIN şi am jurat că aveam să-i înalț osanale ori de cîte ori voi avea prilejul. În cele din urmă, Paul a cedat.

După aceea, toți ceilalți au încercat să mă convingă să renunț la demisie. Mi s-a amintit frecvent despre poziția mea excelentă, fiind acuzat chiar de nebunie. Am ajuns să înțeleg că nimeni nu voia să accepte faptul că plecam din proprie inițiativă, cel puțin în parte, deoarece asta îi obliga să se privească pe ei înşişi. Dacă nu eram nebun că plecam, atunci ei ar fi trebuit să-şi examineze propria stare de sănătate psihică pentru că rămîneau. Aşa că le era mai uşor să mă vadă ca pe o persoană care-şi ieşise din minți. Enervante, în mod special, erau reacțiile oamenilor mei. în ochii lor, eu eram cel care îi părăsea, şi se părea că nu exista cineva destul de puternic care să-mi ia locul. În orice caz, eram hotărît. După toți acei ani de ezitări, acum eram hotărît să fac efectiv curățenie.

Din nefericire, nu prea a mers aşa de uşor. Ce-i drept, nu mai aveam slujbă, iar, din moment ce fusesem departe de a fi un partener cu drepturi depline, suma obținută din vînzarea acțiunilor nu îmi ajungea pentru a mă retrage. Dacă aş mai fi stat cîțiva ani la MAIN, aş fi putut deveni milionarul de patruzeci de ani pe care mi-l imaginasem; dar, la treizeci şi cinci de ani, mai aveam cale lungă pînă să îndeplinesc acest obiectiv. Era un aprilie rece, deprimant, în Boston.

Apoi, într-o zi, Paul Priddy m-a sunat, încercînd să mă convingă să-i fac o vizită la birou.

- Unul dintre clienții noştri ne amenință că ne părăseşte, mi-a spus el. Ne-au angajat deoarece voiau ca tu să-i reprezinți în boxa martorilor experți.

M-am gîndit îndelung la asta. Chiar în momentul în care mă aşezasem vizavi de Paul, la biroul lui, luasem deja decizia. Mi-am spus prețul - un procent care era de trei ori mai mare decît salariul meu de la MAIN. Spre surprinderea mea, a acceptat şi aşa am luat startul într-o nouă carieră.

În anii următori, am fost angajat ca martor expert, extrem de bine plătit - în principal pentru companiile de utilități electrice din SUA care căutau să aibă noi uzine electrice, pentru care erau necesare aprobări pentru construcție eliberate de către comisiile de specialitate. Unul dintre clienții mei era Compania de Servicii Publice din New Hampshire. Treaba mea era să justific, sub jurămînt, fezabilitatea economică a unei centrale nucleare foarte controversate, de la Seabrook.

Deşi nu mai eram implicat direct în America Latină, am continuat să urmăresc evenimentele de acolo. Ca martor expert, aveam timp liber cu carul între înfățişările în boxa martorilor. Am păstrat legătura cu Paula şi mi-am reînnoit vechi prietenii din timpul perioadei mele petrecute în cadrul

Peace Corps, în Ecuador - o țară care ajunsese deodată în centrul scenei politicilor petroliere internaționale.

Jaime Roldos avansa. El îşi luase în serios promisiunile din campanie, fiind pe cale să lanseze un atac complex asupra companiilor de petrol. Părea să înțeleagă clar nişte lucruri pe care mulți dintre cei aflați pe ambele maluri ale Canalului Panama le ignoraseră fie din greşeală, fie intenționat. El înțelegea curentele subterane care amenințau să transforme lumea într-un imperiu global şi să-i retrogradeze pe cetățenii țării sale, oferindu-le un rol minor, apropiat de servitute. Pe măsură ce citeam articole de presă despre el, eram impresionat nu numai de hotărîrea sa, dar şi de abilitatea lui de a percepe chestiuni foarte profunde. Iar cele mai profunde chestiuni conduceau spre faptul că pătrundeam într-o nouă epocă a politicii mondiale.

În noiembrie 1980, Carter a pierdut alegerile prezidențiale în fața lui Ronald Reagan. Tratatul privind Canalul Panama, pe care îl re-negociaseră el cu Torrijos, situația din Iran şi, în special, ostaticii ținuți în Ambasada Statelor Unite şi încercarea eşuată de a-i salva, fuseseră factori decisivi. În orice caz, se mai întîmpla ceva, mult mai subtil. Un preşedinte, al cărui țel cel mai important era pacea mondială şi care era hotărît să reducă dependența SUA față de petrol, era înlocuit cu un om care credea că locul cuvenit Statelor Unite se afla în vîrful piramidei mondiale, constituite pe forța militară, şi că a controla cîmpurile petrolifere, indiferent unde se aflau, făcea parte din al nostru *Manifest Destiny*. Un preşedinte care instalase panouri solare pe acoperişul Casei Albe era înlocuit cu unul care, imediat după ce s-a instalat în Biroul Oval, a pus să fie scoase acestea.

Carter poate că nu a fost un politician eficient, dar el avea o viziune asupra Americii care se încadra în modelul aceleia descrise în Declarația de Independență. Privind retrospectiv, acum îmi pare anacronic şi naiv, o întoarcere la idealurile care au modelat această națiune şi care i-au adus pe mulți dintre strămoşii noştri către țărmurile ei. Dacă îl comparăm cu predecesorii şi succesorii săi imediați, el reprezintă o anomalie. Viziunea sa asupra lumii era incompatibilă cu cea a asasinilor economici.

Reagan, pe de altă parte, era în mod indiscutabil un constructor al imperiului global, un slujitor al corporatocrației. La vremea alegerii sale, mi s-a părut convenabil faptul că fusese actor la Hollywood -un om care urmase ordinele primite de la potentați şi care ştiuse cum să se orienteze. Aceasta avea să fie semnătura lui. El avea să livreze pentru cei care făceau un du-te-vino între birourile de preşedinți executivi, consiliile băncilor şi sălile guvernamentale. Avea să-i servească pe cei care păreau să-i ajute, dar care, de fapt, conduceau guvernul - oameni ca vicepreşedintele George W. H. Bush, secretarul de stat George Schultz, Secretarul apărării Caspar Weinberger, Richard Cheney, Richard Helms şi Robert McNamara. El avea să apere ceea ce voiau ei: un Stat American care să controleze lumea şi toate resursele ei, o lume care să răspundă la comenzile Americii, o armată americană care să impună regulile făcute de americani şi un sistem de comerț internațional şi bancar care să susțină America la preşedinția imperiului global.

Privind spre viitor, mi se părea că intrăm într-o perioadă care avea să fie propice asasinilor economici. Era o altă întorsătură a destinului că alesesem să mă retrag exact în acest moment din istorie. Cu cît mă gîndeam mai mult la asta, cu atît îmi părea mai bine. Ştiam că sincronizarea mea fusese perfectă. Cît despre ceea ce reprezenta ea pe termen lung, nu puteam da în bobi; în orice caz, ştiam din istorie că imperiile nu durează o veşnicie şi că pendulul se mişcă întotdeauna în ambele direcții. Din punctul meu de vedere, oameni ca Roldos dăruiau speranța. Eram sigur că noul preşedinte al Ecuadorului înțelegea multe dintre subtilitățile situației actuale. Ştiam că fusese un admirator al lui Torrijos şi că îl aplaudase pe Carter pentru poziția sa curajoasă referitoare la

chestiunea Canalului Panama. Eram sigur că Roldos nu va ezita. Puteam numai să sper că determinarea sa va reprezenta un îndemn şi pentru liderii celorlalte țări, care aveau nevoie de tipul de inspirație pe care îl ofereau el şi Torrijos.

La începutul anului 1981, administrația Roldos şi-a prezentat în fața Congresului ecuadorian noua lege privind hidrocarburile. Dacă aceasta ajungea să fie implementată, atunci ea avea să reformeze relațiile țării cu companiile de petrol. Conform multor standarde, aceasta putea fi considerată revoluționară şi chiar radicală. Ea viza, desigur, schimbarea felului în care se făceau afacerile. Influența ei avea să se răspîndească dincolo de granițele Ecuadorului, în mare parte din America Latină şi în întreaga lume[1].

Companiile petroliere au reacționat previzibil - au tras toate frînele. Oamenii lor de la relații publice s-au apucat de treabă pentru a-i discredita pe Jaime Roldos, iar cei care făceau lobby pentru ei au apărut în Quito şi la Washington cu serviete pline de amenințări şi mite. Au încercat să-i zugrăvească pe primul preşedinte al Ecuadorului ales în mod democratic, în vremurile moderne, ca pe un al doilea Castro. Dar Roldos nu avea să cedeze în fața intimidărilor, răspunzînd prin denunțarea conspirației dintre politică şi petrol şi religie. El a acuzat în mod deschis Summer Institute of Linguistics de a fi colaborat în secret cu companiile petroliere şi apoi, făcînd o mişcare extrem de curajoasă - sau poate necugetată, - el a ordonat celor de la SIL să părăsească țara[2].

La numai cîteva săptămîni după ce a trimis pachetul de legi la Congres şi la cîteva zile după ce i-a expulzat pe misionarii de la SIL, Roidos i-a avertizat pe străinii care aveau interese în Ecuador, inclusiv companiile de petrol, dar fără a se limita la acestea, că dacă nu aveau să implementeze proiecte care să-i ajute pe cetățenii țării, vor fi forțați, la rîndul lor, să părăsească teritoriul acesteia. El a ținut un discurs important pe Stadionul Olimpic Atahualpa din Quito, după care a plecat spre o restrînsă comunitate din sudul Ecuadorului.

A murit acolo, într-un îngrozitor accident de elicopter, pe 24 mai 1981[3].

Lumea a fost şocată. Locuitorii Americii Latine erau revoltați. Ziarele din întreaga emisferă titrau: .Asasinat CIA!" La faptul că Washingtonul şi companiile de petrol îl urau se adăugau şi destule circumstanțe care păreau să sprijine aceste acuzații, iar aceste suspiciuni căpătau o şi mai mare greutate pe măsură ce începeau să fie cunoscute şi alte lucruri. Nu s-a dovedit niciodată nimic, dar martori oculari au afirmat că Roidos i-a avertizat dinainte despre încercări de asasinat şi că îşi luase precauții, inclusiv călătoria cu două elicoptere, în ultimul moment unul dintre ofițerii săi de securitate îl convinsese să urce la bordul elicopterului-momeală. Cel care sărise în aer.

În ciuda reacției internaționale, ştirile ajungeau cu greu în presa din SUA.

Osvaldo Hurtado a devenit preşedintele Ecuadorului. El a reabilitat Summer Institute of Linguistics şi companiile petroliere care îl sponsorizau. Pînă la sfîrşitul anului, a lansat un program ambițios de mărire a forărilor petroliere executate de Texaco şi de alte companii străine în Golful Guayaquil şi în Bazinul Amazonului[4]. Omar Torrijos, elogiindu-1 pe Roidos, l-a numit „fratele" său. El a mai mărturisit şi că avea coşmaruri despre propria sa asasinare; se vedea cazînd din cer într-o uriaşă minge de foc. Fusese o adevărată profeție.

CAPITOLUL 27

Panama: o altă moarte prezidențială

Am fost de-a dreptul înmărmurit de moartea lui Roidos, deşi poate că n-ar fi trebuit să fiu. Eram orice, dar nu naiv. Ştiam despre Arbenz, Mossadegh, Allende — şi despre mulți alți oameni ale căror nume nu ajunseseră niciodată în ziare sau în cărțile de istorie, dar ale căror vieți fuseseră distruse şi uneori întrerupte cu violență pentru că se opuseseră corporatocrației. În orice caz, eram şocat. Era atît de surprinzător.

După succesul nostru fenomenal în Arabia Saudită, ajunsesem la concluzia că asemenea acțiuni pe față, nejustificate, absurde, aparțineau trecutului. Credeam că şacalii fuseseră trimişi la grădina zoologică. Acum constatam însă că mă înşelasem. Nu aveam nici o îndoială că moartea lui Roidos nu fusese un accident. Avea toate semnele unui asasinat orchestrat de CIA. Am înțeles că totul fusese făcut atît de evident pentru a transmite un mesaj. Noua administrație a lui Reagan, la care se adăuga imaginea de cowboy de Hollywood improvizat, era vehiculul ideal pentru a transmite un asemenea mesaj. Şacalii se întorseseră şi voiau ca acest lucru să fie ştiut de Omar Torrijos sau de oricine altcineva ar mai fi avut fie doar şi ideea de a se alătura unei cruciade împotriva corporatocrației.

Torrijos nu putea fi însă îngenuncheat. Ca şi Roidos, el refuza să se lase intimidat. La rîndul lui, eliminase Summer Institute of Linguistics şi refuzase cu încăpățînare să cedeze la insistențele administrației Reagan de a renegocia tratatul privind Canalul.

La două luni după moartea lui Roidos, coşmarul lui Omar Torrijos a devenit realitate; a murit într-un accident de avion la 31 iulie 1981.

America Latină şi întreaga lume s-a cutremurat. Torrijos era cunoscut pe întreg globul; el era respectat ca fiind bărbatul care forțase Statele Unite să cedeze Canalul Panama posesorului de drept şi care continua să-i înfrunte pe Ronald Reagan. Era un campion al drepturilor omului, şeful unui stat care-şi deschisese brațele pentru a-i primi pe refugiații din toate zonele spectrului politic, inclusiv pe şahul Iranului, o voce carismatică susținînd dreptatea socială, care, după opinia multora, urma să fie nominalizat la Premiul Nobel pentru Pace. Acum era mort. „Asasinat CIA!" a devenit încă o dată titlul articolelor şi al editorialelor de presă.

Graham Greene şi-a început cartea *Getting to Know the General (Cum I-am cunoscut pe General),* cea rezultată în urma acelei călătorii cînd l-am şi întîlnit la Hotelul Panama, cu următorul paragraf:

În august 1981, aveam geanta burduşită pentru cea de-a cincea vizită în Panama, cînd am primit telefonic vestea că murise Generalul Omar Torrijos Herrera, prietenul şi gazda mea. Avionul micuț în care zbura către casa pe care o deținea în Coclesito, în munții din Panama, se prăbuşise şi nu existau supraviețuitori. La cîteva zile după aceea, garda sa personală, sergentul Chuchu, alias Jose Jesus Martinez, fost profesor de filozofie marxistă la Universitatea Panama, profesor de matematică şi poet, mi-a spus prin telefon:

- Era o bombă în avion. Ştiu că era o bombă în avion, dar nu-ți pot spune, prin telefon, de ce[1].

Oamenii de pretutindeni au deplîns moartea acestui om, care-şi cîştigase reputația de apărător al celor săraci şi defavorizați, şi au cerut cu insistență Washingtonului să deschidă o anchetă asupra activităților CIA. În orice caz, aşa ceva nu avea să se întîmple. Erau mulți cei care îl urau pe Torrijos, iar lista includea persoane cu o putere incredibilă. Înainte de moartea sa, se ştia că era detestat de

preşedintele Reagan, de vicepreşedintele Bush, de Secretarul apărării, Weinberger, şi de Consiliul Şefilor de Personal, ca şi de executivii unor companii puternice.

Şefii militari erau în mod special înfuriaţi de prevederile din Tratatul Carter-Torrijos care îi obligau să închidă Şcoala Americilor şi centrul de război tropical de la Southern Command SUA. În consecinţă, aceşti şefi se confruntau cu o problemă serioasă. Fie trebuiau sa pună la cale o modalitate de a se sustrage noului tratat, fie trebuiau să găsească o altă ţară dispusă să le adăpostească bazele - o perspectivă prea puţin probabilă pentru sfîrşitul secolului XX. Desigur, mai aveau şi o altă opţiune: să se descotorosească de Torrijos şi să renegocieze tratatul cu succesorul acestuia.

Printre inamicii corporatişti ai lui Torrijos se numărau multinaţionalele gigantice. Majoritatea aveau legături strînse cu politicieni americani implicaţi în exploatarea forţei de muncă şi a resurselor naturale ale Americii Latine - ţiţei, lemn, fier, cupru, bauxită şi pămînturi pentru agricultură. Acestea deţineau firme de producţie, companii de comunicaţii şi inginerie şi alte corporaţii avînd ca obiect de activitate tehnologia.

Grupul Bechtel, Inc. era un exemplu important de relaţie amiabilă între o companie privată şi guvernul SUA. Cunoşteam prea bine Bechtel; deseori, noi, cei de la MAIN, lucram foarte aproape de ei, iar arhitectul-şef de acolo mi-a devenit prieten apropiat. Bechtel era compania de inginerie şi construcţii cea mai influentă din Statele Unite. Preşedinţii ei şi directorii executivi îi includeau pe George Schultz şi pe Caspar Weinberger, care îl urau pe Torrijos pentru că începuse să cocheteze îndrăzneţ cu ideea unui plan japonez ce urma să înlocuiască Canalul existent cu unul nou, mai eficient[2]. O asemenea mişcare nu numai că transfera proprietatea Canalului de la Statele Unite către Panama, dar îi excludea şi pe cei de la Bechtel de la participarea la proiectul de inginerie extrem de incitant, cu cel mai mare potenţial lucrativ al secolului.

Torrijos îi înfruntase pe oamenii aceştia, şi o făcuse cu graţie, farmec şi cu un minunat simţ al umorului. Acum era mort şi fusese înlocuit cu un protejat, Manuel Noriega, un om căruia îi lipsea inteligenţa, farmecul şi isteţimea lui Torrijos, un om pe care mulţi îl credeau incapabil să li se opună celor alde Reagan, Bush şi Bechtel la nivel mondial.

Eu, personal, am fost răvăşit de această tragedie. M-am gîndit ore în şir la discuţiile mele cu Torrijos. Într-o noapte, tîrziu, m-am uitat îndelung la o fotografie de-a lui dintr-o revistă şi mi-am adus aminte de prima mea noapte în Panama, călătorind cu un taxi prin ploaie şi oprind în faţa unei fotografii a sa de pe un panou uriaş. „Idealul lui Omar este libertatea; nu s-a inventat încă glonţul care să poată ucide un ideal!" Amintirea acelui slogan m-a înfiorat, la fel cum mi se întîmplase şi în acea noapte ploioasă.

Nu aveam cum şti pe-atunci că Torrijos avea să colaboreze cu Carter la redarea Canalului Panama oamenilor cărora el le aparţinea de fapt, sau că această victorie, împreună cu încercarea lui de a reconcilia diferendele dintre socialiştii din America Latină şi dictatori, vor înfuria atît de mult administraţia Reagan-Bush, încît va face tot posibilul să-i ucidă. Nu aveam cum să ştiu că, într-o altă noapte întunecată, el avea să fie ucis într-un zbor de rutină la bordul avionului său, Twin Otter, sau că aproape întreaga opinie publică din afara Statelor Unite nu avea nici o îndoială că moartea lui Torrijos, la vîrsta de cincizeci şi doi de ani, era o crimă în plus din seria asasinatelor comise de CIA.

Dacă Torrijos ar fi trăit, fără îndoială că el ar fi căutat să ţină în frîu violenţa în creştere care a lovit atîtea naţiuni din America Centrală şi de Sud. Pe baza dosarului său, putem presupune că ar fi încercat să pună la cale o înţelegere pentru a atenua distrugerea regiunilor amazoniene din Ecuador, Columbia şi Peru, de către companiile de petrol internaţionale. Un rezultat al unei asemenea acţiuni ar fi fost generarea unor conflicte teribile pe care Washingtonul le numeşte războaie teroriste sau ale

traficanților, dar pe care Torrijos le-ar fi văzut ca pe nişte acțiuni întreprinse de oameni disperați pentru a-şi proteja familiile şi căminele. Şi ceea ce este cel mai important, sînt convins că el ar fi servit drept model pentru o nouă generație de lideri ai Americilor, Africii şi Asiei - lucru pe care CIA, NSA sau asasinii economici nu l-ar fi permis.

CAPITOLUL 28

Compania mea de energie -Enron - şi George Bush

În momentul morții lui Torrijos, trecuseră cîteva luni de cînd n-o mai văzusem pe Paula. Aveam relații cu cîteva femei, printre care se număra şi Winifred Grant, o tînără specialistă în probleme de mediu, pe care o întîlnisem la MAIN şi al cărei tată se întîmplase să fie arhitectul-şef de la Bechtel. Paula se întîlnea cu un ziarist columbian. Am rămas prieteni, dar am căzut de acord să renunțăm la aspectul romanțios al legăturii noastre.

Mă luptam cu slujba mea de martor expert, mai ales în cazul justificării uzinei nucleare Seabrook. De multe ori aveam senzația că mă vîndusem din nou, revenind la un vechi rol pur şi simplu de dragul banilor. Winifred mi-a fost de un imens ajutor în această perioadă. Era o ecologistă declarată, înțelegînd totuşi necesitatea practică a producerii unor cantități şi mai mari de energie electrică. Crescuse în zona Berkeley din Golful de Est al oraşului San Francisco şi absolvise UC Berkeley. Era o tipă fără prejudecăți, ale cărei principii de viață contrastau cu cele ale părinților mei puritani şi ale lui Ann.

Relația noastră a evoluat. Winifred şi-a luat o perioadă de concediu de la MAIN şi am navigat împreună pe coasta Oceanului Atlantic, spre Florida. Nu ne grăbeam, abandonam vasul în diferite porturi, astfel încît eu să pot depune mărturii în diverse procese. În cele din urmă, am ridicat pînzele spre West Palm Beach, Florida, unde am închiriat un apartament. Ne-am căsătorit şi fiica noastră, Jessica, s-a născut pe 17 mai 1982. Aveam 36 de ani, fiind cu mult mai în vîrstă decît toți ceilalți tătici care-şi pierdeau vremea pe la cursurile Lamaze.

O parte din rolul meu în cazul Seabrook era să conving Comisia de Servicii Publice din New Hampshire că energia nucleară era cea mai bună şi cea mai economică alternativă prin care se putea genera electricitate în stat. Din nefericire, cu cît mai temeinic studiam chestiunea, cu atît mai mult începeam să pun la îndoială validitatea propriilor mele argumente. Literatura de specialitate se schimba în permanență în acele vremuri, reflectînd un progres constant al cercetării, iar rezultatele indicau, cu tot mai multă convingere, că multe alte forme de energie alternative erau superioare din punct de vedere tehnic şi mult mai economice decît energia nucleară.

Balanța începea să se clatine în defavoarea vechii teorii conform căreia energia nucleară era sigură. Se ridicaseră probleme serioase referitor la integritatea sistemelor de rezervă, la pregătirea operatorilor, la tendința umană de a face greşeli, la uzura echipamentului, precum şi la depozitarea necorespunzătoare a deşeurilor nucleare. Eu personal nu mă simțeam sigur pe poziția pe care trebuia să o adopt - pe care eram plătit să o adopt - sub jurămînt în ceea ce era similar cu o curte de judecată. În acelaşi timp, mă convinsesem că unele dintre tehnologiile nou apărute ofereau metode de generare a energiei electrice care chiar puteau influența benefic mediul înconjurător. Acest lucru era valabil, în special, în zona de generare a electricității din substanțe care, în urmă cu ceva timp, erau considerate drept produse reziduale.

Într-o bună zi, l-am informat pe şeful meu de la compania de utilităţi din New Hampshire că nu mai puteam depune mărturie în numele lor. Am renunţat la această carieră profitabilă şi m-am hotărît să întemeiez o companie care să promoveze unele dintre noile tehnologii de pe planşa de proiectare, punînd astfel teoria în practică. Winifred m-a sprijinit sută la sută, în ciuda incertitudinilor legate de această aventură şi a faptului că pentru ea era prima dată în viaţă cînd începea să pună bazele unei familii.

La cîteva luni după naşterea fiicei noastre, Jessica, în 1982, am înfiinţat Independent Power Systems (IPS), o companie a cărei misiune viza, printre altele, să dezvolte uzine de energie benefice pentru mediu şi să reprezinte un model care să-i inspire pe ceilalţi să procedeze şi ei la fel. Era o afacere cu riscuri foarte mari şi, în cele din urmă, toţi concurenţii noştri au eşuat. În orice caz, nouă ne-au venit în ajutor „coincidenţele". În realitate, eram conştient că, de fiecare dată cînd cineva ne dădea o mînă de ajutor, era vorba, de fapt, despre o recompensă pentru serviciile mele anterioare şi pentru că păstrasem tăcerea.

Bruno Zambotti acceptase un post de vîrf la Banca de Dezvoltare Interamericană. El a fost de acord să facă parte din consiliul IPS şi să ajute la finanţarea tinerei societăţi. Am primit sprijin de la Bankers Trust; ESI Energy; Prudential Insurance Company; Chadbourne and Parke (o mare firmă de avocatură de pe Wall Street, unde fusese asociat şi Ed Muskie, senator, candidat la preşedinţie şi secretar de stat); şi Riley Stoker Corporation (o firmă de inginerie deţinută de Ashland Oil Company, care proiecta şi construia boilere extrem de sofisticate şi de inovatoare pentru uzine electrice). Eram sprijiniţi chiar şi de Congresul SUA, care a nominalizat IPS pentru a fi scutită de la plata unei taxe specifice şi care, pe parcurs, ne-a dat un avantaj clar în faţa concurenţei.

În 1986, IPS şi Bechtel, simultan - dar independent una de cealaltă, — au început construcţia de uzine electrice care foloseau tehnologii inovatoare, de ultimă generaţie, pentru arderea cărbunelui rezidual fără a produce ploaie acidă. Pînă la sfîrşitul deceniului, aceste două uzine au revoluţionat industria de utilităţi, contribuind în mod direct la o nouă legislaţie antipoluare, dovedind o dată pentru totdeauna că numeroase aşa-zise produse reziduale puteau fi convertite în electricitate şi că pînă şi cărbunele putea fi ars fără a produce ploaie acidă, contrazicînd, aşadar, argumentele contrare pe care le susţinea compania de utilităţi de atîta vreme. Uzina noastră mai stabilea şi că asemenea tehnologii neprobate, de ultimă generaţie, puteau fi finanţate de o companie mică, independentă, prin Wall Street şi prin alte mijloace convenţionale[1]. Şi ca beneficiu adiţional, uzina electrică a IPS direcţiona căldura spre o seră hidroponică de trei acri şi jumătate, în loc să se folosească de lacuri sau de turnuri de răcire.

Rolul meu de preşedinte la IPS îmi asigura un contact nemijlocit şi amănunţit cu industria energetică. Aveam de-a face cu unii dintre cei mai influenţi oameni din branşă: avocaţi, specialişti în lobby, bancheri de investiţii şi directori de cel mai înalt nivel de la firme importante. Şi mai aveam şi avantajul unui socru care petrecuse peste treizeci de ani la Bechtel, care se ridicase pînă la poziţia de arhitect-şef şi care era, la acel moment, responsabil cu construcţia unui oraş în Arabia Saudită - un rezultat direct al misiunii pe care o îndeplinisem la începutul anilor 1970, în timpul Afacerii de Spălare a banilor Arabiei Saudite. Winifred crescuse în apropiere de sediul central al firmei Bechtel din San Francisco şi era şi ea un membru al familiei corporatiste; prima sa slujbă, după absolvirea Universităţii Berkeley, a fost la Bechtel.

Industria energetică trecea printr-o perioadă de restructurări majore. Marile firme de inginerie se luptau pentru a prelua sau cel puţin pentru a concura cu acele companii de utilităţi care înainte se bucuraseră de privilegiile monopolurilor locale. Dezordinea era cuvîntul de ordine al zilei, iar

regulile se schimbau peste noapte. Existau oportunități din belşug pentru indivizii ambițioşi care să profite de situații descumpănitoare pentru justiție şi Congres. Perioada aceasta a fost denumită de experții în industrie drept epoca „Vestului Sălbatic al Energiei".

Una dintre victimele acestui proces era MAIN. După cum prezisese Bruno, Mac Hali îşi pierduse contactul cu realitatea şi nimeni nu îndrăznea să i-o spună verde-n față. Paul Priddy nu deținuse niciodată controlul, iar conducerea de la MAIN nu numai că nu reuşise să profite de schimbările care se petreceau în industrie, dar a comis şi o serie de greşeli fatale. Numai la cîțiva ani după ce Bruno adusese profituri uriaşe, MAIN a renunțat la rolul său de asasin economic, ajungînd să fie strîmtorată din punct de vedere financiar. Asociații au vîndut MAIN uneia dintre cele mai mari firme de inginerie şi construcții care îşi jucase corect cărțile.

În timp ce eu primisem aproape treizeci de dolari pe acțiune pentru stocul meu în 1980, asociații rămaşi au reuşit să vîndă la mai puțin de jumătate din suma aceasta, circa patru ani mai tîrziu. Astfel s-au sfîrşit în umilință o sută de ani de serviciu îndepliniți cu fruntea sus. Mă întrista să văd compania închisă, dar mă simțeam împăcat pentru faptul că mă retrăsesem atunci cînd am făcut-o. O perioadă, numele MAIN s-a păstrat şi sub noua conducere, pentru ca ulterior să se renunțe la el. Logoul care avusese o pondere atît de mare în țări din întreaga lume căzuse în uitare.

MAIN era un exemplu de companie care nu se adaptase bine la atmosfera în schimbare din industria energetică. La cealaltă extremă a spectrului se afla o companie pe care noi, cei din interior, o consideram fascinantă: Enron. Una dintre organizațiile cu cea mai mare ascensiune din branşă părea să fi răsărit din senin, începînd imediat să încheie afaceri-mamut. Majoritatea întîlnirilor de afaceri se deschid cu cîteva momente de conversație de complezență, în timp ce participanții îşi ocupă locurile, îşi toarnă cafea sau îşi aranjează hîrtiile; în zilele acelea, conversația se învîrtea, de cele mai multe ori, în jurul lui Enron. Nimeni din cei din afara companiei nu-şi putea închipui cum reuşea Enron să înfăptuiască asemenea miracole. Cei din interior ne zîmbeau şi păstrau tăcerea. Din cînd în cînd, atunci cînd erau încolțiți, vorbeau despre noi abordări privind managementul, despre „finanțare creatoare" şi despre hotărîrea lor de a angaja directori care ştiau să-şi croiască drum pe culoarele puterii din capitalele lumii.

Mie, toate acestea îmi sunau ca o nouă versiune a tehnicilor asasinatului economic. Imperiul global mărşăluia înainte în pas rapid.

Pentru cei ca noi, interesați de petrol şi de evenimentele de pe scena internațională, mai exista un subiect foarte fierbinte care apărea frecvent în discuții: fiul vicepreşedintelui, George W. Bush. Prima sa companie energetică, Arbusto (termenul spaniol pentru *bush* - „tufiş"), fusese un eşec, fiind salvată în ultimul moment printr-o fuziune cu Spectrum 7, în 1984. Apoi, Spectrum 7 a fost şi ea la un pas de faliment şi a fost cumpărată, în 1986, de Harken Energy Corporation; G. W. Bush a rămas ca membru în consiliul de administrație şi consultant cu un salariu anual de 120000 dolari[2].

Noi toți presupuneam că faptul de a avea un tată vicepreşedinte al SUA avusese o mare influență în luarea acestei decizii, din moment ce portofoliul de realizări ca manager în afacerea cu petrol deținut de tînărul Bush nu era, în mod cert, o garanție. Şi părea că nu e deloc o coincidență faptul că Harken a profitat de această ocazie pentru a se extinde la nivel internațional pentru prima dată de la înființarea sa, începînd să caute, în mod activ, oportunități de investiții în petrol in Orientul Mijlociu. Revista *Vanity Fair* scria „Din momentul în care Bush şi-a luat locul în consiliu, lucruri minunate au început să n se întîmple celor de la Harken - noi investiții, surse de finanțare neaşteptate, drepturi de forare apărute din senin."[3]

În 1989, Amoco era în negocieri cu guvernul statului Bahrain pentru drepturi de forare pe platforma marină. Atunci, vicepreşedintele Bush a fost ales preşedinte. La scurt timp după aceea, Michael Ameen — un consultant de la Departamentul de Stat desemnat să-i țină la curent cu informații pe noul ambasador al SUA în Bahrain, Charles Hostler - a aranjat cîteva întîlniri între guvernul din Bahrain şi Harken Energy. Brusc, Amoco a fost înlocuită de Harken. Deşi Harken nu mai forase pînă atunci în afara sud-estului Statelor Unite, şi niciodată lîngă țărm, ea a obținut drepturile exclusive de forare în Bahrain, ceva ce nu se mai întîmplase niciodată în lumea arabă. În cîteva săptămîni, prețul acțiunilor de la Harken Energy a crescut cu peste douăzeci de procente, de la 4,50 dolari, pînă la 5, 50 dolari per acțiune[4].

Chiar şi oamenii versați în domeniul energiei au fost şocați de ceea ce se petrecuse în Bahrain.

- Sper că G. W. Bush nu pune la cale ceva care îl va costa scump pe taică-său, spunea un avocat, prieten de-al meu care se specializase în industria energetică şi care era şi un susținător de bază al Partidului Republican. Savuram cîte un cocteil într-un bar aflat în colț pe Wall Street, ceva mai sus de World Trade Center. El şi-a exprimat neliniştea.

- Mă întreb dacă merită cu adevărat, a continuat, dînd din cap cu tristețe. Merită cariera fiului său să rişte preşedinția?

Eu eram mai puțin surprins decît colegii mei de generație, dar cred că aveam o perspectivă unică asupra lucrurilor. Lucrasem pentru guvernul din Kuweit, Arabia Saudită, Egipt şi Iran, cunoşteam îndeaproape politica din Orientul Mijlociu şi ştiam că Bush, ca oricare dintre directorii de la Enron, făcea parte dintr-o rețea pe care eu şi colegii mei, asasini economici, o creaserăm; ei erau domnii feudali şi stăpînii plantației[5].

CAPITOLUL 29

Iau mită

În această perioadă a vieții mele, am ajuns să înțeleg că intraserăm cu adevărat într-o nouă eră a economiei mondiale. Evenimentele care începuseră să se petreacă în timp ce Robert McNamara - omul care mi-a servit drept model - domnea în funcția de secretar al apărării şi preşedinte al Băncii Mondiale îmi întrecuseră cele mai cumplite temeri. Abordarea economică a lui McNamara, inspirată din teoria keynesiană, precum şi susținerea de către el a conducerii agresive deveniseră omniprezente. Conceptul de asasin economic se lărgise atît de mult încît includea toate genurile de directori din cele mai variate domenii. Poate că nu mai erau recrutați sau analizați psihologic de NSA, dar funcțiile îndeplinite de ei erau aceleaşi.

Singura diferență era acum faptul că unii directorii executivi corporatişti, pe post de asasini economici, nu mai trebuia să se implice personal în folosirea fondurilor de la comunitatea bancară internațională, în timp ce vechea mea branşă continua să prospere, noua versiune a acesteia căpăta aspecte cu mult mai sinistre chiar. În timpul anilor 1980, tineri şi tinere se ridicau din rîndurile managementului mediu, imaginîndu-şi că scopul scuză mijloacele: un bilanț final sporit. Imperiul global era pur şi simplu o cale spre cîştiguri din ce în ce mai mari.

Noile tendințe erau întruchipate de industria energetică, în cadrul căreia lucram şi eu. Documentul privind Politica de Reglementare a Utilității Publice (The Public Utility Regulatory Policy Act - PUR-PA) a fost înaintat de Congres în 1978, suferind ulterior o serie de modificări

legale şi devenind, în cele din urmă, lege, în 1982. Inițial, Congresul concepuse această lege ca pe o modalitate de a încuraja companiile mici, independente, ca cea pe care o dețineam eu, să dezvolte surse alternative de combustibili şi alte abordări inovatoare în domeniul producerii energiei electrice. Conform acestei legi, companiilor importante de utilități li se cerea să cumpere energie generată de la companii mai mici, la prețuri corecte şi rezonabile. Politica aceasta era rezultatul dorinței Cartelului de a reduce dependența de petrol a SUA şi de petrol, în general, nu numai de cel importat. Scopul legii era clar: să stimuleze atît sursele alternative de energie, cît şi dezvoltarea companiilor independente care reflectau spiritul antreprenorial al Americii. În orice caz, realitatea s-a dovedit una total diferită.

În timpul anilor 1980 şi pînă la începutul anilor 1990, accentul s-a deplasat de pe spiritul de inițiativă pe descentralizare. Am văzut cum majoritatea micilor independenți era înghițită de firmele mari de inginerie şi construcții, şi chiar de către companiile de utilități publice. Cele din urmă au găsit portițe legale care le dădeau posibilitatea să creeze companii pe acțiuni, de tip holding, care puteau deține atît companiile de utilități, cît şi corporații independente producătoare de energie. Multe dintre acestea au lansat programe agresive pentru a-i duce la faliment pe independenți şi a-i cumpăra, în cele din urmă. Ceilalți au luat-o, pur şi simplu, de la zero şi şi-au dezvoltat propriile lor alternative la companiile independente.

Ideea de a micşora dependența față de petrol nu a avut nici un efect. Reagan le era profund îndatorat companiilor de petrol; Bush îşi făcuse propria avere tot grație petrolului. Şi aproape toți actorii principali şi membrii cabinetului sub aceste două administrații fie făceau parte din industria țițeiului, fie erau implicați în companii de inginerie şi construcții aflate în strînsă legătură cu aceasta. Mai mult, la o analiză finală, petrolul şi construcțiile nu erau partizane; mulți democrați obținuseră profituri din ele, fiind şi ei strîns legați de cele două domenii.

IPS continua să-şi mențină o viziune asupra energiei ca factor benefic asupra mediului înconjurător. Eram dedicați scopurilor inițiale ale PURPA şi se părea că ducem o viață de poveste. Eram printre puținii independenți care nu numai că supraviețuiseră, dar chiar prosperaseră. Nu aveam nici o îndoială că motivul era faptul că în trecut, făcusem o serie de servicii corporatocrației.

Ceea ce se întîmpla în domeniul energiei simboliza o tendință care afecta întreaga lume. Preocupările privind bunăstarea socială, mediul înconjurător şi alte chestiuni legate de calitatea vieții deveneau secundare în fața lăcomiei. În acest proces, se punea un accent uriaş pe promovarea afacerilor private. La început, acest lucru era justificat de principii teoretice, inclusiv de concepția asupra capitalismului considerat superior şi învingător în fața comunismului. Oricum, într-un final, asemenea justificări nu erau necesare. Era acceptat aprioric faptul că un proiect deținut de investitori bogați era intrinsec mai bun decît unul deținut de guverne. Organizații internaționale, cum ar fi Banca Mondială, au adoptat această idee, susținînd descentralizarea şi privatizarea sistemelor de canalizare şi furnizare de apă potabilă, a rețelelor de comunicare, de servicii publice şi a altor facilități care pînă atunci fuseseră administrate de guvern.

Ca rezultat, a fost simplu să se extindă conceptul de AE la o comunitate mai mare, să fie trimişi directori din domenii de afaceri mult mai variate în misiuni rezervate anterior cîtorva dintre noi, atent aleşi, care formau un club foarte exclusivist. Aceşti directori executivi s-au răspîndit pe toată planeta. Ei căutau locurile cu cea mai ieftină forță de muncă, cele mai accesibile resurse şi cele mai mari piețe, fiind nemiloşi în demersurile lor. Ca şi asasinii economici care îi precedaseră - cum fusesem eu în Indonezia, în Panama şi în Columbia, - ei găseau modalități pentru a-şi justifica fărădelegile. Asemenea nouă, şi ei ademeneau o serie de comunități şi țări, promițînd afluență,

posibilitatea ca o țară să-şi folosească sectorul privat pentru a scăpa de datorii. Construiau şcoli şi autostrăzi, donau servicii de telefonie, televiziune şi medicale. În cele din urmă însă, dacă găseau mînă de lucru mai ieftină sau resurse mai accesibile în altă parte, plecau. În situația în care abandonau o comunitate ale cărei speranțe le alimentaseră, consecințele erau de cele mai multe ori devastatoare, dar aveai senzația că ei fac acest lucru fără nici un moment de ezitare sau vreo tresărire a propriilor conştiințe.

Trebuia să mă întreb, totuşi, care era efectul tuturor acestor fapte asupra sufletelor lor, dacă aveau şi ei momentele lor de îndoială, aşa cum eu le avusesem pe ale mele. Oare stăteau ei vreodată lîngă vreun canal plin ochi privind cum o tînără femeie încerca să se spele în apă, în timp ce un bătrîn îşi făcea nevoile în amonte? Nu mai exista oare nici un Howard Parker care să le pună întrebările cele dure?

Deşi mă bucuram de succesele de la IPS şi de viața de familie, nu puteam lupta împotriva momentelor de depresie puternică ce mă invada. Eram acum tatăl unei fetițe şi mă temeam de viitorul pe care ea avea să-i moştenească. Eram copleşit de vinovăție pentru rolul pe care eu însumi îl jucasem.

Mai puteam să mă uit şi înapoi şi să observ o tendință istorică foarte neliniştitoare. Sistemul modern de finanțare internațională fusese elaborat spre sfîrşitul celui de Al Doilea Război Mondial, la o întîlnire a şefilor mai multor țări, ținută în Bretton Woods, New Hampshire - statul unde mă născusem eu. Banca Mondială şi Fondul Monetar Internațional fuseseră formate pentru a reconstrui o Europă devastată, ele dobîndind un remarcabil succes. Sistemul s-a răspîndit rapid şi a fost îmbunătățit de toți marii aliați al Statelor Unite şi salutat ca un panaceu la opresiune. Primeam asigurări că acesta avea să ne salveze pe toți din ghearele diavoleşti ale comunismului. Nu mă puteam abține însă să nu mă întreb unde aveau să ne ducă toate acestea. Spre sfîrşitul anilor 1980, odată cu prăbuşirea Uniunii Sovietice şi a mişcării comuniste internaționale, a devenit evident faptul că descurajarea comunismului nu fusese scopul acestora; era la fel de evident şi faptul că imperiul global, cu originile în capitalism, avea să domnească în voie. După cum observa Jim Garrison, preşedintele forumului Starea Lumii (State of the World):

Luată cumulativ, integrarea lumii ca ansamblu, mai ales în termenii globalizării economice şi ai calităților mitice ale capitalismului de „piață liberă", reprezintă un veritabil „.imperiu" de drept... Nici o națiune de pe pămînt nu a fost în stare să reziste magnetismului captivant al globalizării. Puțini au fost capabili să scape de „adaptările structurale" şi de „condițiile" Băncii Mondiale, Fondului Monetar Internațional sau arbitrajului Organizației Mondiale a Comerțului, acele instituții financiare , care, oricît de inadecvate ar fi, tot determină ce înseamnă globalizarea economică, care sînt regulile şi cine este recompensat pentru supunere şi pedepsit pentru infracțiuni. Atît de mare este puterea globalizării, încît, în chiar timpul vieții noastre, este posibil să vedem integrarea, chiar dacă inegală, a economiilor naționale din întreaga lume într-un sistem unic, global de piață liberă[1].

Pe măsură ce rumegam aceste chestiuni, am luat hotărîrea de a scrie o carte de dezvăluiri, *Conştiința unui asasin economic,* dar nu am făcut nici un efort de a păstra tăcerea asupra acestui proiect. Nici azi nu sînt genul de scriitor care să scrie în condiții de izolare. Mie mi se pare necesar să port discuții despre munca pe care o fac. Inspirația îmi vine şi de la ceilalți, mă bazez pe ei să mă ajute să-mi amintesc ca să am o perspectivă corectă asupra lucrurilor din trecut. Îmi place să citesc prietenilor mei bucăți din materialele la care lucrez, în felul acesta putînd să le aud reacțiile. Îmi dau seama că poate fi riscant, dar ştiu că pentru mine nu există altă cale de a scrie. Aşadar, nu făcusem absolut deloc un secret din faptul că scriam o carte despre perioada petrecută la MAIN.

Într-o după-amiază din 1987, un alt fost partener de la MAIN m-a contactat şi mi-a oferit un contract de consultanţă extrem de profitabil cu Stone & Webster Engineering Corporation (SWEC). La acea vreme, SWEC era una dintre primele companii de inginerie şi construcţii din lume şi încerca să-şi găsească şi ea un loc în peisajul schimbător al industriei energetice. Persoana de legătură mi-a explicat că trebuia să aparţin de o filială nouă, o sucursală independentă de dezvoltare energetică, structurată după modelul companiilor ca cea deţinută de mine, IPS. Am fost uşurat să aflu că nu mi se cerea să mă implic în proiecte internaţionale de tip asasinat economic.

De fapt, mi-a spus el, nu mi se cereau prea multe de făcut. Eram unul dintre puţinii oameni care fondaseră şi conduseseră cu succes o companie energetică independentă şi aveam o reputaţie excelentă în acest domeniu. Înainte de toate, cei de la SWEC voiau să se folosească de CV-ul meu şi să mă includă pe lista lor de consilieri, ceea ce era legal şi conform practicilor standard din această industrie. Oferta era deosebit de atrăgătoare pentru mine, deoarece, datorită cîtorva împrejurări, mă gîndeam să vînd IPS-ul. Ideea de a mă alătura celor de la SWEC şi de a primi un avans spectaculos era binevenită.

În ziua în care m-au angajat, preşedintele executiv de la SWEC m-a invitat la un prînz în doi. Am discutat liber un timp şi, pe măsură ce discutam, mi-am dat seama că o parte din mine era nerăbdătoare să se întoarcă la consultanţă, să lase în urmă responsabilităţile inerente cînd ai de condus o companie energetică complexă, responsabilitatea pe care o ai faţă de peste o sută de oameni cînd construieşti o centrală sau cînd te confrunţi cu toate pierderile pe care le presupune construirea şi administrarea unei centrale electrice. Deja îmi făcusem o viziune asupra modului în care voi cheltui avansul substanţial pe care ştiam că era pe punctul de a mi-i oferi. Mă hotărîsem să îl folosesc, printre altele, la crearea unei organizaţii nonprofit. Ajunşi la desert, gazda mea a deschis discuţia despre subiectul uneia dintre cărţile pe care deja o publicasem, *The Stress-Free Habit (Obiceiul eliberat de stres)*. Mi-a spus că auzise lucruri minunate despre aceasta. Apoi m-a privit direct în ochi.

- Mai aveţi de gînd să scrieţi şi alte cărţi? m-a întrebat el.

Mi s-a strîns stomacul. Brusc, mi-am dat seama despre ce era vorba. Nu am ezitat.

- Nu, am spus. Nu am de gînd să public nici o carte în momentul acesta.

- Mă bucur să aud asta, mi-a răspuns. Compania noastră pune mare preţ pe discreţie. Ca şi cei de la MAIN.

- Înţeleg.

S-a lăsat pe spate şi a zîmbit relaxat.

- Desigur, cărţi de genul ultimei apariţii, care se ocupă de stres şi de alte lucruri asemănătoare, sînt perfect acceptabile. Mai mult chiar, uneori ele pot constitui un stimulent în cariera unei persoane. În calitate de consilier la SWEC aveţi toată libertatea să publicaţi lucruri de felul acesta.

M-a privit ca şi cum aştepta un răspuns.

- E bine de ştiut.

- Da, perfect acceptabil. în orice caz, se înţelege de la sine că nu veţi menţiona niciodată numele companiei noastre în cărţile dumneavoastră şi că nu veţi scrie despre nimic din ceea ce ar putea afecta natura afacerii noastre aici sau despre activitatea pe care aţi desfăşurat-o la MAIN. Nu veţi menţiona subiecte de politică sau pe teme privind bănci internaţionale şi proiecte de dezvoltare.

S-a uitat insistent la mine.

- Este pur şi simplu o chestiune de confidenţialitate.

- Se înțelege de la sine, l-am asigurat eu.

O clipă, am avut senzația că mi-a stat inima-n loc. Încercam din nou un sentiment vechi, asemănător cu cele trăite în preajma lui Howard Parker în Indonezia, în timp ce conduceam maşina prin Panama City, avîndu-l în dreapta pe Fidel, sau în momentele în care stăteam cu Paula într-o cafenea din Columbia. Mă vindeam - din nou. Nu era vorba despre o mită în sensul legal - era cît se poate de cinstit şi legitim ca această companie să mă plătească pentru a-i permite să-mi includă numele în diagrama lor, să mă convoace atunci cînd aveau nevoie de sfaturi sau pentru ca să particip la cîte o întîlnire din cînd în cînd, - dar am înțeles adevăratul motiv pentru care eram angajat.

Mi-a oferit o sumă anuală care era echivalentă cu un salariu de director executiv.

Mai tîrziu, în aceeaşi dupa-amiază, stăteam năuc în aeroport, aşteptînd avionul cu care aveam să mă întorc în Florida. Mă simțeam ca o prostituată. Ba mai rău, simțeam că mi-am trădat fiica, familia, țara. Şi, totuşi, mi-am spus, nu prea aveam de ales. Ştiam că, dacă nu acceptam această mită a lor, ar fi urmat amenințările.

CAPITOLUL 30

Statele Unite invadează Panama

Torrijos era mort, dar Panama continua să ocupe un loc special în inima mea. Trăind în Florida de Sud, aveam acces la multe surse de informații referitoare la evenimentele actuale din America Centrală. Moştenirea lui Torrijos dăinuia, chiar dacă era filtrată prin oameni care nu fuseseră dăruiți cu personalitatea şi cu tăria de caracter cu care fusese înzestrat acesta. Încercări de a încheia acorduri în emisferă au continuat şi după moartea lui, la fel ca şi hotărîrea statului Panama de a forța Statele Unite să acționeze în conformitate cu termenii Tratatului privind Canalul Panama.

Succesorul lui Torrijos, Manuel Noriega, părea la început hotărît să o ia pe urmele mentorului său. Nu l-am întîlnit niciodată pe Noriega în persoană, dar, după părerea generală, el s-a străduit inițial să ducă mai departe cauza celor săraci şi oprimați din America Latină. Unul dintre cele mai importante proiecte ale sale a fost să continue cercetarea privind perspectivele în vederea construirii unui nou canal care să fie finanțat şi construit de japonezi. După cum era de prevăzut, el a întîmpinat o uriaşă rezistență din partea Washingtonului şi a companiilor private americane. Exact aşa cum scrie însuşi Noriega:

Secretarul de Stat, George Schultz fusese director executiv la compania multinațională de construcții Bechtel; Secretarul pe probleme de apărare, Caspar Weinberger, fusese vicepreşedinte la Bechtel. Pentru Bechtel nimic nu ar fi fost mai plăcut decît să cîştige miliarde de dolari din veniturile pe care le-ar fi generat construcția canalului... Administrațiile Reagan şi Bush se temeau de posibilitatea ca Japonia să primească un eventual proiect de construcție a canalului; nu era vorba numai de o preocupare exagerată pentru securitate, ci şi de o problemă de rivalitate comercială. Firmele de construcții americane erau pe punctul de a pierde miliarde de dolari[1]

Noriega nu era însă Torrijos. El nu avea harul şi nici integritatea fostului său şef. Cu timpul, şi-a dobîndit dezgustătoarea reputație legată de corupție şi trafic de droguri, fiind suspectat chiar de a fi pus la cale asasinarea rivalului său politic, Hugo Spadafora.

Noriega şi-a clădit reputația în calitate de colonel aflat la conducerea unității G-2 a Forțelor de Apărare din Panama, o unitate de spionaj militar care reprezenta punctul național de legătură cu CIA. În această calitate, el stabilise relații strînse cu directorul CIA, William J. Casey. CIA a folosit această legătură pentru a-şi pune în aplicare planul referitor la Caraibe, precum şi la America de Sud şi Centrală. De exemplu, cînd administrația Reagan a vrut să-i dea un avans lui Castro, avertizîndu-l despre invadarea Granadei de către SUA, în 1983, Casey a apelat la Noriega, rugîndu-l să fie el mesagerul. De asemenea, colonelul a mai ajutat CIA să se infiltreze în cartelul columbian, dar şi în alte carteluri ale drogurilor.

Prin 1984, Noriega fusese promovat la gradul de general şi comandant suprem al Forțelor de Apărare din Panama. Se povesteşte că, în acel an, cînd a sosit în Panama City, fiind întîmpinat la aeroport de şeful local al CIA, Casey a întrebat: „Unde mi-e prietenul? Unde-i Noriega?" Cînd generalul a vizitat Washingtonul, cei doi s-au întîlnit în particular, acasă la Casey. Mulți ani mai tîrziu, Noriega avea să recunoască faptul că această legătură strînsă cu Casey l-a făcut să se simtă invincibil. El credea că CIA, ca şi G-2, era cea mai puternică filieră a guvernului din țara sa. Era convins că, în ciuda atitudinii pe care ar adopta-o în privința Tratatului privind Canalul Panama sau a bazelor militare americane din Zona Canalului[2], Casey l-ar proteja. Astfel, în timp ce Torrijos reprezentase o emblemă internațională pentru dreptate şi egalitate, Noriega a devenit un simbol al corupției şi al decadenței. Faima sa în această privință i-a fost pecetluită la 12 iunie 1986, cînd *New York Times* titra pe prima pagină un articol cu titlul „Cel mai puternic bărbat din Panama bănuit de trafic de droguri şi bani negri." Reportajul scris de un cîştigător al premiului Pulitzer susținea că generalul era asociat ilegal şi secret în mai multe afaceri din America Latină; că fusese spion atît pentru Statele Unite, cît şi pentru Cuba, acționînd ca un fel de agent dublu; că, la ordinele sale, G-2 l-a decapitat, de fapt, pe Hugo Spadafora; şi că Noriega condusese personal „cea mai importantă afacere cu droguri din Panama". Acest articol era însoțit de un portret deloc măgulitor al generalului, iar o urmare în ziarul de a doua zi cuprindea şi mai multe detalii[3].

La celelalte probleme ale sale, generalul Noriega mai adăuga şi un președinte al SUA care suferea de o problemă de imagine pe care ziariştii o numeau „factorul laşitate"[4] al lui George H. W. Bush. Acesta a căpătat o semnificație specială în momentul în care Noriega a refuzat cu încăpățînare să accepte o prelungire a Şcolii Americilor cu încă 15 ani. Memoriile generalului ne furnizează o perspectivă interesantă:

Oricît de hotărîți şi de mîndri am fi fost de a continua moştenirea lăsată de Torrijos, Statele Unite nu voiau în nici un caz să se întîmple aşa ceva Ei doreau o prelungire sau o renegociere pentru acel obiectiv (Şcoala Americilor), spunînd că date fiind preparativele în vederea unui război în America Centrală, încă mai aveau nevoie de el. Acea Şcoală a Americilor era însă o ruşine pentru noi. Noi nu voiam pe pămîntul nostru un teren de instrucție pentru echipele morții şi pentru armatele represive de dreapta[5].

Poate de aceea, lumea ar fi trebuit să anticipeze, dar, în realitate, ea a fost şocată cînd, la 20 decembrie 1989, Statele Unite au atacat Panama acționînd cu ceea ce se spunea că ar fi fost cel mai mare asalt aeropurtat asupra unui oraş de la cel de Al Doilea Război Mondial încoace[6]. Era un atac nejustificat asupra unei populații civile. Panama şi cetățenii ei nu reprezentau absolut nici o

ameninţare pentru Statele Unite sau pentru vreo altă ţară. Politicienii, guvernele şi presa din întreaga lume au denunţat acţiunea unilaterală a SUA ca pe o încălcare flagrantă a dreptului internaţional.

Dacă această operaţiune militară ar fi fost îndreptată asupra unei ţări care comisese un genocid sau alte crime împotriva umanităţii - de exemplu, Chile a lui Pinochet, Paraguayul lui Stroessner, Nicaragua lui Somosa, El Salvadorul lui Daubuisson sau Irakul lui Saddam -lumea poate ar fi înţeles. Dar Panama nu făcuse nimic de felul acesta; tot ce făcuse fusese numai să se opună dorinţelor nutrite de o mînă de politicieni şi directori de corporaţii care deţineau puterea. Ea insistase ca Tratatul privind Canalul Panama să fie onorat, purtase discuţii cu reformatorii sociali şi explorase posibilitatea construirii unui nou canal cu finanţare şi companii de construcţii japoneze. Drept rezultat, Panama suferea urmări îngrozitoare. Aşa cum afirma Noriega:

Vreau să fie foarte clar: campania de destabilizare lansată de Statele Unite în 1986, culminînd cu invazia statului Panama din 1989, a fost rezultatul respingerii de către SUA a oricărui scenariu în care viitorul control asupra Canalului ar putea fi în mîinile unui stat Panama independent, suveran - sprijinit de Japonia... între timp, Shultz şi Weinberger, deghizaţi în oficiali care acţionează în interesul public şi profitînd de ignoranţa populaţiei în privinţa puternicelor interese economice pe care le reprezintă ei, au pus la punct o campanie de propagandă prin care să mă anihileze[7].

Justificarea susţinută de Washington pentru atacuri s-a bazat pe un singur om. Singura motivaţie pentru care Statele Unite şi-au trimis tinerii şi tinerele să-şi rişte vieţile şi conştiinţele, ucigînd oameni nevinovaţi, inclusiv un număr nespecificat de copii, şi să dea foc unor porţiuni imense din Panama City, era Noriega. Acesta era caracterizat drept diabolic, un inamic al poporului, un monstru traficant de droguri şi, ca atare, el furnizase administraţiei o scuză pentru invazia masivă a unei ţări cu două milioane de locuitori care se întîmpla să reprezinte - stranie coincidenţă! — cea mai importantă proprietate imobiliară din lume.

Invazia mi s-a părut într-atît de tulburătoare, încît gîndul la ea m-a adus într-o stare de depresie care a durat cîteva zile bune. Ştiam că Noriega avea gărzi personale şi totuşi nu mă puteam abţine să cred că şacalii l-ar fi putut elimina, aşa cum au făcut-o cu Roldos sau cu Torrijos. Majoritatea bodyguarzilor săi, bănuiam eu, fuseseră antrenaţi de personal militar american şi, pesemne, plătiţi să se uite în altă parte sau să pună ei înşişi în practică asasinatul.

Cu cît mă gîndeam şi citeam mai mult despre invazie, cu atît mai convins eram că reprezenta un semnal că politica SUA revenise la vechile metode ale constituirii imperiilor, că administraţia Bush era hotărîtă să realizeze mai multe decît Reagan şi să demonstreze lumii că nu va ezita să folosească forţa masivă pentru a-şi atinge scopurile. De asemenea, se părea că ţelul, în Panama, pe lîngă înlocuirea moştenirii lui Torrijos cu o administraţie de formă, în favoarea Statelor Unite, era să bage în sperieţi ţări ca Irakul, facîndu-le să cedeze.

David Harris, redactor colaborator la *New York Times Magazine* şi autorul unui număr însemnat de cărţi, face o serie de observaţii interesante. În cartea sa din 2001, *Shooting the Moon (Luna în bătaia puştii),* el spune:

Dintre miile de conducători, potentaţi, oameni influenţi, membri ai clicilor şi dictatori cu care au avut americanii de-a face în toate colţurile lumii, generalul Manuel Antonio Noriega este singurul pe care americanii l-au vînat în acest mod. Numai o singură dată în 225 de ani de existenţă naţională oficială, Statele Unite au invadat o altă ţară, ducîndu-l pe conducătorul ei în Statele Unite pentru a fi judecat şi ţinut în detenţie pentru violarea legislaţiei americane săvîrşită pe pămîntul strămoşesc al acelui conducător[8].

În urma bombardamentului, Statele Unite s-au trezit, brusc, într-o situație delicată. Pentru o perioadă de timp, părea că întreaga situație avea să se întoarcă împotriva lor. Poate că administrația Bush reuşise să înăbuşe zvonurile despre slăbiciunea sa, dar, de această dată, avea de înfruntat problema legitimității pentru a nu crea imaginea unui derbedeu sfruntat surprins într-un act de terorism. Era ştiut că, pe o perioadă de trei zile, armata SUA interzisese accesul presei, al Crucii Roşii şi al altor observatori din afară în zonele în care se bombardase din greu, timp în care soldații incinerau şi îngropau victimele. Presa a pus întrebări privind distrugerea dovezilor despre comportamentele criminale şi inumane şi despre numărul celor care muriseră din cauză că li s-a refuzat acordarea la timp a îngrijirilor medicale, doar că aceste întrebări nu au primit niciodată un răspuns.

Nu vom afla niciodată multe dintre adevărurile despre invazie şi nici nu vom cunoaşte adevăratele proporții ale masacrului. Secretarul cu apărarea, Richard Cheney, susținea existența unui număr de victime cuprins între cinci şi şase sute, dar organizațiile pentru apărarea drepturilor omului au estimat numărul acestora ca fiind între trei şi cinci mii, plus alte douăzeci şi cinci de mii rămase pe drumuri[9]. Noriega a fost arestat, transportat cu avionul la Miami şi condamnat la patruzeci de ani de închisoare; la vremea aceea, el era singura persoană din Statele Unite etichetată în mod oficial drept prizonier de război[10].

Întreaga lume era scandalizată de această încălcare a dreptului internațional şi de distrugerea inutilă a unui popor lipsit de apărare, aflat în mîinile celei mai puternice forțe militare, dar puțini erau cei din Statele Unite care erau conştienți de atacul sau de crimele pe care Washingtonul le comisese. Accesul presei era foarte limitat. O serie de factori contribuiseră la această situație, incluzînd politica guvernamentală, telefoanele date de Casa Albă către editori şi directori de televiziuni, membri ai Congresului care nu îndrăzneau să se opună ca nu cumva factorul laşitate să devină problema lor, precum şi jurnalişti care-şi imaginau că publicul avea nevoie mai degrabă de eroi decît de obiectivitate.

O excepție a constituit-o Peter Eisner, redactor la *Newsday* şi reporter corespondent la *Associated Press,* care se ocupa de invazia statului Panama şi care a continuat să analizeze, timp de mai mulți ani, această situație. în *The Memoires of Manuel Noriega: America's Prisoner (Memoriile lui Manuel Noriega: Prizonier al Americii),* publicată în 1997, Eisner scrie:

Moartea, nimicirea şi nedreptatea care au făcut ravagii în numele luptei împotriva lui Noriega şi minciunile care au însoțit acel eveniment erau amenințări la adresa celor mai elementare principii ale democrației americane... Soldaților li s-a ordonat să ucidă în Panama, ordin pe care l-au executat întocmai, după ce li s-a spus că trebuiau să salveze o țară din ghearele unui dictator crud şi corupt; imediat după intrarea lor în acțiune, concetățenii acestora [SUA] s-au aliniat în spatele lor în pas de defilare".

După cercetări îndelungate, inclusiv interviuri cu Noriega în celula acestuia din Miami, Eisner afirmă:

În punctele cheie, nu cred că dovezile arată că Noriega a fost vinovat de acuzațiile care i s-au adus. Nu cred că acțiunile sale ca lider al unei armate străine sau ca şef al unui stat suveran justifică o intervenție în Panama sau că el constituia o amenințare la securitatea națională a SUA[12].

Eisner concluzionează:

Analiza mea asupra situației politice şi reportajele mele din Panama dinaintea, din timpul şi după invazie, m-au condus la concluzia că invazia Statelor Unite în Panama a fost un abominabil abuz de putere. Invazia a servit, în principal, scopurilor aroganților politicieni americani şi aliaților lor panamezi, cu prețul unei vărsări de sînge inimaginabile[13].

Familia Arias şi oligarhia pre-Torrijos - care au servit drept marionete ale SUA în perioada cînd Panama a fost smulsă Columbiei, pînă la preluarea puterii de către Torrijos - şi-au reintrat în drepturi. Noul Tratat privind Canalul Panama a devenit o chestiune controversată, în esență, Washingtonul controla din nou canalul navigabil, în ciuda celor prezentate de documentele oficiale. Pe măsură ce reflectam asupra acelor incidente şi asupra celor pe care le trăisem în perioada cînd lucrasem pentru MAIN, m-am trezit întrebîndu-mă mereu acelaşi lucru: Cîte decizii - inclusiv acelea cu un impact istoric asupra a milioane de oameni – sînt luate de femei şi bărbați care sînt mînați mai curînd de motivații personale decît de dorința de a face bine? Cîți dintre guvernanții din fruntea țării noastre nu sînt mînați mai degrabă de lăcomie decît de loialitate națională? Cîte războaie sînt duse pentru că un preşedinte nu vrea ca cei care l-au votat să-i considere un laş?

În ciuda promisiunilor mele făcute preşedintelui de la SWEC, frustrarea şi senzația de neputință pe care le simțeam în legătură cu invazia din Panama m-au îmboldit să încep lucrul la cartea mea, numai că de data aceasta hotărîsem să mă concentrez asupra lui Torrijos. Vedeam povestea sa ca pe o modalitate de a dezvălui multe dintre nedreptățile care ne infectează lumea şi ca pe o cale de a mă debarasa de propriul sentiment de vinovăție. De data aceasta însă, eram hotărît să păstrez tăcerea asupra a ceea ce făceam, fără să cer sfaturi de la prieteni şi colegi de generație.

Pe măsură ce avansam cu lucrul la carte, eram uimit de amploarea a ceea ce realizasem în calitate de AE, în atît de multe locuri. Am încercat să mă concentrez asupra cîtorva țări care ieşeau în evidență, dar lista cu locurile unde lucrasem şi a căror situație se înrăutățise după aceea era copleşitoare. Mai eram oripilat şi de dimensiunea propriei mele corupții. Făcusem foarte multe introspecții în propriul meu suflet, realizînd totuşi că, în timp ce mă aflam în mijlocul evenimentelor, nu avusesem o perspectivă mai largă asupra lucrurilor. Astfel, pe cînd eram în Indonezia, îmi făceam griji asupra lucrurilor despre care discutasem cu Howard Parker sau asupra problemelor pe care le ridicaseră Raisy şi tinerii lui prieteni indonezieni. În perioada cît am lucrat în Panama, am fost profund afectat de implicațiile a ceea ce văzusem în timpul vizitei făcute împreună cu Fidel prin mahalale, Zona Canalului şi discotecă. În Iran, conversațiile avute cu Yamin şi Doc m-au tulburat îngrozitor. Acum, scrierea acestei cărți mi-a oferit o privire de ansamblu. Am înțeles cît de simplu fusese să nu văd tabloul mai larg şi, prin urmare, să-mi scape din vedere adevărata semnificație a acțiunilor mele.

Cît de simplu sună acest lucru şi cît de evident este el; şi totuşi, cît de insidioasă este natura acestor experiențe. Pentru mine ea evocă imaginea unui soldat. La început, el este inocent. Poate pune la îndoială moralitatea misiunii sale de a ucide alți oameni, dar, în mare parte, el are de-a face cu propria frică, trebuind să se concentreze asupra supraviețuirii. După ce îşi omoară primul inamic, el este copleşit de emoții. E posibil să-şi pună întrebări despre familia celui ucis şi să aibă un sentiment de remuşcare. Dar, pe măsura trecerii timpului şi a participării sale la mai multe lupte, el ajunge să ucidă mai mulți oameni, oțelindu-se, devenind nesimțitor. Se transformă într-un soldat profesionist.

Eu devenisem un soldat profesionist. Acceptarea acestui fapt însemna deschiderea unei porți spre înțelegerea procesului prin care se comiteau crimele şi se construiau imperiile. Puteam înțelege acum de ce atîția oameni erau devotați acestor acte atroce - cum, de exemplu, iranieni buni, familişti, puteau lucra pentru poliția secretă a şahului, cum germani cu suflet bun puteau să îndeplinească ordinele lui Hitler, cum buni americani, femei şi bărbați, puteau bombarda Panama City.

În calitatea mea de AE, nu am luat niciodată bani direct de la NSA sau de la vreo altă agenție guvernamentală; MAIN mi-a plătit salariul. Eram un cetățean privat, angajat la o corporație privată.

Înțelegerea acestui lucru m-a ajutat să disting mai clar rolul important al directorului executiv-ca-asasin economic din cadrul unei corporații. O categorie de soldați cu totul nouă a apărut pe scena lumii, iar aceşti oameni au devenit insensibili la propriile lor acțiuni. Iată cele scrise de mine în acest sens:

Azi, femei şi bărbați merg în Thailanda, Filipine, Botswana, Bolivia şi în oricare altă țară unde speră să găsească oameni care caută de lucru cu disperare. Ei merg în aceste locuri cu scopul precis de a-i exploata pe oamenii nenorociți - oameni ai căror copii sînt mai mult decît subnutriți, care mor de foame, oameni care locuiesc în cartiere de dărăpănături la marginea oraşelor, oameni care şi-au pierdut speranța într-o viață mai bună, oameni care au încetat pînă şi să mai viseze la ziua de mîine. Aceste femei şi aceşti bărbați îşi părăsesc birourile lor elegante din Manhattan, San Francisco sau Chicago, traversează continente şi oceane în nave luxoase, se cazează la hoteluri de cinci stele şi iau masa în cele mai bune restaurante pe care le găsesc în țara respectivă. Apoi pleacă în căutarea oamenilor disperați.

Mai avem încă şi astăzi negustori de sclavi. Ei nu mai consideră necesar să se afunde în pădurile din Africa pentru a căuta specimene rare care să le aducă o grămadă de bani la licitațiile din Charleston, Cartagena şi Havana. Ei recrutează pur şi simplu oameni disperați şi construiesc o întreprindere care să producă jachete, blugi, pantofi de sport, piese de automobile şi mii de alte obiecte pe care ei le pot vinde pe piețe după bunul plac. Sau pot alege nici măcar să nu fie ei proprietarii unei întreprinderi; în locul lor, ei angajează un om de afaceri autohton care să le facă toată treaba murdară.

Aceste femei şi aceşti bărbați se consideră cinstiți. Ei se întorc la casele lor cu fotografii înfățişînd privelişti pitoreşti şi ruine antice, pe care le arată copiilor lor. Frecventează seminarii unde se bat reciproc pe umăr şi schimbă sfaturi între ei despre cum să se acomodeze la excentricitatea obiceiurilor din țări atît de îndepărtate. Şefii lor angajează avocați care îi asigură că ceea ce fac ei este perfect legal. Au la dispoziție departamente întregi de psihoterapeuți şi alți experți în resurse umane care să-i ajute să se autoconvingă de faptul că ei, în realitate, îi ajută pe oamenii aceia disperați.

Negustorul tradițional de sclavi îşi spunea că are de-a face cu specii care nu erau pe de-a-ntregul umanizate, oferindu-le posibilitatea de a fi creştinați. El mai înțelegea şi că sclavii erau fundamentali pentru supraviețuirea societății căreia el îi aparținea, că ei reprezentau temelia economiei sale. Negustorul modern de sclavi se autoconvinge că oamenilor săraci le este mai bine să cîştige un dolar pe zi decît să nu cîştige nimic şi că li se oferă ocazia de a se integra într-o comunitate internațională mult mai largă. El mai înțelege şi că aceşti oameni sînt fundamentali pentru supraviețuirea propriei companii, că ei reprezintă temelia stilului său de viață. Nu îşi face niciodată timp să se gîndească la influențele mai largi pe care el, cu stilul lui de viață, şi sistemul economic din spatele lui le au asupra lumii - sau la impactul pe care acestea îl vor avea, în cele din urmă, asupra viitorului propriilor lui copii.

CAPITOLUL 31

Eşecul unui AE în Irak

Rolul meu de preşedinte la IPS, în anii 1980, şi de consultant la SWEC, de la sfîrşitul anilor 1980 şi o bună parte din anii 1990, mi-a oferit acces la informaţii despre Irak la care nu prea ajungeau mulţi oameni. Într-adevăr, în anii 1980, majoritatea americanilor ştiau puţine lucruri despre această ţară. Pur şi simplu nu se afla pe agenda lor de preocupări. În orice caz, eu unul eram fascinat de ceea ce se petrecea acolo.

Ţineam legătura cu prieteni vechi ce lucraseră pentru Banca Mondială, USAID, FMI sau alte organizaţii financiare internaţionale, şi cu oameni de la Bechtel, Halliburton şi celelalte companii de inginerie şi construcţii, inclusiv de la cea a socrului meu. Mulţi dintre inginerii angajaţi de colaboratorii firmei mele, IPS, şi alte companii energetice independente, erau implicaţi, la rîndul lor, în proiecte din Orientul Mijlociu. Eram conştient că asasinii economici aveau mult de lucru în Irak.

Administraţiile Reagan şi Bush erau hotărîte să transforme Irakul intr-o a doua Arabie Saudită. Erau multe motive care îl obligau pe Saddam Hussein să urmeze exemplul Casei de Saud. El nu trebuia decît să observe beneficiile pe care aceştia le trăseseră de pe urma Afacerii de Spălare a banilor Arabiei Saudite. De cînd fusese făcută înţelegerea, se ridicaseră oraşe moderne în deşertul saudit, caprele strîngătoare de gunoi din Riad se transformaseră în maşini de salubrizare, iar, acum, saudiţii se bucurau de roadele unora dintre cele mai avansate tehnologii din lume: uzine de desalinizare de ultimul tip, sisteme de procesare a reziduurilor menajere, reţele de comunicaţii şi instalaţii de producere a energiei electrice.

Fără îndoială, Saddam Hussein era conştient de faptul că saudiţii se bucurau de un tratament special cînd era vorba de chestiuni de drept internaţional. Bunii lor prieteni din Statele Unite se făceau că nu văd multe dintre activităţile Arabiei Saudite, inclusiv finanţarea grupurilor de fanatici - multe considerate de aproape toată opinia publică internaţională drept radicale, aflate la limita terorismului - şi găzduirea criminalilor internaţionali. De fapt, Statele Unite căutau şi ofereau în mod activ sprijin financiar pentru războiul împotriva Uniunii Sovietice dus de Osama bin Laden în Afganistan. Administraţiile Reagan şi Bush nu numai că îi încurajau pe saudiţi în acest sens, dar forţau şi alte ţări să procedeze la fel - sau cel puţin să închidă ochii la anumite realităţi.

Prezenţa asasinilor economici în Bagdad era foarte masivă în perioada anilor 1980. Ei credeau că, în cele din urmă, Saddam va alege calea cea bună, iar eu a trebuit să fiu de acord cu această presupunere. La urma urmelor, dacă Irakul ajungea la un acord cu Statele Unite, similar cu acela al saudiţilor, Saddam putea fi absolut sigur de conducerea ţării, avînd chiar posibilitatea să-şi lărgească influenţa şi asupra acelei părţi a lumii.

Aproape că nici nu mai conta faptul că era un tiran patologic, că avea mîinile mînjite de sîngele masacrelor provocate sau că obsesiile şi acţiunile sale sălbatice evocau imagini ale lui Adolf Hitler. Statele Unite toleraseră şi chiar sprijiniseră de nenumărate ori astfel de oameni. Am fi fost fericiţi să-i oferim obligaţiuni ale guvernului SUA în schimbul petrodolarilor, al promisiunii de a furniza continuu petrol şi al unei înţelegeri prin care dobînda acelor obligaţiuni să fie folosită pentru a angaja companii din SUA care să îmbunătăţească infrastructura întregii ţări, să creeze noi oraşe şi să transforme deserturile în oaze. Am fi fost dispuşi să-i vindem tancuri şi avioane de război şi să-i construim centrale chimice şi nucleare, cum făcuserăm în atîtea alte ţări, chiar daca acele tehnologii puteau fi folosite şi la fabricarea de arme de luptă performante.

Irakul era extrem de important pentru noi, mult mai important decît se putea observa la suprafaţă. în mod contrar opiniei publice, în Irak nu era vorba numai de petrol. Era vorba şi despre război, şi despre geopolitică. Atît Eufratul, cît şi Tigrul curgeau prin Irak; astfel, dintre toate ţările din acea zonă a lumii, Irakul controlează cele mai importante surse la nivelul rezervelor de apă

aflate, efectiv, în criză acută. În anii 1980, importanța apei – atît din punct de vedere politic, cît şi economic - devenea din ce în ce mai evidentă pentru cei din domeniile energiei şi construcțiilor. În goana după privatizare, multe dintre companiile importante, care vizaseră preluarea unor mici companii de energie independente, țînteau acum privatizarea sistemului de alimentare cu apă din Africa, America Latină şi Orientul Mijlociu.

În plus față de petrol şi apă, Irakul are şi o poziție strategică specială. Se învecinează cu Iranul, Kuweitul, Arabia Saudită, Iordania, Siria şi Turcia şi are ieşire la Golful Persic. Este la o rază de acțiune a unei rachete atît față de Israel, cît şi față de fosta Uniune Sovietică. Strategii militari echivalează Irakul modern cu valea rîului Hudson din timpul războiului franco-indian şi al Revoluției americane. În secolul XVIII, francezii, englezii şi americanii ştiau că cine controla valea rîului Hudson controla, de fapt, întregul continent. Astăzi, este bine cunoscut faptul că cine controlează Irakul deține cheia cu care controlează întregul Orient Mijlociu.

Şi mai presus de toate, Irakul reprezenta o vastă piață pentru tehnologia şi experiența americană în materie de inginerie. Faptul că era situat în vîrful unuia dintre cele mai întinse cîmpuri petrolifere din lume (estimat de unii ca fiind chiar mai mare decît cel al Arabiei Saudite) reprezenta o garanție că avea posibilitatea de a finanța programe gigantice de infrastructură şi industrializare. Toți protagoniştii importanți - companii de inginerie şi construcții, furnizori de sisteme computerizate, producători de avioane, rachete şi tancuri, companii chimice şi farmaceutice - se concentrau asupra Irakului.

În orice caz, pînă la sfîrşitul anilor 1980, era evident faptul că Saddam nu se lăsa convins de scenariile asasinilor economici, ceea ce însemna o uriaşă frustrare şi o mare ruşine pentru administrația Bush. Ca şi Panama, Irakul contribuia la crearea imaginii de pămpălău a lui George H. W. Bush. Şi, în timp ce Bush căuta o cale de rezolvare, Saddam făcea jocurile. În august 1990, el a invadat regatul bogat în petrol al Kuweitului. Bush a ripostat cu o denunțare a încălcării legilor dreptului internațional de către Saddam, chiar dacă trecuse mai puțin de un an de cînd chiar el, Bush, orchestrase invadarea unilaterală şi ilegală a statului Panama.

Nu a fost deloc o surpriză cînd preşedintele a ordonat, în cele din urmă, un atac militar total. Cinci sute de mii de trupe americane au fost trimise ca parte a unei forțe internaționale. În primele luni ale anului 1991, un atac aerian a fost lansat împotriva țintelor irakiene militare şi civile. Acesta a fost urmat de un atac terestru de o sută de ore, soldat cu o victorie ruşinoasă asupra armatei irakiene, net inferioară şi dispunînd de o dotare depăşită cu mult. Kuweitul era în siguranță. Un adevărat despot fusese aspru pedepsit, deşi nu fusese deferit justiției. Sondajele de popularitate ale lui Bush au crescut pînă la 90% printre cetățenii americani.

În timpul invaziei din Irak, eu mă aflam în Boston pentru nişte întîlniri - într-adevăr, una dintre puținele ocazii cînd mi s-a cerut să fac ceva pentru SWEC. Îmi aduc aminte, ca şi cum ar fi fost ieri, entuziasmul cu care a fost primită decizia lui Bush. Normal, cei de la organizația Stone &Webster erau încîntați, deşi nu doar datorită faptului că luasem atitudine față de un dictator sîngeros. Pentru ei, o victorie a Statelor Unite în Irak oferea posibilitatea unor profituri uriaşe, promovări şi măriri de salarii.

Încîntarea nu se mărginea numai la aceia dintre noi care făceau parte din branşe ce urmau să profite din plin de pe urma războiului. Oameni din toată țara păreau nerăbdători să vadă cum țara lor se impunea pe calea armelor. Cred că existau multe motive pentru o asemenea atitudine, printre care şi schimbarea de filozofie care s-a petrecut în momentul în care Reagan l-a înfrînt pe Carter, cînd os-

taticii iranieni au fost eliberați, iar Reagan şi-a anunțat intenția de a renegocia Tratatul privind Canalul Panama. Invazia statului Panama de către Bush a aţîţat flăcările care mocneau deja.

Sub retorica patriotică şi chemările la acțiune, eu cred că se petrecea totuşi o transformare mult mai subtilă în felul în care interesele SUA - şi, prin urmare, aproape toți cei care lucrau pentru corporații americane — priveau lumea. Marşul către imperiul global devenise o realitate la care participa cea mai mare parte a cetățenilor tării. Ideile duale despre globalizare şi privatizare făceau ravagii în psihicul nostru.

La o analiză finală, acest lucru nu era valabil numai pentru Statele Unite. Imperiul global devenise acea realitate; el se întindea dincolo de orice granițe. Ceea ce înainte privise numai corporațiile americane devenise cu adevărat internațional, chiar şi din punct de vedere legal. Multe dintre acestea erau încorporate în numeroase țări; puteau alege dintr-o gamă variată de legi şi reglementări pe baza cărora să-şi desfăşoare activitățile, iar o multitudine de acorduri comerciale şi organizații globalizante făceau acest lucru şi mai uşor. Cuvinte de tipul *democrație, socialism* şi *capitalism* erau aproape perimate. Corporatocrația devenise un fapt şi se proclama din ce în ce mai mult ca singura influență importantă asupra economiei şi politicii mondiale.

Într-o ciudată întorsătură a evenimentelor, eu am fost învins de corporatocrație cînd am vîndut IPS, în noiembrie 1990. Era o afacere profitabilă pentru mine şi partenerii mei, dar am vîndut, în principal, din pricină că Ashland Oil Company crease o presiune insuportabilă asupra noastră. Ştiam din proprie experiență că a ne lupta cu ei implica un preț uriaş sub multe aspecte, în timp ce vînzarea ne-ar fi îmbogățit. În orice caz, mi s-a părut de-a dreptul ironic faptul că o companie petrolieră avea să devină noul proprietar al companiei mele de energie alternativă; o parte din mine se simțea ca un trădător. SWEC îmi solicita foarte puțin timp. Din cînd în cînd, mi se cerea să zbor la Boston pentru întîlniri sau pentru a ajuta la pregătirea unei propuneri. Cîteodată eram trimis în locuri ca Rio de Janeiro pentru a mă împrieteni la cataramă cu cei care trăgeau sforile acolo. Odată, am zburat în Guatemala cu un avion particular. Îi sunam frecvent pe directorii de proiect să le aduc aminte că figuram pe statul lor de plată şi că eram disponibil. Faptul că primeam atîția bani pentru o muncă atît de puțină îmi apăsa conştiința. Cunoşteam bine afacerea şi voiam să contribui cu ceva util. Doar că aşa ceva nu figura în agenda lor.

Imaginea de om agățat la mijloc mă bîntuia. Voiam să acționez astfel încît să-mi justific existența, ceva care să transforme lucrurile negative din trecutul meu în ceva pozitiv. Am continuat să lucrez pe ascuns - şi foarte sporadic — la *Conştiința unui asasin economic,* fără să-mi fac însă iluzii că această carte va fi vreodată publicată.

În 1991, am început să fiu ghid în Amazon pentru mici grupuri de oameni care voiau să stea cu Shuarii şi să învețe de la aceştia, care, la rîndul lor, erau nerăbdători să le împărtăşească învățăturile despre gestionarea mediului înconjurător şi despre tehnicile indigene de vindecare. În anii care au urmat, cererea pentru astfel de excursii a crescut rapid, avînd drept rezultat formarea unei organizații nonprofit, Dream Change Coalition. Dedicată schimbării mentalității oamenilor din țările industrializate față de pămînt şi relația noastră cu el, Dream Change Coalition s-a extins în jurul întregii lumi şi a delegat oameni care să formeze organizații cu misiuni asemănătoare în multe țări. Revista TIME a ales-o printre cele treisprezece organizații ale căror pagini de internet reflectau idealurile şi scopurile Zilei Pămîntului (Earth Day)[1].

De-a lungul anilor 1990, m-am implicat din ce în ce mai mult în lumea nonprofitului, ajutînd la crearea cîtorva organizații şi făcînd parte din consiliul de administrație al altora. Multe dintre ele au apărut datorită muncii extrem de susținute a celor de la Dream Change, care însemna să lucreze cu

băştinaşi din America Latină - shuarii şi achuarii din Amazon, quechua din Anzi, maiaşii din Guatemala -sau să-i înveţe pe americani şi europeni despre aceste culturi. SWEC aproba această activitate filantropică; era în concordanţă cu propria sa credinţă în Calea Unificării. De asemenea, am scris mai multe cărţi, fiind atent ca acestea să se concentreze pe învăţăturile băştinaşilor, evitînd orice referire la activităţile mele de AE. În afară de faptul că reuşeau să-mi alunge plictiseala, aceste măsuri mă ajutau sa păstrez contactul cu America Latină şi cu chestiunile de politică pe care le îndrăgeam atît de mult.

Par, oricît aş fi încercat să mă conving că activităţile mele nonprofit, ca şi cele de scriitor, îmi asigurau un echilibru, acesta mi se părea din ce în ce mai greu de dobîndit. În inima mea, eu ştiam că mă eschivam de la responsabilităţile faţă de fiica mea. Jessica moştenea o lume în care milioane de copii se năşteau împovăraţi de datorii pe care nu aveau să le achite niciodată. Iar eu trebuia să accept că eram responsabil pentru aceasta.

Cărţile mele deveneau din ce în ce mai populare, mai ales una, intitulată *The World is As You Dream It (Lumea este aşa cum o visezi)*. Succesul ei a dus la creşterea cererilor adresate mie de a ţine cursuri şi de a participa la seminarii. Uneori, în timp ce stăteam în faţa auditoriului din Boston, din New York sau din Milano, aveam viziunea întregii ironii. Dacă lumea este aşa cum o visezi, de ce oare visasem eu o astfel de lume? Cum reuşisem să joc un rol atît de activ în transformarea în realitate a unui asemenea coşmar?

În 1997, am fost însărcinat să ţin un seminar de o săptămînă la Institutul Omega din Caraibe, într-o staţiune de pe Insula St. John. Am ajuns acolo noaptea tîrziu. Cînd m-am trezit, a doua zi dimineaţă, am ieşit pe balconul micuţ şi m-am surprins privind chiar golfuleţul unde, cu şaptesprezece ani mai înainte, luasem decizia de a părăsi MAIN. M-am prăbuşit pe un scaun, copleşit de emoţie.

Întreaga săptămînă mi-am petrecut mare parte din timpul liber pe balconaşul acela, privind în jos spre golful Leinster, încercînd să îmi înţeleg sentimentele. Mi-am dat seama că, deşi îmi dădusem demisia, nu făcusem pasul următor şi că decizia mea de a rămîne la mijloc reprezenta un preţ devastator. Pînă la sfîrşitul săptămînii, am ajuns la concluzia că lumea în care trăiam nu era cea pe care voiam să o visez şi că era necesar să fac exact ceea ce le spuneam studenţilor mei să facă: să-mi schimb visurile, astfel încît ele să reflecte ceea ce îmi doream cu adevărat în viaţă.

Întors acasă, am renunţat la activitatea mea de consultanţă corporatistă. Preşedintele SWEC, cel care mă angajase, era acum pensionat. Cineva nou îi luase locul, cineva mai tînăr decît mine şi care nu era, aparent, deloc preocupat de faptul că aş putea să-mi spun povestea. Iniţiase un program de reducere a cheltuielilor şi era fericit că nu mai era nevoit să-mi plătească acea retribuţie exorbitantă. M-am hotărît să termin cartea la care lucrasem atît de mult şi însăşi luarea acestei decizii mi-a dat o minunată senzaţie de eliberare. Am împărtăşit ideea aceasta prietenilor apropiaţi, majoritatea oameni din lumea nonprofitului, implicaţi în conservarea civilizaţiilor şi culturilor indigene şi a pădurii tropicale. Spre surprinderea mea, aceştia au fost îngroziţi de idee. Se temeau că dacă voi dezvălui aceste lucruri, îmi voi submina activitatea de instruire şi că voi pune în pericol organizaţiile nonprofit pe care le-am sprijinit. Mulţi dintre noi ajutam triburile amazoniene să-şi protejeze pămînturile de companiile petroliere; o dezvăluire totală, mi s-a spus, ar fi putut duce la pierderea credibilităţii mele şi la periclitarea întregii acţiuni. Unii dintre colaboratorii mei m-au ameninţat chiar că-mi vor retrage sprijinul lor.

Aşadar, încă o dată, m-am oprit din scris. În schimb, m-am concentrat pe călăuzirea oamenilor spre inima Amazonului, arătîndu-le un loc şi un trib rămase aproape neatinse de lumea modernă. De fapt, acolo mă şi aflam pe 11 septembrie 2001.

CAPITOLUL 32

11 septembrie şi consecinţele sale pentru mine personal

Pe 10 septembrie 2001, călătoream în josul unui rîu afluent al Amazonului ecuadorian, împreună cu Shakaim Chumpi, coautorul cărţii mele *Spirit of the Shuar (Spiritul Shuarilor)*. Conduceam un grup de şaisprezece nord-americani spre comunitatea sa aflată în inima pădurii tropicale. Vizitatorii veniseră să afle informaţii despre tribul Shuarilor pe care să-i ajute să-şi conserve preţioasele păduri tropicale.

Shakaim luptase ca soldat în recentul conflict armat dintre Peru şi Ecuador. Cei mai mulţi cetăţeni din naţiunile consumatoare de petrol nu au auzit niciodată de acest război, şi totuşi acesta s-a purtat în primul rînd pentru a le putea furniza acestora ţiţei. Deşi graniţa dintre cele două ţări a fost disputată timp de mai mulţi ani, numai recent această rezolvare a devenit urgentă. Motivul urgenţei a fost acela că era necesar pentru companiile petroliere să ştie cu care dintre cele două ţări trebuia să se negocieze pentru a obţine concesionarea pămînturilor bogate în petrol. Graniţele trebuiau delimitate.

Shuarii formau prima linie de apărare a Ecuadorului. Ei se dovediseră a fi luptători feroce, dominînd de foarte multe ori forţele mult mai bine echipate şi în superioritate numerică. Shuarii nu ştiau nimic despre politica din culisele războiului sau că acea rezolvare avea să deschidă porţile companiilor petroliere. Ei luptau deoarece aveau o lungă tradiţie războinică şi pentru că nu aveau de gînd să permită soldaţilor străini să le calce pămînturile.

În timp ce vîsleam în josul rîului, privind un stol de papagali guralivi care zburau pe deasupra noastră, l-am întrebat pe Shakaim dacă armistiţiul încă mai rezista.

-Da, mi-a răspuns el, dar mă tem că trebuie să te previn că acum ne pregătim de război împotriva voastră.

A început să-mi explice că, bineînţeles, nu se referea la mine personal sau la cei care făceau parte din grupul nostru.

-Voi sînteţi prietenii noştri, m-a asigurat el.

El susţinea că se referea la companiile noastre petroliere şi la forţele noastre militare care aveau să vină în junglă pentru a-i învinge.

-Am văzut ce le-au făcut celor din tribul Huaorani. Le-au distrus pădurile, le-au poluat rîurile şi au ucis o mulţime de oameni, inclusiv copii. Astăzi, Huaorani abia dacă mai există ca populaţie. Nu vom permite să ni se întîmple acelaşi lucru şi nouă. Nu vom lăsa companiile petroliere să vină pe pămîntul nostru, după cum nu le vom permite acest lucru nici peruanilor. Am jurat cu toţii să luptăm pînă la ultimul om[1].

În acea noapte, grupul nostru a stat în jurul focului în centrul unei superbe case construite din stinghii despicate de bambus, înfipte în pămînt şi acoperite cu un acoperiş din stuf. Le-am spus despre conversaţia cu Shakaim. Am fost cu toţii surprinşi să constatăm cît de mulţi oameni din toată lumea simţeau la fel cînd era vorba despre companiile noastre petroliere şi despre ţara noastră. Oare

cîți dintre ei, asemenea Shuarilor, erau îngroziți de faptul că vom pătrunde în existențele lor, că le vom distruge cultura şi pămînturile? Oare cîți ne urau?

În dimineața următoare, m-am dus la biroul micuț unde țineam stația de emisie recepție. Trebuia să aranjez cu piloții să vină şi să ne ia peste cîteva zile. În timp ce vorbeam cu ei, am auzit un strigăt.
- Dumnezeule! a exclamat bărbatul de la celălalt capăt al stației. New York-ul este atacat.

A închis radioul care emitea muzică în fundal. În următoarea jumătate de oră, am fost informați minut cu minut asupra evenimentelor care se desfăşurau în Statele Unite. Ca şi pentru ceilalți, şi pentru mine au fost momente pe care nu le voi uita niciodată. Cînd m-am întors acasă, în Florida, am ştiut că trebuia să vizitez Kilometrul Zero, „Ground Zero", locul pe care se aflaseră cele două turnuri ale World Trade Center, aşa că am aranjat să iau avionul pînă la New York. Era o zi însorită de noiembrie nepotrivit de îmbietoare. M-am plimbat prin Central Park, plin de entuziasm, apoi m-am îndreptat spre acea parte a oraşului unde pe vremuri petrecusem o mare parte din timp, zona de lîngă Wall Street, care purta acum denumirea de Ground Zero.

Pe măsură ce mă apropiam, entuziasmul meu făcea loc unei senzații de teroare. Priveliştea şi mirosurile erau copleşitoare - o distrugere de neimaginat. Scheletele contorsionate şi topite ale acelor clădiri, cîndva mărețe; dărîmăturile; mirosul rînced de fum, ruine carbonizate şi carne arsă. Văzusem totul la televizor, dar să mă aflu acolo era cu totul şi cu totul altceva.

Nu fusesem pregătit pentru aşa ceva, dar, mai ales, nu pentru oameni. Trecuseră două luni şi ei încă stăteau acolo, lîngă cei care locuiseră sau munciseră acolo, lîngă cei care supraviețuiseră.

Un egiptean zăbovea în fața micului său magazin de reparații de încălțăminte şi dădea din cap parcă nevenindu-i să creadă.

- Nu mă pot obişnui cu asta, a murmurat el. Mi-am pierdut mulți clienți, mulți prieteni. Nepotul meu a murit acolo sus.

A arătat spre cerul albastru.

- Cred că l-am văzut sărind. Nu ştiu... Săreau atît de mulți, ținîn-du-se de mîini şi dînd din brațe ca şi cum ar fi putut zbura.

M-a surprins felul în care oamenii vorbeau unul cu celălalt. În New York City. Şi era ceva care depăşea orice limbaj. Li se întîlneau privirile. Deşi îndurerați, schimbau priviri pline de compasiune, jumătăți de zîmbet care spuneau mai mult decît un milion de vorbe.

Dar mai era ceva, o senzație legată de chiar locul însuşi. La început, nu mi-am putut da seama; apoi m-a izbit: era lumina. Manhattanul de jos fusese ca un canion întunecat, pe vremea cînd făceam eu pelerinaje în această parte a oraşului pentru a strînge capital pentru IPS, cînd puneam la cale strategii cu bancherii care voiau să investească în mine, în timpul cinelor de la Ferestrele Lumii. Trebuia să te urci sus de tot, în vîrful acelui World Trade Center, dacă voiai să vezi lumină. Acum, lumina era la nivelul străzii. Canionul fusese despicat foarte mult, iar noi, cei care stăteam pe străzi, lîngă ruine, eram încălziți de razele soarelui. Nu mă puteam abține să nu mă întreb dacă priveliştea cerului, lumina, îi ajutaseră pe oameni să-şi deschidă inimile. M-am simțit vinovat chiar şi numai pentru că avusesem asemenea gînduri.

Am dat colțul spre Trinity Church şi am luat-o în jos spre Wall Street. Înapoi, la vechiul New York, învăluit în umbră. Nici cer, nici lumină. Oamenii se grăbeau pe trotuare, ignorîndu-se. Un polițist a răcnit la o maşină oprită.

M-am aşezat pe primele trepte care mi-au ieşit în cale, la numărul paisprezece. De undeva, sunetele unor ventilatoare uriaşe sau ale unui aparat de aer condiționat s-au înălțat deasupra celorlalte zgomote. Mi se părea că vin din masivul perete de piatră al clădirii Bursei din New York.

Am privit oamenii. Ei se precipitau în susul Şi în josul străzii, plecînd de la birouri, grăbindu-se spre casă sau îndreptîndu-se spre un restaurant sau un bar pentru a discuta afaceri. Cîțiva dintre ei se plimbau perechi, perechi şi vorbeau unul cu celălalt. Totuşi, cei mai mulți erau singuri şi tăcuți. Am încercat să îi privesc în ochi; nu am reuşit defel.

Țignalul unei alarme de maşină mi-a atras atenția în josul străzii. Un bărbat se năpustea afară dintr-un birou, îndreptînd o cheie spre maşină; alarma s-a oprit. Am stat acolo, în tăcere, cîteva minute lungi. După un timp, am căutat în buzunar şi am scos o bucată de hîrtie frumos împăturită, acoperită de cifre.

Apoi l-am văzut. Mergea tîrşîit, uitîndu-se insistent la picioare. Avea o barbă gri, rară şi purta un trenci soios, care părea şi mai nelalocul lui într-o asemenea dupa-amiază călduroasă pe Wall Street. Ştiam că este afgan.

S-a uitat la mine. Apoi, după numai o secundă de ezitare, a început să urce treptele. A dat din cap politicos şi s-a aşezat lîngă mine, lăsînd între noi o distanță de vreo douăzeci-treizeci de centimetri. Din felul în care privea drept înainte, mi-am dat seama că de mine depindea dacă să încep sau nu conversația.

- Frumoasă dupa-amiază.

- Superbă.

Avea o voce gravă.

- În vremuri ca acestea, ne dorim raze de soare.

- Adică din cauza *Gemenilor?* A încuviințat din cap.

- Eşti din Afganistan?

M-a privit insistent.

- Este atît de evident?

- Am călătorit mult. Recent, am vizitat Himalaya, Kaşmirul.

- Kaşmir.

Şi-a mîngîiat barba.

- Lupte.

- Da, India şi Pakistanul, hinduşii şi musulmanii. Îți vine să-ți pui întrebări asupra religiei, nu?

Privirile ni s-au întîlnit. Ochii lui erau căprui închis, aproape negri. Mi s-au părut plini de înțelepciune şi tristețe. S-a întors către clădirea Bursei din New York. Cu un deget lung şi încovoiat, a arătat spre clădire.

- Sau, poate, am admis eu, este vorba despre economie, nu despre religie.

- Ai fost soldat?

Nu m-am putut abține să nu zîmbesc.

- Nu. Consultant economic.

I-am întins hîrtia cu cifre statistice. Acestea erau armele mele. A întins mîna şi le-a luat.

- Cifre.

- Statistici internaționale.

El a cercetat lista, apoi a rîs uşor.

- Nu pot să citesc. Mi-a dat-o înapoi.

- Cifrele astea ne spun că douăzeci şi patru de mii de oameni mor zilnic de foame.

El a fluierat încetişor, apoi s-a gîndit o clipă la asta şi a oftat.

- Era cît pe ce să fiu şi eu unul dintre ei. Aveam o mică fermă de rodii în apropiere de Kandahar. Au sosit ruşii, iar mujahedinii s-au ascuns în spatele copacilor şi în şanțurile cu apă.

A ridicat mîinile, ţinîndu-le ca şi cum ar fi avut o puşcă.

- I-au prins în capcană.

Şi-a lăsat mîinile în jos.

- Toţi pomii şi şanţurile mele au fost distruse.

- Ce ai făcut după asta?

A arătat cu capul spre lista pe care o aveam în mînă.

- Spune şi despre cerşetori?

Nu, dar aveam impresia că ştiam.

- Cam optzeci de milioane în întreaga lume, cred.

- Eu am fost unul dintre aceştia.

A dat din cap, părînd pierdut în gînduri. Am stat în tăcere timp de cîteva minute, pînă cînd a prins din nou a vorbi.

- Nu-mi place cerşetoria. Copilul meu moare. Aşa că, eu cultiv mac.

- Opiu?

A dat din umeri.

- Nici pomi, nici apă. Singurul mod de a ne hrăni familiile.

Am simţit un nod în gît, o senzaţie deprimantă de tristeţe combinată cu vinovăţie.

- Noi considerăm un lucru rău cultivarea macului pentru opiu, dar, mulţi dintre cei mai bogaţi oameni ai voştri îşi datorează averile traficului de droguri.

M-a privit în ochi şi am avut senzaţia că îmi pătrunde în suflet.

- Ai fost soldat, a decretat el, dînd din cap pentru a confirma acest simplu fapt.

Apoi s-a ridicat încetişor şi a luat-o şchiopătînd pe trepte în jos. Voiam să mai stea, dar m-am simţit fără puterea de a mai spune ceva. Am reuşit să mă ridic în picioare şi am pornit-o după el. La capătul scărilor, m-am oprit din pricina unui indicator. Pe el era desenată o imagine a clădirii unde stătusem. În capătul acestuia, trecătorii erau anunţaţi că acel indicator fusese pus acolo de Heritage Trails din New York. Pe el scria aşa:

Mausoleul din Halicarnas ridicat în vîrful turnului clopotniţei bisericii San Marco din Veneţia, la colţul străzii Wall cu Broad -acesta este conceptul arhitectural al clădirii din Wall Street nr. 14. În vremurile sale bune, cea mai înaltă clădire de bancă, acel zgîrie-nori de 539 de picioare, adăpostise iniţial sediul central al Bankers Trust, una dintre instituţiile financiare cele mai bogate din ţară.

Am rămas acolo, înfiorat de uimire, şi m-am uitat în sus la această clădire. La puţin timp după sfîrşitul secolului trecut, numărul 14 de pe Wall Street jucase rolul pe care avea să şi-i asume mai tîrziu World Trade Center; fusese chiar simbolul puterii şi dominaţiei economice. Şi mai fusese şi sediul Bankers Trust, una dintre firmele pe care eu o angajasem să-mi finanţeze compania de energie. Era o parte esenţială a moştenirii mele - moştenirea unui soldat, după cum bine mă nimerise bătrînul afgan.

Faptul că ajunsesem atunci acolo, stînd de vorbă cu el, părea o stranie coincidenţă. Coincidenţă. Cuvîntul m-a încremenit. M-am gîndit la felul în care reacţiile noastre la coincidenţe ne modelează vieţile. Cum ar trebui oare să reacţionez eu la aceasta?

În timp ce mergeam, scrutam atent capetele din mulţime, dar nu mai vedeam nici urmă de el. La clădirea următoare, se afla o statuie imensă învelită în plastic albastru. O inscripţie de pe o veche clădire cu faţada din piatră arăta că aici era Clădirea Federală, Wall Street nr. 26, unde, pe 30 aprilie 1789, George Washington depusese jurămîntul în calitate de prim preşedinte al Statelor Unite. Acesta era exact punctul în care primul om fusese consfinţit şi primise responsabilitatea de a apăra

dreptul la viață, la libertate şi la căutarea fericirii pentru toți oamenii. Atît de aproape de Ground Zero; atît de aproape de Wall Street.

Am luat-o pe lîngă bloc, pe Pine Street. Acolo am ajuns față în față cu sediul mondial al firmei Chase, banca pe care a construit-o David Rockefeller, o bancă alimentată cu bani din petrol şi îmbogățită de oameni ca mine. Această bancă, o instituție care servise asasinilor economici şi care era un lider în promovarea imperiului global, reprezenta, în multe sensuri, însuşi simbolul corporatocrației.

Mi-am adus aminte că citisem despre World Trade Center că era un proiect inițiat de David Rockefeller, în 1960, şi că în ultimii ani complexul fusese considerat o pacoste. Avea reputația de a fi un eşec din punct de vedere financiar, nepotrivit pentru fibrele optice moderne şi tehnologiile pentru Internet şi împovărat cu un sistem de lifturi ineficient şi extrem de costisitor. Acele două turnuri fuseseră poreclite pe vremuri David şi Nelson. Acum, pacostea dispăruse.

Am mers mai departe, încet, aproape fără nici o tragere de inimă, în ciuda după-amiezei calde, simțeam un fior şi mi-am dat seama că pusese stăpînire pe mine o teamă ciudată, o presimțire. Nu-i puteam identifica originea şi am încercat să scap de ea, grăbind pasul. În cele din urmă am ajuns din nou să privesc acea gaură care mocnea, metalul contorsionat, acea gigantică cicatrice în pămînt. M-am sprijinit de o parte a clădirii care scăpase de distrugere şi m-am uitat cu atenție în străfundurile ei. Încercam să-mi imaginez oamenii care se năpusteau afară din turnul care sta să se prăbuşească şi pompierii care dădeau năvală pentru a-i salva. Am încercat să mă gîndesc la oamenii care săriseră, la disperarea pe care o simțiseră. Dar nimic din toate acestea nu mi-a trecut prin minte.

În schimb, l-am văzut pe Osama bin Laden luînd bani şi arme de milioane de dolari de la un bărbat angajat de o companie de consultanță care avea contract cu guvernul Statelor Unite. Apoi m-am văzut pe mine stînd la un computer în fața unui ecran gol.

M-am uitat în jur, dincolo de Ground Zero, la străzile New Yor-kului care fuseseră ocolite de foc şi care acum reveneau la normal. Mă întrebam ce părere aveau oamenii care mergeau azi pe stradă despre toate acestea - nu numai despre distrugerea turnurilor, dar şi despre ferma de rodii distrusă şi despre cele douăzeci şi patru de mii de oameni care mureau de foame în fiecare zi. Mă întrebam dacă ei se gîndeau vreodată la astfel de lucruri, dacă ar putea renunța la slujbele lor, la maşinile lor consumatoare de benzină şi la dobînzile lor, suficient de mult timp ca să-şi dea seama de aportul lor la lumea pe care aveau să o lase moştenire copiilor lor. Mă întrebam ce ştiau ei despre Afganistan - nu despre Afganistanul de la televizor, acela plin de corturi militare şi de tancuri, ci despre Afganistanul acelui bătrîn. Mă întrebam ce gîndeau cei douăzeci şi patru de mii care mureau în fiecare zi.

Şi apoi iar mă vedeam pe mine însumi stînd în fața unui ecran gol de computer.

M-am forțat să mă concentrez din nou asupra acelui Ground Zero. În acel moment, un lucru era cert: țara mea se gîndea la răzbunare, concentrîndu-se asupra unor state ca Afganistanul. Eu mă gîndeam însă la toate celelalte locuri din lume în care oamenii ne urau companiile, armata, politicile şi marşul nostru către imperiul global.

Mă întrebam: Dar ce se întîmplă cu Panama, Ecuador, Indonezia, Iran, Guatemala, mare parte din Africa?

M-am smuls de lîngă peretele de care mă sprijinisem şi am început să mă îndepărtez. Un om scund, oacheş, flutura un ziar în aer şi striga ceva în spaniolă. M-am oprit.

- Venezuela în prag de revoluție! urla el peste zgomotul de trafic, peste sunetul claxoanelor şi forfoteala oamenilor.

I-am cumpărat ziarul şi am rămas acolo un timp, examinînd atent articolul de fond. Era despre Hugo Chavez, preşedintele antiamerican al Venezuelei ales democratic, şi despre curentul subteran de ură generat în America Latină de politicile SUA.

Ce era oare cu Venezuela?

CAPITOLUL 33

Venezuela: salvată de Saddam

Am urmărit Venezuela ani la rînd. Era un exemplu clasic de țară care se ridicase de la sărăcie la bogăție grație petrolului. Tot ea mai reprezenta şi un model de instigare la agitație a bogaților în căutare de petrol, de dezechilibru între bogați şi săraci, de țară exploatată fără ruşine de corporatocrație. Devenise exemplul tipic al locului în care asasinii economici de modă veche, ca mine, conviețuiau cu versiunea corporatistă, de stil nou.

Evenimentele despre care am citit în ziua aceea la Ground Zero erau rezultatul direct al alegerilor din 1998, cînd săracii şi defavorizații Venezuelei l-au ales preşedinte pe Hugo Chavez, cu o majoritate zdrobitoare[1]. Acesta a instituit imediat măsuri drastice, preluînd controlul asupra curților de judecată şi asupra altor instituții, dizolvînd Congresul venezuelean. El a denunțat Statele Unite pentru „imperialismul neruşinat", a vorbit cu convingere împotriva globalizării şi a introdus o lege a hidrocarburilor, care era, de fapt, o reminiscență, chiar şi cu numele, a aceleia pe care o introdusese Jaime Roldos în Ecuador, cu puțin înainte ca elicopterul lui să se prăbuşească. Legea dubla drepturile de exploatare pe care le plăteau companiile petroliere străine. Apoi, Chavez a sfidat independența tradițională a companiei deținute de stat, Petroleos de Venezuela, înlocuindu-i pe directorii acesteia cu oameni care îi erau loiali[2].

Petrolul venezuelean este crucial pentru economiile lumii. În 2002 această țară era cea de-a patra mare exportatoare de petrol şi furnizoarea numărul trei pentru Statele Unite[3]. Petroleos de Venezuela, cu patruzeci de mii de angajați şi cu vînzări anuale de 50 miliarde de dolari, reprezintă 80% din venitul din exporturi al țării. Reprezintă, de departe, cel mai important factor al economiei venezuelene[4]. Prin preluarea industriei, Chavez s-a impus pe scena mondială ca un jucător deosebit de important.

Mulți locuitori ai Venezuelei priveau acest lucru ca pe un semn al destinului, o desăvîrşire a unui proces care începuse cu optzeci de ani mai înainte. Pe 14 decembrie 1922, o uriaşă explozie de petrol a țîşnit din pămînt lîngă Maracaibo. O sută de barili de materie brută s-au răspîndit în aer timp de trei zile la rînd, acest unic eveniment geologic schimbînd Venezuela pentru totdeauna. Pînă în 1930, Venezuela era cel mai mare exportator de petrol. Venezuelenii considerau petrolul soluția la toate problemele lor.

Veniturile din petrol pe următorii patruzeci de ani au permis Venezuelei să evolueze de la una dintre cele mai sărace națiuni din lume la una dintre cele mai bogate din America Latină. Toate statisticile la nivelurile vitale ale țării s-au îmbunătățit: sănătatea, educația, situația forței de muncă, longevitatea, datele referitoare la natalitate şi supraviețuirea nou-născuților. Afacerile au prosperat.

În timpul embargoului impus de OPEC în 1973, prețul petrolului a sărit în aer, iar bugetul național al Venezuelei a crescut de patru ori. Asasinii economici s-au pus pe treabă. Băncile internaționale au invadat țara cu împrumuturi care aveau să fie folosite pentru vaste proiecte de

infrastructură şi dezvoltare industrială, precum şi pentru cei mai înalți zgîrie-nori de pe continent. Apoi, în anii 1980, au sosit asasinii economici de tip corporatist. Pentru aceştia era ocazia ideală de a tăia răul de la rădăcină. Clasa de mijloc din Venezuela căpătase consistență şi reprezenta o piață bogată pentru o largă varietate de produse şi totuşi încă mai exista un sector de săraci foarte numeros, care era disponibil pentru munca în ateliere şi fabrici.

Apoi, prețul petrolului s-a prăbuşit, iar Venezuela nu şi-a mai putut plăti datoriile. În 1989, FMI a impus măsuri dure de austeritate şi a făcut presiuni asupra Caracasului de a sprijini corporatocrația în diverse alte feluri. Venezuelenii au reacționat violent; revoltele au ucis peste două sute de oameni. Iluzia că petrolul era o sursă inepuizabilă de sprijin a fost spulberată. Între 1978 şi 2003, venitul pe cap de locuitor din Venezuela a scăzut cu peste 40%[5].

Pe măsură ce creştea sărăcia, resentimentele se amplificau. A rezultat polarizarea: clasa de mijloc înfruntîndu-se cu clasa săracă. Cum se întîmplă de cele mai multe ori în țări a căror economie depinde de producția de petrol, situația demografică s-a schimbat rapid. Economia în prăbuşire a făcut ravagii pe seama clasei de mijloc, şi foarte mulți au căzut în rîndul sărăcimii.

Noua situație demografică a pregătit scena pentru Chavez, dar şi pentru conflictul cu Washingtonul. Îndată ce a preluat puterea, noul preşedinte a întreprins acțiuni care nu au făcut decît să provoace administrația Bush. Chiar înainte de atacurile din 11 septembrie, Washingtonul îşi revizuia opțiunile. Asasinii economici eşuaseră. Era oare timpul să trimită şacalii?

Apoi, 11 septembrie a schimbat toate prioritățile. Preşedintele Bush şi consilierii săi s-au concentrat asupra mobilizării comunității internaționale de a sprijini activitățile SUA din Afganistan şi invazia din Irak. Pe deasupra, economia SUA se afla în mijlocul unei recesiuni. Venezuela a retrogradat pe locul al doilea. În orice caz, era evident că, la un anumit punct, Bush şi Chavez aveau să se răzgîndească. Cu Irakul şi alți furnizori de petrol din Orientul Mijlociu în primejdie, Washingtonul nu-şi putea permite să ignore Venezuela pentru mult timp.

Rătăcind prin zona Ground Zero şi Wall Street, întîlnindu-l pe bătrînul afgan şi citind despre Venezuela lui Chavez, toate acestea m-au făcut să mă întorc la un punct pe care îl evitasem mulți ani, forțîndu-mă să privesc atent la consecințele lucrurilor pe care le făcusem în ultimele trei decenii. Era cu neputință să neg rolul pe care îl jucasem sau faptul că munca mea ca AE afecta acum generația fiicei mele la modul foarte negativ. Ştiam că nu mai pot amîna acțiunea pentru răscumpărarea a ceea ce făcusem. Trebuia să spun totul despre viața mea, într-un fel care să-i poată ajuta pe oameni să devină conştienți de existența corporatocrației şi să înțeleagă de ce atît de mulți oameni din întreaga lume ne urăsc.

Am început încă o dată să scriu, dar, pe măsură ce o scriam, mi se părea că povestea era prea veche. Era necesar să o actualizez cumva. M-am gîndit să călătoresc în Afganistan, în Irak şi Venezuela şi să scriu comentarii contemporane despre cele trei țări. Ele păreau să întruchipeze o ironie la adresa afacerilor lumii noastre: fiecare trecea printr-un tumult politic traumatizant şi se pricopsise cu lideri care lăsau foarte mult de dorit (un taliban crud şi despotic, un Saddam psihopat şi un Chavez inept din punct de vedere economic), în nici un caz însă corporatocrația nu răspundea încercînd să rezolve problemele mult mai profunde ale țărilor respective. Dimpotrivă, reacția era de a submina liderii care stăteau în calea politicii noastre privind petrolul. Sub multe aspecte, Venezuela era cazul care intriga cel mai mult deoarece, în timp ce în Afganistan avusese deja loc intervenția militară, care părea inevitabilă şi în Irak, reacția administrației americane față de Chavez rămînea un mister. În ceea ce mă privea, chestiunea nu era dacă Chavez era sau nu un bun

conducător, ci era legată de reacţia Washingtonului faţă de un lider care stătuse în calea marşului corporatocraţiei către imperiul global.

Înainte aveam timp să organizez asemenea excursii, însă, încă o dată, au intervenit circumstanţele. Munca mea nonprofit m-a dus de cîteva ori în America de Sud, în 2002. O familie din Venezuela, ale cărei afaceri erau pe punctul de a da faliment sub regimul lui Chavez, m-a însoţit într-una dintre excursiile mele în Amazon. Am devenit prieteni apropiaţi şi am ascultat şi punctul lor de vedere. Am mai întîlnit şi oameni din America Latină, de la capătul celălalt al spectrului economic, care îl considerau pe Chavez un salvator. Evenimentele desfăşurate în Caracas erau simptomatice pentru lumea pe care noi, asasinii economici, o creaserăm.

Pînă în decembrie 2002, atît situaţia din Venezuela, cît şi cea din Irak au atins apogeul crizei. Cele două ţări evoluau în direcţii perfect opuse una faţă de cealaltă. În Irak, toate eforturile subtile – atît din partea asasinilor economici, cît şi a şacalilor - eşuaseră în încercarea de a-i forţa pe Saddam să cedeze, iar acum ne pregăteam pentru soluţia ultimă - invazia. În Venezuela, administraţia Bush punea în practică modelul iranian al lui Kermit Roosevelt. Aşa cum se scria şi în *New York Times:*

Sute de mii de venezueleni au umplut străzile astăzi, pentru a-şi afirma devotamentul faţă de greva naţională, acum în cea de-a 28-a zi, pentru a forţa înlăturarea preşedintelui Hugo Chavez.

Greva, la care s-a adăugat un număr de aproximativ 30000 de muncitori petrolieri, ameninţă să facă, în lunile care vor veni, ravagii în sînul acestei naţiuni, al cincilea producător de petrol din lume...

Zilele acestea, greva a ajuns într-un impas, dl Chavez foloseşte spărgători de grevă, încercînd să normalizeze operaţiunile din companiile de petrol deţinute de stat Cei care i se opun, o coaliţie formată din oameni de afaceri şi lideri sindicali, afirmă că greva lor va duce compania, şi împreună cu ea şi guvernul Chavez, la prăbuşire[6].

Acesta era exact felul în care CIA îl eliminase pe Mossadegh şi îl înlocuise cu şahul. Analogia era perfectă. Părea că istoria se repeta fără nici un fel de abatere, cincizeci de ani mai tîrziu. Cinci decenii, dar tot petrolul continua să fie forţa care punea lucrurile în mişcare.

Pe 4 ianuarie 2003, susţinătorii lui Chavez au intrat în conflict cu oponenţii acestuia. Doi oameni au murit împuşcaţi şi alte zeci au fost răniţi. În ziua următoare, am vorbit cu un vechi prieten care făcuse parte dintre şacali multă vreme. Ca şi mine, nici el nu lucrase niciodată pentru nici un guvern, dar condusese operaţiuni clandestine în multe ţări. Mi-a spus că un angajator particular l-a abordat pentru a instiga greva din Caracas şi pentru a mitui ofiţerii din armată - dintre care mulţi fuseseră antrenaţi la Şcoala Americilor - pentru a se întoarce împotriva preşedintelui lor ales. El refuzase oferta, dar mi-a mărturisit că „omul care a acceptat misiunea ştie ce face"[7].

În aceeaşi lună, ianuarie 2003, preţul petrolului neprelucrat a crescut foarte mult, iar rezervele americane s-au apropiat de cel mai de jos nivel din ultimii 26 de ani. Dată fiind situaţia din Orientul Mijlociu, ştiam că administraţia Bush făcea tot ce-i stătea în putinţă să-l învingă pe Chavez. Apoi, a sosit vestea că au reuşit; Chavez fusese înlăturat. *New York Times* a folosit această întorsătură de evenimente pentru a face o retrospectivă istorică - şi, de asemenea, pentru a identifica pe cel care părea să fi jucat rolul lui Kermit Roosevelt în Venezuela contemporană:

Statele Unite... au sprijinit regimuri autoritare în toată America Centrală şi de Sud în timpul Războiului Rece, pentru a-şi apăra interesele politice şi economice.

În micuţa Guatemala, CIA a pus la cale o lovitură de stat pentru a elimina guvernul ales pe cale democratică în 1954 şi a susţinut guverne de dreapta împotriva grupărilor rebele de stînga timp de patru decenii, în general, au murit peste 200000 de civili.

În Chile, lovitura de stat sprijinită de CIA a dus la preluarea puterii de către generalul Augusto Pinochet, între 1973-1990. În Peru, un guvern încă fragil din punct de vedere democratic încearcă să lămurească rolul agenției în sprijinirea, timp de un deceniu, a președintelui acum destituit și căzut în dizgrație, Alberto Fujimori, și a rău famatului șef al spionajului, Vladimiro L Montesinos.

Statele Unite au fost nevoite să invadeze Panama în 1989 pentru a-i prinde pe narco-dictatorul Manuel A. Noriega, care, timp de aproape 20 de ani, a fost un informator de valoare pentru serviciile de spionaj americane. Iar lupta pentru a ridica o opoziție neînarmată din Nicaragua împotriva radicalilor, în anii 1980, prin orice mijloace, inclusiv prin vînzarea de arme către iranieni pentru a obține bani peșin, a dus la incriminarea unor membri marcanți ai administrației Reagan.

Printre cei care au fost investigați atunci se afla și Otto J. Reich, un veteran al luptelor din America Latină. Împotriva lui Reich nici măcar nu s-a depus vreo plîngere. El a devenit ulterior ambasador al Statelor Unite în Venezuela, iar acum este asistent al secretarului de stat pentru afaceri interamericane prin numirea sa direct de către președinte. Prăbușirea lui Chavez reprezintă încă un trofeu adăugat la colecția sa[8].

Dacă dl Reich și administrația Bush sărbătoreau lovitura împotriva lui Chavez, petrecerea avea să fie însă întreruptă pe neașteptate, într-o uimitoare răsturnare de situație, Chavez a obținut victoria și a preluat din nou puterea în mai puțin de 72 de ore. Spre deosebire de Mossadegh în Iran, Chavez a reușit să-și păstreze armata de partea sa, în ciuda tuturor eforturilor celorlalți de a-i întoarce pe ofițerii de rang superior împotriva lui. În plus, el avea și compania petrolieră de stat de partea sa. Petroleos de Venezuela a sfidat miile de muncitori greviști și a reușit o revenire.

Îndată ce lucrurile s-au limpezit, Chavez a mărit și mai mult strînsoarea sa guvernamentală asupra muncitorilor de la compania petrolieră, a exclus din armată pe cei cîțiva ofițeri neloiali care fuseseră convinși să-l trădeze și și-a forțat numeroși opozanți să părăsească țara. El a cerut închisoare pe 20 de ani pentru doi dintre liderii opoziției, agenți cu legături la Washington care se alăturaseră șacalilor pentru a dirija greva națională[9].

În ultima instanță, urmarea tuturor acelor evenimente a însemnat o adevărată nenorocire pentru administrația Bush. Cum susține și *Los Angeles Times:*

Oficialii administrației Bush au recunoscut marți că discutaseră îndepărtarea președintelui venezuelean, Hugo Chavez, cu luni de zile înainte, cu ofițeri superiori și cu lideri civili din Venezuela... Felul în care administrația a gestionat lovitura de stat a fost pus sub semnul întrebării[10].

Era evident faptul că nu numai asasinii economici eșuaseră, dar și șacalii. Venezuela din 2003 s-a dovedit a fi foarte diferită de Iranul din 1953. M-am întrebat dacă acest lucru era un semn sau, pur și simplu, o anomalie - și ce va face Washingtonul în continuare.

Cel puțin deocamdată, cred că în Venezuela o criză serioasă a fost prevenită - iar Chavez era salvat - de Saddam Hussein. Administrația Bush nu putea face față în același timp Afganistanului, Irakului și Venezuelei. Momentan, nu avea nici puterea militară, nici sprijinul politic pentru a face asta. În orice caz, știam că aceste împrejurări se puteau schimba rapid, existînd posibilitatea ca președintele Chavez să aibă de înfruntat o aprigă opoziție în viitorul apropiat. Fără îndoială, Venezuela era o punere în gardă că în cincizeci de ani nu se schimbaseră prea multe, cu excepția rezultatului.

CAPITOLUL 34

Din nou în Ecuador

Venezuela reprezenta un caz clasic. Totuşi, în timp ce urmăream evenimentele de acolo, eram surprins de faptul că liniile de front cu adevărat importante erau trasate de alte ţări. Acest lucru era semnificativ nu pentru că acestea ar fi reprezentat mai mulţi dolari sau mai multe vieţi omeneşti, ci pentru că implicau şi alte chestiuni care depăşeau cu mult scopurile materiale ce definesc, de regulă, imperiile. Aceste fronturi se întindeau dincolo de armatele de bancheri, directori şi politicieni, în adîncurile sufletului civilizaţiei moderne. Iar ele erau stabilite într-o ţară pe care ajunsesem să o cunosc şi să o iubesc, cea în care lucrasem pentru prima dată ca voluntar în Peace Corps: Ecuador.

În anii premergători primei mele vizite acolo, în 1968, această ţărişoară devenise o victimă de predilecţie a corporatocraţiei. Contemporanii mei şi chiar eu, precum şi echivalenţii noştri corporatişti, reuşiserăm să o aducem la un faliment efectiv. I-am împrumutat miliarde de dolari, astfel încît să poată angaja firmele noastre de inginerie şi construcţii care să conceapă proiecte ce aveau să vină în ajutorul familiilor celor mai bogate. Drept rezultat, în acele trei decenii, nivelul oficial de sărăcie a crescut cu valori între 15-70%, datoria publică a crescut de la 240 milioane la 16 miliarde de dolari, iar partea din resursele naţionale alocată celor mai săraci cetăţeni a scăzut de la 20 la 6%. Astăzi, Ecuadorul trebuie să aloce aproape 50% din bugetul naţional numai pentru achitarea datoriei - în loc să ajute milioane de cetăţeni clasificaţi oficial sub limita sărăciei[1].

Situaţia din Ecuador demonstrează în mod clar că aceasta nu a fost rezultatul unei conspiraţii, ci un proces apărut în timpul guvernării atît a democraţilor, cît şi a republicanilor, un proces care a implicat toate băncile multinaţionale, multe corporaţii şi misiuni de ajutor internaţional dintr-o mulţime de ţări. Statele Unite au jucat rolul principal, dar noi nu am acţionat singuri.

În timpul acestor trei decenii, mii de bărbaţi şi femei au participat la aducerea Ecuadorului în starea precară în care se aflase la începutul mileniului. Unii dintre ei, ca mine, fuseseră conştienţi de ceea ce făceau, dar marea majoritate îndepliniseră numai nişte sarcini pe care le învăţaseră în domeniile lor - afaceri, inginerie, drept - sau urmaseră liniile trasate de nişte şefi, după exemplul meu, care demonstrau sistemul prin propriul lor exemplu de lăcomie şi prin recompense şi pedepse astfel calculate, încît să-i perpetueze. În cel mai rău caz, asemenea participanţi vedeau rolul pe care-i jucau ca pe ceva nepericulos; în cea mai optimistă perspectivă, ei ajutau o naţiune sărăcită.

Deşi inconştienţi, induşi în eroare şi, în multe cazuri, autoiluzionîndu-se, aceşti jucători nu erau membrii nici unei conspiraţii clandestine; ei erau mai degrabă produsele unui sistem care promovează cea mai subtilă şi eficientă formă de imperialism pe care a văzut-o vreodată lumea. Nimeni nu mai trebuia să se străduiască pentru a găsi bărbaţi şi femei care ar fi putut fi mituiţi sau ameninţaţi - ei fuseseră deja recrutaţi de către companii, bănci şi agenţii guvernamentale. Mita consta în salarii, bonusuri, pensii şi poliţe de asigurare; ameninţările aveau la bază moravuri sociale, presiunea celorlalţi şi întrebări nerostite despre viitorul educaţiei copiilor lor.

Sistemul fusese o reuşită spectaculoasă. Pe cînd noul mileniu se pregătea să intre în scenă, Ecuadorul era prins şi legat fedeleş. El era al nostru, în acelaşi fel în care donul Mafiei îl are pe tatăl căruia i-a finanţat nunta fiicei şi mica afacere. Ba mai mult, i-a refinanţat-o. Ca nişte buni mafioţi, nu ne-am grăbit. Ne puteam permite să fim răbdători, ştiind că dedesubtul pădurilor tropicale ale Ecuadorului se întinde o mare de petrol, ştiind că va veni şi ziua mult aşteptată.

Acea zi venise deja cînd, la începutul anului 2003, mi-am făcut drum din Quito, prin junglă, către oraşul Shell, în maşina mea Subaru Outback. Chavez se reinstalase la conducerea Venezuelei. El îl înfruntase pe George W. Bush şi cîştigase. Saddam rămăsese pe poziţie şi se pregătea pentru o

viitoare invazie. Rezervele de petrol erau la cel mai scăzut nivel din ultimele trei decenii, iar perspectivele de a obține mai mult din sursele noastre primare păreau sumbre - şi, prin urmare, cam la fel arăta şi sănătatea bilanțurilor corporatocrației. Aveam nevoie de un as în mînecă. Era vremea să ne luăm tributul de la Ecuador.

În timp ce conduceam prin uriaşul baraj de pe Rîul Pastaza, mi-am dat seama că aici, în Ecuador, lupta nu era o simplă înfruntare între bogații lumii şi săraci, între cei care exploatează şi cei exploatați. Aceste fronturi ne definesc, în esență, pe noi ca civilizație. Eram gata să obligăm această țărişoară să-şi pună la dispoziția companiilor noastre petroliere pădurea tropicală. Devastarea care avea să urmeze era incomensurabilă.

Dacă insistam pe colectarea datoriei, repercusiunile aveau să depăşească mult capacitatea noastră de a le socoti. Nu era vorba numai despre distrugerea culturilor indigene, despre vieți omeneşti şi despre mii de specii de animale, reptile, peşti, insecte şi plante, dintre care unele ar fi putut conține tratamente nedescoperite încă pentru o serie întreagă de boli. Nu era vorba numai despre faptul că pădurea tropicală absoarbe gazele - emanate de industriile noastre, contribuind la efectul de seră - şi produce oxigenul esențial pentru viețile noastre, adunînd norii care, în cele din urmă, creează un procent important din apa potabilă a lumii. Această chestiune depăşea toate argumentele standard folosite de către ecologişti cînd vor să salveze locuri asemănătoare şi pătrundea în adîncurile sufletului nostru.

Dacă aveam să continuăm cu această strategie, însemna să continuăm un model imperialist care fusese pus la punct cu mult înainte de Imperiul Roman. Criticăm fățiş sclavia, dar imperiul nostru global pune lanțuri mult mai multor oameni decît au făcut-o romanii şi toate celelalte puteri coloniale, înaintea noastră. M-am întrebat cum putem aplica o politică cu o perspectivă atît de limitată în Ecuador şi să trăim cu conştiința încărcată.

Uitîndu-mă cu atenție prin geamurile maşinii la pantele defrişate ale Anzilor, o zonă în care, în timpul petrecut de mine la Peace Corps, se afla o vegetație luxuriantă, mi-am mai dat seama brusc de un alt lucru. M-a izbit ideea că această privelişte a Ecuadorului ca un front important era o chestiune pur personală şi că, de fapt, oricare dintre țările unde am lucrat, oricare țară la ale cărei resurse rîvnea imperiul, era la fel de semnificativă. Eu mă ataşasem de aceasta, ataşament care provenea din zilele anilor 1960, căci aici îmi pierdusem inocența. În orice caz, era o chestiune personală, o atitudine subiectivă.

Deşi pădurile tropicale din Ecuador sînt prețioase, ca şi populațiile indigene şi toate celelalte forme de viață care le populează, ele nu sînt mai prețioase decît deserturile din Iran şi decît beduinii din moştenirea lui Yamin. Nu sînt mai prețioase decît munții insulei Java, decît mările de pe coastele Filipinelor, decît stepele Asiei, decît sălbăticia Africii sau pădurile Americii de Nord, decît copcile de gheață ale Arcticii, sau decît sutele de alte locuri amenințate. Fiecare dintre ele ne obligă să scotocim în adîncurile sufletelor noastre individuale sau colective.

Mi-am adus aminte de o statistică ce rezuma toate aceste lucruri: raportul venitului unei cincimi din populația lumii din țările cele mai bogate față de cel al unei cincimi din țările cele mai sărace a evoluat de la 30 la 1 în 1960 la 74 la 1 în 1995[2]. Iar Banca Mondială, Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), FMI şi restul băncilor, corporațiilor şi guvernelor implicate în „ajutorul" internațional ne spun în permanență că îşi fac datoria şi că se realizează progrese.

Aşa că iată-mă din nou în Ecuador, în țara care era numai unul dintre fronturile războiului, dar care deținea un loc aparte în inima mea. Era în anul 2003, după treizeci şi cinci de ani de la sosirea mea ca membru al unei organizații a SUA care include în denumirea sa cuvîntul *peace (pace)*. De

data aceasta, venisem cu scopul de a împiedica un război la provocarea căruia ajutasem şi eu timp de trei decenii.

Putea să pară că evenimentele din Afganistan, Irak şi Venezuela erau de ajuns pentru a ne împiedica să pornim un alt conflict; totuşi, în Ecuador situaţia era foarte diferită. Acest război nu ar fi avut nevoie de armata SUA, pentru că el ar fi fost purtat de cîteva mii de războinici indigeni echipaţi numai cu suliţe, securi şi puşti cu un singur glonţ, încărcat prin gura ţevii. Ei ar fi înfruntat o armată ecuadoriană modernă, o mînă de consultanţi din Forţele Speciale ale SUA şi mercenari antrenaţi ca şacali angajaţi de companiile petroliere. Acesta ar fi fost un război asemănător cu conflictul din 1995 dintre Ecuador şi Peru, despre care marea majoritate din Statele Unite nici nu ar fi auzit, iar evenimentele recente sporiseră probabilitatea izbucnirii lui.

În decembrie 2002, reprezentanţii companiilor petroliere au acuzat o comunitate indigenă de a le fi luat o echipă de muncitori ca ostatici; ei au sugerat că războinicii implicaţi erau membrii unei grupări teroriste, cu implicaţii despre posibile legături cu Al-Qaeda. Era o chestiune care complica lucrurile în mod special, deoarece compania petrolieră nu primise aprobarea guvernului de a începe să foreze, în orice caz, compania susţinea că muncitorii săi aveau dreptul să execute investigaţii preliminare, care nu implicau forarea — o pretenţie vehement contestată de grupurile indigene la cîteva zile după aceea, cînd şi-au relatat versiunea.

Muncitorii petrolieri - stăruiau reprezentanţii triburilor - trecuseră în mod ilegal pe nişte pămînturi unde nu le era permis să calce; războinicii nu avuseseră arme şi nici nu-i ameninţaseră pe muncitori cu violenţe de nici o natură. În realitate, ei îi escortaseră pe muncitori pînă în satul lor, unde le-au oferit mîncare şi *chicha,* un tip de bere locală. În timp ce vizitatorii lor petreceau, războinicii l-au convins pe ghidul grupului de muncitori să ia barca şi să-şi vadă de drum înapoi. Oricum, susţinea tribul, muncitorii nu au fost niciodată reţinuţi împotriva voinţei lor; ei erau liberi să se ducă unde doreau[3]. Mergînd cu maşina pe drumul acela, îmi aminteam de ceea ce îmi spuseseră Shuarii în 1990 cînd, după ce vîndusem IPS, mă întorsesem să-i ajut să-şi salveze pădurile. „Lumea este aşa cum o visezi", îmi spuseseră ei şi apoi au scos în evidenţă faptul că noi, cei din Nord, visaserăm industrii uriaşe, o mulţime de maşini şi zgîrie-nori gigantici. Acum descoperiserăm că viziunea noastră era, de fapt, un coşmar care, în cele din urmă, ne va distruge. „Schimbaţi-vă visul", m-au sfătuit Shuarii. Şi totuşi, iată-l din nou, după mai bine de un deceniu, iar, în ciuda muncii multor oameni şi a numeroaselor organizaţii nonprofit, inclusiv a celor cu care lucrasem eu, coşmarul atinsese proporţii noi şi îngrozitoare.

Cînd, în cele din urmă, maşina mea a intrat în oraşul Shell din junglă, am fost dus pe sus la o întîlnire. Femeile şi bărbaţii care participau la ea reprezentau mai multe triburi: Kichwa, Shuar, Achuar, Shiwiar şi Zaparo. Unii merseseră cîteva zile prin junglă; alţii zburaseră cu nişte avioane micuţe, finanţate de organizaţii nonprofit. Cîţiva îşi purtau kilturile tradiţionale, aveau feţele vopsite şi legături cu pene în jurul capului, deşi mulţi încercau să-i imite pe cei de la oraş, purtînd pantaloni, tricouri şi pantofi.

Reprezentanţii comunităţii acuzate de a fi luat ostatici au luat cuvîntul primii. Ei ne-au spus că, la scurt timp după ce muncitorii s-au întors la compania petrolieră, peste o sută de soldaţi ecuadorieni au venit la mica lor comunitate. Ei ne-au reamintit că acesta era începutul unui sezon special în pădurea tropicală, apariţia fructelor *chonta.* Pom sacru pentru culturile indigene, *chonta* rodeşte o dată pe an şi semnalează începutul perioadei de împerechere pentru multe dintre păsările din regiune, inclusiv pentru specii rare sau în pericol de dispariţie. Păsările sînt extrem de

vulnerabile în timp ce zboară, în stol, spre fructe. Triburile au impus o politică strictă, interzicînd vînarea acestor păsări în timpul sezonului în care *chonta* rodeşte.

- Perioada în care au sosit soldaţii nu ar fi putut fi aleasă mai rău, ne-a explicat o femeie.

I-am simţit durerea, dar şi pe cea a însoţitorilor ei, cînd ne-au depănat tragice relatări despre felul în care soldaţii au încălcat interdicţiile. Aceştia au împuşcat păsările atît pentru distracţie, cît şi pentru mîncare. În plus, ei au prădat grădinile familiilor, plantaţiile de bananieri şi cîmpurile de manioc, de foarte multe ori distrugînd ireparabil, pe alocuri, solul superficial. Ei au folosit explozibili în rîuri ca să pescuiască şi au mîncat animalele de casă ale unor familii. Au confiscat puştile de vînătoare ale localnicilor, au săpat latrine insalubre, au poluat rîurile cu benzină şi solvenţi, au molestat sexual femeile şi nu au ţinut cont de depozitarea corespunzătoare a gunoiului, ceea ce a atras insectele şi viermii.

-Aveam două opţiuni, a spus un bărbat. Puteam lupta sau ne puteam înfrînge mîndria, făcînd tot ce ne stătea în putinţă pentru a repara stricăciunile. Am hotărît că nu era încă momentul să luptăm.

El a descris în amănunt cum au încercat să compenseze abuzurile militarilor, îndemnîndu-şi oamenii să reziste fără mîncare. El i-a zis post, dar mie mi se părea mai degrabă mai aproape de înfometare voluntară. Bătrînii şi copiii au început să sufere de malnutriţie şi să se îmbolnăvească. Vorbeau despre ameninţări şi mite.

- Fiul meu, a spus o femeie, vorbeşte engleza la fel de bine ca spaniola şi cîteva dialecte indigene. A lucrat ca ghid şi translator la o companie de ecoturism. Îi plăteau un salariu decent. Compania petrolieră i-a oferit de zece ori mai mult. Ce putea el să facă? Acum scrie scrisori prin care îşi acuză fosta companie şi pe toate celelalte care vin să ne ajute, iar în scrisorile sale el numeşte companiile petroliere prietenii noştri. Ea şi-a scuturat trupul, aşa cum un cîine îşi scutură blana de apă.

- Nu mai este unul de-ai noştri. Fiul meu...

Un om mai în vîrstă, purtînd o bentiţă cu pană de tucan tradiţională pentru şamani, s-a ridicat în picioare.

- Ştii despre cei trei pe care i-am ales ca reprezentanţi împotriva companiilor petroliere, care au murit într-un accident de avion? Ei bine, nu am să repet aici ceea ce spun foarte mulţi, cum că exact companiile petroliere sînt cele care au provocat accidentul. Dar îţi pot spune că cele trei morţi au săpat o groapă adîncă în organizaţia noastră. Companiile petroliere nu şi-au pierdut timpul şi au umplut acel gol cu oamenii lor.

Un alt bărbat a scos un contract şi l-a citit. În schimbul a trei sute de dolari, acesta ceda un teritoriu întins unei companii de exploatare a lemnului. Era semnat de trei oficiali ai tribului.

- Astea nu sînt semnături adevărate, a spus el. Eu ar trebui să ştiu asta cel mai bine; unul dintre semnatari este fratele meu. Este vorba despre un alt tip de asasinare. Discreditarea conducătorilor noştri.

Părea o ironie şi ciudat de potrivit că aceste lucruri se petreceau într-o regiune din Ecuador unde companiile petroliere nu primiseră încă permisiunea de a fora. Acestea foraseră în multe zone din jurul acesteia, iar locuitorii de acolo văzuseră rezultatele, fuseseră martori la distrugerea vecinilor lor. În timp ce stăteam acolo şi ascultam, m-am întrebat cum ar reacţiona cetăţenii ţării mele dacă întîlniri ca aceasta ar fi difuzate pe CNN sau la ştirile de seară.

Întîlnirile erau fascinante şi revelaţiile profund tulburătoare. Dar se mai întîmpla şi altceva, în afara cadrului formal al acestora. În timpul pauzelor, la prînz şi seara, cînd vorbeam cu oamenii în particular, eram frecvent întrebat de ce Statele Unite ameninţau Irakul. Războiul ce plutea în aer se

discuta pe primele pagini ale ziarelor ecuadoriene care ajungeau pînă în acest oraş din junglă, iar articolele erau foarte diferite de cele din State. Ele includeau referinţe la proprietatea familiei Bush asupra unei companii petroliere şi asupra concernului United Fruit, precum şi la rolul de fost preşedinte executiv la Halliburton al vicepreşedintelui Cheney.

Aceste ziare erau citite femeilor şi bărbaţilor care nu fuseseră la şcoală niciodată. Toată lumea părea să fie interesată de acest subiect. Şi iată-mă aici, în pădurea tropicală amazoniană, printre „analfabeţi" pe care mulţi din America de Nord îi consideră „înapoiaţi", chiar „sălbatici", şi totuşi s-au pus întrebări pertinente care loveau în chiar inima imperiului global.

Pe cînd ieşeam din Shell, lăsînd în urmă barajul hidroelectric şi îndreptîndu-mă spre culmile Anzilor, mă tot gîndeam la diferenţa dintre ceea ce văzusem şi auzisem în timpul acestei vizite în Ecuador şi lucrurile cu care mă obişnuisem în Statele Unite. Se părea că triburile amazoniene aveau foarte multe lucruri să ne înveţe, că în ciuda educaţiei noastre şi a multelor ore pe care noi le petreceam citind reviste şi urmărind ştirile la televizor, nouă ne lipsea conştiinţa pe care ei cumva o găsiseră. Această direcţie de gîndire m-a dus cu gîndul la „The Profecy of the Condor and Eagle" (Profeţia Condorului şi a Vulturului), pe care am auzit-o de multe ori prin toată America Latină, şi la profeţiile similare pe care am avut ocazia să le cunosc călătorind în jurul lumii.

Aproape orice cultură cunoscută de mine prevestise că spre sfîrşitul anilor 1990 aveam să intrăm într-o perioadă de puternică tranziţie. În mănăstirile din Himalaya, în lăcaşurile de cult din Indonezia şi în rezervaţiile indigene din America de Nord, din adîncurile Amazonului pînă la piscurile Anzilor şi pînă în oraşele antice maiaşe din America Centrală am auzit că momentul nostru este unic în istoria umanităţii şi că fiecare dintre noi s-a născut în această perioadă pentru că are o misiune de îndeplinit.

Titlurile şi cuvintele profeţiilor diferă uşor. Ele vorbesc puţin diferit despre un Nou Ev, Al Treilea Mileniu, Epoca Vărsătorului, începutul celui de-Al Cincilea Soare sau sfîrşitul vechilor calendare şi începutul altora noi. În ciuda variatelor terminologii însă, ele au foarte multe în comun, iar „Profeţia Condorului şi a Vulturului" este tipică. Ea afirmă cum, cu multă vreme în urmă, în negurile istoriei, societăţile umane s-au împărţit şi au urmat două căi diferite: aceea a condorului (reprezentînd inima, intuitivă şi mistică) şi aceea a vulturului (reprezentînd creierul, raţional şi material). În anii 1490, spunea profeţia, cele două căi vor converge, iar vulturul va împinge condorul pînă aproape de dispariţie. Apoi, peste cinci sute de ani, în anii 1990, va începe o nouă epocă, una în care condorul şi vulturul vor avea ocazia să se împace şi să zboare împreună pe acelaşi cer, de-a lungul aceleiaşi căi. Dacă vulturul şi condorul profită de această ocazie favorabilă, ei vor crea cel mai remarcabil produs, ceva ce nu s-a mai văzut pînă acum.

„Profeţia Condorului şi a Vulturului" poate fi interpretată la mai multe niveluri - interpretarea tip este că ea prevede îmbinarea cunoştinţelor indigene cu tehnologiile ştiinţei, echilibrarea yin - yang şi crearea de punţi între culturile nordului şi cele ale sudului. Oricum, cel mai puternic este mesajul pe care această profeţie ni-l transmite despre conştiinţă: el spune că am intrat într-o perioadă cînd putem beneficia de multe şi felurite căi de a ne vedea pe noi înşine şi lumea noastră şi că le putem folosi pe acestea pentru a ne înălţa la niveluri superioare ale înţelegerii şi conştiinţei. Ca fiinţe umane, noi ne putem trezi cu adevărat şi ne putem transforma într-o specie mult mai conştientă.

Oamenii condorului din Amazon au procedat astfel, încît să mi se pară evident faptul că, dacă e să punem întrebări despre natura a ceea ce înseamnă a fi uman în acest mileniu nou şi despre determinarea noastră de a ne evalua propriile intenţii în următoarele cîteva decenii, atunci este nevoie să ne deschidem bine ochii şi să vedem consecinţele acţiunilor noastre - acţiuni ale vulturului - în locuri precum Irak şi Ecuador. Trebuie să ne zgîlţîim singuri pînă cînd ne trezim. Noi, cei care facem

parte din națiunea cea mai puternică pe care a cunoscut-o vreodată istoria, trebuie să încetăm să ne mai preocupăm atît de deznodămîntul telenovelelor, de rezultatul meciurilor sau al bilanțurilor contabile trimestriale şi să reevaluăm, mai degrabă, cine sîntem şi unde vrem să ajungă copiii noştri. Alternativa pe care o avem dacă încetăm să ne mai punem aceste întrebări esențiale este pur şi simplu una mult prea periculoasă.

CAPITOLUL 35

Dincolo de aparențe

La scurt timp după întoarcerea mea din Ecuador, în 2003, Statele Unite au invadat Irakul, pentru a doua oară în puțin mai mult de un deceniu. Asasinii economici eşuaseră. Şacalii eşuaseră. Aşa că tineri şi tinere erau trimişi să ucidă şi să moară în nisipurile deşertului. O întrebare importantă pe care a ridicat-o invazia, dar pe care mi-am dat seama că puțini americani erau în stare să o ia în seamă, era legată de ce însemna oare acest lucru pentru Casa de Saud. Dacă Statele Unite preluau controlul asupra Irakului, care, conform statisticilor, are mai mult petrol decît Arabia Saudită, părea inutil să continue să-şi onoreze înțelegerea făcută cu familia regală Saudită în anii 1970, înțelegere care a început cu Afacerea de Spălare a banilor din Arabia Saudită.

Sfîrşitul lui Saddam - ca şi acela al lui Noriega din Panama - avea să modifice ecuația. În cazul statului Panama, o dată ce ne-am reinstalat marionetele la conducere, am avut controlul asupra Canalului, indiferent de termenii tratatului pe care Torrijos şi Carter i-au negociat. Din moment ce controlam Irakul, puteam desființa atunci OPEC-ul? Era posibil oare ca familia Saud să ajungă lipsită de importanță pe arena politică a petrolului mondial? Cîțiva experți întrebau deja de ce Bush ataca Irakul, în loc să concentreze toate resursele în Afganistan în scopul prinderii rețelei Al-Qaeda. Era oare posibil ca, din punctul de vedere al administrației sale — al acestei familii de petrolişti - să fie mai importante obținerea necesarului de petrol şi justificarea contractelor în domeniul construcțiilor decît lupta împotriva teroriştilor?

Mai exista însă şi o altă turnură posibilă: OPEC putea încerca să se impună din nou. Dacă Statele Unite ar prelua controlul asupra Irakului, celelalte țări bogate în petrol nu ar avea cine ştie ce de pierdut dacă ar ridica prețurile şi/sau ar reduce furnizarea de țiței. Această posibilitate se lega de un alt scenariu - unul cu implicații care, foarte probabil, s-ar putea manifesta în cazul cîtorva popoare din afara lumii finanțelor internaționale de la un nivel mai înalt şi ar putea răsturna echilibrul geopolitic, putînd duce, în cele din urmă, la prăbuşirea sistemului pe care corporatocrația a trudit atît de mult să-l clădească. Acesta ar putea, să fie efectiv singurul factor care ar provoca autodistrugerea primului imperiu global din istorie. În ultimă instanță, imperiul global depinde în foarte mare măsură de faptul că dolarul acționează ca valuta de referință pe piața lumii şi de faptul că Monetăria Statelor Unite are dreptul de a-i emite. În consecință, împrumutăm țări ca Ecuadorul, ştiind clar că acestea nu vor putea niciodată să ni-i returneze; de fapt, noi nici nu dorim ca ei să-şi onoreze datoriile, din moment ce imposibilitatea lor de a plăti este cea care ne dă pîrghia necesară să acționăm efectiv, cea care ne oferă tributul de sînge. În condiții normale, am risca, într-un final, să ne risipim fondurile de care dispunem; la urma urmelor, nici un creditor nu-şi poate permite prea multe împrumuturi nerambursate. Oricum, situația noastră nu este deloc una normală. Statele Unite tipăresc o valută care nu este susținută de aur. Într-adevăr, aceasta nu se sprijină pe nimic altceva decît pe încrederea pe care

întreaga lume o are în economia noastră şi în capacitatea noastră de a stăpîni forţele şi resursele imperiului pe care l-am creat pentru a ne susţine. Capacitatea de a tipări moneda de schimb ne dă o putere imensă. Aceasta înseamnă că, printre altele, noi putem continua să acordăm împrumuturi care nu vor fi plătite niciodată — dar şi că noi înşine putem acumula datorii uriaşe. La începutul anului 2003, datoria naţională a Statelor Unite a depăşit şocanta cifră de 6 trilioane de dolari, estimîndu-se că ea va ajunge pînă la 7 trilioane pînă la sfîrşitul anului - în linii mari, 24 000 dolari pentru fiecare cetăţean al SUA. Mare parte din această datorie este datorată ţărilor din Asia, mai ales Japoniei şi Chinei, care au cumpărat titluri de tezaur emise de guvernul SUA (în principal, chitanţe neoficiale) cu fondurile strînse din vînzarea bunurilor de larg consum - inclusiv electronice, computere, automobile, aparatură casnică şi îmbrăcăminte - către Statele Unite şi către piaţa mondială[1].

Atîta timp cît lumea acceptă dolarul ca pe moneda ei de referinţă, această datorie excesivă nu reprezintă un obstacol serios în calea corporatocraţiei. În orice caz, dacă o altă monedă de referinţă va apărea în locul dolarului şi dacă unii dintre creditorii Statelor Unite (Japonia sau China, de pildă) ar decide să îşi revendice datoriile, situaţia s-ar schimba dramatic. Statele Unite s-ar afla, în scurt timp, într-o situaţie deosebit de precară.

De fapt, în prezent, existenţa unei astfel de monede de referinţă nu mai este ipotetică; euro a intrat pe scena financiară internaţională la 1 ianuarie 2002 şi capătă un prestigiu din ce în ce mai mare, devenind mai puternic din lună-n lună. Euro oferă o ocazie unică pentru OPEC, dacă acesta alege să-şi ia revanşa pentru invazia din Irak sau dacă, dintr-un alt motiv, decide să-şi îndrepte forţele împotriva Statelor Unite. O decizie luată de OPEC de a substitui dolarul cu euro ca monedă standard de referinţă ar zgudui imperiul din temelie. Dacă acest lucru s-ar întîmpla şi dacă unul sau doi creditori majori ar cere să li se returneze datoriile în euro, impactul ar fi enorm.

Acestea erau gîndurile care mă frămîntau în acea dimineaţă din Vinerea Mare, pe 18 aprilie 2003, în timp ce parcurgeam pe jos scurta distanţă de acasă pînă la garajul tainic ce îmi servea drept birou. M-am aşezat la masa de lucru, am deschis computerul şi, ca de obicei, am accesat pagina de internet a ziarului *New York Times*. Titlul principal mi-a sărit în ochi; m-a smuls imediat din preocupările mele referitoare la noile realităţi din finanţele internaţionale, la datoria naţională şi la euro, transportîndu-mă înapoi la vechea mea profesie: „SUA încredinţează firmei Bechtel un contract important în Reconstrucţia Irakului".

Articolul susţinea că „Administraţia Bush a recompensat Grupul Bechtel din San Francisco cu primul contract important legat de un plan gigantic de reconstrucţie a Irakului." Ceva mai în josul paginii, autorii îi informau pe cititori că „irakienii vor lucra, prin urmare, pentru a-şi reface ţara cu Banca Mondială şi cu Fondul Monetar Internaţional, instituţii în care Statele Unite se bucură de o influenţă considerabilă[2]".

O influenţă considerabilă! Puţin spus.

Mi-am îndreptat atenţia spre un alt articol din *Times,* „Compania are legături la Washington şi în Irak". Am trecut peste primele paragrafe, care repetau mare parte din informaţia din articolul precedent, şi am ajuns la cel în care se specifica faptul că:

Bechtel are legături trainice cu instituţia securităţii naţionale... Un director este George Schultz, secretar de stat sub preşedintele Ronald Reagan. Înainte de a se alătura administraţiei Reagan, dl Schultz, consilier asociat la Bechtel, a fost şi preşedintele companiei, lucrînd alături de Caspar W. Weinberger, fost director executiv la compania din San Francisco, înainte de a fi numit secretar al apărării. Anul acesta, Preşedintele Bush l-a desemnat pe managerul general de la Bechtel, Riley P. Bechtel, să facă parte din Consiliul Prezidenţial pentru Export[3].

Aceste articole conţineau, *in nuce,* povestea istoriei moderne, a dorinţei de realizare a imperiului global. Ceea ce se petrecea în Irak şi era descris în presă era rezultatul muncii pe care Claudine mă instruise să o fac cu aproape treizeci de ani în urmă şi al muncii altor femei şi bărbaţi care împărtăşeau o dorinţă de parvenire nu foarte diferită de cea pe care şi eu o simţisem. Acesta era punctul forte al progresului corporatocraţiei pe calea atragerii fiecărui om din lume în sfera sa de influentă.

Articolele pomenite erau despre invadarea din 2003 a Irakului şi despre contractele care se semnau în acel moment, atît pentru reconstrucţia ţării din ruinele create de soldaţii noştri, cît şi pentru reclădirea ei din temelii după modelul modern, occidentalizat. Totuşi, fără să o spună deschis, ştirile din 18 aprilie 2003 se refereau şi la începutul anilor 1970, la Afacerea de Spălare a banilor Arabiei Saudite. ASAS / SAMA şi contractele care au rezultat în urma ei creaseră noi şi irevocabile precedente care le permiseseră - şi chiar mandataseră — companiilor de inginerie şi construcţii din SUA şi industriei petroliere să se implice în dezvoltarea unui regat al deşertului. Dintr-o singură lovitură puternică, ASAS a stabilit noi reguli pentru managementul global al petrolului, a redefinit geopoliticile şi a fondat o alianţă cu familia regală Saudită care avea să-i asigure acesteia hegemonia, precum şi angajamentul lor de a juca după regulile noastre.

Pe măsură ce citeam acele articole, nu mă puteam abţine să nu mă întreb cîţi oameni ştiau, aşa cum ştiam eu, că Saddam ar fi putut fi încă la putere, dacă ar fi jucat aşa cum au făcut-o cei din Arabia Saudită. Ar fi avut propriile lui rachete şi uzine chimice; noi i le-am fi construit şi oamenii noştri ar fi fost responsabili cu actualizarea şi administrarea lor. Ar fi fost o afacere foarte profitabilă - aşa cum fusese şi Arabia Saudită.

Pînă acum, curentul principal din mass-media fusese foarte precaut să nu facă publică această poveste. Dar, iată, azi ea ieşise la iveală. Este adevărat, nu era decît o aluzie măruntă; articolele nu erau decît o sfioasă umbră a unui rezumat şi totuşi povestea părea să iasă la lumină. Întrebîndu-mă dacă *New York Times* nu adopta o poziţie nonconformistă, am accesat pagina de internet a CNN-ului şi am citit: „Bechtel cîştigă contractul în Irak". Povestea de la CNN era foarte asemănătoare cu cele din *Times,* doar că ea adăuga:

Alte cîteva companii au fost prezentate, în diverse momente, drept posibile candidate pentru această sarcină, fie în calitate de participante individuale la licitaţie, fie ca parte dintr-o echipă, iar printre acestea s-au numărat secţia Kellogg Brown & Root (KBR) de la compania Halliburton - al cărei vicepreşedinte, Dick Cheney, a fost cîndva preşedinte executiv... (Deja) Halliburton a cîştigat un contract, care ar putea valora 7 miliarde de dolari şi ar putea dura pînă la doi ani, prin care se obligă să facă reparaţii de urgenţă la infrastructura petrolieră a Irakului[4].

Se părea că povestea cu marşul spre imperiul global începea, într-adevăr, să iasă la iveală. Nu cu detalii, nici cu faptul că era o poveste tragică despre datorii, înşelăciune, sclavagism, exploatare şi cea mai flagrantă acaparare, pe care a cunoscut-o istoria, de inimi, minţi, suflete şi resurse umane din întreaga lume. Nimic din aceste articole nu făcea aluzie la faptul că povestea din Irakul anului 2003 era o continuare a unei istorii ruşinoase. Nici nu se arăta cum această istorie, datînd de cînd datează şi imperiul, căpătase acum noi şi terifiante dimensiuni, atît din cauza amplorii sale din timpul actualei globalizări, cît şi datorită subtilităţii cu care se înfăptuiesc lucrurile, în ciuda lacunelor ei însă, povestea părea să iasă cu adevărat la lumină, aproape împotriva propriei voinţe.

Ideea unei poveşti şovăielnice care se împotrivea dezvăluirii, dar care avea unele scurgeri de informaţii, îmi era foarte familiară. Îmi amintea de propria mea istorie şi de numeroşii ani în care i-am amînat relatarea. O foarte lungă perioadă de timp ştiusem că aveam de făcut o confesiune şi

totuşi am tot amînat să o fac. Gîndindu-mă retrospectiv, înţeleg că dubiile mele, şoaptele vinovăţiei, toate acestea au existat încă de la început. Ele se declanşaseră în apartamentul Claudinei, chiar înainte de a mă angaja să merg în Indonezia, în acea primă călătorie, şi m-au hărţuit aproape fără încetare în toţi aceşti ani.

Şi mai ştiam şi că, dacă dubiile, durerea şi vinovăţia nu m-ar fi chinuit cu obstinaţie, nu aş fi renunţat niciodată. Ca atît de mulţi alţii, aş fi fost prins în capcană. Nu aş fi stat pe o plajă din Insulele Virgine luînd hotărîrea de a-mi da demisia de la MAIN. Totuşi, continuam să amîn momentul, întocmai cum noi, ca o adevărată civilizaţie, continuăm să amînăm.

Aceste titluri de ziar păreau să facă aluzie la alianţa dintre marile corporaţii, băncile internaţionale şi guverne, dar, asemenea CV-ului meu de la MAIN, poveştile de-abia atingeau suprafaţa realităţii. Erau asemenea unui strat de lac strălucitor. Adevărata poveste avea puţin de-a face cu faptul că firmele mari de inginerie şi construcţii primeau încă o dată miliarde de dolari pentru a transforma o ţară după propria noastră imagine - în sînul unui popor care nu avea nici cea mai vagă dorinţă de a reflecta această imagine - sau cu faptul că o elită de bărbaţi repetau un ritual vechi de cînd lumea, acela de a abuza de privilegiile pe care le ofereau înaltele lor poziţii în guvern.

Această imagine este mult prea simplă. Ea sugerează că tot ceea ce ar trebui noi să facem, dacă ne-am hotărî să îndreptăm greşelile sistemului, ar fi să-i alungăm pe aceşti oameni. Ea se hrăneşte din teoriile conspiraţiei şi, prin urmare, ne furnizează o scuză convenabilă de a aprinde televizorul şi de a uita de toate cele, confortabil instalaţi în această perspectivă la mîna a treia asupra istoriei, de genul: „Ei" vor avea grijă de asta; vasul statului este călit pe mare şi se va aşeza din nou pe cursul cel normal. E posibil să fim nevoiţi să aşteptăm următoarele alegeri, dar, în cele din urmă, toate se vor sfîrşi cu bine.

Adevărata poveste a imperiului modern - a corporatocraţiei care exploatează oameni disperaţi şi care pune în aplicare cea mai brutală, cea mai egoistă şi, în fond, cea mai importantă deposedare de resurse din istorie - nu are prea mult de-a face cu ceea ce se arăta în ziarele din dimineaţa aceea, dar are foarte mult de-a face cu noi. Şi asta, desigur, explică de ce ne este atît de greu să ascultăm adevărata istorie. Preferăm să credem mitul conform căruia mii de ani de evoluţie socială umană au perfectat un sistem economic ideal, decît să acceptăm faptul că ne lăsăm păcăliţi de un concept fals şi îl acceptăm ca literă de lege. Ne-am autoconvins că umanitatea beneficiază de creşterea economică şi, cu cît această creştere este mai mare, cu atît sînt mai răspîndite beneficiile. În cele din urmă, ne-am convins unii pe alţii că un corolar al acestui concept este valid şi justificat din punct de vedere moral, şi anume că oamenii care excelează în alimentarea focului creşterii economice ar trebui veneraţi şi recompensaţi, în timp ce aceia care s-au născut la periferie sînt destinaţi exploatării.

Acest concept şi corolarul său sînt folosite pentru a justifica toate tipurile de piraterie – sînt acordate licenţe pentru a prăda, jefui şi ucide oameni nevinovaţi în Iran, Panama, Columbia, Irak şi în alte părţi. Asasinii economici, şacalii şi armatele sînt înfloritoare atîta timp cît activităţile lor pot fi înfăţişate drept stimuli pentru creşterea economică - şi aproape întotdeauna ele demonstrează acest lucru.

Graţie „ştiinţelor" părtinitoare de previzionare, graţie econometriei şi statisticii, dacă bombardezi un oraş şi apoi îl reconstruieşti, datele prezintă un uriaş salt economic.

Adevărata poveste este că trăim într-o minciună. Ca şi în cazul CV-ului de la MAIN, am creat un strat protector sub care se ascund, de fapt, cancerele fatale. Aceste cancere sînt radiografiate de statisticile noastre, care dezvăluie faptul cumplit că cel mai puternic şi mai bogat imperiu din istorie are rate înspăimîntătoare de sinucideri, consum de droguri, divorţuri, molestare a copiilor, violuri şi crime, şi

că, asemenea unui cancer, aceste nenorociri îşi întind tentaculele pe o rază din ce în ce mai mare, de la an la an. În inimile noastre, fiecare simte o durere. Strigăm după o schimbare. Cu toate acestea, ne vîrîm pumnul în gură, înăbuşind aceste strigăte, şi uite aşa mergem mai departe neauziți.

Ar fi minunat dacă am putea arunca toată vina pe o conspirație, dar nu putem. Imperiul depinde de eficiența marilor bănci, corporații şi guverne - Corporatocrația -, dar nu este vorba despre o conspirație. Această corporatocrație este totuna cu noi - noi o concretizăm - iar acesta este, desigur, motivul pentru care multora dintre noi li se pare greu să ia atitudine şi să i se opună. Mai repede aruncăm o privire la conspiratorii care forfotesc în penumbră, deoarece majoritatea dintre noi lucrăm într-una dintre acele bănci, corporații sau guverne, sau depindem de ele în schimbul mărfurilor şi serviciilor pe care ei le produc şi le vînd. Nu avem cum să ajungem să muşcăm mîna stăpînului care ne hrăneşte.

Aceasta era situația la care meditam în timp ce stăteam şi mă uitam la titlurile de pe ecranul monitorului. Iar ele ridicau un număr de întrebări. Cum te poți împotrivi unui sistem care arată că-ți oferă casă, maşină, mîncare, haine, electricitate şi asistență medicală - chiar dacă ştii că acel sistem creează o lume în care 24000 de oameni mor de foame în fiecare zi şi milioane de alți oameni te urăsc sau, oricum, urăsc politicile pe care le aplică reprezentanții aleşi de tine? Cum să găseşti curajul de a te abate de la linie şi de la conceptele provocatoare pe care tu şi vecinii tăi le-ați privit întotdeauna ca pe literă de lege, chiar atunci cînd suspectați că sistemul este pe cale de autodistrugere? Încetişor, m-am ridicat şi m-am întors în casă spre a-mi mai turna cafea în ceaşcă.

Am făcut un scurt ocol, ducîndu-mă să-mi ridic şi exemplarul din *Palm Beach Post* care se afla lîngă căsuța poştală de lîngă aleea noastră. Conținea acelaşi articol despre Bechtel-Irak, reprodus din *New York Times.* Acum am observat însă data de pe frontispiciu: 18 aprilie. Este o dată celebră, cel puțin în New England, care mi-a fost inoculată de părinții mei susținători înfocați ai Războiului de Independență şi de un poem al lui Longfellow:

Ascultați, copiii mei, şi-aşa veți auzi
De Paul Revere cum el călători,
În miez de noapte,
Pe 18 april, în şapteş'cinci;
În viață-acum nici unul nu veți mai găsi
Ce an şi zi de-atunci să-şi poată aminti.

Anul acesta, Vinerea Mare a coincis cu aniversarea călătoriei lui Paul Revere. Vederea acelei date pe frontispiciul ziarului *Post* m-a făcut să mă gîndesc la argintarul colonialist care călărea pe întunecatele străzi ale oraşelor din New England, flutureîndu-şi pălăria şi strigînd „Vin englezii!" Revere îşi riscase viața pentru a da de veste, iar americanii loiali reacționaseră. La acea vreme, ei au oprit un imperiu. M-am întrebat ce anume îi motivase, de ce erau atît de dornici acei americani colonişti să iasă din rînd. Mulți dintre fruntaşii revoluției fuseseră prosperi. Ce îi însuflețise într-atît încît să-şi rişte afacerile, să muşte mîna care-i hrănise, să-şi pericliteze viețile? Fiecare dintre ei avea, fără îndoială, motive personale şi totuşi trebuie să fi existat o forță unificatoare, o energie sau un catalizator, o scînteie care să aprindă toate acele focuri individuale în acel unic moment din istorie.

Şi apoi mi-am dat seama: cuvintele.

Relatarea adevăratei istorii despre Imperiul Britanic şi despre sistemul lui egoist şi, în final, autodistructiv fusese cea care aprinsese acea scînteie. Expunerea unor adevăruri evidente, prin spusele

unor oameni ca Tom Paine şi Thomas Jefferson, a aprins imaginația conaționalilor lor, le-a deschis inimile şi mințile. Coloniştii au început să pună întrebări, iar, cînd au făcut-o, au descoperit o nouă realitate care dezvăluia înşelăciunile. Ei au ajuns să discearnă adevărul de aparențe, au înțeles felul în care Imperiul Britanic îi manipulase, îi înşelase şi-i transformase în sclavi.

Ei au văzut că stăpînii lor englezi concepuseră un sistem şi apoi reuşiseră să convingă majoritatea oamenilor de o minciună - aceea că era cel mai bun sistem pe care omenirea îl putea oferi, că perspectivele de a trăi într-o lume mai bună depindeau de direcționarea resurselor către regele Angliei, că o abordare imperială a comerțului şi politicii era cel mai eficace şi uman mijloc de a ajuta marea majoritate a populației – cînd, de fapt adevărul era că sistemul îi îmbogățea numai pe cîțiva pe spezele celor mulți. Această minciună şi exploatarea ce decurgea din ea au durat şi s-au extins timp de decenii, pînă cînd o mînă de filozofi, afacerişti, fermieri, pescari, coloniști, scriitori şi oratori au început să rostească adevărul.

Cuvinte. Mă gîndeam la puterea lor în timp ce îmi umpleam din nou cana cu cafea, îndreptîndu-mă spre birou şi aşezîndu-mă în fața computerului.

Am ieşit de pe site-ul CNN şi am deschis un fişier la care lucrasem cu o noapte înainte. Am citit primul paragraf pe care îl scrisesem:

Această poveste trebuie spusă. Trăim o vreme de criză cumplită - şi de uimitoare oportunități. Istoria personală a unui anumit asasin economic este cea a felului în care am ajuns în situația de acum şi a cauzei pentru care, în mod curent, avem de înfruntat crize aproape insurmontabile. Această poveste trebuie relatată, deoarece, numai înțelegînd greşelile noastre trecute, vom fi în stare să exploatăm aşa cum trebuie oportunitățile viitoare... Dar, ceea ce mi se pare cel mai important, este că această poveste trebuie spusă, deoarece astăzi, pentru prima dată în istorie, o țară are capacitatea, banii şi puterea de a schimba actuala stare de lucruri. Este vorba despre țara în care m-am născut şi pe care am slujit-o ca AE: Statele Unite ale Americii.

De data aceasta, nu voi mai renunța. Coincidențele din viața mea şi alegerile pe care le făcusem în funcție de ele mă aduseseră în acest punct. Aveam să merg mai departe.

M-am gîndit din nou la celălalt bărbat, acela care călărea în galop prin ținuturile întunecate din New England, strigîndu-şi avertismentul. Argintarul ştia că acele cuvinte ale lui Jefferson şi ale lui Paine îl precedaseră, că oamenii citiseră acele cuvinte în casele lor şi le discutaseră prin cîrciumi. Paine atrăsese atenția asupra adevărului privind tirania Imperiului Britanic. Jefferson declarase că națiunea noastră era închinată principiilor vieții, libertății şi dobîndirii fericirii. Iar Revere, călărind în noapte, a înțeles că femeile şi bărbații din colonii căpătaseră putere datorită spuselor acestora şi că ei aveau să se ridice şi să lupte pentru o lume mai bună.

Cuvinte...

Am luat hotărîrea de a nu mai sta pe gînduri, de a finaliza, în sfîrşit, ceea ce începusem de atîtea ori de-a lungul tuturor acestor ani, de a mă purifica, de a mărturisi - de a aşterne slovele acestei cărți.

EPILOG

Am ajuns la finalul acestei cărți şi, în acelaşi timp, la un început. Probabil că vă puneți întrebarea care este pasul următor, ce puteți face pentru a vă opune corporatocrației şi a opri acest marş nebunesc şi autodistructiv către imperiul global. Sînteți pregătiți să lăsați cartea din mînă şi să vă năpustiți asupra lumii.

Vreți idei, iar eu v-aş putea oferi cîteva.

Aş putea sublinia un lucru: capitolul final, pe care tocmai l-aţi citit, despre Bechtel şi Halliburton în Irak este deja de domeniul istoriei. În momentul în care îl citiţi, ar putea părea redundant. În orice caz, semnificaţia acelor articole de ziar merge mult mai departe de momentul la care se referă. Acel capitol, sper, va schimba felul în care veţi percepe ştirile, vă va ajuta să citiţi printre rîndurile tuturor articolelor pe care veţi pune mîna şi să puneţi întrebări despre implicaţiile mai profunde ale fiecărui reportaj de radio sau televiziune. Lucrurile nu sînt aşa cum par. Reţeaua NBC (National Broadcasting Company) este deţinută de General Electric, ABC (American Broadcasting Company) este deţinută de Disney, CBS (Columbia Broadcasting System), de Viacom, iar CNN (Cable News Network) reprezintă o parte din uriaşul concern AOL (America Online) Time Warner. Majoritatea ziarelor, revistelor şi editurilor noastre sînt deţinute - şi manipulate - de uriaşe corporaţii internaţionale. Presa noastră este o parte a corporatocraţiei. Preşedinţii şi directorii care controlează aproape toate canalele de informaţii ştiu care le este locul; ei sînt învăţaţi de-a lungul vieţii că una dintre cele mai importante sarcini a lor este de a perpetua, consolida şi extinde sistemul pe care l-au moştenit. Ei sînt extrem de eficienţi în îndeplinirea acesteia, iar dacă se întîmplă să întîmpine vreun obstacol, atunci pot fi lipsiţi de scrupule. Aşa că dumneavoastră vă revine misiunea de a vedea şi de a da în vileag adevărul ascuns în spatele aparenţelor. Dezvăluiţi-l familiei şi prietenilor dumneavoastră; daţi lumii de ştire. V-aş putea da o listă cu ceea ce puteţi face practic. De exemplu, vă puteţi reduce consumul de benzină. În 1990, înainte de a invada Irakul, am importat 8 milioane de barili de ulei; pînă în 2003, la a doua invazie, această cantitate a crescut cu mai mult de 50%, la peste 12 milioane de barili[1]. Data viitoare cînd aveţi de gînd să mergeţi la cumpărături, mai bine citiţi o carte, faceţi sport sau meditaţi. Aduceţi-vă la o scară mai redusă casa, garderoba, maşina, biroul şi, pe cît posibil, toate celelalte lucruri din viaţa dumneavoastră. Protestaţi împotriva acordurilor comerciale „libere" şi împotriva companiilor care exploatează oameni disperaţi în atelierele insalubre sau care distrug mediul înconjurător.

V-aş putea spune că, în interiorul actualului sistem, există încă speranţe mari, că nu este nimic absolut rău în bănci, corporaţii sau guverne - sau în oamenii care le conduc - şi că aceştia nu fac neapărat parte din corporatocraţie. Aş putea intra în mai multe detalii, despre felul în care problemele cu care ne confruntăm azi nu sînt rezultatul răului inerent al instituţiilor; ele sînt, mai degrabă, rezultatul unor idei eronate privind dezvoltarea economică. Greşeala rezidă nu în instituţiile ca atare, ci în percepţia noastră asupra modului lor de funcţionare şi a felului în care interacţionează una cu cealaltă, precum şi asupra rolului pe care managerii lor îl joacă în acest proces.

De fapt, acele reţele de comunicare şi de distribuţie extrem de eficiente din întreaga lume ar putea fi folosite pentru a înfăptui transformări pozitive şi umanitare. Imaginaţi-vă că logoul Nike, arcele Mc Donald's şi sigla Coca-Cola ar deveni simboluri ale unor companii care ar avea ca scop principal îmbrăcarea şi hrănirea săracilor lumii, într-un mod care să nu afecteze negativ mediul înconjurător. Acest lucru nu este mai puţin realist decît trimiterea unui pămîntean să trăiască pe Lună, ruinarea Uniunii Sovietice sau crearea unei infrastructuri care să permită acestor companii să ajungă în cel mai îndepărtat colţ al planetei. Avem nevoie de o revoluţie în abordarea pe care o avem asupra educaţiei, asupra felului în care ne încurajăm copiii să gîndească, să pună sub semnul întrebării, să îndrăznească să acţioneze. Un exemplu îl puteţi da chiar dumneavoastră. Fiţi educator şi, în acelaşi timp, elev; stimulaţi-i pe cei din jur, determinîndu-i să vă urmeze exemplul.

V-aş putea încuraja să întreprindeţi anumite acţiuni care să aibă un impact asupra instituţiilor din viaţa dumneavoastră. Luaţi cuvîntul dacă participaţi la întruniri, scrieţi scrisori şi e-mailuri, daţi telefoa- ne şi puneţi întrebări, exprimaţi-vă îngrijorarea, votaţi pentru consilii şcolare, consilii locale

şi organisme de conducere cu vederi largi. Atunci cînd trebuie să faceţi cumpărături, faceţi-le cu responsabilitate; implicaţi-vă personal.

V-aş putea aminti de ceea ce mi-au spus shuarii în 1990, că lumea este aşa cum o visezi şi că putem schimba vechiul coşmar al industriilor poluante, al autostrăzilor înecăcioase şi al oraşelor supraaglomerate cu un nou vis, bazat pe principii ce respectă Pămîntul, de responsabilitate socială, de egalitate şi echitate. Ne stă în putere să ne transformăm pe noi înşine, să schimbăm paradigma.

V-aş putea enumera surprinzătoarele oportunităţi pe care le avem la dispoziţie pentru a crea o lume mai bună, chiar acum: suficientă mîncare şi apă pentru toată lumea, medicamente care să vindece boli şi să prevină epidemii care lovesc, necruţător, milioane de oameni; sisteme de transport care pot asigura minimul necesar pentru a întreţine viaţa în cele mai îndepărtate colţuri ale planetei; capacitatea de a creşte nivelul de educaţie şi de a asigura servicii de Internet care ar putea da posibilitatea tuturor de pe planetă să comunice unii cu alţii; mijloace pentru rezolvarea conflictelor care ar putea face războaiele inutile; tehnologii care să exploreze atît nemărginirea spaţiului, cît şi cea mai mică energie, cea subatomică, putînd fi aplicate apoi pentru dezvoltarea unor case mai ecologice şi mai eficiente pentru toată lumea; suficiente resurse pentru a realiza toate cele de mai sus; şi cîte şi mai cîte...

V-aş putea sugera cîţiva paşi pe care-i puteţi face imediat, pentru a-i ajuta pe ceilalţi să înţeleagă crizele, dar şi ocaziile de a face schimbări.

•Ţineţi prelegeri despre *Confesiunile unui asasin economic* la librăria sau la biblioteca din apropiere (un model în acest sens puteţi accesa de pe site-ul www.JohnPerkins.org).

• Puneţi la punct o prezentare pentru o şcoală generală din vecinătate, prezentare axată pe unul dintre subiectele dumneavoastră preferate (sport, bucătărie, chiar şi furnici, de fapt despre aproape orice) şi folosiţi-o pentru a-i ajuta pe elevi să devină conştienţi de adevărata natură a societăţii pe care o au în moştenire.

• Trimiteţi e-mailuri la toate adresele din agenda dumneavoastră, exprimîndu-vă sentimentele pe care vi le-a trezit această carte sau altele pe care le-aţi citit.

Senzaţia mea este însă că v-aţi gîndit deja la multe dintre aceste lucruri. Nu este nevoie decît să alegeţi cîteva dintre ele şi să le realizaţi, dar şi să vă daţi seama că toate acestea sînt o parte dintr-un demers mult mai amplu pe care eu şi cu dumneavoastră se cuvine să-i întreprindem. Trebuie să ne dedicăm absolut şi fără echivoc trezirii la realitate, a noastră, dar şi a celorlalţi. Trebuie să percepem înţelepciunea profeţiilor, să ne deschidem inimile şi minţile spre posibilităţile existente, să devenim conştienţi şi apoi să acţionăm.

În orice caz, această carte nu este o reţetă; ea este, pur şi simplu, o confesiune. Este o mărturisire a unui om care şi-a permis, cu de la sine putere, să devină un pion, o unealtă, un asasin economic; un om care a investit într-un sistem corupt, deoarece acesta îi oferea atît de multe cîştiguri şi pentru că o astfel de investiţie era mai uşor de justificat; un om care putea mai mult, dar care era mereu în stare să găsească scuze pentru propria lăcomie, pentru exploatarea oamenilor disperaţi şi pentru devastarea planetei; un om care a avut un avantaj enorm de a fi fost născut într-una din cele mai bogate naţiuni din istoria lumii şi care îşi permitea să-şi plîngă de milă pentru că părinţii lui nu se aflau în vîrful piramidei; un om care şi-a ascultat profesorii, a citit cărţi despre dezvoltarea economică şi apoi a urmat exemplul altor bărbaţi şi femei care legitimau fiecare acţiune ce promova imperiul global, chiar dacă acea acţiune avea drept rezultat crima, genocidul şi distrugerea mediului; un om care i-a instruit pe alţii să-i calce pe urme. Aceasta este confesiunea mea.

Faptul că ați ajuns cu lectura pînă aici arată că vă regăsiți pînă la un anumit nivel în confesiunea mea, că dumneavoastră şi cu mine avem multe în comun. Poate că am călătorit pe drumuri diferite, dar am condus acelaşi tip de maşină, am folosit acelaşi tip de combustibil şi am oprit să luăm masa la aceleaşi restaurante deținute de aceleaşi corporații.

Pentru mine, confesiunea a însemnat o parte esențială din nevoia mea de trezire. Ca toate confesiunile, ea este primul pas către mîntuire.

Acum este rîndul dumneavoastră. Trebuie să vă faceți propria confesiune. Atunci cînd vă veți fi lămurit cine sînteți, de ce vă aflați aici în această perioadă a istoriei, de ce ați făcut lucrurile pe care le-ați făcut - cele de care sînteți mîndru, dar şi cele cu care nu vă lăudați - şi unde aveți de gînd să ajungeți în viitor, veți simți imediat un sentiment de eliberare. Poate fi chiar o euforie.

Credeți-mă cînd vă spun că scrierea acestei cărți a fost o experiență extrem de emoționantă, dar şi dureroasă şi umilitoare. A reuşit să mă sperie într-un mod în care nimic nu m-a mai speriat vreodată. Dar m-a ajutat să ajung la o senzație de uşurare pe care nu am mai simțit-o pînă acum, un sentiment pe care nu îl pot descrie altfel decît ca fiind unul extatic.

Puneți-vă personal următoarele întrebări. Ce trebuie să mărturisesc? Cum i-am înşelat pe cei din jur, dar şi pe mine? Cînd am amînat confesiunea? De ce am permis să fiu absorbit de un sistem despre care ştiu că este nedrept? Ce voi face pentru a mă asigura că urmaşii noştri şi toți copiii de pretutindeni vor fi capabili să împlinească visul Strămoşilor noştri întemeietori, visul la viață, libertate şi căutarea fericirii? Ce acțiune voi întreprinde pentru a pune capăt foametei inutile şi pentru a avea siguranța că nu se va mai repeta nicicînd un 11 septembrie ca cel din 2001 ? Cum aş putea să-i fac pe copiii noştri să înțeleagă că oamenii care trăiesc în lux, dar vor din ce în ce mai mult, au vieți dezechilibrate, trebuind să fie compătimiți şi, în nici un caz, absolut niciodată, luați drept model, chiar dacă ei ni se prezintă, prin intermediul mass-media pe care o controlează, drept simboluri culturale şi încearcă să ne convingă de faptul că apartamentele de lux şi iahturile aduc fericirea? Ce schimbări voi face pentru a încerca să-mi schimb atitudinea şi percepția? Ce instituții voi alege pentru a-i învăța pe alții, dar şi pe mine personal, tot mai multe despre aceste lucruri?

Acestea sînt întrebările esențiale pentru vremurile în care trăim. Fiecare dintre noi ar trebui să răspundă la ele în felul său şi să exprime aceste răspunsuri cît mai clar şi mai lipsit de echivoc cu putință. Paine, Jefferson şi toți ceilalți patrioți ne privesc. Cuvintele lor continuă să ne inspire şi astăzi. Se aud încă pînă la noi spiritele acelor bărbați şi femei care şi-au abandonat fermele şi bărcile de pescuit şi s-au împotrivit puternicului Imperiu Britanic, ale acelora care au luptat pentru emanciparea sclavilor, în timpul Războiului Civil, şi ale celor care şi-au dat viața pentru a apăra lumea de fascism. Şi tot aşa şi spiritele celor care au rămas acasă, producînd mîncarea şi hainele şi oferindu-le sprijin moral, şi ale tuturor femeilor şi bărbaților care au apărat ceea ce s-a cîştigat în acele bătălii: profesori, poeți, artişti, antreprenori, medici, muncitori... dumneavoastră şi cu mine. A sosit vremea noastră. Acum este momentul ca fiecare dintre noi să-şi ocupe locul în prima linie şi să-şi pună acele întrebări importante, să caute în lăuntru-i propriile răspunsuri şi să treacă la acțiune. Coincidențele din viața dumneavoastră şi alegerile pe care le-ați făcut drept replică la ele v-au adus pînă în acest punct...

John Perkins – istoria personală

1963 Absolvă şcoala elementară, este admis la *Middleburry College.*
1964 Se împrieteneşte cu Farhad, fiul unui general iranian. Abandonează colegiul *Middlebury.*
1965 Lucrează la ziarul *Hearst* din Boston.
1966 Admis la *Boston University College of Business Administration* (Colegiul Universității din Boston pentru Administrarea Afacerilor).
1967 Se căsătoreşte cu o fostă colegă de la *Middlesbury,* al cărei „Unchi Frank" este un important om de legătură la *National Security Agency* (Agenția Națională de Securitate) (NSA).
1968 Catalogat de *NSA* ca asasin economic ideal. Cu binecuvîntarea „Unchiului Frank", se alătură agenției guvernamentale *Peace Corps* (Corpul Păcii) şi este trimis în Amazonul ecuadorian unde vechile triburi indigene se luptă cu companiile petrolier americane.
1969 Trăieşte în pădurea tropicală şi în Anzi. Experimentează în mod direct practicile de înşelătorie şi de distrugere practicate de companiile petroliere şi de agențiile guvernamentale, precum şi impactul lor negativ asupra culturilor băştinaşe şi a mediului înconjurător.
1970 În Ecuador, se întîlneşte cu vicepreşedintele unei firme de consultanță internațională, MAIN, care este şi un agent de legătură al NSA.
1971 Se angajează la *MAIN,* trece printr-o instrucție strict secretă, în Boston, în vederea calificării ca asasin economic, şi este trimis, într-un grup de unsprezece oameni, în Java, Indonezia. Se luptă cu propria-i conştiință care se opune falsificării unor studii economice.
1972 Datorită disponibilității sale de a „coopera", este promovat economist-şef şi este privit ca un adevărat „copil minune". Intîlneşte lideri importanți, inclusiv pe preşedintele Băncii Mondiale, Robert McNamara. Este trimis într-o misiune specială în Panama. Se împrieteneşte cu preşedintele, carismaticul lider al statului Panama, Omar Torrijos; află despre istoria imperialismului american şi despre hotărîrea lui Torrijos de a transfera proprietatea asupra Canalului de la SUA către Panama.
1973 Ascensiune fulminantă. Construieşte un imperiu în MAIN; continuă activitatea în Panama; călătoreşte foarte mult şi realizează studii în Asia, în America Latină şi în Orientul Mijlociu.
1974 Rol esențial în succesul imens pe care asasinatul economic l-a avut în Arabia Saudită. Familia regală este de acord să investească miliarde de dolari din venitul asigurat de titlurile de stat americane şi să permită *Departamentului Trezoreriei SUA* să folosească dobînda din aceste investiții pentru a angaja firme americane care să construiască sisteme electrice şi de alimentare cu apă, autostrăzi, porturi şi oraşe în întreg regatul. În schimb, Statele Unite garantează că familia regală va continua să dețină puterea. Această reuşită va servi drept model viitoarelor înțelegeri făcute de asasini economici, inclusiv al aceleia din Irak, eşuate în cele din urmă.
1975 Din nou promovat - cel mai tînăr partener de la MAIN în toată istoria de 100 de ani a firmei - şi numit manager al *Planificării Regionale şi Economice.* Publică o serie de lucrări cu impact important; ține cursuri la Harvard şi la alte instituții.
1976 Coordonează proiecte importante în toată lumea, în Africa, Asia, America Latină, America de Nord şi în Orientul Mijlociu, învață din abordarea revoluționară a şahului Iranului privind construirea unui imperiu prin asasinat economic.
1977 Datorită relațiilor personale din Columbia, devine sensibil la răscoala fermierilor care sînt etichetați drept comunişti şi traficanți de droguri, dar care, de fapt, nu sînt decît nişte țărani care-şi apără familiile şi căminele.
1978 Scos din Iran de Farhad. Împreună, zboară la Roma, la casa tatălui lui Farhad, un general iranian care prezicea eliminarea iminentă a şahului şi care dădea vina pe politica SUA, pe liderii

corupți şi pe guvernele despotice pentru dezbinarea plină de ură din Orientul Mijlociu. El a avertizat că dacă Statele Unite nu devin mai înțelegătoare, situația se va deteriora.
1979 Se luptă cu propria-i conştiință în momentul cînd şahul fug din țară şi iranienii atacă Ambasada americană, luînd cincizeci şi doi de ostatici. Înțelege că Statele Unite reprezintă o națiune care se străduieşte să nege adevărul despre rolul său imperialist în lume. După ani de tensiune şi separări frecvente, divorțează de prima soție.
1980 Suferă de depresie, de vinovăție şi de înțelegerea faptului că banii şi puterea l-au prins în capcana MAIN. Îşi dă demisia.
1981 Este profund afectat cînd preşedintele Ecuadorului, Jaime Roldos (care desfăşurase o campanie susținută împotriva platformei petroliere), şi preşedintele statului Panama, Omar Torrijos (care stîrnise mînia puternicelor interese ale Washingtonului, datorită poziției sale în chestiunea Canalului Panama şi a bazelor militare americane), au murit în îngrozitoare accidente de avion, care aveau toate elementele caracteristice unor asasinate comise de CIA. Se căsătoreşte pentru a doua oară cu o femeie al cărei tată este arhitect-şef la Corporația Bechtel şi responsabil cu proiectarea şi construirea oraşelor din Arabia Saudită - activitate finanțată prin înțelegerea din 1974.
1982 Creează Independent Power Systems Inc (IPS), o companie care avea drept obiect de activitate producerea electricității nedăunătoare mediului înconjurător. Are un copil: Jessica.
1983-1989 Reuşeşte în mod spectaculos ca preşedinte executiv ai IPS, cu mult ajutor din partea „coincidențelor" - oameni bine plasați, scutiri de taxe etc. Ca tată, se îngrozeşte de crizele mondiale şi de fostul său rol ca asasin economic. Începe să scrie o carte de dezvăluiri, dar i se oferă un post de consultant, foarte profitabil, cu condiția de a nu scrie cartea.
1**990-**1**99**1 În urma invaziei statului Panama de către trupele SUA şi a întemnițării lui Noriega, vinde IPS şi se pensionează, la vîrsta de 45 de ani. Cochetează cu cartea despre viața unui asasin economic, dar este convins să îşi canalizeze energiile către crearea unei organizații nonprofit, un efort asupra căruia, i se spune, o astfel de carte ar avea un impact negativ.
1992-2000 Urmăreşte eşecul asasinilor economici din Irak, care a avut drept rezultat Războiul din Golf. Începe, a treia oară, să scrie cartea despre asasini economici, dar este din nou învins prin amenințări şi mite. Încearcă să-şi liniştească conştiința, scriind cărți despre populațiile indigene, prin sprijinul acordat organizațiilor nonprofit, prin prelegeri ținute la adunările New Age, prin călătoriile în Amazon şi în Himalaya, întîlnirea cu Dalai Lama etc.
2001-2002 Conduce un grup de nord-americani în adîncurile Amazonului, pe data de 11 septembrie 2001 aflîndu-se acolo, la unul dintre triburile băştinaşe. Stă o zi la Ground Zero (Kilometrul Zero) şi se hotărăşte să scrie cartea care îi putea vindeca durerea, dezvăluind adevărul ascuns în spatele asasinilor economici.
2003-2004 Se întoarce în Amazonul ecuadorian pentru a întîlni triburile băştinaşe care amenințaseră cu războiul companiile petroliere; scrie *Confesiunile unui asasin economic.*

NOTE

Prefață

1. United Nations World Food Programme, http://www.wfp.org/index.asp?section=l (accesat pe 27 decembrie 1003). Mai mult, National Association for Prevention of Starvation (Asociația

Națională pentru Prevenirea Foametei) estimează că „În fiecare zi, 34000 de copii mor de foame sau de boli curabile generate de foame" (http://www.napsoc.org, accesată pe 27 decembrie 2003). Starvation.net estimează că „dacă am adăuga şi celelalte două cauze principale (după foamete) care provoacă moartea celor mai săraci dintre săraci, bolile infecțioase declanşate de apa nepotabilă şi SIDA, ne-am apropia de 50000 de morți zilnic" (http://www. starvation.net, accesată pe 27 decembrie 2003).

2. Cercetările Departamentului pentru Agricultură al Statelor Unite, raportate de Centrul de Cercetare şi Acțiune în Nutriție (Food Research and Action Center - FRAC), http://www.frac.org (accesat la 27 decembrie 2003).

3. Națiunile Unite. *Raportul de dezvoltare umană* (New York: Națiunile Unite, 1999)

4. „În 1998, Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite estima că ar mai costa încă 9 miliarde (în plus față de cheltuielile curente) pentru a furniza apă potabilă şi asistență medicală pentru toți oamenii de pe planetă. Ar mai costa 12 miliarde de dolari în plus, spun ei, pentru a acoperi cheltuielile de asistență medicală reproductivă pentru toate femeile din întreaga lume. Alte 13 miliarde de dolari ar fi suficiente nu numai pentru a da de mîncare fiecărui om de pe planetă, dar şi pentru a furniza asistența medicală minimă. Iar alte 6 miliarde de dolari ar putea asigura educația elementară pentru toți... Adunate, dau o sumă totală de 40 miliarde de dolari" -John Robbins, autorul lucrărilor *Dieta pentru o nouă Americă* şi *Revoluția alimentației,* http://www.foodrevolution.org (accesată pe 27 decembrie 2003).

Prolog

1. Gina Chavez et al., *Tarimiat- Firmes en Nuestro Territorio: FIPSE vs. ARCO,* eds. Mario Melo şi Juana Sotomayor (Quito, Ecuador: CDES şi CONAIE, 2002)

2. Sandy Tolan, „Ecuador: Lost Promises", National Public Radio, *Morning Edition,* 9 Iulie 2003, http://www.npr.org./programs/morning/features/2003/jul/lati-noil (accesată pe 9 iulie 2003).

3. Juan Forero, „Seeking Balance: Growth vs. Culture in the Amazon", *New York Times,* 8 mai 2003.

4. Abby Ellin, „Suit Says Chevron Texaco Dumped Poisonns in Ecuador", *New York Times,* 8 mai 2003.

5. Chris Jochnick, „Perilous Prosperity", *New Internaționalist,* iunie 2001, http://www. newint.org/issue335/perilous.htm. Pentru informații detaliate, a se vedea, de asemenea, Pamela Martin, *The Globalization of Contentious Politics: The Amazonian Indigenous Rights Movement* (New York: Rutledge, 2002); Kimerling, *Amazon Crude* (New York: Natural Resource Defense Council, 1991); Leslie Wirpsa, trad., *Upheavel in the Back Yard: Illegitimate Debts and Human Rights - The Case of Ecuador - Norway* (Quito, Ecuador: Centro de Derechos Economicos y Sociales, 2002) şi Gregory Palast, „Inside Corporate America", *Guardian,* 8 octombrie, 2000.

6. Pentru informații despre impactul petrolului asupra economiilor naționale şi mondiale, a se vedea Michael T. Klare, *Resource Wars: The New Landscape of Global Conflict* (New York: Henry Hoit and Company, 2001); Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Questfor Oil, Money & Power* (New York: Free Press, 1993) şi Daniel Yergin şi Joseph Stanislaw, *The Commanding Heights: The Battlefor the WorldEconomy* (New York: Simon & Schuster, 2001).

7. James S. Henry, „Where the Money Went", Across the Board, martie/aprilie 2004, pp 42-45. Pentru informații detaliate, vezi cartea lui Henry *The Blood Bankers: Tales from the Global Underground Economy* (New York Four Walls Eight Windows, 2003).

8. Gina Chavez et al, *Tarimiat - Firmes en Nuestro Territorio: FIPSE vs. ARCO,* eds. Mario Melo şl Juana Sotomayor (Quito, Ecuador: CDES şi CONAIE, 2002); *Petroleo, Ambiente y Derechos en la*

Amazonia Centro Sur, Edition Victor Lopez A, Centro de Derechos Economicos y Sociales, OPIP, IACYT-A (sub auspiciile Ox-fam America) (Quito, Ecuador: Seragrafic, 2002).
9. Sandy Tolan, „Ecuador: Lost Promises", National Public Radio, *Morning Edition,*9 iulie, 2003, http://www.npr.org/programs/morning/features/2003/jul/latinoil (accesată 9 iulie 2003)
10. Pentru mai multe despre şacali şi alte tipuri de asasini plătiți, a se vedea R W. Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry* (Ithaca, NY şi Londra: Corneli University Press, 2003); James R. Davis, *Fortune's Warriors: Private Armies and the New World Order* (Vancouver şi Toronto: Douglas&McIntyre, 2000); Felix I. Rodriguez şi John Weisman, *Shadow Warrior: The CIA Hero of 100 Unknown Battles* (New York: Simon and Schuster, 1989).

Capitolul 2

1. Pentru o privire mai detaliată asupra acestei operațiuni hotărîtoare, a se vedea Stephen Kinzer, *AU Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror* (Hoboken, NJ: John Wiley& Sons Inc., 2003).
2. Jane Mayer, „Contract Sport: What Did the Vice-President Do for Halliburton?", *New Yorker,* 16 şi 23 februarie 2004, p. 83.

Capitolul 3

1. Pentru mai multe informații privind istoria Indoneziei, a se vedea Jean Gelman Taylor, *Indonesia: Peoples and Histories* (New Haven şi Londra: Yale University Press, 2003) şi Theodore Friend, *Indonesian Destinies* (Cambridge MA şi Londra: The Belknap Press of Harvard University, 2003).

Capitolul 6

1. Theodore Friend, *Indonesian Destinies,* (Cambridge MA and London: The Belknap Press of Harvard University, 2003), p. 5.

Capitolul 10

1. A se vedea David McCullough, *The Path Between the Seas: The Creation of the Panama Canal 1870-1914* (New York: Simon and Schuster, 1999); William Friar, *Potrait of the Panama Canal From Construction to the Twenty First Century* (New York: Graphic Arts Publishing Company, 1999); Graham Greene, *Conversation with the General* (New York: Pocket Books, 1984).
2. A se vedea „Zapata Petroleum Corp.", *Fortune,* aprilie 1958, p. 248; Darwin Payne, *Inițiative in Energy: Dresser Industries Inc. 1880—1978* (New York, Simon and Schuster, 1979); Steve Pizzo et al., *Inside Job: The Looting of America's Sav-ings and Loans* (New York: McGraw Hill, 1989); Gary Webb, *Dark Alliance: The CIA, The Contras and the Crack Cocaine Explosion* (New York: Seven Stories Press, 1999); Gerard Colby şi Charlotte Dennet, *Thy Will Be Done, The Conquest of the Amazon: Nelson Rockefeller and Evangelism in the Age of Oii* (New York: Harper-Collins, 1995).
3. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997); Omar Torrijos Herrera, Ideario (Editorial Universitaria Centroamericano, 1983); Graham Greene, *Conversations with the General* (New York: Pocket Books, 1984).
4. Graham Greene, *Conversations with the General* (New York: Pocket Books, 1984); Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997).
5. Derrick Jensen, *A Language Older than Words* (New York: Context Books, 2000), pp. 86-88.

6. Graham Greene, *Conversations with the General* (New York: Pocket Books, 1984); Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997).

Capitolul 13

1. William Shawcross: *The Shah's Last Ride: The Fate of an Ally* (New York: Simon and Schuster, 1988); Stephen Kinzer, *AU Shah's en: An American Coup and the Roots ofMiddle East Terror* (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Inc., 2003), p. 45-
2. S-a scris foarte mult despre Arbenz, United Fruit şi istoria violentă a Guatemalei; a se vedea, de exemplu, Howard Zinn (fostul meu profesor de ştiinţe politice de la Universitatea din Boston), *A People's History of the United States* (New York: Harper & Row, 1980); Diane K. Stanley, *For the Record: The United Fruit Company's Sixty-Six Years in Guatemala* (Guatemala City: Centro Impresor Piedra Santa, 1994). Pentru o informare rapidă, a se vedea „The Banana Republic: The United Fruit Company", http://www.mayaparadise.com/ufcle.html; „CIA Involved in Guatemala Coup, 1954", http://www.english.upenn.edu/-afilreis/ 50s/guatemala.html. Pentru mai multe informaţii despre implicarea familiei Bush: „Zapata Petroleum Corp.", *Fortune,* aprilie 1958, p. 248.

Capitolul 14

1. „Robert S. McNamara: 8th Secretary of Defense", http:/www.defenselink.mil. (accesat pe 23 decembrie, 2003).

Capitolul 15

1. Pentru mai multe amănunte privind evenimentele care au dus la embargoul asupra petrolului din 1973 şi impactul acestuia, a se vedea: Thomas W. Lippman, *Inside the Mirage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia* (Boulder CO: Westview Press, 2004), p. 155-159; Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for OU, Money and Power* (New York: Free Press, 1993); Steven Schneider, *The OU Price Revolution* (Baltimore: John Hopkins University Press, 1983); Ian Seymour, *OPEC: Instrument ofChange* (London: McMillan, 1980).
2. Thomas W Lippman, *Inside the Mirage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia* (Boulder CO: Westview Press, 2004), p. 160.
3. David Holden şi Richard Johns, *The House of Saud: The Rise and the Rule of the Most Powerfuyl Dynasty in the Arab World* (New York: Hoit Rinehart and Winston, 1981), p. 359.
4. Thomas W. Lippman, *Inside the Mirage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia* (Boulder CO: Westview Press, 2004), p. 167.

Capitolul 16

1. Robert Baer, *Sleeping with the Devil: How Washington Sold Out Our Soul for Saudi OU* (New York: Crown Publishers, 2003), p 26.
2. Thomas W. Lippman, *Inside the Mirrage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia* (Boulder CO: Westview Press, 2004), p. 162.
3. Thomas W Lippman, *Inside the Mirrage: America's Fragile Partnership with Saudi Arabia* (Boulder CO: Westview Press, 2004), p. 2.
4. Henry Wasswa, „Idi Amin, Murderous Ugandan Dictator, Dies", Associated Press, 17 august 2003.
5. „The Saudi Connection", *U.S. News&WorldReport,* 15 decembrie 2003, p. 21.
6. „The Saudi Connection", *U.S. News&World Report,* 15 decembrie 2003, p. 19, 20, 26.
7. Craig Unger, „Saving the Saudis", *Vanity Fair,* octombrie 2003. Pentru mai multe informaţii privind implicarea familiei Bush, etc, a se vedea „Zapata petroleum Corp.", Fortune, aprilie 1958, p.

248; Darwin Payne, *Inițiative in Energy: Dresser Industries, Inc. 1880-1978* (New York: Simon and Schuster, 1979); Nathan Vardi, „Dessert Storm: Bechtel Group is Leading the Charge" and „Contacts for Contracts", both in *Forbes,* 23 iunie 2003, p. 63-66; Graydon Carter, „Editor's Letter: Fly the Friendly Skies...", *Vanity Fair,* octombrie 2003; Richard A. Oppel şi Diana B. Henriques, ‚A Nation at War: The Contractor. Company has ties in Washington, and to Iraq", *New York Times,* 18 aprilie 2003.

Capitolul 17

1. A se vedea spre exemplu: John M.Perkins, „Colonialism in Panama Has No Place in 1975", *Boston Evening Globe,* Op-Ed page, 19 septembrie, 1975, John M.Perkins, „U.S. - Brazil Pact Upsets Ecuador", *The Boston Globe,* Op-Ed page, 10 mai, 1976.
2. Pentru exemple de articole publicate de John Perkins în reviste tehnice, a se vedea: John Perkins et al., „A Markov Process Applied to Forecasting, Part 1 - Economic Development" şi „A Markov Process Applied to Forecasting, Part II - The Demand for Electricity", The Institute of Electrical and Electronics Engineers, Conferance Papers C 73 475 - 1 (iulie 1973) şi, respectiv, C 74 146-7 (ianuarie 1974); John M. Perkins şi Nadipuram R. Prasad, „A Model for Describing Direct and Indirect Interrelationships Between the Economy and the Environment", *Consulting Engineer,* aprilie 1973; Edwin Vennard, John M.Perkins şi Robert C.Ender, „Electric Demand from Interconnected Systems", TAPPI Journal (Technical Association of the Pulp and Paper Industry), a 28-a ediție a Conferinței, 1974; John M.Perkins et al, „Iranian Steel: Implications for the Economy and the Demand for Electricity" şi „Markov Method Applied to Planning", prezentată la a patra Conferință iraniană pe tema ingineriei tehnice, Universitatea Pahlavi,, Shiraz Iran, 12-16 mai, 1974; şi Economic Theories and Applications: A Collection of Technical Papers cu un Cuvînt înainte de John M.Perkins (Boston: Chas.TMain, Inc., 1975).
3. John M.Perkins, „Colonialism in Panama Has No Place in 1975", *Boston Evening Globe,* Op-Ed page, 19 septembrie 1975.
4. Graham Greene, *Getting to Know the General* (New York: Pocket Books, 1984), p. 89 - 90.
5. Graham Greene, *Getting to Know the General* (New York: Pocket Books, 1984).

Capitolul 18

1. William Shawcross, *The Shah's Last Ride: The Fate of an Ally* (New York: Simon and Schuster, 1988). Pentru informații detaliate despre ascensiunea Şahului, a se vedea H. D. S. Greenway, „The Iran Conspiracy", *New York Review of Books,* 23 septembrie, 2003; Stephen Kinzer, *AII the Shah's Men: An American Coup and the Roots ofMiddle East Terror* (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc., 2003).
2. Pentru mai multe informații despre Yamin, proiectul înflorirea Deşertului şi despre Iran, a se vedea John Perkins, *Shapeshifiing* (Rochester, VT: Destiny Books, 1997).]

Capitolul 20

1. Pentru mai multe informații despre preluarea puterii de către Şah, a se vedea H.D.S. Greenway, „The Iran Conspiracy", *New New York Review of Books,* 23 septembrie 2003; Stephen Kinzer, *AII the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Midie East Terror* (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, Inc., 2003).
2. A se vedea reportajele din revista *TIME* despre Ayatollah Rouhollah Khomeini, din 12 februarie 1979, 7 ianuarie 1980 şi 17 august 1987.

Capitolul 21

1. Gerard Colby şi Charlotte Dennet, *Thy WillBe Done, the Conquest of the Amazon: Nel-son Rockefeller andEvangelism in the Age of 'OU*(NewYork: HarperCollins, 1995), p. 381.

Capitolul 24

2. Pentru mai multe detalii asupra SIL, istoricul şi activităţile acestuia, şi asocierea cu companiile petroliere şi cu familia Rockefeller, a se vedea Gerard Colby şi Charlotte Dennet, *Thy WillBe Done, the Conquest of Amazon: Nelson Rockefeller and Evangelism in theAge of OU (New York:* HarperColllins, 1995); Joe Kane, *Sav-ages* (New York: Alfred A. Knoptf, 1995) (pentru informaţii despre Rachel Saint, p.85, 156, 227).

3. John D, Martz, *Politics and Petroleum in Ecuador* (New Brunswick and Oxford: Transaction books, 1987), p. 272.

4. Jose Carvajal Candall, „Objetivos y Politicas de CEPE" (Quito, Ecuador: Prim-erSminario, 1979), p. 88.

Capitolul 26

1. John D. Martz, *Politics and Petroleum in Ecuador* (New Brunswick and Oxford: Transaction Books, 1987), p 272.

2. Gerard Colby şi Charlotte Denett: *Thy WillBe Done, The Conquest of the Amazon: Nelson Rockefeller and Evangelism in the Age ofOU* (NewYork, HarperCollins, 1995), p.813.

3. John D. Martz, *Politics and Petroleum in Ecuador* (New Brunswick and Oxford: Transaction Books, 1987), p 303.

4. John D. Martz, *Politics and Petroleum in Ecuador* (New Brunswick and Oxford: Transaction Books, 1987), p. 381, 400.

Capitolul 27

1. Graham Greene, *Getting to Know the General* (New York: Pocket Books, 1984), p.ll.

2. George Schultz era secretar al trezoreriei şi preşedintele Consiliului Politicii Economice pe vremea lui Nixon-Ford, 1972-1974, preşedinte al Grupului Bechtel, 1974-1982, Secretar de Stat sub Reagan-Bush, 1982-1989; Caspar Weinberger a fost director al Oficiului de Management şi Buget şi secretar al Sănătăţii, Educaţiei şi Asistenţei sociale sub Nixon-Ford, 1973-75, vicepreşedinte şi consilier general la Bechtel Group, 1975-80, secretarul apărării sub Reagan-Bush, 1980-87.

3. În timpul audierilor în cazul Watergate din 1973, în mărturia sa din faţa Senatului SUA, John Dean a fost primul care a dezvăluit complotul SUA vizînd asasinarea lui Torrijos; în 1975, în cadrul investigaţiilor Senatului asupra CIA, conduse de senatorul Frank Church, au fost prezentate mărturii suplimentare şi documentaţia planului de asasinare atît a lui Torrijos, cît şi a lui Noriega. A se vedea, pentru exemplificare, Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memories of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.107.

Capitolul 28

1. Pentru informaţii suplimentare despre IPS, despre compania Archbald Power Corporation deţinută în totalitate şi despre fostul preşedinte executiv, John Perkins, a se vedea Jack M. Daly şi Thomas J. Duffy, „Burning Coal's Waste at Archbald", *Civil Engeneering,* iulie 1988; Vince Coveleskie, „Co-Generation Plant Attributes Cited", *The Scranton Times,* 17 octombrie 1987; Robert Curran, .Archbald Facility Dedicated", *Scranton Tribune,* 17 octombrie 1987; ‚Archbald Plant Will Turn Coal Waste into Power", *Citizen's Voice,* Wilkes-Barre, PA, 6 iunie 1988; „Liabilities to Assets: Culm to Light, Food", editorial, *Citizen's Voice,* Wilkes-Barre, PA, 7 iunie 1988.

2. Joe Conason, „The George W Bush Success Story", *Harpes Magazine,* februarie 2000; Craig Unger, „Saving the Saudis", *Vanity Fair,* octombrie 2003, p.165.
3. Craig Unger, „Saving the Saudis", *Vanity Fair,* octombrie 2003, p.178.
4. Vezi George Lardner Jr. şi Lois Romano, „The turning Point After Corning Up Dry", *Washington Post,* 30 July 1999; Joe Conason, „The George W Bush Success Story", *Harpers Magazine,* februarie 2000; şi sam Parry, „The Bush Family Oiligarchy- PartTwo: The Third Generation", http:/www.newnetizen.com/presiden-tial/bushoiligarchy.htm (accesată pe 19 aprilie 2002).
5. Această teorie a căpătat noi semnificaţii şi părea gata să cadă sub reflectorul opiniei publice cînd, cîţiva ani mai tîrziu, părea clar că cea mai respectată firmă de contabilitate, aceea a lui Arthur Andersen, conspirase împreună cu directorii de la Enron să-i înşele cu miliarde dolari pe consumatorii de energie, angajaţii de la Enron şi publicul American. Iminenţa războiului din Irak, din 2003, a distras atenţia publicului în altă direcţie. În timpul războiului, Bahrain a jucat un rol critic în strategia preşedintelui George W Bush.

Capitolul 29

1. Jim Garrison, *American Empire: Global Leader or Rogue Power?* (San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc., 2004), p.38.

Capitolul 30

1. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.56.
2. David Harris, *Shooting the Moon: The True Story of an American Manhunt Un-likeAny Other, Ever* (Boston: Little, Brown and Company, 2001), p.31-34.
3. David Harris, *Shooting the Moon: The True Story of an American Manhunt Un-like Any Other, Ever* (Boston: Little, Brown and Company, 2001), p.43
4. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.212; a se vedea şi Craig Unger, „Saving the Saudis", Vanity Fair, octombrie 2003, p.165.
5. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.l 14.
6. vezi www.famoustexans.com/georgebush.htm, p.2.
7. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.56-57.
8. David Harris, *Shooting the Moon: The True Story of an American Manhunt Unlike Any Other, Ever* (Boston: Little, Brown and Company, 2001), p.6.
9. vezi www.famoustexans.com/georgebush.htm, p.3.
10. David Harris, *Shooting the Moon: The True Story of an American Manhunt Unlike Any Other, Ever* (Boston: Little, Brown and Company, 2001), p.4.
11. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.248.
12. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.211.
13. Manuel Noriega cu Peter Eisner, *The Memoirs of Manuel Noriega, America's Prisoner* (New York: Random House, 1997), p.xxi.

Capitolul 31

1. Morris Barret, „The Web's Wild World", TIME, 26 aprilie 1999, p.62.

Capitolul 32

1. Pentru mai multe informații despre tribul Huaorani, a se vedea Joe Kane, Savages (New York: Alfred A. Knopf, 1995).

Capitolul 33

1. „Venezuela on the Brink", editorial, *New York Times,* 18 decembrie 2002.
2. *The Revolution WillNot Be Televised,* regia Kim Bartley şi Donnacha O'Brian (în asociație cu Irish Film Board, 2003). Vezi www.chavezthefilm.com.
3. „Venezuelan President Forced to Resign", Associated Press, 12 aprilie 2002.
4. Simon Romero, „Tenunous Truce in Venezuela for the State and its Oil Company", *New York Times,* 24 aprilie, 2002.
5. Bob Edwards, „What Went Wrong with the Oil Dream in Venezuela", National Public Radio, *Morning Edition,* 8 iulie 2003.
6. Ginger Thompson, „Venezuela Strikers Keep Pressure on Chavez and Oii Exports", *New York Times,* 30 decembrie 2002.
7. Pentru mai multe detalii despre şacali şi alte tipuri de asasini, a se vedea: P. W Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry* (Ithaca NY şi Londra: Corneli University Press, 2003); James R. Davis, *Fortune's Warriors: Private Armies and the New World Order* (Vancouver şi Toronto: Douglas & Mc-Intyre, 2000); Felix I. Rodriguez şi John Weisman, *Shadow Warrior: The CIA Hero of 100 Unknown Battles* (New York: Simon & Schuster, 1989).
8. Tim Weiner, ‚A Coup by Any Other Name", *New York Times,* 14 aprilie 2002.
9. „Venezuela Leader Urges 20 Years for Strike Chiefs", *Associated Press,* 22 februarie 2003.
10. Paul Richter, „U.S. Had Talks on Chavez Ouster", *Los Angeles Times,* 17 aprilie, 2002.

Capitolul 34

1. Chris Jochnick, „Perilous Prosperity", *New Internationalilst,* iunie, 2001, http:// www.newint.org/issue335/perilous.htm.
2. Națiunile Unite. *Human Development Report* (New York: United Nations, 1999).
3. Pentru informații suplimentare asupra situației ostaticilor, a se vedea Alan Zibel, „Natives Seek Redress for Pollution", *Oakland Tribune,* 10 decembrie 2002; *Hoy* (Quito, Ecuador ziar cotidian) articolele din 10-28 decembrie 2003; „Achuar Free Eight Oil Hostages", *El Commercio* (Quito, ziar cotidian), 16 decembrie 2002 (transmis şi de Reuters); „Ecuador: Oil Firm Stops Work Because Staff Seized, Demands Government Action", şi „Sarayacu - Indigenuous Groups to Discuss Release of Kidnapped Oil Men", *El Universo* (Guayaquil, Ecuador, ziar cotidian), http://www.eluniverso.com, 24 decembrie 2002 şi Juan Forero, „Seeking Balance: Growth vs. Culture in the Amazon", *New York Times,* 10 decembrie 2003. Informații curente, actualizate, despre populațiile amazoniene din Ecuador sînt disponibile pe pagina de Internet Pachamama Alliance Web: http.7/www. pachamama.org.

Capitolul 35

1. Statisticile privind datoria națională de la Biroul Datoriei Publice, publicate pe www.publicdebt.treas.gov/opd/opdpenny.htm; statisticile privind venitul național de la Banca Mondială, publicate pe www.worldbank.org/data/databy-topic/GNIPC.pdf.

2. Elizabeth Becker şi Richard A. Oppel, *‚A* Nation at War: Reconstruction. U.S. Gives Bechtel a Major Contract in Rebuilding Iraq", *New York Times,* 18 aprilie 2003, http://www.nytimes.com/2003/04/18/international/worldspecial/ 18REBU.html.

3. Richard A. Oppel şi Diana B. Henriques, „A Nation at War: The Contractor. Company Has Ties in Washington, and to Iraq", New York Times, http://www.nytimes.com/2003/04/18/international/worldspecial/18CONT.html.

4. http://money.cnn.com/2003/04/17/news/companies/war-bechtel/index.htm.

Epilog

1. Energy Information Administration, raportat în *USA Today,* 1 martie, 2004, p.l.